34. 4. D. 5

Roſa Gallica aggregatoris Lugdunēſis domini Symphoriani Chāperij omnibꝰ

ſanitatem affectantibus vtilis & neceſſaria. quæ in ſe cōtinet p̄cepta, auctoritates, atq; ſētētias memoratu dignas, ex Hippocratis, Galeni, Eraſiſtrati, Aſclepiadis, Diaſcoridis, Raſis, Haliabatis, Iſaac, Auicēnæ, multorūq; aliorū clarorum virorum libris in vnū collectas: quæ ad medicam artem rectāq; viuendi formā plurimū conducūt. Vna cum ſua p̄cioſa Margarita: De Medici atq; ęgri officio.



Venundatur ab Iodoco Badio.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

DISTINCTIO OPERIS.

Sequentis operis Titulo Roſæ Gallicæ inſigniti, generalis diſtinctio:cum ſummaria ordinataq; annotatione librorum in eo comprehenſorum.

Diſtinguitur hoc opus in duas partes principales.

In prima parte traduntur ſex res non naturales: quæ ſunt. Aer: Motus:& quies: Cibus,& potus: Somnus,& vigilia: Inanitio,& repletio.Et accidētia animæ.& hæc eſt Roſa noſtra gallica.

In ſecunda ponūtur quæ medico ſunt neceſſaria ad ægritudinum curationem. & hæc eſt pretioſa noſtra Margarita.

Prima pars in ſeptem ſectatur libros.

Primus de aere.ventis.Motu,& quiete.Coitu,& lauacris.

Secūdus de ſaporib⁹.Pane.Carnibus.Ouis.Lacte.Caſeo, et piſcibus.

Tertius Liber.de holeribus:radicibus:ſeminibus:fructib⁹, ciborum condimentis.

Quartus Liber.de Vino,& aqua.

Quintus Liber.de Somno,vigilia,& inſomnio.

Sextus Liber.de animæ accidentibus.

Septimus Liber.de inanitione,& repletione,& vomitibus:

Secūda pars noſtræ Margaritæ in duos diuiditur Libros.

Primus eſt de Medici,atq; ęgri officio ex traditionibus græcorum,& latinorum.

Secundus eſt de officio medici:ex traditionibus nouitiorū: quos Neotericos noſtri appellant.

¶ Ad reuerendiſſimū in Chriſto patrem, dominū Stephanū Pōcheriū Pariſienſem Epiſcopū Symphoriani Chāperij illuſtriſſimi Antonij ducis Calabrū & Lotharingorū, &c. medici primarij in opus ſuum quod Roſam Gallicam inſcripſit: Proœmialis Epiſtola.

MVltiplex, ac varia eſt hominū ratio. alia alios delectant: & qđ inſignis vates cecinit: Trahit ſua queq; voluptas. Quid vero mihi cordi ſit: ſi quis roget: haud dubie reſponderim. Ex omni rerū numero: nihil amicitia videri maius/nihil p̄clarius, nec quicq̄ omnino p̄ſtabilius. Quippe q̄ vna naturæ hominis accōmodatiſſima eſt & hoiem maxime cōciliat homini ad vitæ ſocietatē. Sed ea inter eos potiſſimū exiſtit: quorū de doctrina, & virtute opinio ſit: vt magis p̄ſtare laudib⁹ iudicentur. Quū igit̄ ſemper homines egō illos beatos putarim: q intus, foriſq; ſunt ſplēdidiſſimi: i quib⁹ & interiora, & exteriora ornamēta collucēt quorū virtuti fortuna coniuncta eſt. Eo in numero tu cū primis Maxime antiſtes pcenſendus: in quo, & animi, & fortunę bona cōſpiciunt̄. Siquidē fortunis es opulētus: maieſtate epiſcopali venerabilis: virtute cultiſſim⁹. Et cū religio atq; doctrina nodo pulcherrimo inter ſe copulatę cōſocientur tāq; bene cōueniāt/q̄ bene gēma auro cludit̄: roſę lilijs cōtexūtur: i te cōnexio iſta religionis, atq; doctrinę tā decora, tā lucida, adeo decenter ſplendicat: vt flos deſertorū: gēma ſacerdotū eſſe videaris. Nec immerito. Religio eīm qua cōſtat mortaliū vita, animos noſtros omni vitiorū labe deterſa defecat: emaculatq;. Doctrina exornat, & extollit. Sine qua nihil ſatis ornatū: nihil ſatis cultū eſſe poteſt. Tu cū probe ſci-

res claritudinē nataliū parū clarā eſſe ſine radiatione doctri
næ/nitorēq; familiæ parū niteſcere ſine fulgore virtutis:nō
tā proſapię tuę ſplendore/q̄ tibi in Gallia honoratiſſima eſt/
q̄ radio literarum illuſtrari voluiſti.quæ te clarum: fauorabi
lem:mōſtrabilem apud Gallos tuos,& in primis apud chri-
ſtianiſſimū, ac inclytiſſimū Gallorum regem Ludouicum
duodecimū effecerūt: q cū te ex virtutibus cerneret eſſe cō-
pactum:te ex omnib⁹ potiſſimū delegit quo iudice(quem
pręſidētem galliarū primū vulgo nominitant)& cōſiliatore
peculiariter vteretur Et ꝓfecto vt inquit verſiculus ille pro-
uerbialis: Principis eſt virtus maxima noſſe ſuos.Rex chri
ſtianiſſimus princeps noſter:vtpote prudētiſſimus,circun-
ſpectiſſimuſq;, tuam in rebus principalibus obeundis de-
xteritatem,prudētiam,eruditionē ſolerter,curioſeq; perſpi-
ciens:te ex omnibus vnū exiſtimauit eſſe digniſſimum val
deq; idoneum:quem legatum ad pōtificem maximū Iuliū
ſecūdum deſtinaret.Te quoq; poſt renūciatam legationem
virtutis tuæ pręcellentis haud inmemor Rex tuus,te ex om-
nib⁹ potiſſimū delegit:quo cōſiliatore peculiariter vteretur.
Deniq; vt vno vocabulo multa cōplectar tu irreprehenſibi-
lis es:qđ ſane nomen eſt abſolutiſſimæ virtutis. Et cum ex
ritu ſolēnitatis paſchalis/Roſam: qđ eſt pōtificium inſigne
ſpectatiſſimū,dare ſoleat legato exterarum gentium hono-
ratiſſimo : cui honos quidam quaſi cumulus acceſſit ſplen-
dori illius legationis:ſic & Roſam noſtram gallicā:in qua ſa
nitas tanq̄ gemma in auro reconditur vti legato, & antiſtiti
Gallorū honoratiſſimo dono tibi do:qui cū ſis doctrina ſin
gulari præditus:doctrinę profeſſores amplecteris:ac foues.
Eſt em̄ ita natura cōparatum:vt callēs artis miretur artificē:
vt eruditus eruditionis amet Antiſtitē.Et cū libelloꝝ meo-
rū ſtudioſum cupidūq; te cognoſcerē : compoſui eueſtigio
Roſam hāc:ipſamq; nomini tuo nūcupatī dedicaui. Quæ
vt eſſe poſſet monumētū meę in te obſeruātię numeroſum:
atq; diuturnum : curioſe elaboraui:vt ab impreſſore in mil-

le exemplaria vno quaſi momento deſcripta, & formis ex
cuſa ederetur vulgareturq;. Te queſo antiſtes maxime: que
tua eſt in rebus omnibus comitas, benignitaſq;: vt munuſ-
culum hoc literarium hylari fronte, & obuiis (vt aiunt) ma-
nibus accipias. Q đ te facturum habeo perſuaſiſſimū. Scio
enim apud epiſcopum opulentum, ac literatum, auro argē-
toq; pretioſius eſſe id genus donationis: quæ ex promptu-
ario literario depromitur. Q ue ſub incude Simphoriana p
cuditur. Interea tu antiſtes maxime cape vultu ſerenato li-
bellum hunc muſteum ſub tuo patrocinio editum, atq; ſub
tuo nomine inuulgatū. Q uē queſo feriatus perlegas: cuius
argumentū, & materiā ex titulo cognoſces. Vale decus An
tiſtitū, & Simphorianū Champeriū: qui tibi deditiſſimus
eſt: mutuo amore cōplectere. Necnon edulia hæc noſtra gu-
ſtato: quorum adipata condimenta hominem interiorē pin
guedine quadam ſalutari poterunt ſaginare.

¶Habes cādidiſſime Lector in hoc indice non oīa quæ in hac ſanitatis Roſa cōtinentur: Sed quędam magis ſelecta : & quæ medicis noſtris rara ſunt. Tu eo candore legas:quo ego ipſa vt tibi minus eſſet laboris collegi. Et vale.

Index ordine literario.

De litera. A.

ACetoſum.lib.ij.parte.j.Cap.ij.
Acetoſa lib.iij.p.j.cap.ij. Acetū li.iij.p.v.ca.iiij.
Acutum quid ſit lib.ij.parte.j.cap.ij.
Adipis natura lib.ij.par.ij.tract.iij.cap.ij.
Aeris natura lib.j.ca.iiij. Agnina caro lib.p.tract.& cap.ij.
Agreſta lib.iij.par.v.cap.ij. Allium lib.iij.par.ij.cap.ij.
Aloe lib.vij.cap.iij. Amigdalę lib.iij.p.iiij.cap.viij.
Animę accidentia lib.vj.cap.j. Anni tēpora lib.j.cap.vj.
Anſerina caro lib.ij.p.ij.cap.iij. Apiū lib.iij.p.j.cap.iiij.
Aquarum natura lib.iiij.cap.iij. Artes liberales.in prologo.
Auellana lib.iij.parte.iiij.cap.ix.
Aurium ſubſtantia lib.ij.par.ij.cap.x.

¶De litera.B.

Balneum ſiue lauacrum lib.j.cap.ix.
Baſilicon lib.iij.par.j.cap.v.Blitis ibidē.cap.vj.
Bouina caro lib.ij.p.j.ca.vj.Borrago lib.iij.p.j.cap.vj.
Bugloſſa lib.iij.p.j.cap.vj.Bulbus lib.iij.p.ij.cap.iij.

¶De litera.C.

Cameli caro lib.ij.parte.ij.tract.ij.cap.vij.
Cappari lib.iij.pte.iiij.cap.ij.Cariotę radix ibi.cap.iij.
Carnium proprietates lib.ij.par.ij.cap.j.
Caſei proprietas lib.ij.par.ij.tract.ij.cap.xiiij.
Caſia lib.vij.cap.iij.Caſtanea lib.iij.p.iiij.cap.x.
Caulium ſpecies lib.iij.par.j.cap.vij.
Cępe lib.iij.p.ij.cap.iij.Ceraſiū lib.iij.par.iiij.cap.xj.
Cerebri ſubſtantia lib.ij.par.ij.tract.ij.cap.x.

Ceruina caro lib.ij.parte.j.tract.ij.cap.vj.
Chryſomela non criſimilla lib.iij.par.iiij.cap.xiiij.
Cibus lib.ij.cap.j.Cibi delectabiles pte.j.cap.iiij.
Cicer.lib.iij.par.ij.cap.iij.Cynamomũ lib.iij.p.v.cap.xij.
Citrinum lib.iij.pte.iiij.cap.xij. Citri natura ibi.cap.xiij.
Citrullus lib.iij.pte.iiij.cap.iij.
Coitus quid ſit lib.j.pte.v.cap.viij.
Columbina caro lib.ij.parte.ij.tract.ij.cap.vij.
Condimenta lib.iij.pte.v.cap.j.
Cordis ſubſtantia lib.ij.par.ij.tract.ij.cap.x.
Coriandrum lib.iij.pte.v.cap.xj.
Corporis materia lib.j.cap.ij.Corpus ſanum lib.j.cap.iij.
Cothurnicis caro lib.ij.pte.ij.tract.ij.cap.viij.
Crocus lib.iij.parte.v.cap.xiij.
Cucurbita lib.iij.par.iiij.cap.iiij.
Cutis ſubſtantia lib.ij.pte.ij.tract.ij.cap.x.
De litera.D.
Dactylus lib.iij.pte.iiij.cap.xv.
Dulce lib.ij.pte.j.cap.ij.
De litera.E.
Emila ſeu Enula lib.iij.pte.ij.cap.iiij.
Endiuia lib.iij.pte.j.cap.viij.
Epatis aut hepatis ſubſtantia lib.ij.par.ij.tract.ij.ca.x.
Ericij caro lib.ij.pte.ij.tract.ij.cap.vij.
Exercitium quid ſit lib.j.cap.vij.
De litera.F.
Faba lib.iij.pte.iij.cap.iij.Faceolus ibidem cap.v.
Fœniculum lib.iij.pte.iij.cap.x.
Ficus lib.iij.pte.iiij.cap.xvj.
Frumentum lib.iij.pte.iij.cap.iiij.
Fructuum natura lib.iij.pte.iiij.cap.j.Fungi ibidem.ca.v.
Furor lib.vj.cap.ij.
De litera.G.
Galanga lib.iij.parte.v.cap.xiiij.

Gallinarũ caro li.ij.p.ij.tract.iij.ca.ij.Gallinacea ibi.ca.vj.
Gariophili lib.iij.parte.v.cap.xiiij.
Gaudium lib.vj.cap.v. Gruis caro li.ij.p.ij.tract.iij.ca.ix.
Gutturis ſubſtãtia lib.ij.pte.ij.tract.iij.cap.x.
¶De litera.H.
Hœdina caro lib.ij.pte ij.tract.ij.cap.j.
Holerum natura & proprietates lib.iij.cap.j.
Hominum prima origo lib.j.cap.j.
Hyſſopus herba lib.iij.cap.xj.
¶De litera.I.
Imaginatio lib.vj.cap.iiij.Inanitio lib.vij.cap.j.
Iniubę lib.iij.pte.iiij.cap.xviij.Inuidia lib.vj.cap.iiij.
Inteſtinorum ſubſtantia lib.ij.par.ij.tract.iij.cap.x.
Intyba.i.Cicorea lib.iij.parte.j.cap.xij.
Ira & Iracundia lib.vj.cap.ij.
¶De litera.L.
Labra lib.ij.pte.ij.tract.ij.cap.x.
Lactis natura lib.ij.pte.ij.tract.iij.cap.xiij.
Lactuca lib.iij.pte.j.cap.xiij. Lenticulę lib.iij.p.iij.cap.vj.
Limon lib.iij.pte.iiij.cap.xix. Lupini lib.iij.p.iij.cap.vij.
¶De litera.M.
Malagranata lib.iij.pte.iiij.cap.xvij.
Mamillarũ ſubſtãtia lib.ij.pte.ij.tract.iij.cap.xj.
Manna lib.vij.cap.iij.Mel.lib.iij.pte.v.cap.vj.
Meliſſa lib.iij.pte.iij.cap.viij.Melon lib.iij.p.iiij.cap.vij.
Membra animalium lib.ij.pte.ij.tract.iij.cap.xj.
Menta li.iij.p.iij.ca.viij.Merulorꝫ caro li.ij.p.ij.tra.iij.ca.ix.
Meſpilorum natura lib.iij.pte.iiij.cap.xx.
Milui lib.iij.pte.iij.cap.viij.Mirabolanum lib.vij.cap.iij.
Mora lib.iij.parte.iiij.cap.xxj.
¶De litera.N.
Napis lib.iij.p.ij.ca.v.Narĩũ ſubſtãtia li.ij.p.ij.tra.iij.ca.x.
Naſturtium lib.iij.pte.j.cap.xv.
Nuchę ſubſtantia.lib.ij.pte.ij.tract.iij.cap.x.

Nuces lib.iij.p.iiij.cap.xxij.Nux muſcata li.iij.p.v.ca.xv.
¶De litera.O.
Oculorum ſubſtantia lib.ij.pte.ij.tract.iij.cap.x.
Odium lib.vj.cap.ij.Oleum lib.iij.p.v.cap.iij.
Ordeum lib.iij.par.iij.cap.ix.
Ouorum natura lib.ij.pte.ij.tract.iij.cap.xij.
¶De litera.P.
Panis bonitas lib.ii.parte.j.cap.iiii.
Paſſerum caro lib.ii.par.ii.tract.iij.cap.ix.
Paſtinaca lib.iii.parte.ii.cap.v.
Pauonis caro lib.ii.pte.ii.tract.iij.cap.v.
Pedum ſubſtantia lib.ij.parte.ij.tract.iij.cap.x.
Pentaphilon lib.iij.par.j.cap.xvj.
Perdicis caro lib.ij.pte.ij.tract.iij.cap.vj.
Perſica lib.iij.p.iiij.cap.xxiiij.
Petroſelinum lib.iij.par.j.cap.xvj.
Phaſiani caro lib.ij.pte.ij.tract..ij.cap.vij.
Pineę lib.iij.pte.iiij.cap.xxvj.
Pinguedo lib.iij.pte.v.cap.xvj.
Pinguedinis natura lib.ij.parte.ij.tract.iij.cap.x.
Piper lib.ij.pte.v.cap.xvj.Pyra lib.iij.par.iiij.cap.xxv.
Piſcium ſpecies & natura lib.ij.pte.ij.tract.iij.cap.xv.
Poma lib.iij.pte.iiij.cap.xxvij.
Ponticitas lib.ij.pte.j.cap.ij.
Porcina caro lib.ij.par.ij.tract.ij.cap.iij.
Porrum lib.iij.parte.ij.cap.vj.
Portulaca lib.iij.par.j.cap.xvj.Potus lib.iiij.cap.j.
Pruna lib.iij.pte.iiij.cap.xxviij.
Pulmonis caro lib.ij.pte.ij.tract.iii.cap.x.
Purgatio lib.vij.cap.iij.
¶De litera.R.
Radicum natura.lib.iij.pte.ij.cap.j.
Rapa lib.iij.pte.ij.cap.vij. Raphanus ibidē.cap.viij.
Renum ſubſtantia.lib.ij.par.j.tract.iij.cap.x.

Repletio lib.vij.cap.j.Reubarba[illegible] lib.vij.cap.iij.
Rizum lib.iij.pte.iij.cap.x.
Roſmarinus lib.iij.pte.j.cap.vij.Rutha ibidem.

¶De litera. S.

Sacharum ſeu zuccarum lib.iij.pte.v.cap.vij.
Saliua lib.iij.pte.j.cap.viij.Salſum.lib.ij.pte.j.cap.ij.
Sanguinis ſubſtantia lib.ij.pte.j.tract.iij.ca.x.
Sapa lib.iij.pte.v.cap.v.
Saporum ſpecies & differentiæ lib.ij.cap.ij.
Scalonia lib.iij.pte.ij.cap.iij.
Seminum natura lib.iij.pte.iij.cap.j.
Siccitas lib.ij.pte.ij.cap.ij.Siliquę lib.iij.p.iiij.cap.xxix.
Sinapis lib.iij.pte.j.cap.viij.
Sorba lib.iij.p.iiij.ca.xxix. Sparago lib.iij.pte.j.cap.viij.
Splenis ſubſtantia lib.ij.pte.ij.tract.iij.cap.x.
Spelta lib.iij.pte.iij.cap.iiij. Spinachiæ lib.iij.p.j.cap.viij.
Stomachi ſubſtantia lib.ij.pte.ij.tract.iij.cap.x.

¶De litera.T.

Tamarnodi lib.vij.cap.iij.
Teſticulorum ſubſtantia lib.ij.pte.ij.tract.iij.cap.x.
Timor & triſtitia lib.vj.cap.iij.
Tubera lib.iij.p.iiij.cap.vj. Turturis caro lib.ij.pte.ij.tract.iij.cap.vij.
Turdorum caro ibidem cap.x.

¶De V & Z.

Venti lib.j.cap.v. Vigilia lib.v.cap.iij.
Vinum lib.iiij.cap.ij. Vitulinæ carnes lib.ij.p.j.tract.ij.ca.ij.
Vnctuoſitas lib.iij.pte.j.cap.ij.
Volucrum caro lib.ij.pte.ij.tract.iij.cap.j.
Vomitus lib.vij.cap.ij. Vrci caro lib.ij.pte.ij.tract.ij.ca. vij.
Vua lib.iij.pte.iiij.cap.xxx.
Zinziber lib.iij.pte.v.cap.xviij.
Zuccarum lib.iij.parte.v.cap.vij.

Finis.

¶Index Librorum qui in hoc volumine cōtinētur.

¶Libri Primi capita.

De primo hominum ortu. Cap.j.
De corporis materia. Cap.ij.
De ſano corpore. Cap.iij. De Aere. Cap.iiij.
Problemata & Collectiones de aere. Cap.eodē.
De ventis cum Problematis & collectionibus. Cap.v.
De quatuor anni temporibus. Cap.vj.
Problemata & Collectiones de temporibus. Cap.eodem.
De Exercitio. Cap.vij. Problemata & Collectiones de eodem. Cap.eodem.
De coitu cū ſuis problematibus,& Collectionibus.Ca.viij.
De cancris problemata,& Collectiones. Cap.ix.
¶In Lib.II.hæc continentur.
¶Qui ſibi aut volētis aut medię aut imbecillæ materię ſint cum ſuis problematibus. Cap.j.
De ſaporū differētijs cū problematib⁹ & collectionib⁹.ca.ij.
Quēadmodum ſanos agere conueniat cum ſuis Collectionibus & problematibus. Cap.iij.
De pane cum ſuis problematibus & collectionib⁹. Cap.iiij.
¶Partis ſecundę lib.ij.Capita.
¶De carnibus in vniuerſum cum ſuis problematib⁹& Collectionibus. Cap.vnicum.
¶Secūdi tractatus Partis ſecūdę Lib.II.Capita.
¶De carne hœdina & de hœdis collectiones. Cap.j.
De agnina carne cum ſuis collectionibus. Cap.ij.
De carnibus vitulinis cum ſuis collectionibus. Cap.iij.
De carne porcina cum ſuis collectionibus. Cap.iiij.
De Bobus cum ſuis collectionibus. Cap.v.
De carnibus leporinis/cuniculorum/& vulpis/cum ſuis collectionibus. Cap.vj.
De ceruina carne cum ſuis Collectionibus. Cap.vij.

De carne capreoli. Cap. eodem.
De carnibus ericij/vrſi/cameli. Cap. viij.
Tractatus. iij. parte. ij. lib. ij. Capita.
De carne volucrum cum ſuis collectionibus. Cap. j.
De gallinis cum ſuis collectionibus. Cap. ij.
De anſerina carne & anatis cum ſuis collectionib⁹. Cap. iij.
De columbis cum collectionibus. Cap. iiij.
De pauonibus cum ſuis collectionibus. Cap. v.
De perdice cum ſuis collectionibus. Cap. vj.
De phaſianis cum ſuis collectionibus. Cap. vij.
De coturnicibus cum collectionibus Cap. viij.
De gruibus cum ſuis collectionibus Cap. ix.
De carne turdorum merularũ & paſſerum. Cap. x.
De membris animalium cũ collectionibus. Cap. xj.
De cerebro nucha oculis naribus auribus labris cute guttu-re corde pulmone inteſtinis ſplene teſticulis mamillis re-nibus pedibus ſanguine adipe pinguedine. Cap. eodem
De ouis cum ſuis collectionibus Cap. xij.
De lacte cum ſuis collectionibus. Capi. xiij.
De caſeo cum ſuis collectionibus. Cap. xiiij.
De piſcibus problema & collectiones. Cap. xv.
Libri Tertij Capita.
De holeribus in vniuerſum. Cap. j.
De holeribus cũ ſuis problematis & collectiõibus. Capi. ij.
De acetoſa. Cap. iij. De Apio. Cap. iiij.
De natura baſiliconis. cap. v.
De borragine, blite, bugloſſa. cap. vj.
De caulibus. Cap. vij. De endiuia. Cap. viij.
De ruta. cap. ix. De fœniculo. cap. x. De hyſſopo. cap. xj.
De intybo. Cap. xij. De lactuca. Cap. xiii.
De menta, meliſſa Cap. xiiii. De naſturtio. Cap. xv.
De portulaca pentaphilone & petroſelino. Cap. xvj.
De ruta & Roris marino. Cap. xvij.
De Spinachijs, Sparagine, ſaluia, ſinapi Cap. xviij.

¶Partis ſecundæ,Lib.iij.Capita.

¶De radicibus.cap.j. De allio.cap.ij.
De ſcalonia & cepe.cap.iij.
De natura ęmilę & cariotę. cap.iiij.
De napis & paſtinachis.cap.v.
De porris.cap.vj.Rapis.cap.vij.Raphano.cap.viij.

¶Partis tertiæ,Lib.iij.Capita.

¶De ſeminibus in vniuerſum.cap.j.
De cicere cap.ij.Faba cap.iij.
De natura frumenti & ſpeltę cap.iiij.
De faſceolis.cap.v.Natura lentis cap.vj.
De natura lupinorum cap.vij.Milij cap.viij.
De hordeo cap.ix.Rizo cap.x.

¶Partis quartæ,Lib.iij.Capita.

¶De natura fructuū cū ꝓblematis & collectionibus cap.j.
De natura capparum.cap.ij.
De natura citrullorum & cucumerum. cap.iij.
De natura cucurbitę.cap.iiij.Fungorum.cap.v.
De natura tuberum.cap. vj.Melonum.cap.vij.
De amigdalis.cap.viij.Auellanis.cap.ix.
De caſtaneis.cap.x. Ceraſis.cap.xj.
De coctanis. cap.xij. Citro.cap.xiij. Chryſomelis.ca.xiiij.
De dactylis.cap.xv.Ficubus. ca.xvj. Granatis.cap.xvij.
De iniubis.cap.xviij.De limonibus & Arantijs.cap.xix.
De meſpilis.cap.xx.Moris.cap.xxj.
De natura nucum vſualium.cap.xxij.
De oliuis.cap.xxiij.Perſicis.cap.xxiiij.
De natura pyrorum.cap.xxv.Pinearum.cap.xxvj.
De pomis.cap.xxvij.Prunis.cap.xxviij.
De ſorbis & ſiliquis.cap.xxix.Vuis.cap.xxx.

¶Partis quintę,Lib.iij.de condimentis,Capita.

¶De condimentis & de eis problemata.cap.j.
De natura adipis.cap.ij.Olei & butyri.cap.iij.
De aceto.cap.iiij.Agreſta.cap.v.Melle.vj.

De zuccaro cap.vij.Vino cocto.viij.Sale.ix.
De Aniſo cap.x.Coriandro.xj.Cynamomo.cap.xij.
De croco.cap.xiij.Galãga.& Gariophylis.cap.xiiij.
De nuce muſcata.capi.xv.Pipere.xvj.Zinzibere.ca.xvij.

Libri quarti Capita.

De potu problemata &collectiones.cap.j.De Vino cap.ij.
De natura aquarum problemata & collectiones.cap.iij.

Libri quinti Capita.

De Somno & vigilia.cap.j.
De Inſomnijs.cap.ij.De Vigilia cap.iij.

Libri ſexti Capita.

De accidẽtib⁹ aiæ.ca.j. De ira,iracũdia,odio,& furore.ca.ij.
De timore & triſtitia.cap.iij.
De inuidia & imaginatione.cap.iiij.
De gaudio,cum ſuis collectionibus.cap.v.

Libri ſeptimi capita.

Quæ corpora euacuanda ſunt:& de quatuor humoribus. problemata & collectiones de eadem re.cap.j.
¶De vomitibus cũ ſuis ꝓblematib⁹ & collectionib⁹. ca.ij.
De deiectione ſeu purgatione humorum problemata & collectiones.cap.iij.

Margaritæ Sanitatis Capita.

DE medici officio.cap.j.
De fine ægritudinis & criſi.cap.ij.
Quatuor naturæ ſtatus.cap.iij.
Tẽpora ãni quatuor a medico cõſyderãda.ca.iiij.
De affinitate lunæ cum noſtris corporibus.cap.v.
Quo anni tempore medicamẽ adhibendum.cap.vj.
De caloris & humoris corruptione.cap.vij.
Deprehenſiones ſolutę ægritudinis.cap.viij.
Deprehenſio nõ perfectę ſolutę ęgritudinis.cap.ix.
Preſagium diei in quo moriturus eſt homo.cap.x.
Quãdo in acutis ęgritudinib⁹ inſpicere finẽ debeat.cap.xj.
Qꝫ peritus noſſe põt qua hora æger ſit moriturus.cap.xij.

De abſtinētia cap.xiij. De detractione ex Galeno.cap.xiiij.
Quo tēpore ſit detrahendus ſanguis.cap.xv.
De arteriȩ ſectione.ca.xvj.Cucurbitula.cap.xvij.
De ſcarificatione.cap.xviij.Sanguiſugis.cap.xix.
De humido radicali conſeruando.Cap.xx.
Quȩ mollificāt vētrē nutriētia.c.xxj.De cōdimētis.c.xxij.

Quæ in ſecundo Libro Margaritæ cōtineantur.

Qualiter ȩgritudo cognoſcit.§.j. De virtute forti.§.ij.
Qualiter conſyderanda ſit virtus infirmi.§.iij.
Dieta in acutis ægritudinibus.§.iiij.
Nutricatio non mēſuratur niſi ſecundum ſtatus propinquitatem.§.v.
De cauſis ȩgritudinum.§.vj.
De alteratione & flebotomia.§.vij.
De euacuatione.§.viij.
Aegritudines curantur per contrarium.§.ix.
Aegritudines ex defectu.§.x.
Qualiter euacuandum ſit corpus.§.xj.
A quibus medicinis ſit incipiendum.§.xij.
Mutatio vehemens vitanda eſt.§.xiij.
Iuuamen Enematis.§.xiiij.
De digeſtione ante pharmacum.§.xv.
De digeſtione in chronicis ægritudinibus.§.xvj.
Euacuatio reiteranda eſt ſȩpius..§.xvij.
De frigidis medicinis.§.xviij.
Quæ ſtupefaciunt..§.xix. De ſedatione doloris.§.xx.
Maiorem oportet habere ſollicitudinem de re quȩ maiorem incurrit terrorem.§.xxj.
De medici doctrina.§.xxij.
Peroratio & deprecatio.§.xxiij.

FINIS.

OPERIS COMMENDATIO.

Humaniſſimo & vndecunq; doctiſſimo domino Alberto de Podio apollineę artis profeſſori meritiſſimo/Chriſtianiſſimi regis Ludouici.xij.cõſiliario atq; phyſico expertiſſimo Stephanus de Barro Tulléſis atq; phyſicus. S.P.D.

Verſanti mihi cũ Symphoriano Hippocrate illo rediuiuo (vt medicã artem a viro tã famato diſcerẽ) doctor egregie, ac nõnunq̃ percontanti de his quos in ſuorũ voluminũ fronte videbã inſertos cũ forte fortuna de te ſermo oriretᷣ: tanta de tui nominis celebritate occurrebãt: vt nõ modo ſuis p̃conijs, verũ laudibus apollineis, indicarẽt extollẽdum. Quo factum eſt: vt Symphorianus ipſe (q̃uis iperare poſſet) me dep̃caretur: vt huic opuſculo/ad te epiſtolium p̄ponerem: quo lectores tãti viri auctoritate illecti ad lectitandũ incitarẽtur. Verũ & ſi diutius reluctauerim ob linguæ meę balbutientis ineptiam: tñ eius precibus victus ſuccubui: neq; acquieſcere nõ potui. Parce igitur mihi vir p̄ſtantiſſime/qui craſſa minerua imbutus/ad te p̄fricata frõte/auſim ſcribere. Parcãtq; lectores optimi ſi inter has tricas legendum quicq̃ impolitũ inueniant: q̃d aures eorum delicatas offendat. Vale. ex Nanceio tertiodecimo Calendas Maias, M.DXIIII.

Aſcenſius Lectori. S.

Quę fragrat hęc digitis ROSA Gallica lecta diſertis,
 Longe eſt Peſtanis anteferenda iugis.
Vix paradiſiacis talem decerpſeris aruis:
 Quæ ferat in morbos quoſlibet antidotum.
Hanc legat ante cibum: quiſquis vult ſanus haberi.
 Poſtq; cibum qui ſit iugiter incolumis.
At qui ferre cupit miſeris releuamina lapſis:
 MARGARIS eſt illi conſocianda ROSAE.

Prologus in roſam publicam domini Symphoriani Champerij Lugdunenſis. Ad eloquētiſſimum antiſtitem Hugonem de Hazardis, epiſcopum ac comitem Tullenſem Lotharingię præſidentem digniſſimum dominum ſuum longeq; obſeruandum.

DEterruere me i hūc vſq; diē quo minus ad te ſcriberem: qđ pridem efflagitaras: tum nōnulli ſtudiorum: tum graues quidā aliarum rerū labores. Atqui noſti (vt ipſe arbitror) quęnā animum diutius exagitauerint curę: quęq; me negocia implicuerint nō ignoras. Qđ ſi immodeſtius factum ſit: queſo te mihi ignoſce: ſin familiarius actū exiſtimas / gaudeo mihi ac tibi habeo gratiam. Sed tu ſi recte memini varias medicorū diſciplinas: & eorum quādam veluti ſeriem poſtulas quæ res illuſtrata & cognita maximū non ſolum literarū rudibus: ſed etiā doctis hominibus adiumētum pręſtat. Præſertim cū nonnullos ſæpe fallat harū rerum, ac diſciplinarū ignoratio. Ego vero tuę iſti voluntati nō inuitus morē geſſerim: quādo tua tantū apud me ponderis auctoritas habet vt nihil mihi pene gratius ſit: q̄ id efficere: qđ charū tibi atq; iucundū fore intellexerim. Ac mihi quidem cogitāti: vnde potiſſimum exordiendū foret / id nequaq̄ longioribus inueſtigandū viſum eſt / a qbus medicina id eſt ſanatiua ars fluxit ac permanauerit hominum nationibus. Nā magna hac de re apud viros etiā eruditiſſimos diſſenſio eſt. Vnde apud

græcos dicũt excultã primo:apud quos vetuſtiſſimus ſane author Aeſculapi⁹ celebrat:qui ꝙ adhuc rudem:& vulgarem hãc artem paulo ſubtilius ex coluit:in deorum illorum numerum receptus eſt. Ariſtarchus porro arbitratur ab incantamẽtis incepiſſe medicinam.quidam a remedijs aduerſum toxica. Alij eam:quæ vulneribus mederetur fuiſſe primam. Alij vno contẽdunt tempore medicamina ſimplicia: & victu medicamen:& incantamentum extitiſſe. Aeſculapio certe duo fuiſſe filij perhibẽtur ambo medici Podalyri⁹ & Machaon Homerico carmine laudati:qui ducem ad troianum bellum Agamemnonẽ ſecuti:non mediocrem opem cõmilitonibus ſuis attulerũt:quos vulneribus dũtaxat ferro & medicamẽtis mederi ſolitos eſſe tradidit Homerus. Ex quo apparet has fuiſſe medicinæ partes vetuſtiſſimas. Hos ſecutus ex eadem ſtirpe eſt ex coho inſula Hippocrates medicorum omnium quot ſunt : quotꝗ fuere facile princeps. Is templo Aeſculapij cremato:vt Varro perhibet medicinã eam inſtituit:quę clinice vocitata eſt. Hippocratis nimirum cuius hodie quoqꝫ ſexaginta de arte medicinæ extant volumina doctiſſimus interpres fuit Galenus : qđ ipſemet de ſe profitetur:ſicut Arabs Auicenna ſe Galeni viciſſim eſſe ait interpretem. Hippocratem igitur cum primũ ex omnibus memoria dignum virum:& arte & facundia inſignem: Diocles Cariſtius ſecutus eſt. Inde Praxagoras & Chryſippus: qui ingentis garrulitatis arguitur : cuius Eraſiſtratus diſcipulus Ariſtotelis filia genitus.is Antiocho rege ſanato centum talẽtis donatus eſt a rege Ptolemęo eius filio. Hinc alia factio ab experimẽtis Empirice nominata cœpit ĩ Sicilia a Creonte agrigẽtino:Empedoclis phyſici authoritate commẽdato. Ac de medicinę quidẽ inuẽtione hactenus. ¶ Nũc quæ ſint neceſſaria medico inſpiciamus. Quæritur a qbuſdã inquit Iſidorus ætymologiarũ lib.iiij.quare inter cæteras liberales diſciplinas medicinę ars nõ cõtineatur. Reſpondet propterea:quia illę ſingulares cõtinẽt cauſas:iſta vero om=

nium. Nã & grãmaticã medicus ſcire iubetur: vt intelligere vel exponere poſſit quæ legit: quæ in duas partes ſcinditur. Recte loquẽdi ſcientiã: cũ qua ſcribẽdi ratio iungit: & poetarum enarrationẽ: quã præcedit emẽdata lectio: quæ & ꝑpter metroꝝ modulos: & rhithmorum cõſonãtiã: muſicã quoq; diſciplinã annectit/ac multarũ artium aſciſcit peritiam. Similiter & rhetoricam medicus ſcire iubetur: vt veracibus argumẽtis valeat diffinire quæ tractat/quæ vel conciliat auribus voluptatẽ/vel ad quãdam virtutum ſpeciem/ mentem atq; animũ legẽtis hortatur: cuius id maxime proprium eſt vt quæ vere geſta ſunt in alias ſpecies obliquis figurationibus: cũ decore aliquo cõuerſa traducat. Necnõ & dialecticã medicus ſcire tenet propter infirmitatũ cauſas ratione adhibita perſcrutãdas atq; curãdas: q̃ docet rẽ vniuerſam diſtribuere in partes: latentẽ explicare definiendo: obſcurã explanare iterpretãdo: ambiguã primũ videre, deide diſtinguere: poſtremo habere regulã: qua vera & falſa iudicãtur: & q̃ quibus propoſitis: queq; nõ ſint conſequẽtia. Ars omniũ artiũ pręcipua quaſi lux quędã eorũ quę ab aliis cõfuſe: aut reſpõdẽtur: aut aguntur. Sic & Arithmeticã propter numerũ horarũ in acceſſionibus & periodis dierũ medicus notã habebit. Illa enim quodãmodo reliquarũ mater numeros contẽplatur. Non aliter & Geometriam ꝑpter qualitates regionũ & locorũ ſitus: i quibꝰ doceat quid quiſq; obſeruare debeat. Ipſa eñ dimẽſiones/formas: ac figuras cõtẽplat. Porro muſica incognita illi nõ erit. Nã multa ſunt q̃ in ęgris hominibꝰ per hãc facta legũtur: ſicut de Dauid legit. Qui a ſpiritu immũdo Saulẽ arte modulationis eripuit. Aſclepiades quoq; medicus phreneticũ quendã per ſymphoniã priſtinę ſanitati reſtituit. Muſica vero neruorũ vocũq; cãtus: q̃ primũ mũdi cõcentũ efficit: humanæ fabricę harmoniã cõponit: mox ad neruorũ: & vocũ trãſlata modulos: magnũ cũ ſapiẽtia & diuinarũ rerũ cognitione videtur habere cõmercium: quã cũ literis gymnaſtica figuratione plerique olim apud græcos diſ

cebant iuuenes. Porro & phyſicam medicus ſcire iubetur/q̄ perueſtigat mobile corpus: quia mouetur & quieſcit: naturalium cōpoſitorum rimatur elementa: cauſarū genera inquirit: tranſmutationis formā edocet: ortum rerum atq; interitum oſtendit: & eorū varietatem: quæ oriuntur/& occidunt. ſimplicia vero corpora & mixta: pfecta atq; imperfecta/animata atq; inanimata & ad nobiliſſimā vſq; intellectiuā hominis formā ſpeculādo progreditur. Poſtremo & Aſtronomiam notam habebit: per quā contēpletur rationem aſtrorum & mutationes temporum. Nam ſicut ait quidam medicorū cum ipſorum qualitatibus & noſtra corpora commutātur: hinc eſt q medicina ſecūda philoſophia dicitur. Vtraq; enim diſciplina (vt Iſidoro placet) totū hominem ſibi vendicat. Nam ſicut per illā animā: ita per hunc corpus curatur. Sed cum de humano corpore ars vna ſit: duæ tamen ſunt præcipue & maximæ eius partes. Vna quidem ſanitatem: altera vero curas prętendens. At quoniam tum dignitate: tū tempore prior eſt ęgritudine ſanitas: Nos quoq; in hac ſanitatis roſa quo pacto cuſtodienda ſanitas videatur, dicendum arbitramur. Sed nec putes me vir ſacratiſſime q confugiā ad gētilis hominis auctoritatem ideo redarguendū. Ait enim Auguſtinus: philoſophi ſi quæ fidei noſtræ cōſentanea dixerunt: non ſolum formidanda non ſunt: verū etiam ab eis tanq̄ ab iniuſtis poſſeſſoribus in vſum noſtrum conuertenda. ſed neq; vitio detur q in hanc gallicā roſam aliena congeſſerimus. Nam appetitus contumaciam reſtinguere noſtrum eſt inſtitutū. id ſeu noſtris cōſilijs fiat ſeu alienis: quid ad hominem ſane viuere volentē? De Chryſippo cuius tantū fuit in dialectica nomē aiunt, q teſtimoniorū nube vſus fuerit: & quibuſdam ſuis opuſculis totā Euripidis Medeā inſeruerit. & Apollodorus Atheniēſis de eo dixit: ſi quis tollat de Chryſippi libris quæ aliena ſunt: charta vacua relinquetur. plinianæ ſentētiæ cauſtica vis ineſt: quā quia poteſt luxuriantē voluptatem reprimere: tanq̄ pharmacū oppor-

tunum & fomẽtum ſalutare porrigim⁹. Ad id tamen qđ di=
citur hominẽ naſci nudum Ariſtoteles de generatione ani=
malium libro ſecũdo reſpõdit dicẽs. homo nudo maxime
omniũ & intecto corpore naſcitur: quoniã minimũ in eo ter
reni recremẽti: quę cauſa facit vt vngues ꝗ minimos ꝓpor
tione ſortiatur. Solam ſanitatẽ natura nobis reliquit. Non
enim ſat eſt viuere: niſi & ſane viuamus: quoniã eccleſiaſti=
co teſte, Non eſt cenſus ſuper cẽſum ſalutis corporis. Quã=
ta igitur vtilitas ſit ꝙ artes quæ ad bene viuendum dirigun
tur abſq; huius auxilio parum prodeſſe videtur. Non enim
bene viuere poſſumus niſi viuamus. Neq; breuiſſimo hoc
vitæ tẽpore in quauis facultate multũ proficere niſi valea=
mus bene. Neq; facile multũ apud homines deumve mere=
ri: niſi diu ſobriiq; viuam⁹. Omnẽ vero huiuſmodi faculta
tẽ quã diligẽtia medicinę ſuppeditat: Roſa iſta ĩ ſe cõtinet.
Sed habes vir ſacratiſſime: quę poſcebas ſatis (vt arbitror)
cumulate. Qz ſiqua forte deſint: ne moleſtum ſit: vt me
q̃primũ certiorem facias. Nam & iis quæ ſcripta ſunt ſi mo
do iuſſeris multa ſubnectam. Demũ vero oro te: vt quæ ex
multis nec ſatis vt ipſe arbitror exploratis locis deprompta
ſunt: optimo accipias animo: & in arcula ĩpa tua theſauroq;
reponas. Hęc eſt præſulum præſtãtiſſime farrago Roſæ no
ſtræ: quæ tuo freta auſpicio ſecura in publicum progredie=
tur: atq; intrepida reliquarũ ſubibit cenſurã: nec maledicorũ
aut inuidorum expaueſcet vaniloquiũ. Vale literatorũ ama
tor. Ex Nanceio Anno. MDXIIII.

Domini Symphoriani Champerij Sereniſſi=
mi ducis Calabrum & lotharingorũ ac barrẽ=
ſium &c. medici primarij, Roſa Gallica in
ſeptem libros diuiſa. Fœliciter incipit.

De primo hominum ortu & q deus ſubiecit omnia
ſeruituti hominum. Caput. I.

HOminum prima generatio (vt
teſtis eſt Diodorus) apud præ=
ſtantiſſimos viros qui de natu
ra rerũ tradiderunt: duplex fer
tur. Quidam enim ingenitum
mũdum & incorruptilem & ge
nus hominum ſine vllo ortus
principio ab æterno fuiſſe opi
nati ſunt. Cuius ſententię teſte
Cenſorino fuerunt: Archytas
Tarentinus: Pythagoras Sa=
mius: Xenocrates: Ariſtoteles
Stagirites: multiq; alij peripa=
tetici idem ſenſerunt: dicentes omnium quæ in ſempiterno
iſto mundo fuerunt: & futura ſunt: principium fuiſſe nullũ
Sed orbem eſſe quendam generantium naſcentiũq;: in quo
vniuſcuiuſq; geniti initium ſimul & finis eſſe videatur. Ve=
rum ne huiuſmodi ineptias referẽdo probare videamur: ea
quæ ſacris continentur literis: ac longe veriora ſunt: aperia=
mus. Primus igitur hominũ ortus apud Iudæos fuit. Deus
enim diuũ pater atq; hominũ rex (vt poeta ait) perfecto mũ
do auctore Ioſepho in primo antiquitatũ volumine Adam
primũ omnium ex limo hominem fecit. Dicẽte etiam Oui=
dio. Natus homo eſt: ſiue hunc diuino ſemine fecit Ille opi=
fex rerum, &c. Vnde lactantius in vj. non indecenter homi=
nem dei ſimulachrum appellat. Item de opificio dei: vas eſt

inquit quodãmodo fictile: quo animus id eſt homo ipſe verus continetur: & quidẽ non a promethco fictum (vt poetę loquũtur) ſed a ſummo illo rerum cõditore & artifice deo. Et Cicero hoc idem tradidit q̃uis expers cæleſtium literarũ in primo de legibus ſic ſcribẽs: hoc animal prouidum: ſagax multiplex: acutum: memor: plenũ rationis & conſilij: quem vocamus hominẽ: præclara quadam cõditione generatum eſſe a ſummo deo. Solus enim eſt ex tot animãtium generibus atq; naturis particeps rationis & cogitationis: quũ cætera ſint omnia expertia. Et vt diuus Auguſtin⁹ in libro Soliloquiorũ capite xx. ait. Omnia ſub pedibus hominis ſubieciſti: vt ſolus homo tot⁹ tibi ſubijceretur. Et vt tuus totus homo eſſet ſuper omnia opera tua dominat⁹ eſt homo. Exteriora nẽpe pro corpore cuncta creaſti: ipſum vero corpus pro anima: animã vero pro tevt tibi ſoli vacaret / & te ſolum amaret: poſſidens te ad ſolatium: inferiora ad ſeruitium. Quicquid enim cęli ambitu cõtinetur inferius ab anima humana eſt: quę facta eſt vt ſummũ bonũ ſuperius poſſideret / cuius poſſeſſione beata fieret: cui ſi adhęſerit / cunctorũ mutabilium inferiorũ neceſſitudines ſupergrediens illius ſummę maieſtatis cuius æmulatur ſpeciem / æternæ immortalitatis faciem cum ſeueritate videbit. Tunc vero illis bonis optimis fruetur in domo domini / quorum comparatione cuncta hæc quę hic cernimus velut nihilum computantur. Illa ſunt quæ oculus non vidit / nec auris audiuit: nec in cor hominis aſcenderunt quæ pręparauit deus diligentibus ſe. Et hæc quidem domine daturus es animæ: his etiam quotidie lætificas animas ſeruorum tuorum / qui amas animas. Quid miror hæc domine deus meus: imaginẽ quippe tuam honorificas: & ſimilitudinẽ tuam ad quã create ſunt. Nã & corpore noſtro licet adhuc corruptibili & ignobili / vt videret dediſti cæli claritatem per manũ miniſtrorũ tuorũ indefeſſorum ſolis & lunę: qui præcepto tuo iugiter die ac nocte deſeruiunt filijs tuis. vt ſpiraret / largitus es aeris puritatem:

vt audiret ſonorum varietates: vt odoraret odorum ſuaui-tates: vt guſtaret ſaporum qualitates: vt contrectaret/dediſti corpulentium omniũ groſſitates. Adiuuamenta ſuis neceſſitatibus dediſti iumenta/volucres quoq; cæli/& piſces maris/& fructus terræ ad reficiendum impẽdiſti. Medicinas de terra propter ſingulas quaſq; ſuas corruptelas creaſti: ſingula ſolatia ſingulis malis obuiantia præparaſti: quoniam es miſericors/& miſerator: & nouiſti figmentũ noſtrũ/figulus noſter: & nos omnes quaſi lutũ in manu tua. hęc Auguſtinus. Hermes ille Triſmegiſtus dixit hominẽ tantæ ſublimitatis: vt deos faciẽdi habeat facultatem. Statuis enim fabrefactis dęmones ad inhabitandũ eas magicis artibus inducebant: & eas quaſi animatas pro dijs habebant. Inſuper & promerendi paradiſum habet arbitrium: & vt in ſecundo phyſicorũ meminit Ariſtoteles: homo quodãmodo finis eſt omnium, & vt plinius in principio ſeptimi libri de hiſtoria natutali dicit: cauſa hominis videtur cuncta alia genuiſſe natura. Et idcirco prædictus Hermes. Homo inquit magnum eſt miraculum o Aſclepi. & in ſecundo libro Aſtronomicon. M. Manlius de homine loquens ita inquit. Eximiã natura dedit linguãq; capaxq; Ingenium volucremq; animum: quem deniq; in vnum Deſcendit deus atq; habitat: ipſumq; requirit. Et in tanto demens conſtitutus honore: dum appetitum magis q̃ rationem ſequitur: cõparatur iumentis inſipiẽtibus: quæ nullo rationis moderamine ſed ſolo impetu feruntur appetitus.

De corporis materia. Cap. II.

HVmanum ſiquidem corpus ex quatuor elementis compoſitum eſt: ſed in carne & oſſib⁹ (Auguſtino teſte) terra maxime apparet propter terrenam ſoliditatem: Aqua in humoribus: Aer continetur in pulmone: idcirco ſemper in motu eſt/quia ventilabrum cordis eſt: ne nimio calore cõſumatur cor & diſſoluatur. Sedes ignis eſt in corde: & ideo inferius eſt latum & ſuperius acu-

tum/quã formã ignis retinet. Quædam vis ignea aere temperata a corde ad cerebrum aſcendit/tanq̃ in cælum corporis noſtri: ibiq́ꝫ purificata & colata per oculos/aures/nares/cęteraq́ꝫ inſtrumenta ſenſuum/foras progreditur: & contactu exteriorum formata quinq́ꝫ ſenſus corporis facit: viſum videlicet/auditum/guſtum/odoratum/& tactum: qui tangendi ſenſus ab anteriori parte cerebri ad poſteriorem tranſiens & inde per ceruicem & medullam ſpinę deſcendens per totũ corpus diffunditur. Porro ipſa vis ignea quæ exterius formata ſenſus dicitur/eadem formata per ipſa ſenſuũ inſtrumenta per quæ egreditur & in quibus formatur: natura operante introrſum ad cellam phantaſticã vſq́ꝫ retrahitur & reducitur/atq́ꝫ imaginatio efficitur. Poſtea eadem imaginatio ab anteriori parte capitis ad mediũ tranſiens/ipſam animæ rationalis ſubſtãtiam contingit/& excitat diſcretionem: intantum iam purificata & ſubtilis effecta/ vt ipſi ſpiritui immediate coniungatur: veraciter tamen naturam corporis retinens & proprietatem. quę quidẽ imaginatio in brutis animalibus phãtaſticam cellam non tranſcendit: in rationalibꝰ autem purior fit/ & vſq́ꝫ ad rationalem animæ ſubſtantiam contingẽdam defertur & progreditur. Eſt itaq́ꝫ imaginatio ſimilitudo corporis/per ſenſus quidẽ corporeos/ ex corporum contactu concepta extrinſecus/atq́ꝫ p eoſdẽ ſenſus introrſus ad partem puriorẽ corporei ſpiritus reducta/eiq́ꝫ impreſſa in ſummo ſcilicet corporalis ſpiritus/& in imo rationalis: corporalem informans/& rationalem contingẽs. Spiritum corporeum voco aerem/vel potius ignẽ: qui præ ſui ſubtilitate videri non poteſt/ & corpora interius vegetando viuificat. Quædam autem vegetat tantum & nõ ſenſificat: ſicut arbores/herbas/& vniuerſa in terra germinantia. Quędã ſenſificat & vegetat/ ſicut omnia bruta animalia. In quibus quædam tantum ſenſum habent/& imaginationẽ non habent. Quædã ſenſum & imaginationẽ habent. Cũ itaq́ꝫ magis ſit ſenſificari q̃ vegetari tantum/cõſtat profecto hãc

vim ſubtiliorē eſſe: & vbi magis ſubtilis eſt/magis ſpiritus eſt. Magis ſiquidē incorporeæ naturæ appropinquat cum imaginationem format/q̄ cum ſenſum præſtat. Nihil enim in corpore altius vel ſpiritali naturę vicinius eſſe poteſt/q̄ id vbi poſt ſenſum vel ſupra ſenſum vis imaginandi concipitur: quod quidem in tantum ſublime eſt/vt quicquid ſupra illud eſt/aliud nō ſit q̄ ratio. hæc Auguſtinus. Medici autem humanum corpus quatuor conſtare elemētis affirmant ſanguine inquā: flaua: & atra bile: & pituita ſeu phlegmate. Cū igitur ſibi hæc elementa conſtiterint: cōquieuerintq;: tum ſanus homo eſſe perhibetur. Cum vero inuicem ſeſe protrudunt redundantia: & ſubtractione: tum demū mortales morbo oblangueſcunt, redundante aut ſubtracto humore: altero humore imperante: altero autem oppreſſo.

De ſano corpore. Cap. III.

SAnum corpus eſt: quod ex genitura temperatū ſimplicibus: primiſq; partibus eſt cōmenſurabile: ex his ſibi cohærentibus membris. Sanum autem vt nunc eſt corpus quod in præſentia ſanū: nempe quoad bene valet temperatū: & cōmenſurabile: non vtiq; optima temperie: & cōmenſurabili: ſed ſua. Ipſius autem ſimpliciter ſani corporis vſq;quaq; tale temperatum: & cōmenſurabile eſt: vt fere ab optima non differat conſtitutione. Salubrium vero rerum: vt variorum hominū natura depoſcit: atq; etiā efflagitat victum neceſſarium & vtilem. Ad cuſtodiendā quæ præſto ſit ſanitatem abūde ſatis nunc dicturi ſumus: dicturi ſiquidem ſumus quali & quonā modo victu vtēdum ſit: vt q̄ maxime fieri poſſit quiuis ſanus ſit. vtq; alienæ ſanitatis curam habens eam tueri poſſit: & cauere ne dum ipſos ægros latet victum agāt negligētiorem: aut circūſtantias actionum aliquas: aut ne circūfuſi aeris vi offendantur: eueniatq; vt capiantur morboſis incurſionib⁹ acutorum: vel longorū languorū: propterea q̄ talis gubernatio eſt vitæ vniuſcuiuſq; neceſſaria cum corpus noſtrum

q̃uis ſaniſſimum facile irregulatum cadat in ægritudinem.
Quod tamē non eſſet niſi corpus mutabile foret dicente ga
leno in libro de conſtitutione artis medicatiuę cap.x. Non
enim indiget corpus arte procurante cuſtodito in eo primo
habitu ſed hoc ipſum eſt cauſa indigendo procuratiua arte
ſcilicet quoniā diaforatur:& nō permanet tale quale erat an=
te. quod etiam voluit in tertio tegni cum ait. Q; ſi impoſſi=
bile eſſet & immutabile corpus & ſemper maneret in opti=
ma compoſitione tunc nihil indigeret arte conſtituente ip=
ſum.quoniā vero immutatur & corrumpitur & conuertitur
non ſeruans quā habebat a principio conſiſtentiā procura=
tione ſecundum hoc indiget . Et poſt pauca ſubiunxit alte=
ratur corpus a quibuſdam ex neceſſitate a quibuſdam vero
non ex neceſſitate : dico autē ex neceſſitate quidem quibus
impoſſibile eſt ipſum non approximare.nāq; ſemper incō=
tinenti immorari & comedere & bibere : & vigilare : neceſſa=
rium eſt ei:gladijs vero & beſtijs:non neceſſarium eſt vti. vn
de in priori quidē genere cauſarum circa corpus ars conficı
tur:circa vero ſecundum nequaq̄. Et poſtea enumerās has
cauſas dicit eas ſex eſſe q̄ ſunt Aer: Motus & quies: Cibus
& potus: Somnus & vigilia:inanitio & repletio : & accidētia
animæ.quorum ſingulū ſi indigēti corpori adducatur & in=
competenti quātitate & qualitate ſalubre fit:nihil vero indi=
genti omnino oblatū aut non cōpetenti menſura & quātita=
te ægrum conſtituitur.hæc galenus ad literam.

De Aere & vnde tāta in hoībus diuerſitas. Cap.IIII.

SI aliquis curioſus inueſtigator quærat vnde tāta
ſit in hominibus naturarū varietas:vt ſpecie nō=
nulli differre videātur. vt enī reperies qui natura
timidi ſint:tardi:ſomnolēti:iertes:ſegnes:pigri:
ignaui:ita videas,qui naſcunt animoſi ſtrenui:vigiles:idu=
ſtrij:vegeti:cordati:excitati. Inuenies etiam quoſdā natura
pios:religioſos:iuſtos: cōtinētes: modeſtos:benignos. Itē
quoſdā ipios:irreligioſos:iniquos: auaros:pcaces: inuere=

cũdos:immanes:bene diſpoſiti a natura(hæc autẽ licet oculo ad oculũ intueri)minori diligẽtia ꝓficiũt. at quib⁹ nouercali odio natura difficilis fuerit:ſolẽt oĩa faciẽdo nihil ꝓficere:& operã ac impẽſas vt plurimũ ꝑdere. nec theſſilus galeni emul⁹/nec themiſon et Glaucias minuſq̃ hippocrates Galenus & Auẽzoar ꝑdiſcẽdę medicinę ſtudiũ impẽdiſſe putãdi ſunt:ſed minus habuiſſe fauoris a natura & aere. ꝓpterea illi ſunt ignobiles. Iſti inter heroicos honorãtur. Plotin⁹ in primo de prouidẽtia libro capite quarto:tria tangit quæ putat nobis inuitis ad bonitatẽ ac malitiã plurimũ cõferre. primũ eſt inclinatio illa qua etiã ante pręſentẽ vitam cœpit anima vergere in corpus:& carnis optare cõſortium. Aliud eſt corpus ſic affectum:vt animam ad talia prouocet: & ſtatim ab initio incautam:& deinceps gradatim aſſuefactam. Tertium eſt ſubitus ſenſibilium occurſus per ſenſus in animã ſic aut ſic afficiẽs eam. Horum trium duo tanq̃ vera ſuſcipimus. Primũ autem reijcimus:quoniam cum catholicis animas ante hãc vitam fuiſſe non putamus. Si quæras igitur: vnde tanta ſit in natura varietas: diſcrepantia in moribus: ĩ vita diuerſitas/nolo me modo coarctare ad inextricabiles huius perplexæ quæſtionis anguſtias. Dico tamen trãſeunter & ſummatim: affirmoq; referre multũ quo ſemine quis progenitus ſit:quo ventre ſit fotus embrio:quib⁹ horis natus infans: quibus cibis & exercitijs educatus: quibus cum alitus:quibus diſciplinis imbutus:ſub qua cæli parte nutritus. Non enim omnium æque nationum corpora ſunt ad ſapientiæ ac intelligentiæ perceptionem idonea. Vnde Athenienſes ingenioſiores: Thebani robuſtiores habiti ſunt: ꝙ videlicet illi in puriore:iſti in craſſiore aere verſarentur. Hæc igitur quæ ad bene beateq; viuendum tanti momenti ſunt: non noſtræ ſunt facultatis:ſed aliunde ſuppeditantur. Licet enim bene mori noſtri ſit arbitrij: tamen bene naſci & bene educari noſtræ nõ eſt poteſtatis. Propterea cũ de ſalute agitur nõ vitæ principium:ſed finis inſpicitur. Satis ergo fue-

rit nobis prout capit epitome dixiſſe. Sed iam ad aerem redeamꝰ. Aer autem optimus eſt omni tempore ad medium purus. fuerit autem huiuſmodi qui nõ ex paludibus vel ſtagnis vaporibꝰ perturbatus: nec Hebarathro aliquo letalem auram ſpirat: vt ex cloacis purgatis magna aliqua perturbatur ciuitas: infeſtus is eſt caliginoſus quoqꝫ omnis neutiq̃ bonus: veluti qui in cauo loco editiſſimis vndiqꝫ montibus vallantibus pernicioſus ſtranguloſuſqꝫ eſt: qui autẽ in montibus ſublimibuſqꝫ locis auram non admittens ſalubrior cõmodus orthopnoicis & phthiſicis cunctiſqꝫ circa thoraca & caput langoribus: qui vero in humilibus locis purus i ſincopen delabentibus ac ſenibus. Apud mare autem hydropicis & pituitoſis langoribꝰ frigidioribuſqꝫ maxime aptus. neruorum quoqꝫ morbis & appetitu carentibus; in ſaxoſis autem locis per hyemẽ moleſtus: q̄ ſit frigidus: vel ſit rigidus: per æſtatem vero ſtranguloſus. Malus quoqꝫ vbi metalla eruuntur quia vapidus. Qui autem in Argilloſis locis ſtomachum ſoluit: ex ardentibus vero locis aridior: qui ex mollibꝰ locis optimꝰ qđ iuxta ãni tẽpora ſit aeris mutatio.

¶Problemata.

¶Cur ex quatuor facti elementis: hoc eſt igni/aere/aqua/terra tria habemus quæ ea complectuntur humida ſolida. Spiritus qđ vt quidam putant ignis eſſentia tenuibus conſtãs partibus conſiſtendo aeris naturam induit. Ignis enim reſolutus in aerem decedit: & aer vi coactus atqꝫ coadunatus ignem gignit: vt in lapidum attritione colliſioneqꝫ aer tranſmutatur. Sunt etiam qui dicãt ipſum actu ſimul adeſſe.

¶Cur peſtifero tempore. Alij quidem pereunt: alij vero nõ hoc inquã iuxta temperamenti accommodationem. Si cui enim corpus fuerit malis refertum humoribus nõ dubium quin tabidus ſufflatus aer ipſum corrumpat. præſertim qđ per exiguũ eſt quo commode vita vti poſſit: & perinde omnis ipſorum humor corruptus irremediabiles ac plures parit morbos: itaqꝫ etiam moriuntur. Q̄ ſi a ſuperfluitatibus

vacet corpus:boniſq₃ excellat humoribus nihil aut parũ ad medium peſtilẽs aer hos offendit. Qꝫ autẽ accommodatio cauſam aeris ad efficiendũ trahat:id externæ indicant ſilue: quercus eñ difficulter patiunt̃:ac ad cõflagrandũ non ſatis accõmodatę ſunt. At longe magis calami ignis cõflagratio ni obnoxij ſunt. Sed ſtupa multo maxime. Cęterum ſi quis ſtupã aqua irrorarit præparabit ipſam quo minus incendatur. Item ſi arũdines virides aſſumpſerit:quercum autẽ aridiſſimã:vel etiã ſulphure illeuerit:idoneã & maxime obnoxiam efficiet igni obijciens vt incẽdatur. Stupa vero ignem prorſus nõ admittet. Hoc ſane exemplo vſus qđ quæſitum erat exolues.

¶De aere ex traditionibus auctorum amphoriſmi .§.III.

AEr qui nos circũdat non eſt purus ſed eſt corpus in ſua ſubſtantia cõmixtum ex aere certo & partibus aqueis vaporoſis & partib⁹ terreis in ſummo & nubibus ſurgẽtibus & partibus igneis etiam. & huius aeris diſpoſitiones debet medicus conſiderare. Auicenna.ij.ſ.doctrina.ij.c.ix.

¶Neceſſario inhæret medico aeris agnoſcere habitudines ſingulis tẽporibus & ſingulis locis: cauſas etiam quibus im mutatur. Hali.v.theorice cap.ij.

¶Cum medicus tẽperantiam aeris temporumq₃ diſcordiã prenotauerit ſcientia ſua ſemper erit vtilis ad ſanitatis ingenium. Hippocrates in libro de aere & aqua.

¶In morborum curatione inquirenda eſt aeris complexio eo ꝙ afficit corpus ſicut medicina: immo etiam plus cum nobis continue adhæreat:nec eius alterationẽ fugere poſſimus. Galenus tertio de ingenio cap.viij.

¶Alias quidẽ materias & eligere & fugere poſſumus. eã autẽ materiã quæ ex continẽte nos nõ poſſibile eſt fugere: ſed neceſſariũ vti ea quæ eſt p̃ſens. Idem.iij.terapẽtice cap.v.

¶Aer qui vicinus eſt cuti diſſoluit mẽbra ſub cute exiſten-

tia:ita ꝙ inaniuntur. Idē.iiij.de accidēti & morbo cap.vij.

¶ Aeris cōplexionis immutatio ꝑpter vapores huiuſmodi eſt. Si enim habitatio ſit in loco in quo ſtagna & paludes ſint, oleraqꝫ & arbores putridę: ſeſſioqꝫ in ſpelūcis aut domibus plurimę humiditatis & muſcidis alijſqꝫ talibus quę aerē alterant & corrūpunt: eius loci populus multorū eſt morborum putridarumqꝫ febrium quæ multæ in eis emergunt: colores eorū in croceum mutātur nec cibos digerūt bene: & vires habēt paucas & debiles: & membra eorum eneruata. Haliabas. v. theorice cap. x.

¶ Bonus aer eſt qui certiſſime eſt purus: eſt autem talis qui neqꝫ ſtagnorum neqꝫ paludum euaporatione turbatur. Galenus primo de regimine ſanitatis.

¶ Aer quidē dum eſt temperatus & clarus neqꝫ ſubſtātia extranea cōplexioni ſpiritus contraria ei admiſcetur: eſt ſanitatem efficiens & ipſam cōſeruans: cum vero eſt econtrario cōtrarium operatur. Auicenna. ij. j.

¶ Aer bonæ ſubſtantiæ eſt ille cui non admiſcetur ex vaporibus neqꝫ ex fumis res extranea & qui diſcopertus eſt cęlo: neqꝫ cōſtrictus in parietibus ſiue muris qui permanet clarus longinquus a loco in quo oriuntur caules & eruca aut nuces aut ficus & ab oleribus putridis: vētis bonis inſufflantibus diſcopertus. Idem in eodem.

¶ Malus aer eſt qui ex putrefactione animalium vł olerum vel leguminum vel ſtercore inquinatur & qui nebuloſus eſt propter fumum vel ſtagnum vicinum. Galenus primo de regimine ſanitatis.

¶ Dico ꝙ regiones altę & elatę & loci ſimiliter eorum aer eſt clarus & frigidę complexionis. Ventus enim borealis illas ab altis perflat locis. Et ideo populus inhabitans eſt decens facie: & coloris, fortis: ſanus, paucorum morborum, corporaqꝫ eorum hominum magna: aerem enim reſpirāt clarum qui ab altis venit locis: vnde viri ſunt amicitiæ & manſuetudinis. Econtra autem ſe habent qui in profundis inhabitant

locis. Habi. v. theorice cap. ix.

¶Non euadit homo qui mari vicinus exiſtit & lacunis vt prolõgetur in ætate nec a debilitate membrorũ nec ab amiſſione luminis. Sit itaq; locus habitatiõis q̃ altiſſim⁹ eſſe poſſit. Raſis in libro ſuorum amphoriſmorum.

¶Ciuitates meliores ſunt & temperatiores quæ cũ ab oriente ſint diſcoopertę: ab occidente coopertę inueniuntur. Raſis. iij. almanſori cap. xxvj.

¶Vrbs quæ in ortu ſolis poſita ſecurior eſt q̃ quæ in ſeptentrione eſt: vel in calidi venti flatu poſita. In illa enim calor & frig⁹ minores & ſicciores. Morb⁹ quoq; minor & leuior: nec non & aqua quæ ſecundum ſolis eſt ortum clara ac leuis exiſtit: aer vero ibi nunq̃ groſſus habetur: & nimirum præſentia ſolis perhibetur. Et habitantes in loco facies habent perpulcras: & lenes & colores perlucentes ſplendidos: voces claras & acutas.

¶De ventis vbi bonitatem & malitiam ventorum oſtendit. Cap. V.

IN vniuerſum omnis vẽtus obiectat corporibus auidum aerem: vi motus aerem ĩpellendo: q dũ certis erũpunt locis eorum obtinẽt naturã locoꝝ. Qui ergo a ſalubribus ſunt locis ſalubres: q a peſtiferis peſtiferi. quare de aere id poſſumus conijcere, paucis ergo poſſumus colligere omnes locales ventos vt ex Anglia a tabulis magis generalibus eſſe pernicioſos. inæqualiter nãq; corpora afficiũtur: neq; totũ aerẽ cõmouẽdo: neq; totum diem flãdo, Locorũ nãq; certorũ circa matutinũ tẽpus maxime flare conſueuerũt, quos eteſias nautę vocãt. Vniuerſaliũ aũt ventorũ a meridie auſter calidus ſemper eſt: frequẽtiſſimeq; humidus. Inflãtes varijs anni mutantur tẽporibus, fiuntq; calidi & aridi ob hoc varias adducũt ægritudines. Septentrionales autẽ temperamẽto frigidi ſunt, & perinde omniũ ſaluberrimi ſunt venti ꝓcipue calidioribus corpulẽtioribuſq; corporibus. Oriẽtales vẽti validiſſimi, impetuoſiſſimiq;

ſunt: aridiſſimoſq; adducunt morbos. Occidui humidi & leues:magis familiares corporibus noſtris.

Problema.

Cur in hyeme ceſſante pluuia aſtra ſplēdidiora nobis vi deātur? ꝙ a ventis & pluuijs qui nos ambit aer:& q in ſub limi omnis a motu tenuatus, & pinde vt purgatus dici poſ ſit: vi ſua purgatiorem aſtrorum exhibet corporū acceptio nem, penetrationēq; facilem, ac plurimā:id vero vel ex eo liquet ꝙ in deſęcatas ac perſpicuas aquas deſcēdētes lōge ſplendidius:ac magis perſpicue iacētia vident corpora quę in cœnoſis & materioſis nequaq̄ videri: aut admodū hebe ti viſu ac vix cerni poſſunt.

De ventis ex traditionibus auctorū collectiones.

Ventus a polo veniēs meridiano corpora diſſoluit, ſen ſus turbat, atq; dolorē capitis, & oculoꝝ dolorē facit: febres itidem parit propter ſuā putredinē: epileptiā quoq; ante cō ſueta tempora accelerare facit:& eſt plus oībus ventis ęgri tudinē paratus inferre. Raſis.iii. Almanſoris cap.xxv.

Ventus meridionalis laſſat fortitudinē: & aperit poros: et turbat humores, & ęgritudinem efficit & debilitat:& facit febres putridas. ❡ Auicēna.ij.j.

In ventis auſtrinis homines grauius ſe habent & impo tentius. Et ob hanc cauſam venti tales domos meridiei ex poſitas faciunt inſalubres. ❡ Ariſto. primo problematum problemate.xxiiij.

Ventus qui eſt ab occidēte deterior & groſſus magis exi ſtit. Et ꝑpter hoc facies occidētalis habitationis nō appro batur. Quēadmodū ſeptētrionales:ratione ventorū borea liū qui corroborant, indurāt, & quę manifeſte fluūt ꝓhibent digeſtiuā fortē efficiūt, & aerē putridū ſanant. Ventus vero a polo veniens ſeptentrionali e parte videlicet minoris vr ſæ frigidus eſt & ſiccus: corpora efficiēs dura & teddens ro buſta: ſenſus quoq; atq; caput leuia facit & cęteris omnibꝰ vētis melior exiſtit: & plus putrefactionem prohibet licet

quādoq; tuſſim faciat:& hoc quia frigidus eſt & ſiccus. Raſis.iij. Almanſoris.cap.xxv.

¶Occidētales vēti ſunt humidi quoniā ſup maria trāſeūt: et quia ſol eos ſuo diuerſificat motu:ideoq; nō tātū reſoluit eos ſol quātū oriētales. Auicenna.ij.j.cap.viij.

Boreas ſi flauerit corpora confortat & indurat: ſpiritus clarificat,& humores:cerebrū ſanat,& ſenſus mundificat & ſubtiliat,motū confortat,appetitū auget, digeſtionē corroborat. Auſter vero corpora laſſat & neruos:humores cōturbat & ſpirit⁹ ac ſenſus.vnde grauitatē parit audit⁹: defectū viſus:pigritiā nutrit: motū eneruat. Hali.v.theo.cap.viij.

Orientales quidem venti inter caliditatem & frigiditatē ſunt temperati,& occidentalibus ſicciores: & corpora in eo temperata ſunt. Auicenna.ij.j.

De quatuor anni temporibus. Cap.VI.

VErno igitur tēpore calidus & humid⁹ aer. In æſtate aridus & calidus. In autumno frigidus & arid⁹ In hyeme humidus & frigidus. Rurſus quolibet tēpore tres ſunt differētię.prima/& media/& vltima.Media itaq; integerrimū tēporis habet tēperamētū.Prima vero & vltima ꝓpinquitate temporis alterius minuitur. Luna quoq; in quouis mēſe differētias i aere quatuor efficit Prima nāq; hebdomas a coitu ad ſeptē vſq; dies in aere humida & calida videtur. Secunda vero hebdomas ad pleniluniū vſq; ſimilis æſtati eſt. Tertia hebdomas iam deficiēte luna frigida & arida.Quarta vero & vltima frigida & humida. At quotidie differentiæ fiunt aeris. Matutinū enim tempus humidū & calidū vt ver:ideo corpora exurgūt valētiū et ægrotantiū. & perinde febricitantibus hoc tempus maxime tolerabile. medię aūt diei partes æſtati cōgruūt. Quę vero ante crepuſculum/autumno. Quæ vero ad veſperā hyemi. Noctis partes primæ veri,quæ veſperā cōſequūtur:mediæ æſtati ſunt ſimiles: cęterę conſequēter habēt: vt fert id ipſum de quo loquimur tempus.

Problemata.

¶ Cur i æſtate frigida ſunt holera:& poma:cuiuſmodi ſunt pepones,& cucurbitæ,& cucumeres. In hyeme vero calidæ braſſicæ,raphani,rapæ,ſtaphylini? Quoniam ſolis reuolutio poli circulum voluēs ſitus alterat. ſiquidem in æſtate ſuperiorem tenuit zonam: vt diei indicat longitudo. fouētur ergo quæ ſupra terram ſunt & frigeſiunt ſtirpes: at in hyeme ſub hemiſpherio diſcurrēs terræ profunda fouens,ſtirpes reddit calidiores.

¶ Cur per ęſtum potius gignitur bilis cum minores ſint ſuperfluitates? Nempe ꝙ calidum idoneum ad putreſcendū eſt. bilis autem ex putredine.

¶ Cur autumnus tēperamēto inæqualis/eodem die & æſtū et algorem habens? Quidam aiunt ipſum talem habere naturam/infandam/prauam. nonnulli autem phyſici id propterea eſſe aiūt: ꝙ ſol per huiuſmodi zonam ſigniferi motus terram ita conuertat. Alij vero: ꝙ per id tempus venti huiuſmodi ſufflent diuerſi,& varij. Alij autem ꝙ terra ſuperne exuſta ab immoderata æſtatis caliditate in algorem ſe commutarit: & talem auram remittat cū aer adhuc ſit calidior. Non deſunt etiam qui dicant: ꝙ inter ęſtatem & hyemem medius ſit: & contrariorū particeps. ſed temperamēto falluntur: nam nihilo ſecius id facere oportuit etiam ver. Inſpice autem vt diurnū nocturnūq; tempus quatuor temporum temperamētum imitatur. Antelucanū ſiquidē tempus veri ſimile eſt: meridies æſtati. poſt meridiem vero veſpera tenus autumno: nox porro hyemi: cū ſolis diſceſſu frigida ſit & humida.

Ex traditionibus auctorum collectiones.

¶ In hyeme multū laborare debent:& copioſius comedere: niſi fuerit meridionalis ſcilicet calida: nā ſi ſic fuerit exercitium erit augmētandū & cibus minuendus. Oportet præterea vt triticum panis hyemis ſit fortius:& fortioris ſoliditatis q̄ panis æſtatis. Et ſimiliter illud qđ eſt de carnibus: &

quæ ſunt ſicut ipſe. Et vt ſint holera quibus veſcũtur ſicut caules,& ſcila,& apium:& nõ attriplices: neq; blitis & portulaca, neq; ſcariola,& ſimilia. In autũno vero cauẽdũ a coitu et ab omnibus aliis exiccãtibus, & a fructibus illius temporis. In vere autem a calidis & humidis abſtinẽdũ. Et ſic qualitatibus temporum exceſſiuis cum contrarijs erit obuiandum. Auicenna tertia primi.doc.v.cap.j.

Impreſſio naturalis annuatim facta ab æſtate quæ calida eſt & ſicca humores reſoluens vt dicit Auicenna.in.ij.j. doc.ij.cap.iij.& Colhus in libro de aere & aqua:& propterea in ipſa extraneus calor dominatur ꝑpter qđ putreſiunt magis omnia in ea q̃ in hyeme vt Ariſtoteles ait in.ij.problematum.problemate.xxxiij.

In hyeme quæ frigida eſt & humida flegma augmentatur teſte Galeno in primo de febribus ad glauconẽ.cap.ij. et Hippocrate in libro de aere & aqua ĩ qua ſanguis minuit, et flegma augetur: vt etiam Auicenna teſtatur.ij.j.

Exercitationes ad ſanitatem prodeſſe plurimum oſtendit. Caput.VII.

SCito quotidianas exercitatiões ad ſanitatẽ plus prodeſſe q̃ medicos & medicinam. Exercitatiõe enim ait Fabius Quintilianus cuncta cõualeſcũt Sine qua (vt inquit Galenus) impoſſibile eſt hominẽ ſanitate proſperrima diu frui: et vt auctor eſt Auicẽna ad ſanitatis cõſeruationẽ plurimũ poteſt, polletq; exercitatio: cuius multæ ſunt ſpecies. Galenus exercitationẽ paruę pilæ reliquis anteponit. Cõmode etiam exercent: vt docet Cęlſus: curſus/ambulatio/& clara lectio: qua nos prope peculiariter vtimur: quotidie publicis lectionibus contentiſſime boantes: & rauim exerta voce repurgantes. Plato noſter & Ariſtoteles gymnaſticã cũ primis probant: qua vires augeſcũt: & ſanitas inoffenſa cuſtoditur. præcipit Ariſtoteles in viij. politicoꝝ. Adoleſcentes gymnaſticæ & pędotriuicę eſſe tradendos: vbi pędotriuica: vt hoc quoq; in tranſ-

curſu declaremus:ſignificatur exercitatio pertinens ad do-ctorem pædotriuē. Eſt autē pędotriues vt docet Plato. in theage: exercitationis magiſter: cuius officiū eſt vt idē tra-dit in gorgia:Corpora hominū formoſa robuſtaq́ efficere. Idem Plato adeo gymnaſticā probauit: vt libro de republi ca quinto fœminas exercendas eſſe cenſuerit: qui libro ſe-ptimo de legibus gymnaſticæ nomie exercitatiōes omnes bellicas contineri docet: eāq́ diuidit in ſaltationē, & lucta-tionē:priſci pentathlon nominauerūt:. gen⁹ exercitationis his quinq́ artibus conſtans,iactu diſci,curſu,ſaltu, iacula-tione,& luctatione:id latini quinquerciū vocāt:vnde athle-tę ipſi quinquerciones dicti. Pancratiaſtē quoq́ appellaue-runt eū:qui in omni gymnaſtica exercitatione pugnaret & vinceret:& Pancratiū dixerūt ipſum multiforme certamen de quo ita Propertius. Et patitur duro vulnera Pancratio. Pancratij meminit iuriſconſultus titulo ad legem Aquiliā his verbis. Si quis in colluctatione,vel pancratio, vel pugi le:dū inter ſe exercentur alius aliū occiderit:quo in loco me-ra deliramenta vigilans ſomniauit Accurſius. Ergo igitur ad bona corporis cuſtodiēda vtemur exercitatione: quę vt ait Cęlſus prima corporis curatio eſt:debetq́ ſemper ante-cedere cibum in eo qui bene cōcoxit: amplior. In eo qui mi nus concoxit remiſſior.

Problemata.

Cur labor ſomnū allicit:cum labor corpus exiccet: ſicci tas aūt expergefaciat? dicendū ꝙ non ꝑprie labor ſomnū elicit: ſed per mediū quoddā frigiditatis inquā excitatę:& humiditatis exiccatæ:labor ſiqdē proprie ſiccitatē gignit: humiditatis autē exiccatio frigidioris eſt argumentū. Pro-inde natura humidi nutrimēti abſumptiōe,animaliſq́ ſpi-ritus conquieſcit:quo amiſſam rurſus reparet,iſtauretq́ hu miditatem.

Cur hyeme cum currimus magis rigemus q̄ cū ſtamus? An ꝙ aer noſtra ambiens corpora cū ſtamus vbi ſemel cō-

calefactus eſt nullam præterea moleſtiam infert. cū autē cur rimus alius atq; alius ſubide frigidus occurrit: itaq; facit vt magis rigeamus. Ad hæc aer cum mouetur frigidior redditur: quod quidem in currendo maxime incidit.

¶ De exercitio ex traditionib⁹ auctoꝝ collectiones.

¶ Sanitas cōſeruatur bonitate mēſurationis mot⁹ & qetis atq; comeſtionis & potus. Raſis. iiij. Almāſoris. cap. j.

¶ Si volumus cuſtodire optime ſanitatē incipiam⁹ a laboribus: deinde ſequantur cibi & potus: deinde ſomni: deinde ſi vſi ſint venereis venerea. & hęc omnia ſint moderata. Galenus in ſecūdo de regimine ſanitatis. cap. primo.

¶ Exercitium eſt motus vehemens in tantū vt alteret reſpirationem in maius vel minus, velocius vel ſpiſſius. Galen⁹ ſecundo de regimine. cap. j.

¶ Exercitium vniuerſaliter eſt membrorum motus aliqua volūtate: & hoc fit proprie in membris motū voluntarium habentibus. Auerrois. vj. colliget.

¶ Exercitium eſt humanæ vitæ conſeruatio: caloris naturalis lima: & exercitatio dormitantis naturę: ſuperfluitatum cōſumptio: virtutum roboratio: temporis lucrum: otio inimicum: iuuētutis debitum: ſenectutis gaudiū. Ille ergo ſolus ſe ab exercitio abſtineat q ſanitatis gaudio vult carere. Fulgentius.

¶ Exercitiorum enim quoddā non ſolū corpus ſed animā lętā reddere poteſt: tantę enim in ipſo potens fit anima motionis ꝙ multi qdē liberati ſunt ab ægritudinibus gauiſi ſolum. Laudo exercitiū qd corporis ſanitatē præbet & partiū conformitatē & animæ virtutē. Ipſum enim exercitiū animā potens eſt ad omnia iuuare: & corporis partes. Galenus in libro de parua ſphæra. cap. ij.

¶ Quæ exercitātur particulę corporis fortiores ſimul & ſolidiores fiūt: & ſecūdū hoc poſſunt ferre ꝓprios motus aliis melius quęcūq; ꝓpter iexercitationē molliores ſunt & imbecilliores. Galenus in libro de Aſſuetudinibus.

¶Exercitiũ laboris tolerantiã pręſtat. Quies autẽ & requi-
es timorem & ignauiã: labor vero & agitatio animoſitatem
miniſtrat. Hippocrates in lib. de aere & aqua.

¶Iuuamentum exercitij temperati vniuerſale eſt: quia ſpi
ritum intrinſecum augmentat: & ſuperfluitates membrorũ
nutrimenti expellit & reſoluit. Auerrois. vj. colliget.

¶Vtilitates exercitij ſunt duę: ad euacuationem ſuperflui-
tatum, & ad bonam valitudinem ſolidorum corporũ. quia
exercitium eſt vehemens motus: & ideo neceſſe eſt hæc tria
fieri in exercitato corpore: duritiem organorum inuicem
contritorum: quare ſequitur impaſſibilitas corũ & ad actio
nes robur. augmentationẽq; caloris naturalis: ad quam ſe-
quitur relictorum attractio fortis/& alteratio paratior & nu
tricatio melior/& effuſio omniũ corporum: quæ ſolida qui-
dem mollificantur: humida vero ſubtiliantur: & pori latio-
res efficiuntur. ſpiritusq; fortiorem motum: ad quem ſe-
quitur demum euacuatio ſuperfluitatum. Et commune eſt
omniũ exercitiorum naturalem calorẽ animalibus ex ipſis
proprijs animalium corporibus augere. Galenus ſecundo
de regimine ſanitatis. cap. ſ.

¶Calor naturalis cõfortat & augmẽtatur ex motu: ad quã
caloris inati cõfortationẽ cęteræ in corp⁹ p̄ueniũt vtilitates
et operationũ p̄fectiones: quarũ vtilitatũ prima eſt virtutũ
corporis fortificatio. Ga. in. ij. de accidẽti & morbo. cap. iij.

¶Vtile eſt exercitiũ: nã cõmouet naturalẽ calorẽ & validas
facit quæ in mẽbris ſunt virtutes naturales aïales & vitales
fortificãdo. Gale. in. ij. Aphoriſmorum. cõmento. xlviij.

¶Motus & fricationes ventrẽ quidẽ ſubtiliant, aliud vero
corpus ingroſſant: ſicut quies oppoſitũ facit. augẽdo autẽ
virtutes aïales & vitales exercitiũ mũdificat & expellit a cor
pore ſuperfluitates, & a futuris liberat infirmitatibus longe
melius q̃ ſi cum medicinis pharmacis corpus purgaretur.
Ex Ariſtotele. v. problematũ. problemate. xiiij.

¶Sanitas cõſeruatur bonitate mẽſurationis motus & q̇e-

tis. Sanitatem enim conſeruare volenti ante comeſtionem moueri neceſſe eſt. Raſis.iiij. Almanſoris.cap.j.&.ij.

Exercitia ad digerendum & ad ſanitatē optima ſunt vt vult Iſaac in vniuerſalibus dietis:& Auenzoar in ſuo teiſir capite primo cū ait. Conueniūt medici ꝙ exercitiū temperatum ſiue fiat pedibus, ſiue equo adiuuat in cōſeruatione ſanitatis: dūmodo tempus non excedat.

Sic amicorum meorum quicunq; vacant circa exercitia et ordinatiuā dietationē omnes video ſemper ſanos Gale. in lib. de Euchimia & cacochimia.cap.j.

Maximū enim eſt malum ad ſanitatis cuſtodiam quies corporis ſicut maximū bonū eſt moderata motio: neq; eni ęgrotabit omnino debite dietatus & exercitatus. Gale. i eodem cap.iij.

Vniuerſaliter temperatū exercitiū conſeruandę ſanitatis mirabilis cauſa exiſtit,& malitia quæ propter priuationem exercitij accidit incarceratis manifeſtatur.quia eorum facies caceticę fiunt,& eorum color eſt impurus:& omnes ipſorum operationes ſunt lęſę. Auerrois ſexto colligit.

Non oportet denſare carnem ad ſanitatē, ſed rarificare: quemadmodū ciuitas ſana & locus bene euētabilis propter qd̄ & mare ſanū eſt;ita & corpus bene exabile magis ſanum eſt: oportet enim in eo aut nullā exiſtere ſuperfluitatem: aut ab hac quidē velociſſime alteretur: & ſemper ſic habere corpus ꝙ accipiens confeſtim expurget ſuperfluitatē,& eſſe in motione,& non quieſcere qd̄ enim manet putrefit: quemad modū aqua quæ nō mouetur: putrefacta aūt ægritudinē facit qd̄ autē expurgatur priuſq̄ corrumpatur ſeparatur. hoc autem condenſata carne nō fit. Ariſto, primo problematū problemate.iiii.

Exercitiū ſoluit & euacuat per poros ſuperfluitates. Et melius eſt euacuare ſupfluitates corporis: quæ in cute: exercitio attenuatiuis cibis, vel farmatijs. Quoniā farmatię calidę ſunt & ſiccę: ex quib⁹ exiccātur carnes & attenuātur ſo-

lida.In exercitio vero nihil nocetur corpori,imo roborãtur organa calore naturali reuificato.Galenus in primo de rẽgimine ſanitatis.

Corpora repleta aliquo malo humore exercitari non debent anteq̃ euacuentur: quẽadmodum enim mordaciſſimi canes cũ dormiũt non ſunt irritandi:ſic & mali humores exercitio euacuari nõ ſunt apti:ne moti & alterati putreſcãt et aliquã ægritudinẽ faciãt.Galenus.iij. Aphoriſmorũ cõmento.xxi.

Hora qua inceptio exercitij præparatur oportet vt corpus ſit mundũ,& ne in partibus intraneorum & venarũ chimi ſylueſtres & mali exiſtant quos exercitiũ in corpore diffundat.Auicenna.iij.j.doc.ij.cap.iij.

Vbi indigentia nõ oportet laborare ſecũdo aphoriſmorum et Auicẽna idem videtur ſenſiſſe in parte ſecũda Canticorum textu cõmenti.xlv.cum ait Macer non debet exercitari: ne ipſius diſſolutio augeatur.Et per macros intelligit etiã corpora colerica vt inquit Auerrois ipſum exponẽdo.Nos autem ſic putamus ſuperaddẽdum eſſe forti ſcilicet exercitio quoniã moderatũ non diſſoluit nec debile.

Quicũq; propter ætatẽ non poſſunt exercitari ante cibũ ii abſtineãt a groſſis cibarijs & quicũq; ſunt oino otioſi neq; ipſi accedant ad tales cibos quinimo appẽſionibus vel deambulationibus ꝓ fortioribus vtantur exercitijs.Galenus in lib.de euchimia & cacochimia.

Qui conuenienter exercitari non poſſunt fricationibus mollibus vel balneis calidis vti debẽt:hoc enim ſuauiſſimũ eſt & quieſcere egẽtib⁹ opportuniſſimũ & imbecilli, & ſeni, et puero valde conferens.Galenus.in lib.paruę ſphærę.

Fricationes augẽt carnẽ & faciũt caliditatẽ ſicut quoddã exercitiũ.Ariſtoteles.xxxviij.ꝓblematũ.problemate.j.

Oportet qui exercitatur prius fricatione præparetur quę naturam viuificat & poros dilatat: quæ cum re aſpera fiat. Auicenna.iij.j.doc.ij.cap.ij.

¶Qui exercitandus eſt nõ confeſtim fortiter eſt mouẽdus niſi ante fricatione pręparetur. Nec minus illud memorię tenendũ eſt vt qui ſe exercet confeſtim fortiter nõ moueatur ſed paulatim motum augendo continue procedat. Galen⁹ in ſecundo de regimine ſanitatis.

¶Cum aliquis exercitans carnibus pullorum dietet ſe vel perdicum: cito diſſolutę inde generantur debilitates. in magnis exercitijs ſi dieta accipiatur ſubtilis velociter deficiũt et conſumuntur carnes: & ptiſim incidũt. Volẽtes itaq; fortiter laborare groſſiori ſe reficiant dieta: ſubtili vero qui debiliter ſeu parum. Media vero qui mediocriter. Iſaac in vniuerſalibus dietis. cap. viij.

¶Oportet vt qui exercitatur ſuperfluitates prius ab interioribus expellantur ſcilicet inteſtinis & veſica. deinde ſe exercitet. Auicenna. iij. j. doc. ij. cap. iij.

¶Ad exercitia ſunt agẽdi cũ minxerint & egeſſerint neq; ꝗd horũ robore caloris/qui i exercitijs/ad ambitũ corporis reducatur. Galenus ſecundo de regimine ſanitatis. & per has dedit alias intelligere ſuperfluitates naſi ſcilicet & oris.

¶Debet exercitandus anteꝗ̃ ad motũ perueniat ſuffultas graues & ſuffocãtes ſi quas habuerit veſtes deponere iuxta ſentẽtiã Ariſtotelis ſecũdo problematũ: problemate. xxx. Rationem autẽ dictorũ aſſignans Cõſiliator in commẽto dicit. Eſt autẽ corpus indutũ hic intelligere veſtitum coopertimentis multis calidis. tale enim cũ exercitationibus quodam ęſtu inflãmabile ſtatim: & plus ſuperfluitatum eliquatione mouebũtur ꝗ̃ poſſint diſſolui & expelli: quę intus remanentes motę declinabunt in articulorum vacuitates: & motum difficilem reddent.

¶Exercitio vtens ſibi cauere debet ne exercitij calefactio ad id ꝗd ex mẽbris ſuis eſt debile perueniat niſi ſecũdũ modũ cõſequẽdi. & eſt exemplũ de varicoſis qui ſuperiora magis ꝗ̃ inferiora debent exercere. Qđ & de alijs pariter eſt intelligendum. Auicenna. iij. i. doc. ij. cap. iij.

❡Ad ſanitatis cuſtodiam maximū bonum erit moderata motio. cum hoc tamē intelligatur q̄ nemo vllo moueatur motu forti ſupra cibum: quia ſicut eſt maximū bonum ad ſanitatem exercitium ante cibū: ita eſt nociuiſſimus omnis motus ſupra cibum: diſtribuitur enim ex ventre cibus anteq̄ digeratur ſecundum venas: ex quibus aſſueuerūt ęgritudines omnimode fieri. Galenus in lib. de euchimia & cacochimia.

❡Quēadmodū oportet motū qui eſt ante comeſtionē debilē nō eē: ita neceſſe eſt ei ne motus q̄ eſt poſt ipſam ſit niſi molliter & ſuauiter. Auicēna.iij.j.doct.ij.cap.vij.

❡Inceſſus mollis & ſuauis mihi placet, & ꝓprie poſt prandiū: quoniā bonitatē operationis cœnę ꝑparat. Ruffus.

❡Quādo forte exercitiū neceſſariū eſt: bonū eſt ne ſit ſtomachus vehemēter inanitus: imo ſit in eo paucū nutriens. Amplius: qui exercitatur ſi plenus eſt: melius eſt q̄ ſi exercitetur quādo eſt vacuus. Auicēna.iij.j. Ex quibus patet q̄ hora inanitionis eſt deterior & exercitio inconueniētior q̄ hora repletionis: licet vtraq; ſit damnanda.

❡Oportet vt in hora exercitij corpus ſit mūdū: & vt cibus exterius iam ſit digeſtus in ſtomacho, & hepate, & venis, & vt alterius cibi hora iam aduenerit. Auicenna.iij.j.

❡Si volumus cuſtodire optime ſanitatem incipiamus a laboribus: deinde ſequātur cibi & potus: deinde ſomni. Tempus enim exercitij eſt optimum quādo hic extremus cibus perfecte fuerit digeſtus duabus digeſtionibus & quæ in vētre, & quæ in hepate: & alterius inſtat cibus. Si vero ante exerceātur, cibi nondum digeſti attrahuntur ad omnia membra, & eis totū replebitur corpus. Galenus ſecundo de regimine ſanitatis.

❡Quando motus ſequitur cibū: deſcendit cibus de ſtomacho ꝑter digeſtionē ſuā, & intrat venas ſine mutatione: & adducit i hepate oppilationē & renibus & reliquis mēbris morbum. Galenus in lib. de diſſolutione continua.

DE EXERCITIO.

Exercitium in quo partes æqualiter exercitantur maxime quidem ad ſanitatem confert & cõmenſuritatem habitus operatur: neq; immenſuratã carnoſitatem neq; ſuperexcellentẽ qualitatẽ ferens: ſed ad robur indigentes actus ſufficiens & omnibus qui velocitate indigent aptiſſimũ. Galenus in lib. paruæ ſphęrę.

Exercitio quidem oportet vt eligatur ſpecies i qua moueantur membra omnia corporis ſecundum proportionẽ: et nõ laboret aliquod eorum plus & aliquod eorum minus Idem tertio tegni textu commenti. xxxviij.

Sanitatem conſeruare volenti ante comeſtionẽ moueri neceſſe eſt motu autẽ quiſq; vti debet ſibi conſueto qui vires ipſius non excedat. Raſis. iiij. almanſoris. cap. ij.

Corporis debilis: exercitiũ oportet vt ſit debile & corporis fortis vt ſit forte & ideo vnuſquiſq; homo ſecũdũ ſe habet exercitiũ ſibi propriũ & conſuetũ quo cõſueto & ſibi cõueniente ſe debet vnuſquiſq; exercere. Auicenna. iij. j.

Immoderatũ exercitium proprie dicitur labor: qui quidem ſpiritum euacuat & educit, & emacerat pingues & carnoſos violentia dolorum: & facit corpus ſeneſcere ante ętatem ſenectutis. & non eſt exercitandum exercitio magno & forti. Auicenna in textu cõmenti. cxlv. canticorum.

Nihil reliquitur in corpore niſi ſiccitas ex imoderato motu. Galenus in tertio de regimine ſanitatis. & in quito libro eiuſdem inquit. Acuta exercitia quorum motus ſunt veloces attenuant corpus. Multa enim exercitia ſiccant: moderata vero carnem faciunt.

Exercitio ſi qui temperatorũ corporũ: tẽperato vtantur modo ante balneum, & ante ciborũ horam: calor confortatur naturalis: ſuperflua a corporibus diſſoluũtur: membra roborantur, digeſtio procuratur, fitq; in naturaliũ numero quæ corporis faciunt ſanitatẽ. Si autem quis eo immoderatius vtatur: laboreq; plurimũ calefit corpus eius/ febres emergunt. Et ſi immoderate eius vſui diutius operam de-

derit: calor diſſoluitur naturalis, virt⁹ debilitatur & deficit. Hali.v.theoricę.cap.ſ.]

Motu tādiu nemo p̄ſumat vti donec fatigationē & multam ſentiat grauedinē. Sed cū vtitur motu ex quo laxari ſe ſenſerit dimiſſo motu ſtatim anteq̄ aliquā inde cōſequatur lęſionē quieſcat. Raſis.iiii.almāſoris.cap.ii. Q d̄ etiā voluit Colus dicēs in omni motione corporis cum cœperit quis dolere: quieſcere ſtatim remedium eſt.

In quātitate exercitij tres res ſunt conſyderandę. vna eſt calor quoniā dū in ipſo bonitas augetur adhuc eſt hora ſcilicet exercendi. Secūda eſt motus quoniā dum leues perſeuerant: adhuc eſt hora. Et tertia eſt mēbrorū diſpoſitio ſecūdū ipſorū inflammationē: quoniā dū ipſorū augetur inflāmatio adhuc eſt hora. Cū autē iſtę diſpoſitiōes deficere cœperit, & ſudor vaporalis & reſudatio liq̄da facta fuerit dimittēdū erit exercitiū & finiēdū. q̄ oīa in ſanis & bene cōplexionatis corporibus ſunt intelligenda. Auicēna tertia primi.

Exercitatis nō debemus cōfeſtim cibū offerre: quia adhuc nō requieuit laborans: neq̧ ſegregatę ſunt ſuperfluitates. Ariſtoteles primo problematū. problemate.xxx.

Piſces & quæ eis aſſimilantur poſt laborioſum exercitiū comedendi non ſunt: corrumpentur enim & corrumpēt humores. Auicēna.iii.i.doc.ii.cap.vii.

Quies & otium infrigidant corpus: quoniam ex omiſſione motus augetur & magnificatur fumoſa ſup̄fluitas ſup calorem naturalē: & ex ea ſic extinguit̄ ſicut ignis cū fumo premitur, & ſupra ipſum dominatur. eſt enim neceſſaria calori naturali inſpiratio ſicut igni euentatio. Auerrois in cōmento canticorum.clxxxiiii.

Maximū enim eſt malū ad ſanitatis cuſtodiā quies corporis ſicut maximū bonū moderata motio. Galenus in li. de euchimia & cacochimia.

Cernis vt ignauū corrūpit inertia corpus: et capiunt vitiū ni moueantur aquæ. Ouidius in primo de Ponto, & ille

metrificãs cũ ait. Ocia nullus amat niſi ſint cõiũcta labori.
Nam nimia requie mortificatur homo.

¶ Si corpora contra conſuetudinem ſuam magis torpue-rint quiete: nõ poſſunt ſtatum cõfortari q̃ ſi quieuerint & re-quieuerint per longum tempus: poſtea vero ad laboris ex-ercitia fuerint tranſlata/ malum. Hippocrates in ſecũdo re-giminis acutorum. textu cõmenti. xlvj.

¶ Omnimoda quies corporis non ingreditur viam ſanita-tis: ex quo ſatis liquet q̃ viam igreditur ęgritudinis: cũ ad plures perducat infirmitates, & ad ethicã præcipue ſenectu-tis. Auerrois. vj. colliget.

De coitu. Cap. VIII.

PRincipium rei cuiuſq; maximũ eſt. Quippe qđ rei dimidiũ ſit. Semen aũt genitale principiũ eſſe certũ ẽ. Igiť minutorũ animaliũ quorũcũq; ortus nullo agi mutuo cõcubitu ſolet. Cauſa cur vt pri-cipio extiterũt creati nũc etiã poſſint, ſeminis exiguitas eſt. Rei nãq; minoris minus quoq; principiũ eſſe cõuenit. Na-tura autẽ pudẽdis ſuã præbuit voluptatẽ coitus cauſa ner-uoſa enim pars eſt. atq; plurima voluptas a multo gignitur ſenſu. Teſticuli igitur cognatione & affinitate voluptaria affecti multi ſenſus ipſi quoq; participes ſunt. Vbi ſenſus in-quã multus: ibi ingens oritur voluptas: illic etiã ingens do-lor. maximo ſiquidẽ bono, maximũ, vt plurimũ opponiť malum: & minori minus. Coitus autem ſi paulum vires ex-ceſſerit, ſubito exhaurit ſpiritus: labefactat ſtomachũ atq; prȩcordia, cerebrũq; debilitat. Quo malo nihil ingenio ad-uerſius eſſe poteſt. Tãtũq; obeſt: vt Auicẽna in libro de ani-malibus dixerit. Siquid ſpermatis ſupra q̃ natura toleret coitu profluat: obeſſe magis: q̃ ſi quadragies tantundem ſanguinis emanarit: vt nõ iniuria priſci muſas atq; Miner-uam virgines eſſe voluerint. Nihil igitur ingenio aduerſius eſſe poteſt immoderato coitu. Democritus Venerẽ damna-uit in qua homo exiliret ex homine.

¶Problemata.

¶Cur animãtiū alia ſemel coeunt:alia ſępe:& alia anni tpe certo:alia nullo ſtatuto tpe: ſed prout icident.homini ſemper concubitus opportunus eſt:feris non ſæpe.Et quidem ſues agreſtes ſemel concūbūt.Domeſtici ſępe. An propter pabulū calorē atq; laborē? quippe cū venus comes ſatietatis ſit. Nā eadē alibi ſępius pariunt:vt oues in Magneſia et Aphrica pariunt bis.Cauſam vero tempus pariendi prolixius obtinet. Vbi enim ſe impleuerunt non amplius concupiſcunt:quo nec cibū affectant quæ ſatiata ſunt.Quæ autē grauida iam eſſe incœperint minus auida veneris euadunt quoniā menſtruę purgationes nullę præterea veniant.

¶Cur animantiū alia partu ſunt numeroſo:vt ſus/canis/lepus. Alia non: vt homo:vt leo? An qꝛ alia vuluas ſiue vteros cōtinēt multos totidēq; formandi loculamenta:quibus impleri percupiūt quibuſq; ſemen genitale diuidendū inſerendūq; eſt. Alia contra ſe habent?

¶Cur cæteris animātibus partim nūq̄ perfuſio ſeminis ꝑ ſomnū incidere aſſolet,partim raro? Vtrum qꝛ nullū homine excepto reſupinū cubare conſueuit.Nullum autē niſi reſupinū ſemen profundere poteſt. An qꝛ cætera non pariter vt homines ſeminant. Seminis autem per quietem illa profuſio non niſi cum imaginatione fieri poteſt.

¶Cur ſemen genitale ebrioſorum magna ex parte infœcūdum? An qꝛ habitus corporis eorum ꝑhumidus eſt. Semē autem non qđ humidum:ſed qđ conſtat craſſumq; eſt:hoc vim obtinet procreandi.

De coitu ex traditionibus auctorum collectiones.

¶Coitus eſt maris & fœminę in membris generationis applicatio.qua ſuperfluū expellitur quanti ad finē ſpeciei vel indiuidui ordinati.Cōſiliator differentia.cxxiiij.

¶Natura coitū in aīali cōſtituit generādi cauſa vt inde ſpecies permaneret animaliū.Hali.v.theoricę.cap.xxxvi.

Deus in animalibus in coitu admirabilē ac inſepabilem delectationē exhibuit: ne forte coitus abominatione deſtrueretur generatio: per vim nāq; generatiuam ſpecies diuino & immortali eſſe participant inquantū poſſunt. Iſaac vi. viatici.

Solicitudo diuina cum non potuerit facere ſecundum indiuiduum animal permanere miſertā eſt dando ei virtutem qua poſſet permanere in ſpecie. Auerrois ſecundo de anima. commento. xxxiiii.

Maiori parti hominū in appetēdo coitum delectationis cauſa ꝓponitur: paucorū vero finis & ꝓpoſitū eſt liberorū productio. Hali. v. theoricę cap. xxxvi.

Multiplicatur delectatio mulierū in coitu ſup delectationē virorū propterea ꝙ ipſę delectantur ex motu ſpermatis viri in ore matricis earū deſcendēdo: & ꝓpter motū qui accidit matrici, & ꝓpter fricationē. Auicenna. xxi. tertij. ca. ii. Dico tamen ꝙ mulierum delectatio maior ſit extenſiue. intenſiue vero/ ea quæ maſculorum/ maior.

Si ſuperfluitas aggregata in corpore ex ſpermate non egreditur per coitum: coarctatur in corpore: & generantur ex ea ægritudines malę qđ eſt quia ex coarctatione ſeminis generantur ex eo vapores mali: qui aſcendūt ad cor & cerebrum & ſtomachū, & corrūpūt ſanitatē illorū membrorū & generant ægritudinē. Et fortaſſis ex eo eſt aliquid ſimile veneno viperino ſicut accidit ei qui cōſueuit coitum, & dimittit eum longo tempore ex debilitate appetitus cibi & pigritia a motibus a generatiōe humoris melācholici: & fortaſſe corrumpitur & exiccatur ex eo ꝙ eſt ſimile virtuti veneni: ſicut illud qđ accidit viduis ex ſuffocatiōe matricis, & multis virorum qui moriuntur ex eo ſubito. Hali Rodoan tertio tegni, commento. xxxi.

Plurimorū quorū cōplexio requirit coitū cū ipm dimittunt infrigidatur corpus & cadit appetitus cibi: ita vt ipm etiam nō recipiat. Et quandoq; accidit viro ex dimiſſione

coitus & abundātia ſpermatis & frigore eius & conuerſione ipſius ad vētoſitatem:& forſitan vult dicere ad venenoſitatem:vt mittat ſperma ad cor & cerebrum vaporem malum ventoſum:vel qđ magis credo venenoſum.: ſicut accidit mulieribus ex coarctatione matricis. Auicēna.xxij.iij.

¶Si coitu vt oportet quis vtetur cogitationes cedūt:ira mitigatur:melācoliꝫ prodeſt paſſioni:prodeſt etiam flegmaticis morbis:ſomniorūq; medetur multitudini & appetitum confortat. Hali.v.theoricę cap.xxxvj.

¶Coitus moderato vſu conueniens exiſtit. Qđ non cōcedimus niſi quia ſperma eſt vna ſuperfluitas pręparata a natura vt expellatur ſicut & alię ſuperfluitates:excepto q; in ſe bona eſt. Auerrois.vj.colliget.

¶Virtus ſpermatis fortis eſt: in mulierib⁹ autē frigidius & humidius.ideoq; neceſſe eſt a mulieribus emitti multā ſpermatis quātitatē habētibus. Qđ etiam viris neceſſariū eſt & ſanguineis maxime:qui niſi nubāt caput eorū aggrauatur: febricitāt:appetitus & digeſtio debilitantur. Cognoui ergo quoſdā qui cū abſtinerent propter venerabilitatē infrigidati ſunt. Diogenes in huiuſmodi abſtinētia fortiſſimus fuit coitu tamē ſemper vſus eſt:cū ſciret nocumētum a ſpermate ſibi non fore modicum ſi abſtinētiam pateretur. Galenus vj.interiorum cap.iiij.

¶Fidelibus in nuptijs non licet huiuſmodi perpetrare.nos autē:quibus propoſitū eſt nunq̄ a catholica puritate diſcedere:coitum extra matrimonij leges,floccipēdimus:eligentes nos magis ſemp ęgrotare q̄ cū ſaluatoris contumelia ſanos eſſe. Quapropter de his:vti libitū cuiq; fuerit:opinetur Et propterea dicebat Apoſtolus ad Corinthios.vij.qui nō ſe continet:nubat.& ad Timotheum.v. Volo autē iuniores nubere & filios procreare.

¶Multiplicatio coitus eſt nocibilior res oculo:& ſimiliter multiplicatio ebrietatis. Auicēna.iij.tertij cap.v.

¶Dimiſſio coit⁹ eſt cōueniētior res ei:qui habet ſtomachū

debilem. & deuitet ipſum de mulieribus, quæ abortum patiuntur. Auicenna. x. tertij cap. v.

¶ Et nõ factus eſt error multus ĩ coitu nociuus, niſi q̃a propter multitudinẽ ei⁹ accidat in corpore ſenectus feſtina ante horã ſuã: pręcipue illi cuius cõplexio teſticulorũ eſt frigida, & ſicca. Hali tertio tegni cõmento. xxxvij.

¶ Non ſolum hoc dicimus q̃ multus coitus debilitat corpus quinimo q̃ diminuat & abbreuiet valde vitam: facitq̧ eã valde breuiter & celeriter terminari. Auerrois in canticis cõmento. clvj.

¶ Coeuntes exoluuntur, & infirmiores fiunt: vt frequẽter. Et propterea multus coitus debilitat corpus: facitq̧ ipſum hæreditare varias ſpecies nocumẽtorum: & dolorũ. Ariſtoteles. iiij. problematum. problemate. xxj.

¶ Coitus euacuat de ſubſtantia cibi poſtremi: quare debilitatem affert: cuius ſimile aliæ non afferunt euacuationes. & euacuat de ſubſtantia ſpiritus rem plurimam propter delectationem. Auicenna in canticis.

¶ Non eſt ſperma queãdmodũ aliæ ſupfluitates: quib⁹ omnino natura nõ indiget. qualia ſunt emunctiones: ſputa: ſudor: vrina: & ſimilia. ſed ex meliori fit, q̃ in corpore eſt, ſubſtãtia: ac laudabiliori. Generatᷣ etenim ſperma ex claro puroq̧ ſanguine: quo principalia, & prima paſcũtur membra. Cũ igitur coitus mẽſurã exceſſerit: licet nõ tãta eo quãtitas: vt flebotomia, vel aliter euacuetur: vehemẽtior tamen accidit inde virtutis diſſolutio: quia ſperma eſt res habilitata: vt trãſeat ĩ mẽbra. Ex ſentẽtia Haliabba. v. theoricę ca. xxxvj.

¶ Coit⁹ eſt fortis cauſa ĩ generãda podagra. ſim⁹ itaq̧ hoc iure tẽperati: ne podagras & alias ſupradictas ĩcurramus infirmitates: aut mortẽ ipſam: ſicut aliqui (quos nouimus) interiere. Galenus. vj. aphoriſmorũ commento. xxx.

¶ Coitu corpora hñtes ſicca, vt ab inimico ĩterficiẽte ſibi cauere debent. quo etiã ſi quis ſcilicet macer multũ vſus fuerit ethicam incurret. Conualeſcentes quoq̧ ac debiles atq̧ ma

tri:& quorum nerui ſunt debiles:coitum omnino vitare debent. Raſis.iiij. Almanſoris cap.xvij.

¶Nos addimus de auctorũ intentione.ꝙ debilẽ habentes ſtomachũ:aut viſum:aut auditũ : aut aliquẽ aliorũ ſenſum ad coitũ frequẽtem nõ accedãt.ſimiliter qui debilitatẽ appetit⁹ patiunt:aut calculos & huiuſmodi.qm̃ inde manifeſtiſſimũ pcipiẽt nocumẽtũ. Grãdiores cõtineãt etiã a coitu ſuperfluo in quãtũ poſſunt. Seniores vero caueãt coitũ omnino ſimiliter & iſueti:& p̃cipue i autumno fugiendus eſt coitus.

¶Coitus nocet plus cęteris cõplexionib⁹ frigidis:& ſiccis: & inter cõplexiones calida/& humida ſupfluum poteſt leui⁹ tolerare:& quę peiores ſunt frigidę & ſiccę. humidi vero ſcilicet flegmatici medio modo ſe habẽt. Auerrois vj.colliget.

¶Innoxia venerea ſolis humidis,& calidis:& oibus qui natura multi ſunt ſpermatis. cõtrarijſſimi ſiccis cõplexionib⁹ venerei actus.& amplius quãto fuerit ſiccitas frigiditati cõmixta:& p̃cipue cũ craſis teſticulorũ fuerit huiuſmodi. Galen⁹.vj.de regimine ſanitatis.maxime aũt cõuenit coit⁹:vt vult Cõſiliator:iuxta adoleſcẽtię finẽ:cũ corporis augmẽtũ incipiat deſinere & antea parum ac in iuuentute.

¶Poſt labores ſequi debent cibi:& potus. Deinde ſomni. poſtea vero venerea:debentibus quidem venereis vti. Alia naqꝫ cuncta cõmunia omnis ſunt ætatis. Venerea vero adoleſcentium ſolum. Gal.ij.de regimine ſanitatis.

¶Iuuamenta coitus omnia adoleſcenti aſcribunt & inueni primo : nec cuilibet tali ſed ſanguineo rubeo forti ac ſano. Hali.v.theoricę cap.xxxvj.

¶Natura veris calida eſt:& humida. Et propterea in eo operationes nutritiuæ ſunt perfectiores. & hoc non accidit:niſi ꝑpter multiplicationẽ caloris naturalis in corpore:vt inquit Auerrois in ſecũdo colliget cap.vltimo. Et ꝑpter hãc rationẽ tutius i vere poſſum⁹ veneri idulgere. In hyeme quoqꝫ ſatis etiã ſecure idẽ facere nõ dubitam⁹:licet frigida ſit : & hũida. In ęſtate nocibilior & ꝓhibitus magis exiſtit. In autũno

autem omnino deteſtatur.

¶ *Si* cibo homo repletus/aut potu coitu vtatur/debilitas eſt fit corpori: eneruatio neruis: dolor in genibus: aliarũq; continuationũ: viſcerũ oppilatio: generãturq; exinde humores groſſi: cuius vſum ſi hoc fiat modo frequens & aſſiduus hydropiſis ſequitur: aſthma: & tremor. *Si* vero famẽ patiens quis ad coitũ acceſſerit: aut ſitis moleſtia preſſus: aut aliqua certe euacuationũ ſpecie exinanitus eſt: vt vomitu/ſolutione/flebotomia: & his ſimilib⁹: aut ſtatim poſt balneum: vel laborem: vigiliaſq;: aut etiã poſt graue triſtitiam: corpus cõſumitur & deſiccatur: calor diſſoluitur naturalis: ciborũ immutaẽ appetitus: tenebraẽ viſus: oculi fiũt cõcaui: & nõnunq̃ defectus accidit, & ſpaſmus. Hali. v. theoricę cap. xxxvj.

¶ Ex adiuuãtibus ad coitũ ſunt/quæcũq; ſumũtur ex cibis calidis, acutis, aut inflatiuis: ſicut ſunt cicera & vua: & vitellus oui: & illa q̃ aggregãt vtrãq; rem. ſicut eruca: & vinũ nouum: in quo eſt proprietas generãdi ſperma: & meliores ad ſperma cibi ſunt: qui fiũt ex carne hœdi pinguis maſculi: & carne ouina cicere & cepe. Auicenna. xx. tertij cap. xxj. Ab his ergo abſtineant & a reliquis huiuſmodi qui ſuã caſtitatẽ illęſam voluerint altiſſimo conſeruare.

¶ De lauacris ex eis quæ ſcripſerunt græci et latini. Cap. IX.

LAuacrorũ quædam ſuã obtinent qualitatẽ: quædã qualitatis ſunt expertia: quædã dulcia: eorũq; alterã quandã habent qualitatẽ: quædã ex inſtitutione noſtra vim habẽt: quædam ſua ſponte vim poſſidẽt. Dulcium aquarũ vis: quæ ſint tẽperatę: humida, & calida: quę autẽ ſint tepidæ humida, & frigida. & calidarũ ſupra modũ: calida quidem. ſed nõ æque humida: exhorreſcere corpora compellit: ſpiramẽtaq; ipſorum dẽſeſcere. & per inde neq; frui extrorſus humiditate poteſt: neq; redundantias exhaurire interiores. At eſt a temperatis nobis inchoandum. Omnifariam igitur temperata humectant: ac per ſeſe

calefaciunt. Cōferunt autē huiuſmodi lauacra dulcia inquā & temperata febribus, aridis præſertim, immoderate ſitientib⁹ ſub ſole mora plurima: ac ſcabioſis ex authematis. Expedit autē aerem lauacri humidū præparare: pauimētaq; ac parietes aqua aſpergere. Calida vero iuxta noſtrū inſtitutū lauacra cōſtituere: cū volumus turbantē frigiditatē diſpergere: laborioſam ve affectionē, aut ſpaſmū doloremve cōſolari. Calida autē fiunt calidis quibuſdā aquæ ammixtis: velut glichone: vel origano: hyſſopo: thymo: lauri folijs: chamepyti: panacis radice: & id genus alijs. Lauacris autē ad diſtrahendū idoneis vtimur: aut habitū corporis confirmare volētes/vt in pinguibus: aut lāguore aliquo tumētibus: aut corpus vniuerſum: aut corporis partē aliquā velut ventriculum, teſticulos & pedes: ſicut in hydropicis. vtimur ſane in hulceribus fluitantibus ob multitudinē humorū toto in corpore abundantiū: aut feruoribus hulceri ſuppoſitis. Fiunt porro diſtrahentia lauacra: cum in aquā huiuſmodi immittuntur ſaluitrū: vel aqua marina calefacta: & mel aqua mixtum: & ſimilia. Mollificantibus autem & mitigātibus lauacris vtimur in inflāmatione & duricie partis alicui⁹. Hęc autem fiunt malua aqua decocta: domeſtica, & agreſti: & lini ſemine & tilis: & melilotorū. Inflāmationibus autem fluitantibus: amogloſſum adhibemus: vel melicoriū, hoc eſt, corticem mali granati. In ſpaſmis vero cum inflammatione vtimur; vbi ſint inflāmationes citra profluxus: iam memoratis: præſertim vero hydreleum his confert habens maluam, & lini ſemē. Lauacrorū ſponte prouenientium alia ſunt nitroſa. Alia ſalſoſa. Alia aluminoſa. Alia bituminoſa. Alia ſulfuroſa. Alia ferroſa. Alia chalcoſa. quædam ex his ſunt compoſita. Horum autem omnium poteſtas eſt arefaciendi: quædam non arefaciunt modo: verūetiam exacerbant, obſtruūtq;. ſicut aluminoſa. Cuncta vero cōueniunt humidis & frigidis contra naturam corporibus: & eiuſmodi vetuſtis morbis. De his oībus ample alibi a nobis dictū eſt.

¶Problemata.

¶Cur ante balnei ingreſſum: calidum mingimus. at in balneo diutiuſcule cõmorati, frigidũ? Dicendũ ꝙ tanq̃ ad alterius cõparationẽ hoc fit. Nã vrina tepidi profecto temporamentũ eſt: quę tum primũ a nobis facta mediocriter etiã calida eſt. foris igitur quandoquidẽ frigidũ eſt corpus noſtrũ: ipſum lotium vtpote corpori cõparatũ calidum eſt: in lauacro quandoquidẽ corpus plus lotio incaluit frigidum videtur lotium: vtcunq; calidũ ſit. Qꝫ autem id verum ſit: ingredienti lauacrũ anteq̃ incaluerit cũ in calidam peluim deſcenderit, calida aqua videbit̃ & admodũ feruere: ſinautẽ anteq̃ in eam deſcẽdat, cõcaluerit: nõ æque feruida videbitur.

¶Cur eorum, qui lauacra ingreſſi ſunt loti exeũtes: alij quidem ſitibũdi ſunt: alij aũt minime? Q uicũq; aridiores ſitientes a balneo humectãtur: hi ſine ſiti ſunt. Nam ſitis a ſiccitate vtcũq;. Q ui humidiores: & ſine ſiti ſunt: in aere præcipue vehemẽter calido immorati: & in arida cella per ſudores humiditatẽ reſoluũt: & ſitibundi euadunt.

¶De lauacris ſeu balneis ex traditionibus aũctorum Collectiones.

¶Balneum eſt corpus ſubtile vel liquidum corpori circũferentialiter occurrens: & ipſius immutatiuũ. Cuius duæ ſunt ſpecies: vnũ ſcilicet aereum quod ſtuffa nũcupatur: aliud vero aqueum quod ex aqua dulci fieri ſolet. & hoc iterum duplex. ſcilicet calidum: vel tepidũ. Aliud vero frigidum. Ex Cõſiliatore in differentia. cxxviij.

¶Iuuamenta balnei ſunt ſomnũ facerẽ & aperire & abradere & reſoluere & digerere: & nutrimentũ ad cutis ſuperficiem attrahere. Auicenna. iij. j. doc. ij. cap. v.

¶Vtendum eſt balneo ad tollendũ ſordes: & immũditiam: neq; ſis in hoc piger: ſi vis educere ſuperfluitates a corporis ſuperficie & cutem ab accidẽtibus immũditiæ mũdam facere. Auicenna in canticis textu cõmenti. clij.

¶Sunt de iuuamentis balnei: corpus humectare: & renoua

re:poroſq aperire:ac ſordes cõgregatas detergere: repletionem quoq minuere:& võtoſitatẽ diſſoluere:& ad ſomnũ ducere:ac humores ſubtiliare. Balneum præterea dolores reprimit:ventrẽ ſtringit atq laſſitudinẽ remouet: corpuſq cibis aptum efficit. Raſis.iiij.almãſoris cap.xviij.

¶Qui balneũ amant vel ſani cõſueuerũt, eis maxime adhibẽdũ eſt:hi nãq ipſum deſiderant:ſi ergo dimiſerint lędũtur.Hippocrates in tertio regiminis acutorum.

¶Balneum ſolet facere vt ebulliant humores & ſpergãtur. Auicenna.iiij.ſ.cap.xvij.

¶Inter reliqua a balneandis obſeruãda oportet vt nulla pricipalium particularũ imbecillis exiſtat: & q multitudo crudorum humorũ ſecundũ primas venas nõ prohibuerit. Ex galeno in primo ad Glauconẽ & in quinto Terapenticę.

¶Si aliquid damni in balneis percipitur iſtud eſt in corporibus impuris quia puris nullũ damnũ euenire poteſt: et pter conditionẽ omnes fere ſunt ad balneandũ ſuſpecti.Ex Raſi.iiij.almanſoris cap.xviij.

¶Qui ſanitatẽ vult conſeruare balneũ ingredi debet poſtq̃ digeſtũ eſt quod eſt i ſtomacho & in hepate.nec tamẽ pter hoc credendũ eſt q cũ hora ſumẽdi cibũ & famis aduenerit tunc balneandũ ſit: immo & hęc hora pariter prohibeť. Auicenna.ij.ſ.& in.vij.iiij.trac.iiij.cap.ij.

¶Balneum exiccat eos qui diu in ipſo morãtur pter reſolutionẽ & ſudorẽ. Auicẽna.ij.ſ.Et infra ſubiũxit. Si qs multam in balneo facit morã timetur ne ei ſuperueniat ſincopis propterea quia calefit cor.& cõmouetur inde ſincopis.

¶Qui balneantur debẽt ſe cuſtodire ne rem frigidam actu bibant in egreſſione balnei : aut in balneo:quoniã pori ſunt aperti:quare frigiditas non tardatur:quoniam ad membrorum principalium corpora procedat & ipſorum corrumpat virtutes.ab omni quoq re vehementis caliditatis ſe cuſtodire debent : & præcipue ab aqua. quoniam ſi eam ſumpſerint timendum eſt ne cito ad membra penetret principalia

& inde accidat ptiſis & ethica. Auicenna.ij.j. & ſubdit. Caueant præterea ne cito balneũ egrediantur: & caput poſt ipſum diſcooperiant:& ne frigiditati ſe exponãt:ſed bene cooperiantur pãnis:pręcipue ſi in hyeme fuerit.

¶ Suauis aquæ frigidæ balneũ corpus refrigerat: & humectat:calefacit quoq;: ſed per accidens: ſpiſſat etenim poros: calorẽ interius in corpore recludit. vnde & ſuauis aquæ frigidæ balneũ:ſi poſt ſumptũ fiat cibũ:digeſtionẽ adiuuat: ſi carnoſum fuerit corpus,& ætas iuuẽtutis:& ꝓſens ęſtas. tũc enim augeť calor naturalis:& mẽbrorũ virtus:digeſtioniſq; bonũ.Hali.v.theoricę cap.xiij.& poſt pauca ſubiũgit. Si ſit autẽ corpus exile:& paucę carnis:frigus in ꝓfundo immergitur corporis:ipſumq; refrigerat/ donec etiã nobilibus cõtinuetur ĩpa mẽbris frigiditas.coagulatur itaq; naturalis calor acciditq; illis quod ſerpentibus hyeme.

¶ Liber ſecundus De Cibo.

¶ Qui cibi aut valentis:aut mediæ:aut imbecillæ materiæ ſint. Cap.I.

Cum de motu & quiete dictũ ſit:ad ea veniendũ eſt:quæ nos alunt: id eſt cibum: & potionem. Hæc autẽ non omniũ tantum morborũ:ſed etiam ſecũdæ valitudinis cõmunia præſidia ſunt. victus pręcipua cura habenda eſt: quo familia ab omni ęgritudine cuſtodiatur icolumis. nec enim luxurioſum: ſed qui ſanitatẽ pretendat exquirimus,ſine quo reliqua fruſtra fuerint. Proinde licet in aggregatore noſtro eiuſmodi multa tradita ſint non duximus tamen hic negligenda:q, illic medẽdi cauſa: hic tuẽdę ſanitatis virtus dũtaxat pronũtiabitur. pertinetq; ad rem: omniũ proprietates noſſe. primũ vt ſani ſciãt quomodo his vtantur, deinde vt exequẽtibus nobis morborũ curationẽ:liceat ſpecies rerum:quæ aſſidue neceſſarię erunt: ſubijcere. Neq; neceſſe eſt ſubinde ſingulas eas nominare,

Succũ fere bonũ lac gignit cum bibitur ſtatim mulctũ. Sumẽdum vero ante cibũ potũq; omnẽ: nec quicq̃ aliud cum eo, quoad cõcoctũ/digeſtũq; ſit. Nã ſi quid ammiſceas corrũpitur. Matutinus ergo ſumito: & clementer obambulato quia primũ citabit aluũ: poſt id alet plurimũ: nec ãplius ciet: ſed ſiſtet aluũ. poſt lac, oua gallinarũ ſorbilia. malę ſunt anſerum carnes. Præ cũctis gallinarũ & phaſianorũ gallorũq; teſticuli: volatilium reliquarũ: vt perdices: Anſeres: anates: querquedulas: in primis cothurnices vitato: illæ difficulter cõcoquũtur: hę neruos etiam nõ mediocriter offendũt: ſuperflua gignunt multa anſerũ & anatũ: & cicnorũ: & ciconiarũ. harũ min⁹ malę iuuenes: pniciosę veteres oẽs: meliores exercitatę: vt agreſtes q̃ cortales: quæ aridiores: q̃ pinguiores: q̃ per purũ volitant aera: q̃ quę in ſtagnis. quęq; mollẽ habeãt carnẽ: eis poſſis vel ſaturari: vel etiã expleri: alia parce comedẽda. Ex terreſtribus hœdi agnis pferunt. elixa toſtis: toſta frictis. Ex piſcib⁹, marini/fluuiatiles antecedũt: & ſaxatiles cæteris meliores: inter quos mugilis: & lupus. Præterea duriores ingentes triglæ inter piſces pręſtãt: qui glutinoſi non ſunt quicq; guſtũ nõ offendũt. Inter terreſtria multi nutrimẽti: ſues præcipue agreſtes: & exercitati præ cæteris porcelli: vel anniculi: aut qui bimatũ necdũ peregerit: pedes: roſtrũ: panis purus frumentaceus bene parat⁹: halica oriza: hordeũ egregie cõcinnatũ. Leguminũ/fabæ. fructuũ ex arboribus: ficus recentes: aut aridæ: vuę penſiles aliquãdiu: cito concoctæ bonum ſuccũ gignunt. At cum diutius in aluo cõtinẽtur: perniciosę. quare citanda, ſubducẽda ve aluus eſt. ita & ficus aridę: quæ mãſæ proſunt. Qui poſt alia edulia ficus: vel recentes: vel aridas comedunt non mediocriter offendũtur. Caſtaneæ mali ſucci non ſunt. Piſtacia amygdala boni. Ex holeribus lactucę: intiba: bugloſſa. Nã hæc citra atrã bilem nutricant. Inter vina quæ bene olent: ac potum ſuauem habent: oppilatione accedẽte cõmonemur ius ſumere cũ vino tenui: & albo: & cepis: & alijs decoctis conditis præcipue in

hyeme:pipere:origano:ſinapi:apio:petroſelino:mētha:beta:ruta:aneſo:vt condita pro cibo habeantur.

¶Problemata.

¶ Cur ciborum mutatio min⁹ q̄ aquę grauis occurrat? An quia plurimū aquę conſumimus. Nam & in pane, & obſonijs,& in potu aquę vſus plurimus eſt.

¶Cur cibi:& aquę mutatio grauis ſit? An ꝙ omnis mutatio etiam temporis,& ætatis motu facilis eſt. Extrema nāq; generis cuiuſq; moueri facile poſſunt.quomodo & pricipia & fines.ergo & cibi:qui inter ſe diſtant:corrūpere ſe inuicem queunt.Quippe cum aut nuper:aut nōdum adhæſerit:qui præceſſerat.ad hæc vt varius cibus grauis eſt:turbulēta em̄ nec æqualis concoctio eius agitur:ſic in his accidit qui aquā mutarint ſcilicet:vt varię potionis vtātur alimento. eſtq; id alimēti genus q̄ ſiccum valētius:quoniam plurimū eſt. Ex quo in ipſis non niſi quātū dilutū eſt,vim habet enutriendi.

¶Cur cibū imminuere: laborē augere ſalubre eſt? An quia cauſam ęgrotādi excrementorū habet nimietas:quæ tūc certe exultat:cum aut cibus ſupereſt aut labor deeſt.

¶ Cur aliquando nauſeantes magis famēt? æquū autē fuit econtrario habere.expletio ſiquidē/nauſea eſt.Nūquid quēadmodum ſtercore facto accidit vt ſint inanes loci quib⁹ fament:ante nauſeam vero hos impleuerant.

¶De Cibo & potu Ex traditionibus auctorum Collectiones.

¶Sine alimēto nō poſſibile viuere:nec ſanos:nec egros.cuius cauſam aſſignauit Galen⁹ in quinto de ſimplici medicina diſtinctione.ij.cap.v. dicēs. Calor iuuatus eſt illud quod nominamus ſpiritum:& eſt ille/qui fixus eſt: & plantatus in corpore cuiuſq; animalis: qui q̄uis non ſit de ſubſtantia animæ:eſt tamen primū inſtrumētorum eius. neceſſe eſt igitur volenti hūc calorem:& vitam ipſam cōſeruare: vt eū nunq̄ ſine pabulo et nutrimento relinquamus. Quoniam priuatum alimento non poteſt diu durare.

¶ Quia corpora noſtra ſunt cōtinuę diſſolutiōis ex aere cir cūferenti: & caliditate innata: quę eſt in nobis: indiguerūt nu trimēto ad reſiſtēdū ei qđ diſſoluit. Raſis xxv. cōtinētis. c. j.

¶ Et quia corpora noſtra ſunt i cōtinua diſſolutiōe & ꝓpter calorē aeris circūdātis ea extrinſecus & calorē interi⁹ exiſtētē fuit neceſſariū reſtaurare i eis: qđ diſſolutū eſt de ipis: ideoqꝫ fuerūt neceſſarij cibi. Galenus in lib. de diſſolutiōe cōtinua.

¶ Neceſſitas cibi eſt: vt ſuppleat locū eius qđ reſoluitur. Cū ergo nō eſt reſolutio: aut eſt reſolutio parua: nō eſt neceſſari⁹ cibus extrinſecus. Auicēna. xiij. iij. trac. ij. cap. vij.

¶ *Si* poſſemus tale aliquid introducere qđ ſimile eſſet efflu enti: hoc ſaniſſimū & optimū eſſet: ſed hoc impoſſibile eſt. quia id qđ defluit ab vnoquoqꝫ mēbrorum: tale natura eſt: quale ipſum mēbrū a quo defluit. Nihil autē eorū quę come dūtur aut bibūtur tale eſt omnino quale id qđ defluxit. Galenus in primo de regimine ſanitatis,

¶ *Si* poſſibile eſſet ſemp cuſtodire humidam cōplexionem corporis: immortales eſſemus: ſed quia naturalē viam, eam quæ ad deſiccandū corpus, fugere non eſt poſſibile: ꝓpterea ſeneſcere neceſſarium eſt nobis: & corrūpi. Et q̄uis a iam dictis ordinatiſſima & perfectiſſima dieta nos minime poſſit liberare: de his tamē duabus rebus ſecuritatē præbet: putrefactionis penitus ꝓhibitione: & defenſione: ne humiditas cito reſoluatur. & in ipius quidē fortitudine cōſiſtit: vt ipſum corpus vſqꝫ ad debitum tēpus ſecundū ſuam primā cōplexionem permanere faciat. & hoc quidē erit propter regimē rectum reſtaurationis: quæ fit loco eius: quod reſoluitur ſecundum quātitatem poſſibilem. Ex ſententia Galeni. vj. de regimine,

¶ *Si* hæc duo fecerit ſcilicet ꝙ putrefieri nō pmittat: & ꝓhibuerit ne cito humiditas reſoluat: diu & ſanos viuere faciat oēs: qui tali vſi fuerint reſtauratiōe. Corp⁹ eñ nō pmanet tēpore/quo perdurat: niſi ꝓpterea ꝙ ipſius innata humiditas prima reſolutioni reſiſtit caloris. Auicēna. iij. j. cap. j.

℄ Sicut aial quãdo fameſcit: inducit illud famis neceſſitas ad comedēdū lutum: limū: & alia mala multa: ita eſt in quolibet mēbro quando caret cibo ſibi cōuenienti, inducit ei cibi neceſſitas naturalis ad attrahendū humores malos quib⁹ nutritur. & iſtæ ſuperfluitates quæ aggregãtur in mēbro putreſiunt ſecundū ſpatium tēporis quouſq; adacuētur: & caleſiant: & habēt generare ęgritudines calidas: & febres acutas: & alias multas ægritudines. Non eſt igiť de propria digeſtiua, vt nonnulli faciunt, cōfidendū: cum malę ſubſtantiæ cibaria comedūtur. Ex Galeni ſentētia in decimo de iuuamētis membrorum. Cap. j.

℄ Ille in quo mala digerunť nutriētia: ob hoc nō decipiatur qm̃ poſt dies in ipſo mali generabuntur humores ægritudines faciētes & pnecãtes. Auicēna. iij. j. doc. ij. cap. vij.

℄ Cacochimia cibaria oino fugienda ſunt: ſiue groſſos ſiue ſubtiles operētur i nobis humores. Gal. i libro de euchimia & cacochimia. Et in libro de cura iċtericiæ dixit: ꝙ aſſumere quid nociuū propter delectationē, nefandum. quæ autē ſint huiuſmodi mala cibaria: ipſe expreſſit in lib. de diſſolutione cōtinua dicens. Omnia cibaria: quæ non tēperata ſunt: non generant ſanguinē purum: mundū: clarum. Et cibariorum mali chimi tres ſunt ſpecies. eorū enim ſunt: quæ addūt in flegma: & eorum quæ addūt in choleram: & eorum quædã ſunt, quæ addūt in cholerã nigrã. & oportet oēm hominem dimittere multitudinē eorū & continuationē aſſumptionis ipſorū: & ſi digerant: & ſi nō inferant nocumentū cito: tamē adunantur in corpore cōtinuantis acceptionē eorū in longo tēpore, chimi generãtes ægritudines malas &c. Et poſt pauca ſubiungit: ꝙ huiuſmodi ſunt: panis fact⁹ ex farina multi furfuris: & frumenti antiqui: aut farinæ mali chimi: qui addit in cholerã nigram. Et caro pecudis omnis quę addit aliquid in flegma. Et caro caprę: & multorū agnorum omnis caro addit in melãcoliam: & ſimiliter caro hirci: caro bouis, & huiuſmodi. & de mēbris animaliū renes: & cerebrū

& omnes ventres:& oua cocta in teguamine:& caſeus antiquus:& fungi:& cicera:& lentes:& milium:& panicū: & piſces duri viſcoſi:& ſimiliter ſaliti:& fic⁹ ſiccę: ſi multa ſumātur:& pira:& poma:& cucumeres: & citruli: & cucurbita: & bratera: cū malum chimū in ſtomacho reperiūt.& olera omnía ſunt mali chimi:propter multitudinē ſuperfluitatum in eis & paucitatem nutrimenti:& cepe:& allia:& raffanus & rapę:& paſtinacę:& caules:& his ſimilia.a quibus oībus abſtinere ſe debent.

¶ Saluus exiſtit a ciborū horum malitia:qui nō eis vtitur. Q; ſi aliquem eis vti contingat:ſibi ſubuenire debet catarticum humorem ex eis generatum expellens ſumendo. Raſis.iiij. Almanſoris cap.xj.

¶ Si alicui neceſſariū fuerit capere nutrientia mala: paucis vicib⁹ & non frequētib⁹ vtatur:& cū eis miſceat,qđ ſit ipſis cōtrariū: vtputa calida cum frigidis & ſicca cum humidis. Auicenna.iij.j.

¶ Subtilis cibus eſt:cuius quātitas magna/corpus pauco paſcit nutrimēto. Groſſus autē dicitur:cuius quātitas pauca/corpus plurimo reficit nutrimēto. Tēperatus autem inter groſſum & ſubtilem eſt:cuius moderata quātitas moderate nutrit. Si autē multa ſit eius quātitas:multū:& ſi pauca parū. Cibi autē ſubtiles ſunt:vt caro pullorū: piſces parui: lactuca & huiuſmodi:opportuni his:qui parui ſunt laboris, & exercitij. Groſſi aūt cibi ſunt:caro vituli magni:& piſces grādes:ſolidę carnes:caſeus recēs:& ſimiles cōueniētes his: qui magni ſunt laboris & exercitij:& qui virtutis neceſſariū habent augmentum corporiſq; corpulentiam. Haliabas.v. theoricę cap.xiiij.

¶ Nutriētia ſubtilia ſunt magis ſanitatis cōſeruatiua:& virtutē minus iuuāt:& fortitudinē. Et groſſa ſunt iſtis cōtraria & nō niſi exercitatis cōuenientia. Auicē.iij.j.doc.ij.cap.vij.

¶ Cibaria groſſa non ſunt laudabilia quietis:& non habentibus exercitia. In his enim calore quiete congelato talia nō

digerũtur:ideoq; cauẽda ſunt. Iſaac in vniuerſalibus dietis cap.viij.
¶Cibaria groſſa cũ inueniũt corpus calidũ multũ laborãs & ſomnũ multũ poſt cibũ: digerunt:& nutriũt corpus nutrimẽto plurimo:adhærẽt:& cõfortant cõfortatione plurima. et melius eſt ꝙ ſumãtur hęc cibaria in hyeme propter aggregationẽ caloris in interioribus corporis & longitudine ſomni. Et quando quis ſentit in corpore ſuo diſſolutionẽ manifeſtam:hic ipſe de conditionibus eorũ:qui groſſis nutrientibus vti poſſunt. Sed qui huiuſmodi non fuerint:illis minime aſſueſcere debẽt. Galenus i lib. de diſſolutione cõtinua.
¶Quęcũq; ſunt lubrica:& viſcoſa:groſſorũ humorũ generatiua:morbidiora ſũt:oppilare eni,& obſtruere corp⁹ ſunt parata. Nõ minus autẽ ſicca cibaria a ſapiẽtibus: q̃ aquoſa: & lubrica deteſtãtur:cũ multorũ ſint generatiua nocumẽtorum. Galenus primo de differentijs febrium.
¶Superhabũdans ſuppreſſio/nutrimẽtorũ ſiccorum tollit virtutẽ:& colorem corporis mutat:deſiccando ventrẽ. Raſis in xxv. Continentis cap.j. auctoritate Tabri.
¶Cibaria calida cõueniũt ei:cui dominat frigiditas:& in tẽporibus,& partib⁹ frigidis,& in ciuitatib⁹ frigidis. Et vitare debet ipſa ille/qui calidę fuerit cõplexionis/in tẽporibus calidis. Quẽadmodũ ſunt frumẽtum coctũ:panis frumenti:cicera:dactili:ſiſamũ:ſinapis:vuæ dulces: Apium:Ruta:Rafanus:rapæ:canapis:paſtinacæ:cepe:pori:caſeus antiquus: vinũ dulce calidũ:& vinũ antiquum citrinũ. Galenus in lib. de diſſolutione continuitatis.
¶Eſt abſtinẽdũ a cibis calidiſſimis:quales ſunt:tunc cũ ab igne remouẽtur:quibus nullus vti debet. Propter hoc tamẽ nullus intelligat:ꝙ tepida debeant eſſe:q̃ comedẽda ſunt:imo calidiora/q̃ tepida:licet nõ calidiſſima eſſe oporteat q̃ accipiuntur. Propterea ꝙ tepidum omne eſt mollificatiuum: & reſoluens virtutem. Ex ſententia Raſis.iiij. Almanſoris cap.iiij.& Auicennę in.j.iij.cap.xxvj.

¶Tepida omnia/ſoluunt robur ventris: ideo calida ſufficienter & non calidiſſima neq; tepida ſint quæ manducamus. Cibaria etiã actu, vel potẽtia valde frigida nullo pacto ſunt comedẽda: quoniam ſua frigiditas humanę naturæ eſt valde cõtraria. Galenus.ij.terapenticę cap.v.

¶Frigidũ eſt inimicũ neruis: oſſibus: dẽtibus: cerebro: ſpinali medullę. Hippo.v.aphoriſmo℞. Et Ga.i.iij.regiminis acutorum cõmento.xl. Nocumẽtum aduenit neruis ex omnibus rebus frigidis in naturis ſuis. hęc Galenus.

¶De ſaporum differentijs in vniuerſum. Cap.ij.

TRadũtur ſane a veteribus medicis ſuccis ſaporũ genera eſſe tredecim: dulce: ſuaue: pingue: amarũ auſterũ: acre: acutũ: acerbũ: aridũ: ſalſum. Nã pręter hæc: ſunt tria genera mirabili maxime natura. vnũ in quo plures pariter ſentiunt ſapores: vt vinis: nãq; in his & auſterum, & acutum: & dulce, & ſuaue. Alterum eſt genus in quo ſit & alienus quidem ſapor: ſed & ſuus quidam & peculiaris: vt lactis. ſiquidem ineſt ei, qđ tamen iure dici non poteſt, dulce: & pingue: & ſuaue. obtinente vim lenitate quæ ipſa ſuccedit in ſaporis vicem. nullus hic aquis ne ſuccus quidẽ: vt tamẽ ex eo ipſo fiat aliquis: ac ſuum faciat genus. ſentiri ſiquidem aquę per ſe ſaporem vllum: ſuccũve: vitium putatur. Magnum his omnibus in odore momentũ & magna cognatio: qui & ip̃e aquis nullus: aut ſi ſentitur vitium ſit. vt tria videantur præcipua elementa: ſine ſapore: ſine odore: ſine ſucco: aqua: aer: ignis. Ideo non iniuria ſunt q̃ terra magis ſimplicia: minus inquã remixta. Quẽadmodum igitur pyra agreſtia: & pruna quæ ſpini ferunt arbuſto non arbore naſcuntur: aori a græcis dicta: & coma: & id genus alia: quæ omnia acria ſunt: in quibus intenſa quædã eſt auſteritas. quæ vero inter attingẽdum linguam ipſum neutiq̃ aſtringunt ac cõtrahũt: ſicut acerba: aliũ ſaporẽ habẽt: q̃ vero abradẽtia, abſtergẽtiaq;, cũcta ſalſa dicuntur. At quæ

his adhuc magis corrugāt amara nominātur. Verū lancinā tia, abrodētiaq; cum caliditate vehemēti, acuta: ſed quę citra caliditatē vllam vellicant, acida: quę porro ſublinūt: & quaſi replēt: linguęq; partes abroſis mitigant cū euidēti attingē do voluptate dulcia nominātur. At quę nō euidētem ac perſpicuam ingerunt voluptatem: pinguia nuncupātur. Q; ſi acuta velis manifeſte deprehendere: profecto allijs: porris: cepiſq;: & id genus alijs noſce: et ea teneat memoria: vt acerbitatē ex vua pręmatura: eiuſq; ſucco omphacio: ita ex pręmaturis pomis: amaritudinē ex bile: dulcedinē ex melle vel ſaccharo: vt qualitatis expers aqua putilatiſſima videt. Pinguedines quæ acumē habēt nullum, emplaſticę ſunt: meatuſq; habēt: magis aridæ ſunt & terreſtres. Huiuſmodi autē ſunt: vt ſubacta ablutaq; admodū cęra: & perinde huiuſmodi ſunt emplaſtica medicamina. Quæ vero acerba terreſtria craſſarūq; partium: qualitate frigida. Acida porro tenuium partium. Frigida ſimiliter acerbeſcunt. quæ ſuccis inferuntur terreſtres habētia partes colliqueſcētia. Hæc etiam aſtringētia, & arefacientia ſunt. faciliora ſenſibilibus lingue partibus: quæ cū ſint aſperiora, apparent acria: & minus aſpera, auſtera: recte frigidum huiuſmodi ſuccorum dicimus tēperamētum. verum cum inæqualiter arefacit (id nāq; inducit aſperitatem) prorſus id terreſtre fuerit. Nam qđ æquale aqueū corpora penetrat: & diſciſſum denuo facile coit. Nā terreſtre diſcinditur friaturq;: nec tamen facile coit. Corpus ergo acre, terreſtre, & frigidum eſt. De alijs ſoporum generibus ampliora in ſequentibus videbis.

¶ Problemata.

¶ Cur dulces, & ſalſi ſucci maxime vim ſeparandi habent? Aut ꝙ minime ad cōcoquendū ſunt idonei: eadē vero ſunt quæ concoqui nō poſſunt: & grauia. propter id eni ꝙ a qualitate: quæ nobis aquata eſt: detineri non queunt: inferna petūt eruptura: id enim eruptio eſt. aut ꝙ alij quidē ſucci præter oleū facile labiles: & facile tabidi ſint: oleū quidē difficile

concoctu eſt. Nam facile putreſcit: ſed propter leuitatem ſu perne innatat: ob hoc ſegregatiuũ non eſt: ſalſor aũt grauis et denſus. huiuſmodi autem præcipue deorſum feruntur & minime putreſcũt.

¶ Cur nullius animalis lingua eſt pinguis? An quoniã pingue vnũquodq; denſum eſt: lingua autẽ rara ſua natura ꝓpterea eſt: vt percipere poſſit genera saporum.

¶ Cur dulcia minus dulcia cenſentur calida q̃ refrigerata? Vtrũ ꝓpterea ꝙ ſimul ſenſus duo exiſtũt: id eſt calidꝰ & dulcis. itaq; calidꝰ ſenſus reliquũ depellit atq; obfuſcat. An ꝙ etiã ſuccus dulcis calidus eſt: itaq; ignis igni adijcitur: ergo calor eſt, qui impediat. An ꝙ ignis vires omniũ minuit: qa vim obtinet commutãdi: calida igitur propiora mutationi ſunt: refrigerata reſident: ſibiq; iterum conſtant.

¶ Cur ab acerbis vinum/aut aqua epota dulcior ſentiatur? exẽpli gratia. ſi quis glandes: aut myrta: aut tale qd ori mã dauerit. An merito ita fiat: queẽadmodũ vel i cęteris agitur. oĩa nãq; plenius eadẽ apud ſua cõtraria innoteſcũt. Contra riorũ aũt ſapores oppoſiti ferme inter ſe ſunt. Aut vt res in his eſt: quæ colore inficimus: ita etiã lingua acerbis conficitur illis: meatuſq; ſuos patefieri patitur: vt dulce ſubire amplius poſſit. Res enim quaſq; inficiendas humoribus qbuſdam acerbis ante immergimus: vt inde affectę infici colore plenius poſſint.

¶ Ex traditionibus auctorum/ ſaporum colectiones.

¶ Sapor nihil aliud eſt q̃ quoddam ſenſuale ſenſui guſtus deputatum: qd abhorret natura vel ex ĩpo delectatur. Iſaac de vniuerſalibus dietis. cap. iiij.

¶ Cauſatur ſapor per admixtionem ſubſtantiæ ſiccæ cum humida: quãdo coquũtur per calorem decoctione determinata. Auerrhois. iij. colliget.

¶ Quæcunq; vero natura dulcia ſunt: ſunt propter moderationẽ exiſtentis humidi: quemadmodum reliqui ſapores

ex immoderata commixtione reſultant humidi cum ſicco. Ariſto.xx.problematum:problemate.xx.

¶Species ſaporũ ſunt octo pter inſipidũ. ſcilicet dulcedo/ amaritudo/acuitas/ſalſedo/ acetoſitas/ põticitas/ſiccitas/ & vnctuoſitas. Auicenna ſecũdo canonis cap.iij.

¶Auerrhois in.v.colliget, pnũciauit eſſe nouẽ, inter quas ſpecies inſipidũ cõputauit:licet Auicẽna dixerit vbi ſupra ꝙ q inſipidũ ſaporẽ tenẽt: eorũ inſipida ſunt verba.

¶Conſtat dulcedinẽ cæteris ſaporibus delectabiliorẽ:& cõplexioni nutriẽdę viciniorẽ eſſe ppter naturalẽ humanæ cõplexionis ſimilitudinẽ. Cõſtat enim ſaporoſiſſimã humanę cõplexioni vicinantẽ dulcedinẽ. Humores enim dulcedinis viſcoſi ſunt & groſſi tẽperamẽto: vicini ſubſtãtiali humiditati:corporis humani aſſimilatiui. palã ergo fit ratiõi:ꝙ dulcedo mediocritatẽ & tẽperamẽtũ ſignificat inter calorẽ & humiditatẽ. Vnde etiã antiqui aquę tepidę ipſam aſſimilauere. quæ cõplexioni humani corporis aſſimilatur. Iſaac in vniuerſalibus dietis.cap.iiij.

¶Omnis res dulcis eſt calida ,& humida : & propterea ipſa eſt conueniens naturæ corporis humani:quoniã corpus humanũ eſt calidũ & humidũ cum æqualitate. Galenus.iiij.de ſimplici medicina diſtinc.iiij.cap.ij.

¶Dulce nõ calefacit calefactione nociua : imo delectabili: ſicut eſt delectatio aquæ temperatę: cũ effunditur ſupra corpus. Auicenna.ij.canonis.cap.iij.

¶Dulcis ſubſtantia eſt æqualis : & virtus omniũ dulciũ eſt calida:niſi quia calor diuerſificatur in eis ſecũdum paucum et multum:ideoq; ſunt diuerſitates in dulcibus: quia qđ eſt dulcius:eſt calidius. Et nõ aduenit ex dulcis caliditate nocumẽtum calori innato: ſed eſt caliditas eius proxima corporibus:quibus apparet dulce. Serapio.

¶Omnia nutriũtur dulci ſimpliciter vel cõmixto. Et ex eo calidũ augmẽtat & ſtruit nutrimẽtũ. Quia qđ leue quidẽ eſt attrahit:amarũ autẽ & ſalſum relinquit ppter grauedinẽ:vt

in plantis in ſalſis & dulcibus terris plantatis eſt videre. Ariſtoteles in libro de ſenſu & ſenſato.

¶ Operationis dulcis ſunt digeſtio/ leuificatio/& multiplicatio nutrimẽti. Dulcia cõueniũt hepati: quare impiguatur eis:& magnificatur:& confortatur. Auicẽna. xiiij. iij.

¶ Dulce ſecundum nutrimentum nutrit multum: ſecundũ vero medicinam groſſos humores diſſoluit:& mundificat: diuerſas res tẽperat. Dura enim mollificat humiditate ſua. Mollia indurat cum caloris ſui ſubtilitate. Iſaac in vniuerſalibus dietis.

¶ Rei, in qua multitudo dulcedinis eſt: non eſt poſſibile/vt addatur dulcedo in ipſa: ergo procul dubio recedit a dulcedine apud cõuerſionẽ,& pmutationẽ: id ẽ digeſtionẽ. Et ad ſaporẽ tẽdit: qui ẽ ſupra dulcedinẽ: ſcilicet ad amaritudinẽ. rei aũt diminutę dulcedinis expedit neceſſario, quãdo digeritur, vt perueniat ad cõplementũ dulcedinis. Galenus. iiij. de ſimplici medicina. diſtinctione. iij.

¶ Vſus rerum dulcium videtur eſſe conueniens: dũ modo duas cõditiones habuerint. Quarum prima eſt: vt eorum dulcedo non ſit intẽſa, imo remiſſa: vt poſtq̃ digeſtæ fuerint a naturali calore: vere dulces efficiantur:& non in cholẽram cõuertantur. Et propterea mel & huiuſmodi valde dulcia magis ſenibus vidẽtur conuenire. vt Raſis & Galenus dicunt: vbiq; de eo loquentes. Secunda autem conditio requiſita ad hoc, vt dulcia nullũ inferant corpori nocumẽtũ: eſt vt ſubtilis ſint ſubſtãtiæ:& nõ viſcoſę aut groſſæ. dicẽte Iſaac in vniuerſalib[9] dietis cap. iiij. Dulcedo viſcoſa hẽpati et ſpleni maximẽ eſt nociua duplici de cauſa: vna, q; oppilatio eſt durior,& groſſior. altera, quia citius putredini eſt vicina. vnde augmentatiua inflationis,& rugitus: & eſt cauſa interpolationis: febris commotiua facile:& naturaliter in ſinuoſitatem cholericam & in cholerica genera conuerſiua:& accidentaliter in putredinem,& oppilationem.

¶ Et licet dulcia confortent hepar: verũtamen velocia ſunt

ad hoc vt faciāt euenire oppilationem: propterea ꝙ hepar attrahit ea laborioſe: aſſocians ea humoribus alijs. Et nocibiliora dulcia ſunt: quæ ſunt ex eis groſſa: ꝓpterea quia faciūt accidere oppilationē: ex quo ex eis ſunt calida propter cōuerſionē ſuā ad cholerā. Ideo noſtro cōſilio iuuenes raro et præcipue cholerici/dulcibus rebus vti debent. Auicenna xiiij.iij. Et infra ſubdit. Scire debes: ꝙ dulce nutriens rapit natura: anteꝗ matureſcat: & digerat: & corrūpit ſanguinē.

¶ Virtus prima amari eſt calida: et ſua caliditas habet multas diuerſitates: quia illud, qđ eſt amarum multa amaritudine, eſt calidius: & illud, qđ habet paucam amaritudinem: habet paucum calorem. Serapio.

¶ Non eſt poſſibile: vt ſapores dulcis, & amarus, & acutus ſint: niſi in ſubſtātia calida. Amaritudo enī in ſubſtātia calida: ſpiſſa: & terrea fundatur. Auicēna in.ij.canone.cap.iij.

¶ Omnia amara calida ſunt: & ſicca in tertio gradu: & terreſtria. Amaritudo enim calorē ſuū in tertio gradu eſſe denūciat: & ſiccitatem in ſecundo. Vnde in ſuis humoribus terreſtreitas & groſſities dominatur. Iſaac in.iiij.cap.vniuerſalium dietarum.

¶ Amaritudo eſt in vltimitate contrarietatis nutrimēti animalium: & eſt cōtrarium dulci propter ſiccitatem ſolum: & propterea interficit infantes: quādo eo multū vtūtur: ꝓpterea quia ſunt in vltimo humiditatis. Et vniuerſaliter non ingreditur natura amaritudinis īꝛe cibali ꝓpterea: quia nō eſt niſi medicinalis. Auerrhois.v.colliget.

¶ De ꝓprietate quoqꝫ omniū rerū amararū eſt: ꝙ ipſæ abſtergunt: & lauant: & mundificant: & incidūt, qđ eſt in venis, de humoribus groſſis. Auicenna.xiiij.tertij cap.xx.

¶ Amarū aperit: & mūdificat meatus: & abſtergit: & incidit humores groſſos propter caliditatem eius manifeſtā. Galenus.v.ſimplicium.cap.vltimo.diſtinctionis.viij.

¶ Salſus ſapor ſignificat calorē: & ſiccitatē ſui eē in fine ſecūdi gradus: quia ſui humores iter groſſos & ſubtiles ſunt

mediocres terreſtribꝰ vicinãtes. Vñ virtutẽ habẽt pũgitiuã, lauantẽ,& mũdificantẽ. Iſaac in vniuerſalibus dietis.c.iiij.

¶Sapor quidẽ ſalſus eſt proximus ſapori amaro:quoniã ambo ſunt terrei calidi. Verũtamẽ differũt i hoc:ꝙ res amari ſaporis plus calida eſt:& ſicca:& aduſta. Galenus i.iiij. de ſimplici medicina.diſtinc.iiij.ca.ij.

¶Super cõplexionẽ ſalſi dominat̃ pars ſicca aduſta in qua eſt mixta pauca humiditas. Auerrhois.v.colliget.

¶Cũ ſalſum ꝓueniat ex reſolutione amari in iſipido aquoſo:parũ ab amaro differre videtur. Et ꝓpterea ſalſorũ nocumenta paulo minora ab eis:quæ amarorũ dicũtur eſſe:ſcilicet calefacere/deſiccare/exaſperare/reſoluere/& ſubtiliare. Auicenna in ſecundo canone.

¶Non vidẽtur animalia ex ſalſedine ſaturari:cum nullum viuat animal ex illa. vt vocatũ mortuũ mare coniectura: in quo præ nimia ſalſedine & amaritudine, nec piſces, nec aliquod aliud aĩal viuere poteſt. & ſalſa magis via medicinę q̃ via cibi humano corpori conueniũt. Ex ſentẽtia Galeni in lib. de cholera nigra.

¶Omnia acuta ſunt calida,& ſicca in.iiij.gradu. Et calidiora ſunt & ſicciora cæteris ſaporibus. Et natura,& ſenſus minus fugit ſalſa q̃ amara:& minus amara q̃ acuta:propter caliditatẽ eorum. & ſua intenſio eſt ignea. vnde eſt corrodens: incidens:& ſubtiliatiuus magis cæteris ſaporibus. Iſaac in lib. vniuerſalium dietarum.cap.iiij.

¶Acuta viſceribꝰ nocẽt:& os ſtomachi lędũt:& viſum. Et de ſũma rerũ nocibiliũ oculo eſt oẽ qđ habet acuitatẽ. ſicut porrũ & audacocha:& oĩa quę exiccãt ſuperflue. Et cibi ſalſi:& acres:& vaporoſi:qui lędũt os ſtomachi ſunt: cepe, allia,& porri,& bedarugi comeſta. Ex ſentẽtia Auicẽnę. ſcđo canonis.cap.iij.& in.iij. tertij. tractatu primo.cap.v.

¶Qui aſſueſcũt allia porros & cepas & vinũ vetus/acutũ/ aut medicamina:quæ a veneno cuſtodiũt: febres patiẽtur. Galenus.ij. de accidenti & morbo.

¶ Acutum multo plus calefacit q̃ amarũ. vnde & calorem auget, & corpus velociter inflãmat, & ſanguinẽ adurit: ipm qꝫ prius in cholerã mutat rubeã: poſtea autẽ in nigrã. Ergo qui ab allijs, & porris abſtinuerit: nocumenta malorum humorum euadet. Raſis. iij. Almanſoris. cap. j.

¶ Cibaria acuta non iuuant: niſi quibus humores flegmatici abundãt: viſcoſi, & groſſi, & ſimiles nitreis. Vnde ſemp ſunt cauenda: necꝫ frequẽtanda: ne ſanguinẽ incẽdãt. Iſaac in vniuerſalibus dietis cap. viij.

¶ Acutum acre attrahit & reſoluit, & ſubtiliat, & mũdificat & reſoluit: aperit: & adurit. Et ob hãc cauſam groſſis humoribus, & viſcoſis maxime conueniũt ſicuti cholericis & macilentis iuuenibus nocent precipue. Ex ſententia Galeni. v. ſimplicium.

¶ Sapor vnctuoſus hoc habet: qꝛ in eo pars aerea dominatur cum pauca aquoſitate: & ꝑpterea calor ipſius eſt minor q̃ calor dulcis. Auerrhois. v. colliget.

¶ Omne habens dominiũ pinguedinis & vnctuoſitatis eſt calidum, & humidum: ſua tamen caliditas eſt remiſſa. Auicenna in canticis textu commenti. xxx.

¶ Cõſtat, qꝛ vnctuoſitas, & dulcedo eiuſdem ſunt generis in caliditate: ſed tamen differunt: quia humores dulcedinis viſcoſi ſunt, & groſſi temperamento, vicini humiditati ſubſtantiali: corporis aſſimilatiui. humores autem vnctuoſitatis ſubtiles ſunt & aeris humiditati ſimiles. Iſaac in vniuerſalibus dietis. cap. iiij.

¶ Vnctuoſum / ſtomachum mollificat, & ventrem fluere facit; ac ſatietatem affert, anteq̃ homo cibi quãtitatem ſibi neceſſariam aſſumat, & calefacit; & permaxime febricitantes vel habẽtes hepar aut ſtomachũ calidũ: corpus preterea humectat, atqꝫ lenit, flegma auget, cogitationẽ reddit hebetẽ: et augmentat ſomnũ. Raſis tertio Almanſoris. Ex quibus facile cõphẽdi põt qꝛ vnctuoſa nõ faciãt ad ſanitatis cõſeruationẽ: & plus loco cõdimẽti q̃ cibi nutriẽtis vtendũ eſt.

¶Q đ pure inſipidū eſt:frigidū & humidū exiſtit:quæ videtur fuiſſe Galeni ſentētia in quarto de ſimplici medicina ca. iij. diſtinctionis. ij. ſic ſcribētis. Quādo inuenimus rē:quam ſentimus de guſtu aquę:cui penitus non eſt ſapor in aliquo ſuccorū:tūc res in illo ſucco manifeſta eſt:quoniam ipſa eſt egrediēs ab omni caliditate,& frigiditate manifeſta:& ꝙ eiꝰ cōplexio:aut eſt media ,aut decliuis ad frigidum.

¶Et res aquę inſipidę ingroſſant & aggregāt:& mortificāt et ſtupefaciūt. Et propterea non ſolum ad ſanitatem cōſeruādā,ſed nec ad vitæ perdurationē facere vidētur. Galenꝰ lib.v.de ſimplici medicina.diſtinc.viij.

¶Acetoſus ſapor frigiditatē,& ſiccitatē in ſcđo eſſe gradu denūciat:q̄a humores ſui ſubſtātiales ſunt ſubtiles,& penetrabiles:& ꝑtim terreſtres:ideoq; perforat,& incidit groſſos humores:& appetitū cōmouet. Iſaac in dietis vni.cap.iiij.

¶Acetoſorum corpus eſt ſubtile:& iuenies omnes res acetoſas infrigidare:& parum nutriūt: & multas generant ſuperfluitates. Galenus.iiij.de ſimplici medicina.diſtinc.ij.cap. iiij.&.vj.

¶Acetoſa q̄dē nutrimētū q̄dem modicū habent: ſuperfluitatē aūt multā. Et nocumēta eoꝝ hæc ſunt: quia choleram nigrā adiuuāt multiplicari.neruis nocent.Ex ſentētia Ariſtotelis.xxiij.problematū/problemate.iij.

¶Acetoſum nocet oībus mēbris neruoſis ꝓpter ſubtilitatē ſubſtātię ſuæ:ꝓpter quā habet penetrationē in ꝓfundum mēbroꝝ:& penetrat in totū mēbrū:ita vt nō remaneat in eo pars q̄uis ſit parua valde:cui nō noceat. Galenus tertio regiminis acutorū commento.xxx.

¶Ex acetoſo cibo & nutriēte fit ſeniū:& ſimiliter ex acuto et ſalſo. Auicēna tertia primi doctri.ij.cap.vij.& in ſecūdo canone cap.iiij.omne ſubtile acetoſum eſt apertiuū.

¶De ꝓprietate acetoſi eſt: vt incidat,& ſeparet,& ſubtiliet, et aperiat,& mundificet: præter ꝙ calefaciat. Galenus.v. de ſimplici medicina. In hoc tamen Auerrhois in.v.col-

liget.cum medicis non videtur concordare cum dixit. Sapor acetoſus fit cum frigiditate mixta cum parte humiditatis:& non eſt remotus a calore:& propterea incidit: & ſubtiliat.quę ſi debẽt a medicis ſaluari: ſic puto exponendũ eius dictũ. Acetoſus ſapor non eſt remotus a calore: ſcilicet plurimũ:quia frigidum eſt in primo: vt dixit Iſaac: & Raſis in tertio Almanſoris cap.j.dicens. Acetoſum frigidum eſt: licet vehementis non ſit frigiditatis:choleram rubeã,& ſanguinem reprimit:& ſanguinem atq; ventrem ſtringit: ſi ſtomachus & inteſtina munda fuerint. Si autem in eis flegmatis erit multitudo:ventris efficit fluxũ:& corpus infrigidat: virtutem quoq; debilitat: & digeſtiuam proprie in hepate. Neruis etiã & neruoſis membris nocumentũ affert:atq; corpus deſiccat.& rariſſime acetoſis eſt vtẽdũ: & id magis gratia medicinæ:q̃ cibi.

❡Sapor ſtipticus non eſt niſi ſapor ponticus debilis:& nõ differũt:niſi multa,& pauca ſtipticitate. Galenus.iiij. de ſimplici medicina:diſtinc.ij.cap.vij.

❡Sapor ponticus/& ſtipticus generantur ex ſubſtantia frigida,terrea,& groſſa:& propterea ſignificant ſuper complexionem fortis ſiccitatis & frigiditatis:& ponticus in hoc eſt fortior ſtiptico. Auerrhois in.xxx.canticorũ cõmento.

❡Quãdo ſtipticitas eſt fortis & vehemẽs:tunc ipſa ſtringit meatus:& coarctat eos:& aggregat ſubſtantiam/cui occurrit:& ſolidat eam:& prohibet res quæ humectant. Galenus in.iij.de ſimplici medicina.

❡Cibi pontici naturaliter ſunt ſtiptici:humiditatis ingroſſatiui,& deſiccatiui:id ſcilicet facientes vẽtri:qđ calx corijs præparandis facit. Vnde ſubtiliter digerere,vel dictare volentibus nociui ſunt. Iſaac in vniuerſalibus dietis.cap.iij.

❡Experimento nouit Auenzoar:ꝙ omnia habentia fortem ſtipticitatem:ſicut ſunt pontica:naturaliter ſunt ſicca/ groſſa/& dura/terreſtria/dolorem ſtomacho generantia: q̃uis in eis virtus aliqua confortãdi ſtomachum reperiatur:

quia non conferũt ſtomacho habẽtia fortem ſtipticitatem: ſed temperatam: ſicut roſę. Auenzoar primo Teiſir: auctoritate Zoar patris ſui.

¶ Horribilia saporoſa humanæ complexioni ſunt contraria: vt pontica ſtiptica, acetoſa, amara, & ſalſa. Iſaac in vniuerſalibus dietis.

¶ Quemadmodum ſanos agere conueniat: & quantum faciant ad ſanitatis cõſeruationem cibi & potus delectabiles: & quæ debeat eſſe refectionis quantitas. Cap. III.

Cum de his dictum ſit: quæ detrahendo aliquãdo quidem nocent: aliquando vero iuuant: ad ea veniendum quæ ſanis cõueniant. Sanus homo (vt Celſo placet) qui & bene valet: & ſuæ ſpontis eſt: nullis obligare ſe legibus debet. ac neq; medico: neq; alipta egere. hũc oportet variũ habere vitæ genus: modo ruri eſſe: modo in vrbe: ſæpiuſq; in agro: nauigare: venari: quieſcere interdũ: ſed frequẽtius ſe exercere. Siquidẽ ignauia corpus hebetat labor firmat. illa naturã ſeneſcentẽ: hic longã adoleſcentiã reddit. prodeſt etiã iterdũ balneo, interdũ aquis frigidis vti modo vngi: modo idipm̃ negligere. Nullũ cibi genus fugere quo populus vtatur. Interdũ in cõuiuio eẽ: interdũ ab eo ſe retrahere: modo plus iuſto: modo nõ amplius aſſumere. Bis die potius: q̃ ſemel cibũ capere: & ſemper q̃ plurimũ: dũ modo hũc cõcoquat. Sed vt huius generis exercitationes, cibiq; neceſſarij ſunt: ſi athlętici: ſupuacui. Nã & itermiſſus propter ciuiles aliquas neceſſitates ordo exercitationis: corpus affligit: & ea corpora q̃ more eorũ repleta ſunt: celerrime & ſeneſcũt & ægrotãt. Cõcubitus vero neq; nimis cõcupiſcẽdus neq; nimis ptimeſcẽdus eſt. Rarus corpus excitat freqũes ſoluit. Cũ aũt freq̃ns nõ nũero ſit: ſed natura: ratõe ętatis: & corporis ſcire licet eũ non inutilẽ eſſe: quẽ corporis neq; lãguor: neq; dolor ſequit̃. Idẽ interdiu peior eſt: noctu tutior. ita tñ ſi neq; illũ cibus: neq; hunc cũ vigilia labor ſta-

tim ſequitur. Hęc firmis (inquit Celſus) ſeruāda ſunt: cauēdū: ne in ſecūda valitudine aduerſæ pſidia conſumantur.

Problemata.

¶ Cur in cōuiuiorū primordio inter aſſumēdū cibū: anteꝙ expleamur: ꝑmimur diſcūbentes: poſt ſaturitatem vero: & ſub prandij finē rareſcimus: non amplius nos inuicē vrgentes? Dicēdum ꝙ a primordio quidem prandij cibum appetentes plurimū ad ea, quæ deprompta, ac comparata gratia cōuiuij ſunt: omnes compoſiti diſcumbūt: & confertim ſimul: & perinde ita ſe inuicem vrgent. deinde vero cibo ſaturi: eorū eſt qui deorſum ſe magis procliuet: & qui in obliquū & qui aliquatenus reſideat alio extrorſus pluſꝙ deceat ſe inflectēte: atq; hoc pacto poſtꝙ ſaturi cibo fuerint rareſcunt: alioqui quatenus a principio diſcubuiſſe omnes ad comedendum contigit: eatenus & pectore, & corporis iactatione eos vrgeri oportuit.

¶ Cur per hyemem: cū ſimus intus calidiores: vt in Aphoriſmis oſtēdit Hippocrates: pituita generatur? Q. plurimis abſumptis cibis ob ſtomachi robur eos vēter nequeat concoquere. multitudine igitur tāꝙ extincta inſita caliditate frigeſcit: ac pituitam gignit: deficienteq; ac mancā actionem conſtituendo a pituita ſanguis occupatur.

¶ Quid faciāt cibi & potus delectabiles ad ſanitatis cōſeruationē, Ex traditionibus auctorū collectiones.

¶ Tātā in cibis vim habet delectatio: ꝙ facere poſſit vt minus boni plærūq; magis bonis anteferatur: vt colligitur ex ſentētia Hippocratis in ſecūdo Aphoriſmorū/ aphoriſmo xxxviij. dicētis. Parū deterior cibus, & potus delectabilior melioribus qdē & indelectabilibus eſt magis appetēdus.

¶ Omnis eñi cibus ſapidus: quo quis delectat: cū accipitur a ſtomacho: amplexus retinetur: & cū magna delectatiōe digeritur: pluſꝙ quilibet alius: q ſi fuerit abominabilis fugit et inde vomitus faſtidiū & inflatio generatur. Galen' in cōmento ſupradicti aphoriſmi.

❡Scire debes:ꝗ res, quæ erit penes maiorē partē hominū
mala modice: & penes vnū ipſoꝝ delectabilis: eidē erit me-
lior: quoniā vbi fuerit delectatio: ibi ſequit̃ bonitas digeſti-
onis. Diximus ſi fuerit mala modice: quoniā res delectabi-
lis: ſi fuerit in vltimitate malitię: nō debemus ea vti tūc fre-
quēter ob delectationē ipſius: imo ſi fuerit malitia eius mo
dica: & delectatio ægri in ea ſit abūdātior magis: q̃ i illa, quę
nō habuerit ipſam malitiā. & ſimilis debet eſſe cōditio in ho
mine ſano. Raſis in. xxv. continentis cap. j.

❡Duorū ciborū ille, qui minoris eſt iuuamēti: magis tamē
delectabilis: melior eſt minus delectabili & ſi ſit maioris iu-
uamenti. Auerrhois parte. ij. canticorū. cōmento. xvij.

❡Oportet te ſcire: ꝗ nutriēs melius eſt: qđ melius ſapit: ꝓ-
pterea ꝗ ſtomachus: & virtꝰ nutritiua vehemēter ipſi appli
cant̃: cū bonę fuerint ſubſtātię: & fuerint oīa principalia mē
bra in ſuis operationibus ſana. Auicenna. iij. j. doc. ij.

❡Si duo cibaria in natura ſua vel in q̄litatibus æq̄lia: ſapo
roſiora ſunt: ſtomacho vtiliora: & ad digerendū velociora
nō ſaporita vero ecōtrario. Iſaac i vniuerſalibꝰ dietis. c. vij.

❡Cibi ſunt permiſcēdi: ſcilicet humidi cū ſiccis: dulces cū
acetoſis: frigidi cum calidis. Auicenna in canticis parte. ij.
textu commenti. xix.

❡Frigidum nutriens: ſicut cucumer, & cucurbita, tempe-
retur cum eo qđ ei exiſtit contrarium: ſicut allia, & porri. &
ſi fuerit calidum: cum eo: qđ eſt frigidum tēperetur. et ſi op-
pilatiuum fuerit: cū eo qđ aperiat, & euacuet. Auicēna. iij. j.
doctrina. ij. cap. vij.

❡Caro quę calida fuerit i ſui cōplexione: cū vua acerba: &
aceto pomi citrini. ſ. arantij, aut limonis vel mali granati, &
ramis portulacę aptet̃. Si vero accipiētis natura ſicca fuerit
cū aceto, & cucurbitę ſucco, & ſucco cucumeris, & citrullorū
& lactucarū ſuū calorē tēpātiū. Iſaac i vl̃ibus dietis. ca. xiiij.

❡Oportet: quando dominās eſt ſecūdum corpus ſanguis
mūdus: ꝗ adminiſtrētur cibi æquales in quantitate tēperati

in naturis ſuis. Et quãdo eſt flegma dominans oportet vt ſint cibi calefaciẽtes:& exiccãtes:& nutriatur cũ his q̃ addũt in caliditate:& cõſumãt humiditatẽ &quãdo ei fuerit dominãs cholera:oportet ꝙ nutriatur cũ his q̃ extiguũt ipſam:& addũt in humiditatẽ.& quãdo ei nigra cholera dominatur: oportet,vt nutriatur cibis calidis,& humidis.& cũ corpus eſt ſpiſſum tardæ diſſolutionis:oportet vt nutriatur cibis paucis & ſubtilibus humidis:quia paucũ eſt qđ diſſoluitur de corpore.& quãdo corp⁹ fuerit rarũ, oportet vt nutriatur multis groſſis ſiccis:& viſcoſis:propter multitudinem ei⁹: qđ diſſoluitur de corpore.Et hoc regimen eſt conueniẽs de neceſſitate:niſi ſit in aliquo corporis mẽbroru m læſio. Galenus in lib.de diſſolutione continua.

¶Vehemens repletio in qualibet diſpoſitione eſt pernecabilis:ſiue ex comeſtione ſit:ſiue ex potu: quot nanq; homines ſuperflue ſe repleuerunt:& ſuffocati interiere: Auicẽna iij.j.doc.ij.cap.vij.

¶Sicut cauſa frigidi morbi plenitudo pot⁹:ſic nimia abũdantia cibi.licet enim corporis ſit nutritiuus & ipſi conueniens:cauſa tamen eſt frigidorum morborum. Gale.ij.de accidenti & morbo.cap.iij.

¶Vehemens ſaturitas ,& crapula calorẽ ſuffocat:& extinguit:quemadmodum excedens olei quãtitas extinguit flãmam lampadis:donec ipſam omnino ſuffocet. Auicenna in canticis textu cõmenti.clxxxiij.

¶Propter crapulam multi obierunt. qui autẽ abſtinens eſt adijciet vitam.Eccleſia.in.c.xxxvij.Et propterea dicendũ eſt cum apoſtolo.Fratres ſobrij eſtote.&c.

¶Frigidus natura venter appetere quidẽ bonus: digerere vero non bonus:& maxime quicũq; difficile mutabiles, & frigidi ciborũ fuerint.aceſcunt enim huiuſmodi cito in ipo &c.Galenus.ij.Tegni textu cõmenti.cxiij.

¶Noui medici ſentiũt:ꝙ conueniẽtia tẽpora comedẽdi tẽperatis cõplexionib⁹ ſunt:vt tribus vicibus refectio duob⁹

celebretur diebus: & iſti mihi videtur veritati magis appro pinquare. & etiã admirabilis Auẽzoar huic aſſentire videt. Auerrhois. vj. colliget. ca. de regimine corporis tẽperati.

¶ Ex vicibus ſatiãtis comeſtionis eſt: vt homo vna die ſe mel & altera bis: mane ſcilicet & veſpere comedat. verunta mẽ in hoc vſus multũ eſt conſyderãdus: quoniã ille qui bis in die comedere cõſueuit: ſi ſemel comedat, debilitabitur & laſſabitur eius virtus. Sed qui digerẽdi debilitatem habet: bis comedere debet: & raro ſemel comedat in die. & qui ſe mel in die comedere conſueuit: ſi ad bis comedendum red ibit: accidet ei debilitas: & pigritia & laſſitas. Auicenna ter tia primi.

¶ Antiqui præferebãt cœnã prandio: ꝑcipientes, ꝙ ſume retur plus in cœna ꝓpter aggregationẽ caloris in interiora corporis frigiditate noctis. Conſuetudo tamen in eis addit partẽ magnã: quoniã, q cõſueuit prandere: & remouetur ab eo: & eſt cõtẽtus cœna: magnificat nocumẽtũ cibi. & qui cõ ſueuit ſumere cibũ in aliqua hora determinata: & mutatur ad aliã præter iſtã horã: declarabitur ſibi hęc permutatio no ciua. Galenus in lib. de diſſolutione continua.

¶ Quibus ſemel aut bis: aut amplius: aut minus: aut ſecũ dum partem dandum eſt aliquid: tempori & horæ, & regio ni, & conſuetudini. Hippocrates in primo Amphoriſmorũ amphoriſmo. xvij.

¶ Diuerſitas rerũ: quæ comedũtur: & ꝓprie quãdo nõ ſunt ſimiles in virtutibus ſuis: facit ſtomacho inquietudinẽ. Ga len⁹ i. iij. regiminis acutoꝝ. cõmẽto. xxxvij. Et i. v. de regi mine ſanitatis ait. Nõ debemus nociuis vtile miſcere: cum poſſumus ipſo vti ſolo. Et in lib. primo de iuuamẽtis mem brorũ. cap. iiij. inquit. Res cõpoſitę ex multis rebus ſunt ve locioris corruptionis q̃ res cõpoſitæ ex paucis.

¶ Tempus comeſtionis non debet eſſe longum: & tardum valde, multiplicatis modis cibariorum in eo: cum primum cibarium ſit diuerſum alteri in digeſtione dato in fine & gra

ue fiat ſuper ſtomachum. Raſis.xxv.continentis.

¶Nihil deterius eſt q̄ diuerſa nutrientia ſimul adiungere:& poſt in comedēdo tēpus ꝓlongare:quoniā cū poſtremū nu triēs aduenit,primū iā incoepit digeri. Et nutriētis partes in digerēdo nō aſſimulantur. Auicēna.iij.j.doc.ij.cap.vij.

¶Et oportet a cibis incipi leuioribus:& ad digerēdū facilio ribus:poſtea crudioribus & tardioribus dietare:vt cū deſcē dit ſubtilis,digeratur:& nō offendatur:& non ſit,a quo reti neatur. Iſaac de vniuerſalibus dictis.cap.ij.

¶Vtile eſt ſcire eoꝝ quę ad receſſum icitāt eduliorum. quo niam poſteriora quidem oportet ſumere quæ ſunt tardi ſe cesſus: omniū autē prima quæ permaneant quidem celeri ter:corrumpēda autē:ſi tardauerint in ventre. Raſis.ij. Al manſoris cap.x.

¶Meminiſſe oportet huius: qđ eſt cōmune in oībus. quæ cūq; cacochimia humida & lubrica & facile ſubire potentia ꝙ comedere oportet ipſa priora alijs. ſicut enim ipſa celeri ter ſubeunt,& illis viā faciūt. vltimo aūt ſumpta ſimul cor rumpūt. Idem in eodem lib.cap.xviij.

¶Cibi:quorum natura vicinior ſubſtantię ſanguinis:ſunt ſicut vinū/ouorū vitelli/& aqua carnis: & panis etiā & caro licet ſint parūper longiora. Nutriētia vero medicinalia ſunt ab hoc longinqua. Auicenna.ij.j.doc.ij.cap.xv.

¶Inculpabiliſſima cibariorum ſunt: quæ ſunt inter ſubti liātia,& ingroſſantia:qualia ſunt optimi panū,& carnes gal linarum,& phaſianorū,& perdicū,& turturum,& merulorū, et paruarum auiū:adhuc autem & petrinorum piſciū,& ma rinorum:& cæterorum nullum fœtorem habētiū. Galenus in lib. de euchimia & cacochimia.

¶Nullus cibus vtilior eſt in laudabili ſanguine generando q̄ qui pfecte digeritur in ſtomacho. Si enim cibus in ſtoma cho bene digeratur:& in alijs mēbris ſimiliter. quo nihil me lius. Iſaac in vniuerſalibus dictis.cap.v.

¶Et oportet vt offeras ſimilia ſimilib⁹: quādo ſeruare vis

corporis craſim qualem accepit. Galenus.iij.Tegni.

❡Naturale cuſtodiendũ:& cõfirmandũ. vnde ſimilia ſunt ſemper ei neceſſaria. Galenus.iij.de ingenio cap.iij. Et cap. viij.eiuſdẽ ait. Naturalia cuſtodire, & regere cum ſimilibus debemus:ſicut quæ extra naturam cum cõtrarijs expellere. Et.ij.Terapentic ca. vltimo idem ait. Si ergo horũ primũ aggredi voluerimus:temperata erunt danda temperatis et intemperata diſcraſiatis.

❡Temperatis complexionibus cibaria temperata, & etiã omni mala qualitate carentia,neceſſe eſt vt dentur. Si vero diſtemperatum fuerit corpus:intantum contemperantias minui oportet:inquantum eucraſia corrupta fuerit.Calidiora enim danda calidioribus:frigidiora frigidioribus:& ſicciora ſiccioribus:humidiora humidiorib⁹.Iſaac cap.j.vniuerſalium dietarũ.& Galenus in tertio Tegni.

❡Si velis permutare corpus ſiccum, & calidum: non ſunt adminiſtrandæ calidæ, & ſiccæ dietæ: ſed quæ tantum eucrata craſi ſunt frigidiores:& humidiores:quantum natura eius erat calidior,& ſiccior.Galenus tertio Tegni.

❡Melancholicus nutriente indiget/vehementer humectãte:& parum calefaciente.Cholericus vero eo:qđ humectat: et infrigidat. Et ille quidem:in quo ſanguis calidus,& bonus:nutrientibus indiget frigidis,& pauci nutrimenti. Et ille in quo ſanguis generatur flegmaticus : nutrientibus pauci nutrimenti indiget: in quibus caliditas ſit:& ſubtilitas.ſecurior enim via hæc in corporibus diſtemperatis:vti ſcilicet contrarijs: q̃ ſibi ſimilibus. Auicenna.iij.j. doct.ij. cap.vij.

❡Propter hoc calida cibaria calidis natura & iuueneſcentibus in choleram promptis tranſmutantur.calido enim calidum appropinquãs in imoderatiorem craſim deſiſtit.Et facilius a ſimilibus cibis in morboſam diſcraſiam deueniunt q̃ ſcilicet a contrarijs. Galenus in.ij.de virtutibus naturalibus cap.viij.& in.vj.de regimine ſanitatis.

¶Vna quæq; hominis cõplexio cibũ habet conuenientẽ:& ſimilẽ:ad quẽ mutandũ ſi volũtas ei affuerit: nocumentũ ei faciet:& impedimentum. Auicenna in.iij.j.

¶Quidam carnem vaccinam,& ſimilia groſſa ad digeren dum tarda,bene digerunt:& citius q̃ perdicum: & gallinarũ carnes & pullorum:ſeu laudabilium piſcium. Et eundem ci bum quibuſdam inuenimus contrarium:quibuſdam vero non:quibuſdam ſtipticum:quibuſdam ſolutiuũ. Iſaac in lib. dietarum vniuerſalium.cap.ij. & eadẽ dicit Ariſtoteles/ et Galenus confirmat.

¶Sũmopere eſt obſeruãdũ: vt cibos ſibi conſuetos quiſq; accipiat: & toties edat quoties conſueuit: niſi conſuetudo peruerſa fuerit:a qua omnino gradatim ꝑmutari debet. Et illã nõ repente,ſed ordinate,& paulatim trãſeũdo ad bonã/ deſerere. Raſis.iiij. Almanſoris.cap.iiij.

¶In hoĩbus ſunt aliqui ſingulares:qb⁹ cibaria aliqua ſunt cõferẽtia:& tñ maiori parti hominũ ſunt nocẽtia: & nociua eis cõferũt:& nõ põt bene cognoſci niſi ꝑ experiẽtiã. Raſis xxv.cõtinẽtis.cap.j.auctoritate Galeni in.ij.de epidimia.

¶Ex multo tẽpore cõſueta: & ſi fuerint deteriora inſuetis: minus moleſtare conſueuerũt. Si autẽ peſſima foret cõſue tudo:paulatim corrigatur:ſi autẽ nõ multũ mala fuerit: po tius obſeruetur q̃ ſubito permutet.dicẽte eodẽ Hippocrate in ſecũdo regiminis acutorum textu cõmẽti.xx. facile qdẽ eſt cõphẽdi:ꝙ mala dieta cibi,& potus,quæ ſecũdũ ſimi le fit,ſecurior eſt in omni tẽpore tueri ſanitatẽ: q̃ ea quæ me lior ſi in ea mutatio ſubita fiat.

¶Medici corrigi quidem debẽt ex multo ſtudio paulatim trãſſerẽtes in melius: quoniam non ſuſtinet natura repenti nas mutationes. Galenus.iij. microtegni.

¶Omnes laborioſi euchimo indigẽt cibo. via tamen me dicinæ:& propter refrigerium caliditatis in corpore remanẽ tis poſt exercitium:æſtatis tempore: pauca fructuum quan titas poterit conuenire:atq; concedi. Galenus de regimine

ſanitatis libr.j. Et in libro de Euchimia & cacochimia capi. vltimo ait. Abſtinendum eſt a cacochimis: niſi aliquando laborãtes hora æſtatis egeãt ſanare ſiccitatẽ,& caliditatẽ totius corporis. Idonea eñi ſunt illo tempore poma & pruna. De citrullo autem:& melone:& melopopone non multũ offerendum eſt.

¶ Solis illis: qui vehementer exercitãtur:& viſcera non habent male a natura facta: poſſibile eſt vt in pachichimis & groſſis cibarijs conuerſantes non lędãtur. Aliorum autem nullus. Propterea ſi quis voluerit fortiter laborare: nõ debet oua ſorbilia aut carnes hœdi lactantis: aut pulli iuuenis:& ſimilium manducare: ſed res groſſiores:& ad digerẽdum duriores. Galenus in lib. de Euchimia & cacochimia.

¶ Eadem autem & de regionibus, temporibus,& conſiſtentijs intelligere oportet: ſecundũ vnũquodq; edulium: parcẽtem quidem in autumno a melancolicis cibarijs:& exiccantibus edulijs. In hyeme autem vtẽtem calefacientibus. ſicut & ſecundum æſtatem humectantibus:& infrigidãtibus. In vere autem mediæ complexionis media virtutibus alimenta offerenda. Galenus in libr. de alimentis cap. xiij. Et in lib. de diſſolutione continua dixit. Et quando ſomnus poſt cibum multus fuerit: oportet q̃ donemus cibos multos groſſos:& hoc conuenit fieri hyeme: propter longitudinem noctis:& multitudinẽ ſomni. Et quando ſomnus eſt paucus & leuis: ſubtilibus nutriatur: ſicut in æſtate: ꝓpter breuitatẽ noctis & ſomni paucitatem.

¶ Quia autumni temporis ęgritudines malæ ſunt & peſſimę: ad vltimũ/tota intentio ſit in corporis humectatione. In hoc eñi tempore hoc plus exiſtit neceſſarium q̃ etiã in æſtate. hoc nãq; tempus pro ſuę cõplexionis malignitate errorẽ nõ tolerat regiminis: vnde largis nõ permittit vti cibi : neq; dietam deſpicere. Raſis. iiij. Almanſoris cap. xxvj. Q d ſenſiſſe videtur Hippocrates in primo aphoriſmorum aphoriſmo. xviij. dicẽs. Aeſtate:& autũno cibos grauiſſime ferũt:

& c. Horũ autẽ ratio eſt: quia autũnus eſt tẽpus naturæ: & huĩ manę vitę cõtrariũ: quoniã calor in eo debilitatur: & ſiccitas fit fortior.

¶ Meliores quoqꝫ horæ ad ſumẽdum cibum ſunt horę frigidæ: qꝫ ſi horæ frigidæ eſſe nõ poſſunt: manſiones ſaltem frigidæ ſint. Raſis. iiij. Almãſoris capi. iiij. Et in. xxv. cõtinentis cap. j. Melius tempus nutricationis erit frigidũ: quia calidum malum eſt. Et ſi nutrimentum non poteſt ſumi in tempore frigido: ſumatur in loco auroræ: quia caliditas circũferens corpus noſtrum/debilitat digeſtionem.

¶ Et melior horarũ in accipiendo cibũ/eſt hora frigiditatis: propter aggregationẽ caloris naturalis in interiorib⁹ corporis. Sed in hora caliditatis oportet qꝫ dimittatur acceptio cibi: quia caliditas aeris attrahit calorẽ naturalem ad exteriora corporis: & euacuatur ab interioribus: & debilitatur calor in interioribus corporis ad digeſtionẽ. Et propter hoc antiqui pręferebãt cœnã prãdio: pręcipientes/qꝫ plus ſumeretur in cœna propter aggregationem caloris in interiora corporis frigiditate noctis. Galenus ĩ lib. de diſſolutione cõtinua. Veſpere igitur & mane reficiendũ eſt & nõ in meridie: vel circa: vt nõnulli faciunt: & pręſertim Alemãni.

¶ Comedere oportet poſt q̃ cibi p̃teriti fex inferius deſcenderit. Et pars vẽtris ĩferior leuis efficiť: in qua nulla remãſit tẽſio: & motus p̃ceſſit cõueniens: appetitiua quoqꝫ prąualet: & tunc melius iudicatur. Raſis. iiij. Almãſoris in principio. Et propterea dixit idẽ in xxv. cõtinẽtis. Qꝫ inter prãdium: & cœnã debẽt eſſe octo horę. A prandio ſexdecim horę.

¶ Hora cibãdi erit cum omnes digeſtiones fuerint celebratæ. Auenrhois. vj. colliget. Et idẽ ĩ tertio colliget dixit. Quãdo recipitur cibus poſt ieiunium in ſtomacho & epate: permutabitur ad calorem & ſiccitatem fortem: & iducet ſtomachum, & epar ad eandem complexionem.

¶ Q̃d in corpore eſt deterius: eſt vt nutriens ſuper nutriens qđ non eſt digeſtum, mittere. Auicenna. iij. primi. Cum eo

itaq; concludēdum eſt. Omnes qui ſanitatem cuſtodire volunt: nihil comedant: niſi deſyderium fuerit certum: neq; in hoc tardetur: cū ipſum ebullierit: queadmodum ieiunantes faciunt: vt dictum eſt: Auerrhois auctoritate.

De pane: & ex quo panis faciens ad ſanitatē fieri debet. Cap. IIII.

Panis nō vna ſpecies eſt tū a materia: tum ab ipſa factura eueniens: & poſtremo a coctura. At refert etiam nō parū quomodo veſcare. Optimus certe ex frumēto denſo: & electi grani: vt dētibus non admodū reluctet: fractuſq; rarus vt ſit: & laxus videat. nec ſolus color ſatis frumēti: at frāgēdū. Cibarius igit panis ex igui nutrimēti eſt: citoq; euadit: ob abſtergendi quā habet vim ex ſui furib⁹ inteſtinis eijcientib⁹. Qui purus & ſelectæ farinæ mollis: meatus tardi: quāto purior, tāto ꝓbatiorē gignit ſanguinē: magiſq; nutrit. Primus puritate ex ſiligine: dein q ſemidalites noiatur. Tertio loco cibari⁹ cōcoquitur maxime: qui admodū fermēto leuatus: ac pinſus: ſubactuſq; vi multa: dein toſtus igni temperato in clibano. Qui ſubitaria ignis iniectione obſidetur foris ſummo tenus cruſteſcit: vt improbatus panis euadat: tum ꝙ introrſum cruditatem amplectatur inutilem: tum ꝙ foris aridum nō facile cōcoquatur. at ſi infra mediocritatē ignis conſtiterit panis crudior efficitur: pręſertim internus. Qui vero mediocri igne diutius in ea æqualitate retenti panes coquuntur: hi facile concoquuntur: in cæteriſq; efficaciores euadunt. Optimi igitur clibanitę, quo diximus, modo torti: & parati: dein de furnacei eodem modo concinnati: ꝙ non æque, ac clibanitę in totum coquantur. Calidi igitur panes tardos meatus habent: multumq; nutriunt: facileſq; concoctu: refrigerati difficiliores concoctu: nec vtiles æque. Ad cōplures aſſeruati dies non probabiles. Non deſunt medici: qui a pane auertant ſemidalitē: ꝙ iecur ſtatim obſtruat: lienēq;: & articularibus: & calculoſis aduerſetur: ob vim glutinādi quam

habet ſimilago.

¶ Cur panes non ſaliti plus ponderẽt: q̃ ſaliti: modo cætera omnia pari habeantur menſura? Contrarium nãq; veriſimilius dixeris: cũ ſal adijciatur: & grauior ſit, q̃ aqua. An quia ſal exiccare poteſt: ex quo incorrupta ſeruãtur: quæ confecta ſale reponim⁹. Abſumitur eñ a ſale reſiccaturq; humor qui ex calore putreſcit. & in pane igit̃ humor a ſale conſumitur extraq; efflatur: quocirca panes pridie facti leuiores q̃ calidi ſunt: vtpote frigidiores. cõtra his, qui ſale vacãt: humor largior inſidens efficit grauiores.

¶ Cur panes frigidi albiores cernuntur q̃ calidi? An eadem quodã modo cauſa eſt: cur inueteratum quoq; oleum cãdidius ſit: q̃ recens? Cauſa nãq; nigroris humor eſt: hic autem in hiſce vtriſq;, vt recentibus vberius continetur: ſic tempore prouectis parcius in ſuperficie reſidet propter euaporationem. Euaporatur prorſus oleum vel tempore: vel ſole. Panis autem calore inde egrediente per refrigerationẽ. Humor itaq; frigidis iam euanuit: calidis adhuc ineſt.

¶ Cur piſtorum cæterorumq; officio fungentium frumentario: qui hordeum attractãt: imbecilli efficiantur: & deſtillationibus (vt Ariſtoteli placet) infeſtẽtur. Qui autem triticũ: corpore ſint bene habito? An ꝙ facilius triticum cõcoqui: q̃ hordeum poteſt: atq; ea re delibamenta inde manãtia eſſe faciliora neceſſe eſt.

¶ De panis electione. Ex traditionibus auctorum Collectiones.

¶ Cõcordati ſunt antiqui medici: ꝙ melior ex cibis terrę naſcẽtibus hominibus naturalibus: hoc eſt illis qui ſtant in v. climate, aut quarto, ſit triticum artificialiter præparatum. Auerrois. v. colliget.

¶ Granum tritici, pręcipuus eſt cibus ad humani corporis nutrimẽtum: & eius naturaliter ſimile cõplexioni. Habet eñ granum tritici proprietatem ab omnibus granis exceptã: ꝙ nutribilius: & laudabilius eſt: propter ſimilitudinem com

plexionis noſtri corporis. Iſaac in particularibus dietis.

¶ Triticum tēperamento eſt vicinū: licet caliditati parū attineat. Eſt enim oībus granis magis cōueniens: & magis proprium inuenitur. Et ſanguis ex eo granis tēperatior exiſtit. Raſis. iij. almanſoris. cap. ij.

¶ Triticum oībus granis laudabilius eſt: & magis tēperantiæ proximū: niſi ꝙ ad calorem declinat parū: ideoq̃ factū eſt conuenientius oībus granis & hominū corporib⁹ cōferētius: ac laudabilior cibus. Hali abbas. v. theoricę cap. xv.

¶ Granum frumenti eſt magis iuuatiuū hominibus omni alio grano: & illud qđ eſt ex eo clarum eſt & firmū: & nō de facili frangitur. eſt valde nutritiuū & melius & nutribilius alio & illud qđ eſt diaphanum: & leue econtrario. Ex ſentētia Galeni in libro dietarum.

¶ Tritici recentis & noui nutrimentum paruū exiſtit/& crudum: flegmaticū & inflatiuum: rugitum & dolorem laterib⁹ cōmouet: & in putredinē cito conuertitur. Manifeſtat autem hoc: ꝙ videmus lumbricorū & cucurbitinorū generationē. ſuam quoq̃ ſupfluam oſtēdit humiditatē: ſcilicet ꝙ impinguet velociter corpus panis factus ex eo. Iſaac in particularibus dietis. Sit igitur medium in ætate: quoniā eius humiditas inter multam & paucam eſt media.

¶ Melior cæteris eſt panis factus ex farina tritici in hūc modum: vt ſit cuſtoditum a malis accidētib⁹ eidem euenire potentibus. Auerrhois. v. Colliget.

¶ Oportet, vt ſanitatis conſeruator ſtudeat eligere triticum ab extraneis rebus purgatū: quod ex meſſe ſana fuerit collectum: & cui nullum acciderit nocumentum. Auicenna. iij. j. doctri. ij. cap. vij.

¶ Panis habens multū de furfure, non trahit moram in ſtomacho: & eſt pauci nutrimēti: & in quo eſt parum de furfure eſt econtrario. Et panis quāto mundior tanto magis generat humorem meliorē: tamē eſt tardi deſcēſus. Ille vero: qui nō eſt bene mūdus: & multi furfuris: generat malū humorē:

& eſt velocis deſcenſus. Et ꝓpterea farina debet eſſe ſufficiē-
ter & non ſupflue molita: vt cortices groſſi remaneant: & nō
poſſint cum cribrantur cum farina per ſetaceum tranſire: &
inde mundior, & ſalubrior ſit ipa. Ex ſentētia Raſis. xxi. cō
tinentis cap. xxxvij.

¶ Panis de ſimila nutribilior eſt q̄ alius & eius nutrimētum
eſt melius: ſed eſt tardioris penetrationis: egreſſionis: & de-
ſcēſus. Auicenna in ſecundo canone cap. cccclxxvij. Opi
nati ſunt tamē poſteriores medici: ꝙ panis ex ſimila cōpoſi
tus difficilis, & tardæ ſit egeſtionis.

¶ Farina: quę vicina eſt molliciei: & vicini tēporis: calefacit
corpus: ventremq; conſtipat. Igneam enim naturā ex mo-
lendini inuolutione adepta eſt: vnde ſtomachum calefacit:
& egeſtionis humiditatem exiccat. Quę vero longinqui eſt
tēporis hepar calefacit: & a ſtomacho eijcitur cito. Quæ ve-
ro medij eſt temporis pręfatarum eſt media poteſtatum. Ta
lis enim farina munda / & molita / eſt illa: quæ comeditur: &
in complexione eſt calida: & humida. Ex ſententia Iſaac in
particularib⁹ dictis. & Serapionis in cap. de maturatiua me-
dicina.

¶ Panis: qui ex tritico fit: melior redditur quando multum
ſalis habet: & multū fermenti. ex quibus bene fermentatus
citius digeritur: & magis tenuis & ſubtilior inuenitur. Raſis
iij. almanſoris cap. iij.

¶ Quando panis conficitur: ponitur de ſale conuenienter:
& conficitur cum multa aqua ad hoc vt ſit ſpōgioſus: & ſit
etiam competenter fermentatus. Panis autem azimus eſt
groſſus: & viſcoſus. Eodem modo nō eſt bon⁹: qui eſt mul-
tum fermentatus: quia tranſmutatur ad humores putridos
propter calorem extraneum generatum in eo: ſcilicet fermē
to. Et debet eſſe quantitas fermenti & ſalis moderata: quo-
niam panis qui fermenti ſuperfluum, ſaliſq; habuit: parum
nutrit: & non confortat. Virtus enim ſalis humiditatem eius
exiccat: fermentū autem commixtionē eius rarificat. Auer-

rhois.v.colliget cap.de cōplexione cibariorum.

¶ Panis cōueniens non debet eſſe ſine ſale: immo multum ſalis & fermenti habeat: & coctus ſit diligenter. Galenus.v. de regimine ſanitatis.

¶ Propterea ponitur fermentum in pane ad hoc vt faciat ipſum ſpongioſum & vt in eo dominetur acritas: & ſit facilis ad digerendum: propterea quia corpus aereum leuius eſt ad permutandum propter ſuam humiditatem: ſicut ſubſtantia ſicca eſt dura ad permutandum: & digerendū. Auerrhois.v.colliget.

¶ Quia deſiccat ſal: propter quod & ſaluātur imputridi, ſaliti. Conſumitur autem et deſiccatur humidū ab ipſo quod putrefit calido. & in pane igitur conſumitur humidum a ſale: & exalat extra: propter quod veteres panes leuiores ſunt calidis frigidi exiſtentes. In nō ſalitis autem hoc humidum plus exiſtens facit grauiores ipſos. Ariſtoteles.xxi.problematum problemate.v. & in commento Conſiliator ita ait. Cauſa huius eſt quia ſal in ſui caliditate & ſiccitate habet deſiccitate illa quibus admiſcetur: & ideo panes ſaliti ſeruantur imputridi: nam per ſal conſumitur reſolutione calidi: & ſiccatur humidum aqueum: quod natum erat putreſcere a calido.

¶ Panis paruus & ſubtilis interiora ignis perforat & humiditatem medullæ exiccat. Vnde parum nutrit: & tarde egreditur: & ventrem conſtipat: & præcipue, ſi ſit vno vel duobus diebus a coctione longinquus. Magnus etiam panis non laudatur: ꝙ forma panis magna medullæ plus habet: & corticem ſubtiliorem. & quia medulla groſſa eſt & viſcoſa & humida: vnde eſt inflatiua, flegma viſcoſum generans: propterea parum nutrit: & ad digerendum eſt durus: humiditatem digeſtionis excitans: & ventrem ſoluit. Si autem digeratur plus eſt nutrimenti. Et ideo mediæ exiſtat quantitatis: & mediæ erit poteſtatis. Iſaac doctrina prima.

¶ Panis in furno coqui debet: nec etiam ſit quomodocūq̧: ſed cum igne cōmenſurato. Superexcellens enim clibani calor vituperatur. Auicēna. xiij. tertij cap. xxxix.

¶ Ille panis: qui nō decoquitur bene: eſt plurimi nutrimenti & ſimiliter parum habens fermēti: ſed eius nutrimētū oppilat: ꝑterq̄ illos q plurimi ſunt exercitij. & panis de patella eſt huius generis. Eius nāq̧ pars interior raro decoquitur. Auicēna ſecūdo canonis cap. ccccclxxvij.

¶ Azimus panis nimiū nutrit & diutiſſime digeritur: proprietatem habet oppilationē & vētoſitatem generādi. Idcirco omnibus naturis incōueniens eſt: niſi raro eis: qui maximis laborib⁹ exercētes ſūt: vt meſſores & huiuſmodi. Iſaac doctrina prima.

¶ Panis: qui ſteterit poſt decoctionē ſuam vltra vnū diem ſuam tēperatam cōplexionem perdit: inquantū eſt panis: & incipit recipere alterationē: & quāto magis induratur: ei⁹ indigeſtio multiplicatur: & eius ſiccitas augetur: quare humores ſicci ex ipſo procreantur: vnde ipſum comedere prohibeo. Auenzoar primo Therſir cap. j.

¶ Panis ſiccus & vetus ſtringit ventrē/ quando ſumitur ſolus: & ſimiliter facit panis bis coctus. Serapio. Conſimiliter panem recentem & calidū omnes antiqui prohibuere ad ſanitatē. de quo dixit Iſaac. Panis qui ea die comeditur min⁹ eſt nutritiuus: velociter digeritur: tarde deſcēdit: quia extrinſecus infrigidatur & poris clauſis & calore recluſo interius manet fum⁹: & inde exire nō poteſt pororum oppilatione: & reuertens inuenit aliam fumoſitatē: quibus groſſities fumoſitatis & inflationis cōficitur. Et inde durus, & indigeſtus & inflatiuus ſtomacho redditur.

¶ Panis calidus facit ſitim ſua caliditate: & natat ꝑpter ſuā humiditatē vaporoſam: & ſatiat velociter propter illud: & eſt tarde deſcēſionis. Auicēna in ſecundo canone.

¶ Panis calidus cū ex camino extrahitur omnibus reliquis peior eſt: quoniā immoratur eius a ſtomacho deſcēſus: & ſi-

tim prouocat.Hali.v.Theoricę.cap.xv.

¶De pane facto ex alijs granis, q̃ tritici dicit Auerrhois in quinto colliget:ꝙ habet illam virtutem:quā habent illa grana:quæ cū omnia ferme illaudabilia ſunt: & panis ex eis cōfectus ſimiliter.

¶Euchimorum cibariorū tritici quidē ſunt panes puri elaborati bene & cocti ſecūdū certitudinem: habētes cōmixtionem:& fermentationē moderatam:& de ſale cōſimiliter. Galenus in lib.de euchimia & cacochimia.

¶Panis ille eſt melior qui poſt primū diem vel ſecundū accipitur:quoniā intus & exteriꝰ frigiditas dominatur: & propterea laudabilis eſt nutrimēti:quia neq; groſſus,neq; viſcoſus exiſtit.Iſaac in prima differentia.

Pars Secunda libri Secundi:quæ eſt de Carnibus in vniuerſum.

¶De carnibus ex græcorum maxime ſententia Cap.vnicum & vniuerſale.

CArnes animaliū nō omnes hominē nutriunt:ſed aliquæ etiam letales ſunt : aliquæ autem non ad nutrimētum modo exhibentur : verūetiam ad adiumentū. Nutrientium quoq; nō eandem omnes habent vim. Omniū igitur eduliorum caro porcina maxime nutriens eſt: boniq; ſucci:meliuſq; omnibus bene concoquitur.Bubulę autem carnes nutrimentū ipſæ quoq; præbēt nō exiguum:neq; facile aptum: vt diſtrahatur. ſanguis craſſior cōuenit genituræ: & ſi quis natura ſuapte fuerit paulo magis melancolicus temperamēto capietur aliquo. melācholico affectu hac eſca vſus plurimum.affectus autem huiuſmodi ſūt cancer:elephātiaſis:impetigines:ſcabies:quar-

tana febris: vel quæ ſuo nomine, græce melancholia: latine atra bilis nominatur. Splen quoq; aliquibus huiuſmodi cō trahitur: quo mali habitus, & aquæ intercutes ſæpenumero deſæuiunt. Aridior nāq; & calidior prorſus temperamento eſt bos: vituli autem iuuenes meliores ſunt cōcoctu: carnes nāq; temperamento humidiores habent. humidiſſimū autem habent temperamētum, vel vt nunc loquimur complexionem: pituitoſamq; agni: pecudum autem caro redundā tior eſt: & malum magis gignens ſuccum. Mali quoq; ſucci eſt caprarum cum acumine. Hircorum cum acumine peſſima: & ad bonum ſuccum gignendum: & ad cōcoctionem. inde arietum: inde taurorum. In his autem omnibus caſtratis meliores: ſenes autem peſſimæ cōcoctione: & ad bonum ſuccum: & ad nutrimentum producendum. Proinde ſuum tametſi ſunt temperamento humidi: ſenū tamē venoſæ carnes: & duræ: & aridiores: perindeq; carnem habent difficulter concoquibilem. Leporis caro craſſioris quidem eſt ſanguinis generans. at nō malum gignit ſuccum. Boum & pecudum mali ſucci. Ceruorum & dura: & difficulter cōcoquibilis. Agreſtium aſinorum: quoniam aliqui ea veſcuntur: quemadmodum & cicurum: ac domeſticorum: vt inquit Aetius: veſcuntur alexandrini: peſſimi ſucci: difficillime cō coquibilis: & ſtomachum offendit: & inſuper inſuauis: ſicut etiam equorum: & camelorum. quibus qui veſcuntur tam mente q̄ corpore ferini ſunt homines: inquit Aetius. Vrſorum etiam carne veſcuntur quā perhibent quidam a peſtilē tibus morbis purgare. His deteriores ſunt carnes leonum: & pardorū. Canibus iuuenibus & pinguibus inquit Aetius veſcuntur aliqui verum carnes eorum prorſus omnes ſunt aridiſſimæ naturæ: acutumq; nutrimentū corpori ingerunt & iuxta condiendi modum, vt alia magis, minuſq; nutriunt, magis, minuſq; concoquuntur. quæcunq; aſſæ, vel frictæ comeduntur aridius corpori præbent nutrimētum: quę vero lixatæ, & conditæ inter has mediæ. Omnes prorſus eliſ

xæ ſalubriores ſunt pulpæ: q̄ toſtæ: & toſtæ q̄ frictæ. Magna quoq; differētia in condimentis. Refert enim plurimū quo pacto aliquid condias. Q: ſi arefacere corpus volueris: aridorum temperamento exhibebis pulpas animalium. calefacere ſi volueris calidorum. ita ſi refrigerare: ſi humectare te volueris.

¶Problemata.

¶Cur in oſſis corruptione adiacens caro inuenitur ſqualida: ſcaturioſa: liuida? quoniam corruptio oritur a membri diſtemperātia: diſtemperantia porro corrūpit: & vim diſtributiuam oſtendit. ipſa igitur nequit legitimam & ſolidam ac rubicundam carnem gignere: ſiquidem ſanguis a natura non tranſmutatur.

¶Cur oſſa: cum ſint aridiora: & validiora: inter prolabendum confringuntur: caro autem cum imbecilla & mollis ſit: a terra nequaq̄ afficitur? Q: quæ validiora ſunt obuiantia: atq; reſiſtentia oppugnanti ex conflictu, & colliſione ſua inter ipſa inuicem ſubeunt afflictionem: obtemperantia vero ſubmittentiaq; atq; cedentia propter eſſentiæ molliciem oppugnanti: ac obnitenti ſe ſubmittentia: ac obtemperantia: comploſionem ac colliſionem tegunt: & aduerſantur. Idem etiam hominibus euenit & ſtirpibus ac inanimatis corporibus.

¶Cur alia elixa: alia aſſa melius edi poſſint? An q; humidiora non eatenus humectari: ſicciora non amplius exiccari oportet. Elixa autem humidiora molliora q; omnia redduntur: quæ vero minus humida ſunt: hæc igne confecta ſicciora prorſus euadunt.

De Carnibus Ex traditionibus auctorum Collectiones.

¶Caro omnibus nutrientibus vehementius nutrit corpus

propterea impinguat: & corroborat. Raſis in tertio Almanſoris. cap. ix. Et in libro. xxiij. continentis cap. lxxiij. Caro: quoties bene digeritur: generat ſanguinē bonum & cōferentem: & proprie ſi fuerit de carnibus animaliū bonorum humorum: ad modum carnis porcinę.

¶ Caro ōis calida eſt: & humida: multi nutrimenti: & multū generans ſanguinē: & ideo ſapientes fuerunt: qui vſum eius inuenerunt. Hali. v. theoricæ cap. xxj.

¶ Quæ carnium malū habent odorem: ſunt ſanguinis generatiuę deterioris. Ideoq; nullo modo comedi debēt. Raſis iij. almanſoris cap. ix.

¶ Carnes eritij: vulpis: leporis: & ſimilium naturæ humanę non ſunt ſimiles: immo earum nutrimenta ſunt peſſima: qđ teſtatur grauitas odoris: & vicinitas fœtoris: & ideo ab hūanis complexionibus ſunt diſcedentes. Iſaac in vniuerſalibus dietis cap. xiij.

¶ Caro groſſa multum laborantibus conueniens eſt: ſubtilis autem his, qui prædictis ſunt contrarij, conuenit. Raſis vbi ſupra.

¶ Carnes ſubtiles, & leuis digeſtionis ſunt: caro hœdi: & perdicum: & turturum non ſuperflue pinguium: & gallinæ. Carnes vero groſſę ſunt epar: ſplen: cor: carnes hircorum: & arietum: & ſimiliū. Auicēna. xiiij. iij. cap. xxj.

¶ Domeſtica aīalia ſaporoſiora: & nutribiliora ſunt ſyluaticis: exceptis capreolis: quia minoris ſunt caloris: & maioris humiditatis ſyluaticis alijs: & ide laudabiliores. Antiqui autem dicunt domeſtica animalia accidentaliter pertinere ad pauca nutrimenta. Syluatica vero accidentaliter pertinere ad multa. domeſtica enim, & ſi multum nutriant naturaliter: quia inde a membris cito diſſoluuntur, membra ſemper inaniunt: & alius cibus ad complementum quæritur: & ſic paruum nutrimentum requiritur inde. Syluatica vero: & ſi parum nutriant naturaliter: quia duræ a membris diſſoluūtur: & tardæ: ſufficiunt tamen membris: vt non pauperen-

tur in cibis quaerendis. & inde antiqui nutritiua multum ea dixere. Syluatica ergo animalia ad cõfortandum membra bona ſunt: domeſtica vero ad ſanitatem cuſtodiendam. Hęc Iſaac.

¶ Syluestriũ caro omnium m la eſt: ſanguinem eñ generat groſſum: melãcolicũq;. Hali v. theoricę.

¶ Animalia domeſtica ad ſylueſtrium cõparationē calorē & ſiccitatem habēt temperatiorē: propter ſuę quietis & aeris temperiem: proinde ſunt nutribiliora, & laudabiliora. Iſaac in dietis particularibus.

¶ Quae dietãtur in mõtibus, animalia omnia ſicciora, & calidiora ſunt cõplexionib⁹. Galenus in lib. de ſubtilitate die. cap. viij. Et i tertio de alimentis cap. xiij. Caro domeſticorũ animalium humidior eſt ea: quae eſt ſylueſtrium: & propter humiditatē aeris ĩ quo verſantur: & propter deſidioſam vitã. quae autē in montibus defatigãtur: & laborant ſaepe: & in ſicciori aere morãtur: propter hoc caro ipſorum eſt durior: et minus putreſcibilis. Alimētum eni ſylueſtrium ſine ſuperfluitate eſt magis domeſticorum. Galenus. iij. de alimentis cap. xiij.

¶ Quę i domib⁹ nutriunt: & incraſſant: carnes habēt viſcoſiores & groſſiores ꝓpter multas comeſtiones: & ſui cibi corruptiões & groſſities. vñ duriores ſunt i ſtomacho: & epate: & ad digerēdũ tardiores. Si tñ bene digerant nutriũt multũ & mēbra cõfortãt: raro tamē cõtingit: vt bene digerant: quoniam vniuerſa animalia, quae inexercitata ſunt, ſuperfluitates ſunt habentia. Iſaac cap. xiij. dietarum vniuerſaliũ. & in eodem dicit auctoritate Hippocratis. ꝙ ſine dubio animalia: quae in cãpis, & pratis degũt carne ſunt leuiora: & facilliora ad digerēdum: pluſq̃ ea: quae in domibus paſcuntur. Igitur fugiendę ſunt maxime carnes domeſticę domi nutritę ſi humidę fuerint cõplexionis: vt ſunt carnes porcoꝝ, auium & colũbarum. Poſſumus ergo cõcludere: ꝙ animalia domeſtica paſta in mõtibus & ſiccis locis ſunt mediocria in omni

bus iter ſyluatica & domeſtica domi nutrita: ideo carnes eorum cæteris ſunt laudabiliores & conuenientiores & perfectiores in cuſtodienda ſanitate & confortatione & in mēbri aſſimilatione.

¶ Maſculina oīa fœmininis ſūt calidiora: & minoris humiditatis. Sūt etiā laudabiliora: & digeſtioni faciliora. Fœminina vero: quia minorē habēt calorē: & hūiditatē maiorē: ad digerēdum ſunt tardiora. Iſaac in particularibus dietis.

¶ Caro nigri eſt leuior & ſuauior & ſimiliter caro maſculi. et hoc: quia calidior: & ſiccior. fœmina autem frigida: & humida. Auicēna in ſecundo canonis. cap. de carne.

¶ Caſtrata aīalia inter cōplexionem maris: & fœminæ ſunt mediocria in ſpecie ſua: ideo actiones eorū/& paſſiones fœminis ſunt vicinātes: quia & ſi quilibet maſculus naſcatur: nobiliſſima tamen mēbra, quæ naturalis caloris ſunt fundamēta, amiſit. Inde calor deficit. Iſaac ca. xiiij. vniuerſalium dietarū. Sciendū tamē eſt: quod hæc dicta/de caſtratis quadrupedū maxime ſunt intelligēda. dicēte Iſaac in particularibus dietis volatilia caſtrata omnibus animalibus ambulātibus ſunt vtiliora. Necnon galli caſtrati volatilibus oībus conuenientiores. cū laudabilius nutrimētū & perfectū generēt ſanguinē. De ouibus: & capris: vel hircis caſtratis in ſequētibus dicetur. in præſentiarum nihil dicere volumus.

¶ Lactātium carnes ſunt humidiores: & a ſtomacho lubriciores: vētris ſolubiliores: ſanguinē flegmaticū & multā ſuperfluitatē generātes: niſi ſiccę ſint naturaliter ſicut bouinæ: caprinę. quarū nutrimēta ſunt cæteris laudabiliora: & maxime bonum lac ſuggētia. Et ſi animalia lactantia naturaliter fuerint humida: ſunt peſſima: quia humiditas naturalis, et humiditas ętatis in eodem ſe colligūt: & inde fiunt groſſa: et viſcoſa: & ad digerēdum dura: & corruptū nutrimētum facientia. Et cum humidæ ſint complexionis flegmaticos generāt humores: & calidos fumos: & corruptos. Et inde eſt quod lactātia porcina, & agnina ſunt peſſima: ſed plus porcina ex

naturalis caloris paruitate:& viſcoſitatis & humiditatis dominio:& ideo ſunt fugiēda.Iſaac i vniuerſalib⁹ die.ca.xiiij.

¶Carnes iuniorū animaliū digeſtibiles ſunt:pręterq̄ ſi poſt q̄ nata fuerint,mox comedātur. Superfluitatibus eñ plenę ſunt oēs hæ.Et maxime eorū:q̄ humidiores habent natura carnes:ſicut agnorū:& porcorū. Hœdorū vero:& vitulorū: quæ ſicciora ſunt animalia:multo ſunt meliores:& ad digeſtionē:& ad nutritionē.Galenus in lib.de Euchimia & cacochimia.& in tertio de alimētis capi.xiiij.ait. Caro quidē humidiſſima eſt poſt parturitionē.Et in lib.de diſſolutione cōtinua,ſic quoq; dixit.Omne qđ ex animalibus ſiccis paruū velocius digeritur:q̄ magnū:& ideo caro vituli velocius digeritur:q̄ caro bouis:& hędi:& aĩalis agni velocius digeruntur carnes:q̄ caro antiquorum:& q̄ caprina. Et omne qđ eſt ex animalib⁹ huiuſmodi:magis & velocius digeritur:q̄ anteq̄ dureſcant. eorum vero : quæ humida ſunt : econuerſo. Et ideo animalis ex pecude velocius digeritur:q̄ agnus.Et caro omnis animalis,qđ eſt in augmento & cremento, velocius digeritur:q̄ eius qđ inueteratum eſt:& antiquum.Et dixit ſecundo de complexionibus cap.ij.q̄ caro animalis cū naſcitur ſit inſipida propter multitudinem humiditatum in ea:& proprie quæ humida natura eſt.

¶Non debet comedi caro morticina:neq; macilenta valde nec etiam caro illius:qđ natum eſt in minori tempore vnius mēſis.Raſis.xxiij.continentis cap.ccviij.

¶Animalium decrepitorum:& impinguatorum caro mala eſt:nec eſt in comeſtione eius vtilitas.Quæ autem media reperitur:mediocris exiſtit. Raſis in Almanſore libro tertio cap.ix.

¶Omnium animalium fugienda ſunt vetera:& nouiter nata.Nam hęc quidē duriora ſunt:& indigeſtibiliora:illa vero quia vltra q̄ oportet humida:& ſuperfluitatem generantia: & maxime,quæcunq; animalium ſunt humida:ſicut oues. Galenus.ij.terapenticę.cap.ij.

¶ Pinguiſſima compoſitio, eſt indigeſtibilis: cito de ſtomacho deſcendens: ventrem humectat: velociter in corruptionem cõuertitur: flegmatis viſcoſi eſt generatiua: & magis ſi ſit de humidis animalib⁹: vt ſunt porci: & pecudes. Iſaac in particularibus dietis.

¶ Carnes animalium macilẽtorum: & prouectorũ ſunt peſſimæ. Galenus. iij. de alimẽtis. Ex quibus manifeſtum eſt: ꝙ caro macrorũ animalium nõ ſit comedẽda: minuſq; etiã caro pinguium ex arte & ſtudioſe impĩguatorum. Quoniã craſſiſſima animalia ſimiliter ſunt peſſima: cũ pinguedinis proprietas ſtomacho/& digeſtioni ſit nociua: vt ĩquit Iſaac in vniuerſalibus dietis. cap. xiiij.

¶ Caro pinguis lenit ventrem cum paucitate ſui nutrimenti: & velocitate ſuæ cõuerſionis ad fumoſitatem, & cholerã: et egeritur velociter. Auicẽna in cano. ij.

¶ Via tutior: & ſecurior eſt: vt relictis extremis pinguiſſima ſcilicet & macerrima, carnẽ mediocrẽ comedam⁹: quia quæ animalium inter graſſitiem, & maciem ſunt media: in natura ſuæ actionis & paſſionis ſunt mediocria. Iſaac in lib. vniuerſalium dietarum. cap. xiiij.

¶ Caro quę inter pinguedinẽ, & maciem exiſtit ſanguinem generat temperatum. Et caro rubea ſine pĩguedine maioris eſt nutrimẽti: ꝗ quæ eſt cum pinguedine: & pauciores generat ſuperfluitates: & ſtomachum plus corroborat. Raſis tertio Almãſoris cap. xj. Sit itaq; caro faciẽs ad ſanitatem nõ macra: neq; pĩguis: ſed de carnoſo: iuuene: & ſatis pĩgui naturaliter aiali: & nõ in domo incraſſati ſuperabundanter. Et preſertim: ſi illud animal humidę fuerit complexionis.

¶ Antiqui: & maxime Ruffus ꝑcepit: vt carnes macrę nullam pinguedinẽ habẽtes nõ accipiãtur: niſi elixę: vel ĩ iuſculo coctæ: quatenus ab ipſa aqua fiant humidę. vnde ſuę ſiccitates temperentur. Et ſi cum ſale & aqua carnes elixantur ex aqua humectãtur: & tenerãtur: & facile digeruntur. Iſaac auctoritate Ruffi.

¶Caro pinguis nõ debet comedi:niſi aſſata cum multo ſa-
le:& ſuper carbones ignis:vt plurima ſua humiditas queat
exiccari. Si tamẽ multum pinguis nõ eſſet,minori foco co-
quinãda eſt.Idem Iſaac vbi ſupra.

¶Caro ſuper prunas aſſata multũ nutrit:corpus nãq; cor-
roborat:atq; velociter nutrit:tarde tamen atq; vix vnq̃ tota
omnino digerit.caro autem quæ in patellis poſita in furno
coquitur mala eſt: parum eñ nutrit. Raſis.iij. Almanſoris
cap.xij.Cui tamen non videtur aſſentire Iſaac in vniuerſa-
libus dietis cap.xix.cum inquit.Focus panificij:& aſſandi
mollior:& quietior:& ſine flãma i calore temperatus bonus
erit:ne ad exteriora corpora preualeat:& ſuã humiditatẽ cõ-
ſumat:dura,& ſicca faciat anteq̃ interiora ſint cocta:queãd-
modũ focus carbonũ facit.Cuius magis videtur adhæren
dũ opinioni:cũ Almãſor in loco preallegato ſic dicat.Caro
in veru aſſata,groſſa eſt:& multum dat nutrimẽtum:quę nõ
digeritur:niſi cũ ſtomachum iuenit robuſtum : ac calidum.
Q đ ex alia cauſa non videtur cõtingere:niſi quia iterius nõ
ſit cocta ſufficienter:vt Iſaac dixerat ſupra.

¶Aſſatura carnis:quæ fit ſuper prunas:ſi digeritur,nutrit
multũ:& bene & plurimũ reſtaurat. Auicẽ.iiij.ſ.cap.xx.Et i
vij.iiij.tractatu.iiij.cap.ij.ait.Aſſata de carnibus propter il-
lud qđ retinetur in eis de virtute carnis generãt carnem durã
Decoctum autem ex carnib⁹/ſcilicet elixum generat molli-
tiem:& teneritatẽ/nõ firmã. Ex iam dictis ſic cõcludimus.
Q; ſicca caro debet elixari:craſſa vero aſſari:nulla autẽ fri-
xari debet:quoniam caro ad pinguedinẽ frixa,faſtidium fa
cit:atq; de ſtomacho tarde deſcendit.

¶Aſſata caro calida eſt:in humido tẽperata,& ſicco:pluri-
mi nutrimẽti:digeſtionẽ tardat:naturã anguſtat,maxime q;
macros:eorũ vero,qui pingues ſunt,minus vẽtrem retinet.
laborãtibus,& exercitij viris vtilis eſt:& cuius cõplexio hu-
mida.Hali.v.theoricę cap.xxiiij.

¶Caro:quæcũq; caro ſit aſſata:nõ cooperiat ſubmergẽdo

immo dimittatur diſcooperta donec euaporet:nam cū ſub
mergēdo cooperitur:fit venenum : qđ ad plurima perducit
accidentia:vno aut duobus diebus : & quandoq; interficit.
Auicenna.vj.iiij.tractatu.ij.capi.xj.& hoc idem ſentit Ra=
ſis lib.viij. Almāſoris.cap.xxvij.

¶ Omnia ſalſa & pręcipue de carnibus animalium ſiue ſyl=
ueſtrium:ſiue aquoſorum:vel domeſticorum ſanguinē me
lācholicum generant.Galenus.iij.interiorum.cap.vij.

¶ Salita caro q̄uis in principio fuerit humida:tamen facta
eſt deſiccatiua:vehemētiorē habēs exiccationē q̄ omnis ca=
ro:& propterea eius nutrimētum eſt paruum. Et pręter hoc
ꝙ eſt paruum:eſt etiā prauum. Auicēna.ij.canonis ca.cvj.
Dicente eodem in.ij.j.doctri.ij.cap.xv.Caro ſalſa eſt groſſi
nutrimenti:& pauci:& mali chimi.

¶ Caro ſalita modici nutrimenti eſt : quia ſol diſpergit hu=
miditatem eius:conſtipat ventrē:& proprie ſi infunditur in
aceto.Raſis.xxiij.continentis.cap.ccviij.

¶ Tractatus ſecundus partis ſecundę:plura contināes capitula:de carnibus in particulari.

¶ De carne hœdina cū proprietatibus eius: & iuuamentis. Cap.I.

HOedinę carnes concoctu faciles: & tem
peratę: gignunt ſanguinem tenuem , et
humidum:calidas & aridas iuuāt com=
plexiones.Meliores erūt:& ſucci melio
ris:qui nō admodū ſunt iuuenes : neq;
adeo maiores:q̄ par eſt.Nam qui ſex ex
cedunt menſes:iā non hœdi:ſed capræ
habendę ſunt:quiq; rufi,& cęſij alijs me
liores. At offendunt in cholicis affectionibus. Tradunt qui
dam pulmōnem māſum auertere ebrietatem.

¶ De hœdis collectiones.

¶ Caro hœdina eſt frigida,& humida:ſed in ea odor exiſtit Et ideo comedi debẽt hœdi non magni:& apti ſunt ad ſalutis cuſtodiam. Raſis lib.iiij.ſuorũ amphoriſmoꝝ. Et in lib. xxiij.continentis capi.ccviij.ſic quoqꝫ dixit. Caro hœdina confert habenti naturam calidam, & ſiccam ex humiditate lactis:& generat ſanguinem bonum:& melior eſt mediocris in ætate cum proprietatem cõfert habẽti calidam cõplexionẽ,& ſiccam:& eſt minoris caliditatis carne agni annotini:& maioris humiditatis dum fuerit lactens:& valet ad calidas perſonas:& bonum nutrimentum pręſtat.

¶ Caro hœdulina lactẽtium eſt temperata:nullam in ſe habẽs malitię admixtionẽ. Quæ licet tẽperatum generet ſanguinem:laborãtibus tamen non congruit. Sanguis quoqꝫ qui ex ea generatur inter ſubtilem,& groſſum: ac inter calidum,& frigidum exiſtit:cum ſua tamẽ temperie videtur ad frigidum & humidum declinare. Iſaac in vniuerſalibus dietis cap.xiiij.

¶ Oportet, vt ſanitatis cõſeruator ſtudeat, vt cibus eius ſit talis:quales ſunt carnes hœdorũ:& vitulorũ lactẽtium paruorũ:& agnorũ animalium. Auicẽna.iij.j.doctri.ij.cap.vij.

¶ Hœdulorum caro quæqꝫ generat ſanguinem bonũ:quoniam eius complexio minoris eſt caloris:& minoris humiditatis q̃ agnorum:ſcilicet quãdo nõ lactens fuerit:& in humido eſt temperata,& ſicco:citę digeſtionis:& temperatum generat ſanguinem in ſubtilitate & groſſitie. Hali.v.theoricę cap.xxj.

¶ Hœdulina lactentia ſunt cõuenientia malas habentibus complexiones:propter temperiem:quam habent. ſunt etiã cõmoda ęgritudinem exeuntibus. vitulinę autem non ſimiliter. Quem enim generant ſanguinem groſſiorem faciunt. quia boues groſſiores & humidiores ſunt naturaliter. Iſaac in lib. vniuerſalium dietarum cap.xiiij.

¶ Et poſt carnis gallinę bonitatẽ iuuenis:melior ex ambula

tiuis eſt caro hœdi. Sunt enim carnes hœdulinæ meliores vitulinis: quia generant meliores humores. Auerrhois. v. colliget.

De Agnina carne. Cap. II.

AGnina caro mediocriter calida redundantem habet humiditatem: & ob hoc humidioris cõplexionis homines offendit: aridioribus congruit: quã toq; iunior, tanto facilius concoquitur: at tanto humidior. ac in cæteris idem comperias animantibus. Humidiora enim quo magis iuuenilia.

De agnina carne Collectiones.

Caro agnorum humida eſt: & viſcoſa: & bleuoſa: & p cõſequẽs non videtur facere ad ſalutis cõſeruationem. Galen' in lib. de Euchimia & cacochimia. cap. iiij.

Agnorum caro maioris eſt humiditatis, & caloris: q̃ caro porci: ac flegma generat. omninoq; fœminina caro ſanguinem generat malum. Hali. v. theoricę. cap. xxj.

Peſſimitas agnorum lactẽtium vel ouium vetularum fit propter humiditatis, & viſcoſitatis copiam: & ſuperfluitatẽ flegmatis: vñ comeſtę priuſq̃ digeſtæ ſint e ſtomacho egrediuntur. Adoleſcentes vero pecudes licet malignitati pertineant: ætatis tamẽ ſiccitas humidam earum temperat complexionem: vnde ſunt laudabiles digeſtioniq; faciles: & bonum chimum generantes. Iſaac in dietis particularibus.

Caro agni annotici calida eſt: conferens calidis perſonis & ſiccæ complexionis: & cum ſua proprietate cõfert in cholera nigra. Et generat ſanguinem laudabilem: non humidũ neq; ſiccum: & proprie caſtratorum annoticorum caro. Raſis. xxiij. continentis. capi. ccviij. & infra etiam dixit. Caro omnium animalium ambulantium non eſt in nutrimento & digeſtione melior carne agni annotici: quia caro ipſius eſt minoris humiditatis carne agnorum paruorum.

Caro animalis agni eſt multi nutrimenti: & ſpiſſi: & boni chimi. Auicenna ſecunda primi doctrina. ij. cap. xv.

¶ Conueniens eſt dicere: ꝙ carnes agnorum ſunt poſt bonitatem carnium hœdorum. Et ſic ceſit Raſis cum inquit. Q đ mihi videtur de agnis eſt: quia ſunt multarum ſuperfluitatum: excepto ꝙ in terris calidis recipiunt tēperiem ꝑpter calorem. & ꝙ ſit verū: eſt quia videmus, ꝙ pili agnorū ſtantium in terris meridionalibus ſunt tortuoſi: ſicci: & curti.

¶ De Carnibus vitulinis. Cap. III.

Vitulinæ carnes/ affinitatem cum humano corpore habere perhibētur: proſunt ſiccis natura: nō habent quā habent agninæ carnes ſuperfluā humiditatem: nec frigiditatem, & ſiccitatē: quā habent carnes bouinę veteres: vitulorū enim carnes ſunt odoriferę: & in hoc meliores ſunt carnibus hędinis: quia in hędinis carnibus manifeſtatur quędā muſcilago in eorū decoctione.

¶ De Carnibus vitulinis Collectiones.

¶ Vitulinæ carnes: & ſi ſint laudabiles: nō tamen conueniūt exeuntibus ęgritudines: cum membra eorum in digerendo groſſum deficiant. Iſaac in vniuerſalibus dietis cap. xiiij. In particularibus etiam ſic ait. Aegritudinē exeūtibus licet caro vituli non noceat ad digerendum: tamen eſt grauis propter defectionē virtutis eorum.

¶ Caro vitulorum generat nutrimentū competens: & proprie ſi digeritur. Raſis. xxiij. continentis. Et ideo caro vitulina ab auctorib⁹ noſtris ſatis cōmendatur. In duplici tamē reperitur differētia: quædā ſcilicet eſt lactens: & quædā minime: & grandioris ætatis. vtraq; tamē ad ſanitatē approbata: licet ex ęgritudine reſurgētibus, vt hœdina, nō coueniat.

¶ Bos lactens laudabile generat nutrimentum: facilis eſt digeſtioni: quia calor, & humiditas eius in quātitate multa eſt propter vuluæ vicinitatem & lactis bibitionē. Iccirco bonū generat ſanguinē: & choleram etiā rubeam a ſtomacho expellit: maxime ſi comedentibus naturalis calor dominetur. Iſaac in particularibus dietis.

¶ Vitulorum caro mediocriter nutrit: & ab ea generatus ſan

guis eſt laudabilis:hocq; ideo quoniam bouis cõplexio calida eſt:& animalis paruę ætatis cõplexio humida:caroq; vituli natura ſicca cum ętatis humiditate cõplexionem temperat in humido & ſicco: ideoq; cibus eſt laudabilis. ſic quoq; omnis complexionis ſiccæ animalis caro paruorum ætate melior eſt: q̃ magnorum: propter eorum humiditatem cõplexionis. Caro itaq; vitulorum, & animalium agnorũ cõpetens eſt his: qui moderate exercentur. Caro autem vituli non lactentis eſt etiã bona & laudata licet durior ſit ad digerendũ:cũ groſſior & ſiccior exiſtat. Hali. v. theoricę cap. xxj.

¶Maſculus bos lactens melior & laudabilior eſt nõ lactente: quia humiditas lactis cõplexionem ſuam tẽperat. Iſaac in vniuerſalibus dietis cap. xiiij.

¶De carne porcina. Cap. IIII.

PORCINA caro boni ſucci:& annicula concoctu facilis:humano corpori conſimilis. Ferũtur nãq; quidam neceſſitate vrgente quãdoq; humana carne paſti narraſſe porcinæ carni videri perſimilẽ. Eſt autem plus omnibus edulijs nutriens. Nam niſi admodum temperata fuerit porcina caro cibum improbum (paſcitur nãq; quibuſuis fœdiſſimis) in optimã non cõmutauerit carnem: queãdmodum humana corpora ſi fuerint temperata ab improborum humorum cibis non offenduntur: ac licet poſt oblangueſcant: tranſmutant tamen poſtea in boni humoris naturam homines. Confeſtim nãq; obſtruunt: & redũdantem faciunt pituitam: gignuntq; humorem glutinoſum: quæ ſi affatim concoquantur: optimũ probatiſſimũq; faciunt nutrimẽtum. magis autem ſi ficubus aridis porcus nutriatur. Nam ita plurimũ ſuauitatis, & boni habere ſucci perhibetur. eius pulmo impactus pedũ hulceribus, quæ ex calceorum preſſura obuenerunt, plurimũ conferre traditur. Iecur cum vino ſumptum aduerſum virulẽtos morſus vtile eſt. pedes probati: boniq; ſucci perhibentur: concoctu faciles: & perinde vtiles meliuſcule ex morbo habentibus: &

Galeni ſententia tertiana febri languentibus vtiles: ꝙ flauā extinguant bilem. Fel arefactum ſanguinis fluori medetur. Adeps cū cumino & aqua ammixta podagricos iuuat. Recentes editi porculi humidi ſunt & redundātes: nec tam boni ſucci: ideo ne quidem eis veſcēdum: ſicut ne quidē veteribus. Illud præſtans in hac carne ferina: ꝙ nihil redundans, nihil glutinoſum gignat.

¶ De Porcina carne
Collectiones.

¶ Carnes porcellorum & agnorum ſunt humidiores reliquis carnibus: propter quā cauſam caro ipſorum nō in omni ætate ſed tantum cum in ſua potiori caliditate naturali ſcilicet in iuuentute fuerit, comedenda eſt. Galenus in ſecūdo de complexionibus cap.ij.

¶ Pecudes ſunt porcis minus humidæ quia caro porcina cæteris omnibus animalib⁹ eſt frigidior: & humidior: & maxime domeſtica: quia ſylueſtris porcina caro ad domeſticæ comparationem calida eſt: & ſicca: vnde minoris eſt nutrimenti. Iſaac in particularibus dietis. Et in cap.xiiij. vniuerſalium dietarum ſic etiam ait. Caro iuuenis porci id eſt nouiter editi fugiēda eſt: quia ei⁹ ſiccitati dominaꝛ humiditas. Et infra dixit. Concordant antiqui in hoc ꝙ nulla animalia ambulantia, & corporis humani nutritiua porcinis ſint frigidiora.

¶ Nutribiliſſimū omnium cibariorum eſt porcina caro: ſed non facile digeſtibilis: & humoris groſſi: & viſcoſi generatiua. habet tamen plurimas laudes non paucioraq; iuuamenta. Galenus primo Terapenticę cap.vj.

¶ Melior carnium caro eſt porcina & eſt naturalior hominibus q̄ alia caro animaliū ambulantiū: & experientia hoc docet. Auerrhois.v.Colliget.

¶ Et quadrupedū quidē carnis laudabilior eſt porcina. In calore enim & humiditate tēperata eſt: eiuſq; cibus plurim⁹: & ſanguis ab ea generatus, multus: & melior eſt omnium

ſanguine carniũ quẽ generant. eſt nãq corpori magis cõueniens hominis & illi cõferẽtior. Hali. v. theoricę cap. xxj.
¶ Quoniam quidam humanam comederũt carnem tanq̃ porcinam: nec dubitauerunt in aliquo: nec inter eas diſcreuerunt: aut in odore: aut in ſapore: & hoc ſignum nobis eſt ipſam plurimum corpori conuenire humano. porcelli autem caro plurimæ eſt humiditatis & flegma generat. Ex Galeni ſententia.
¶ Caro enim porci ſyluestris: & domeſtici ſecundũ ꝙ dicit, eſt velocis digeſtionis: & fortis nutrimẽti: viſcoſi: & groſſi. Auicenna in ſecundo canonis cap. cxlvij. Ait enim ſecundum ꝙ dicitur: quia ipſe non comedebat ex eis cũ in ſua lege eſſent prohibitæ.
¶ Quãdo carnes animaliũ bene digerũtur: ſunt optimi ſanguinis generatiuæ: & magis in animalib⁹ boni chimi: quale eſt genus porcorũ. Galenus. iij. de alimentis cap. j.
¶ Genus omniũ volatiliũ auium paucioris nutrimẽti eſt: ſi cõparẽtur generi peditantiũ: & maxime porcorũ: quorũ carne nullũ animaliũ amplioris nutrimẽti ſumere habebis. Galenus in tertio de alimentis cap. xviii.
¶ Chriſtiani dicunt: & qui eos imitantur: ꝙ melior caro ſylueſtris/eſt caro porci ſylueſtris: nã cũ hoc eſt leuior carnibus domeſtici: eſt fortis nutrimẽti: & plurimi: & velocis digeſtionis: & eſt melior: q̃ eſſe poſſit in hyeme ſcilicet: ꝓpterea quia in ipſo digeſtiua eſt fortior. Auicẽna in ſecũdo canonis.
¶ Caro caſtratorũ, tam ouium q̃ caprinorũ laudabilis eſt: quia humectat: & eſt dulcis: & modicę caliditatis: ſed ſi ſeneſcat animal: caro eius mala erit: generat eñ cholerã nigram & ſanguinẽ groſſum. Raſis lib. xxiiij. continentis.
¶ Poſt carnẽ hœdi & quaſdã laudabiles carnes quas enumerant auctores: eſt caro Arietũ. Auerrhois. v. colliget. Galenus tamen abominatur carnes Arietũ: vt ſibi imponit Auerrhois. In tertio de alimẽtis cap. j. Gal. ſic ſcribit. Caro caſtratorũ eſt melior ouiũ & caprarũ carne: antiquior autem peſſi-

ma. Caſtrati quoqꝫ ex hircis facti ſi iuuenes ſint conſimiliter approbantur.

¶De Bobus. Cap.V.

A Bobus eo vſqꝫ manus abſtinuiſſe veteres cõperti ſunt:vt capite ſanxerint:ſi quis occidiſſet: aut ſaltem in exiliũ ageretur:tãq̃ colono ſuo interẽpto: qđ innumeri,tã gręci, q̃ latini meminerũt authores. inde vergili⁹.Et ante Impia q̃ cęſis gens eſt epulata iuuẽcis.Inde actos in diſcrimina multa vlyſſis ſocios videri poetæ volũt qꝫ boues arãtes occiderint:quos ſolis dicũt.tradũtur vero athenieẽſes primi veſci cœpiſſe bobus:Timeum ſecuti. Caro eius in ſui cõplexione frigida eſt:& arida: nec mirandũ eſt:cũ ſit de numero magnorũ aĩaliũ terreſtrium.

¶De malitia bouinę carnis,ac vaccinę,Collectiones.

¶Bouina caro in cõparatione carnis pecudum, & porcorũ ſicciſſima eſt : & ſiccior ipſa carne caprina. Auerrhois quinto colliget.

¶Caro bouina ſanguinẽ generat groſſum: turbidũ: & melancholicũ:multũqꝫ nutrimẽtum inobediens digeſtioni:tardeqꝫ de ſtomacho eijcitur:& a mẽbris difficulter diſſoluitur: & ventrẽ cõſtipat.Et ſi ea veſcẽtes ſint melancholici cõplexiones eorũ corrũpẽtur:& hipoſarcam incident: & nõnunq̃ naſcetur in eis ſcabies: impetigo: elephãtia: lepra:cancer: & ſerpigo:ſecũdũ complexionem,quã præparatã his morbis inuenit.Iſaac in dietis particularibus.

¶Antiqui boues, & panis furfuraceus ſũt generãtes melãcholiam. Si tamẽ boues antiqui nõ fuerint: ſed iuuenes aut in prĩcipio ſenectutis exiſtẽtes:eorũ caro multũ(licet nõ bonũ)ꝑbet nutrimẽtũ. Auicẽna in textu cõmẽti.c.iij. cãticoꝝ.

¶Bouinę carnes alimentũ quidem & ipſę dant corpori non paucũ:neqꝫ facile euaporabile: ſanguinẽ tamẽ generãt groſſiorem q̃ conueniat.& ſiquis natura fuerit melancholicus in cõplexione:capietur aliqua paſſione melãcholica ex vſu earum. Galenus in primo de Alimentis cap.j.

¶Caro vaccina plurimi eſt nutrimenti: groſſa: melãcholica generans ægritudines melãcholicas. & generat lepram: elephãtiam: & varices: & ipſa ſicut & reliquæ carnes groſſæ: & malæ: facit euenire alienationẽ ꝓpter exiccationẽ earũ: & febres quartanas. Auicẽna in ſecũdo canonis cap. ccxlvj.

¶De carnibus leporis cuniculorum & vulpis. Cap. VI.

LEporis caro volentibus arefacere corpus admodum vtilis perhibetur. Aridioribus autem complexionibus inutilis: ſanguinem gignit craſſiorem: & melancholicũ: vẽtrem cohibet: & vrinam aduertit: cum bene concoquitur nutrit. At cõtra obſtructionem iecori & lieni adducit. offendit pulmonẽ: & vigilãtiam facit. Coagulum porro leporis vtile ſtrangurijs, & vomitibus: morſuſq; virulentos curat ſumptũ: poſt mẽſtruorum purgationẽ partum impedit. Tradunt quidam fœminæ pudenda cõtrita a muliere cũ vino pota ad partum adducere: ſi ſtatim cum potionem eam ſumpſerit, viro copuletur. cerebrum eiuſdem aſſum aduerſum tremores prodeſt. Carnes vulpis nutrimẽta ſunt mala: quod teſtatur grauitas odoris & fœtoris. Cuniculorum vero carnes facilius vidẽtur alere q̄ leporinæ.

¶De carnibus leporis cuniculorũ & vulpis Collectiones.

¶Leporum caro ad ſiccatiuã dietam eſt idonea: ad eam autem, quę nũc pręiacet nõ valde vtilis: groſſum eñ ſufficiẽter ſanguinẽ generat. Galen⁹ in lib. de ſubtiliãte dieta cap. viij.

¶Carnes vulpis: & leporis: & ſimilium naturæ humanę nõ ſunt ſimiles: immo earum nutrimẽta ſunt peſſima: qđ teſtatur grauitas odoris & vicinitas fœtoris. Iſaac dietarum vniuerſalium cap. xii.

¶Raſis tertio Almanſoris cap. x. loquens de carnibus ſylueſtrium dixit. Omnes iſtę carnes ſanguinem generant melancholicũ. Leporina vero caro hoc pręcipue operatur: ipſa

enim pl⁹ aliis melãcholię generatiua exiſtit. Et ideo eſt illaudabilis & minime manducanda: ex eo ꝙ ſanguinis melancholici,& groſſi ſit generatiua.

¶De cuniculis dicendum eſt: ꝙ parui ſint lepores: ſub terra (vnde nomen acceperunt) magna ex parte degentes: melius tamen eorum caro ac facilius videtur alere ꝗ leporina: quæ quidem, cũ frigidę,& ſiccę naturæ ſit: ob eam rem melãcholiam facit. de quib⁹ apud antiquos nihil aliud hactenus reperi niſi quod ſcripſit Galenus.iij. de Alimentis cap.j. cũ ait. Non igitur adhuc indigebo ſermonib⁹ prolixis ad pertractandum ſecundum vnaquãq; gentem quæ in locis illis omnia animalia. ſicut in Iberia quidem ꝙ lepuſculus ſimile animal quod vocãt cuniculum &c. Et poſt pauca ſubiunxit. Quæcunq; enim bene cibata talium animaliũ ſunt: & manifeſte pinguia: meliora ſunt. hæc eñ experiẽtia diſcutiuntur. Hæc ipſe.

¶Canum autẽ & vulpiũ carnẽ ego quidẽ nunꝗ guſtaui: eo ꝙ nũꝗ indigui eſu earũ: neq; in aſia: neq; in Alemãnia: neq; etiã ſecundũ italiã: audio hæc comedi: ſed coniecturo ſimilẽ eis virtutẽ eẽ ei: quę leporũ: ſunt eñ ſimiliter ſicca cõplexione: & vulpis,& canis. Galenus in lib. de ſubtiliante dieta.

¶De Ceruina carne & Capreoli. Cap.VII.

Eruina caro mali ſucci: & cõcoctu difficilis: & atrã bilem gignit. Cauẽdum cũ ſerpẽtes, viperaſq; comedũt: quoniã tum cerui natura docẽte ſitim tolerant ingentẽ: & ab ea exæſtuant: tum nãq; venenum fit ea caro: quare tutius hyberno tẽpore in cibũ venit & facilius concoquitur: quæ tum etiam craſſum humorem gignit: obſtruitq; iecur: & lienẽ. Fertur iugiter & immoderate mãſa tremores corporis gignere. Cerui medulla,& adeps dura carcinomata lenit impoſita. Cornu ipſi⁹ frigidũ,& aridum: eo ſuffimine ſerpentes fugari perhibẽtur: valentq; aduerſũ ſtrãgurias & oppilatiões: & lũbricos. At pulmo lędit. Sãguis ceruin⁹ arefactus,& tritus aduerſum morſus letales

valet: & ex vino potus aduerſum viperæ morſum prodeſt.
¶Capreoli ſeu dorcadis caro plus reliquis carnibus agreſtibus humoris boni habet: affinitatẽq; cum humano corpore habere perhibetur. prodeſt humidis, ac redũdantibus corporibus: necnõ aduerſum cholicas & comitiales affectiões. At ventrẽ aſtringunt: ariditatemq; inuehunt neruis.

¶De Ceruina carne & capreoli Collectiones.

¶Syluestrium caro omnium mala eſt: ſanguinem enim generat groſſum: melãcholicũq;: & quę min⁹ mala eſt, capreolina: poſt quã eſt leporis caro. ceruorũ vero & aſinorũ ſylueſtrium arietumq; montanorũ oĩs mala eſt. Hali. v. theoricæ.

¶Prope aſinos ſunt cerui: vnde ab eorum eſu abſtinẽdum eſt. Galenus in lib. de ſubtiliante dieta cap. viij. Et huius rationem aſſignat tertio de Alimentis cap. j. cum ait. Mali autem chimi his nihil minus eſt: & quæ ceruorum: & dura: & indigeſtibilis.

¶Ceruina caro melancholica eſt: & dura ad digerẽdum: ſed tamẽ diuerſa eſt ſecundũ ætates, & complexiones eius. ſunt enim lactẽtes cæteris laudabiliores: & vtiliores: ſecũdo adoleſcentes. Iuuenes vero ſunt his duriores. decrepiti autẽ omnium peſſimi. iuuenes autẽ ſi fuerint caſtrati meliores erũt: quoniam calor eorum & ſiccitas temperatur. Iſaac in vniuerſalibus dietis.

¶Syluestria animalia nõ ſaporita ſunt: ſicut domeſtica: prę ter capreolos: qui cũ ſint ſyluatici ſunt ſaporoſiores & laudabiliores, & nutribiliores. Ex nimio enim ſuo motu & labore ſubtiliatur eorum ſanguis: corpus rarificatur: pori aperiuntur: & humores, qui ſunt iam grauitatis odoris, diſſoluũtur. Iſaac in vniuerſalibus dietis. cap. xiij. Et poſt aliqua ſubiunxit. Domeſtica ſunt ſaporoſiora, & nutribiliora ſyluaticis exceptis capreolis.

¶Caro gazel, id eſt capreoli inter ſylueſtres carnes melior habetur: ſanguis quoq; ex ea generatus paucas efficit ſu-

perſluitates : quí cum ſiccus ſit,melancholiæ attinet. Raſis iij. Almãſoris capi.ix.Ex cui⁹ dicti calce elicere poſſumus: ꝙ & ſi ipa inter ſylueſtres laudabilior exiſtat:nõ tñ abſolute laudãda ſit:& comedãda : cũ ſanguinẽ ſatis melãcholicũ generet:queadmodum & reliquę ſyluaticę:licet non tantum.

¶ Caro ſylueſtris melior eſt q̃ caro gazel cũ declinatiõe ſua ad melãcholiam.Et propterea elixabimus ipſam & cum humidis condiemus. Auicenna in.ij.canonis.

¶ Caro dãmina generat ſanguinem proximũ ſanguini melãcholico:tamẽ laudabilior eſt carne vaccina,& ceruina. Raſis in.xxiij.cõtinẽtis cap.vcciij. Dicemus cum eo ꝙ dãma cum capreolis fere in qualitatibus cõuenit.bonum nãq; alimẽtum eius caro veſcentibus preſtat:modici recrementi eſt ſanguinem tamen ad atram bilem id eſt ad melãcholiã quoquo modo tendentem efficit.

¶ De carnibus hericij terreſtris: vrſi: cameli:& reliquorum taliũ animaliũ. Cap.VIII.

VRſorum caro quoniam aliqui ea veſcuntur:quẽadmodũ & hericij peſſimi ſucci eſt:difficillime cõcoquibilis:& ſtomachũ offendit:& inſuper inſuauis.ipſam perhibent quidam a peſtilẽtibus morbis purgare.Hericijs & Camelis iuuenibus & pinguibus veſcũtur aliqui.His deteriores ſunt carnes leonum & pardorũ. verum carnes eorum prorſus omnes ſunt malę naturę:acutũq; nutrimentum corpori ingerunt:& iuxta condiendi modum vt alia,magis minuſq; nutriunt.

¶ De carnibus cameli: vrſi:hericij terreſtris Collectiones.

¶ Caro hericij confert ptiſi:leprę:& ſpaſmo:& dolori renũ: præcipue ſi ſiccatur:& bibitur. Et herici⁹ ſylueſter mirabilis valde ad diſſoluendum ſcrofulas:nodulas: & neruos : & cinis eius valet infantibus valde:ne mingãt in lecto:ita ꝙ frequens comeſtio ipſius generat difficultatem mingendi.Ra

ſis.xxiij.continentis cap.vcxc.

¶Caro hericij cũ humanę naturę nõ ſit ſimilis eius nutrimẽtum eſt peſſimum.Et propterea via nutrientis non accipiatur:licet quãdoq; ipſum loco medicinæ comedamus.Iſaac in vniuerſalibus dietis cap.xiij.Et in particularib⁹ dietis dixit.Caro hericij vim habet diſſoluentem:& deſiccantem:et proprie ſtomachũ confortat:vẽtrem ſoluit:vrinam prouocat.vtilis quoq; ſit eis qui elephantico ſunt parati.

¶Caro camelina vehementer exiſtens calida melãcholiam generat.Vrſina vero caro eſt viſcoſiſſima:digeſtioni inobediens:peſſimũq; dat nutrimentum:vnde plus pertinet medicinę,q̃ cibo.Raſis.iij.Almãſoris cap.ix.

¶Tractatus tertius Partis ſecundæ Libri ſecundi.

¶De Carne volucrum. Cap.I.

GEnus cũctarum volucrum minus nutrit ſi cõparetur generi pedeſtrium:pręcipue ſuillo. At facili⁹ caro volucrum concoquitur:pręcipue perdicis,& phaſidis:atagenis,& columbę:gallinæ, et capi.paulo durior paſſerũ:magis ſturnorum:contra merularum,turdorũq;. ſunt qui putẽt turturis:& phaſidis.omnes putant palumbis:gallinarum & phaſidum : ſeu phaſianos libet appellare.ſunt eiuſdem generis tam concoctione: q̃ nutrimento.duriores his,difficilioreſq; concoctu : & pulpa denſiore pauones:ſeu pauos velis dicere. Cõmune autẽ in cunctis volucribus:quẽadmodum in cæteris quadrupedibus noſſe ætatem:q; pubeſcentium multo melior ſit caro inde eorum quæ ætate ſuccedunt:improbatiſſima certe vetuſtiſſimorum animalium:& ætate tenerrimorum. Nam in

prima ætate flacceſcens:& humida:& redundās:faciloq; vētrem ſubit:maxime vero ſenum:dura:& arida:& neruoſa:et ob hoc ad concoquendum improbior. Hæc in vniuerſum de omnibus dicta ſint animalibus.non exigua eſt differētia eorum:quę in ſtagnis:paludibuſq;:ac prorſus aquis,cœnoſiſq; locis degūt:& quæ in montanis aridiſq; locis.pportionem nāq; locorum carnes cuſtodiunt animalium:vel aridę:vel redundantes:vel concoctu faciles:vel difficiles:vel humidę:vel ſuperfluę.

¶De carnibus volucrum in vniuerſum Collectiones.

¶Caro auium eſt modici nutrimenti:velocis digeſtionis: adhibita relatione ad alia animalia.Et eſt vehementioris ſiccitatis q̄ caro omnium animaliū:& leuior eſt omni alia animalium.Raſis lib.xxiij.continentis cap.vcciij.

¶Volatilia vniuerſaliter ad ambulantia comparata minora faciunt nutrimenta:ad digerendum tamen ſubtiliora & faciliora. Iſaac in vniuerſalibus dietis capi.xvj. Quod in particularibus etiam replicauit cum dixit. Volatilia vniuerſaliter ſubtiliora,& leuiora omnib⁹ carnem habētibus exiſtunt. ſunt etiam digeſtibiliora:minus tamen ſunt nutribilia.

¶Auium caro omniū velocioris eſt digeſtionis q̄ quadrupedum:& ſubtilior cibus.Hali.v.theoricę.cap.xxiij.

¶Syluestria volatilia minus domeſticis ſunt humida:& tenuiorem habent carnem.ſunt etiam faciliora digeſtioni cauſa raritatis carnium:& vicinitate & ſubtilitate ſui aeris & ſiccitate.Domeſtica plus nutriunt:& ſunt temperatiora, atq; laudabiliorem ſanguinem generantia.Iſaac in dietis particularibus.

¶Volatilia poſtq̄ ſunt occiſa,per diem & noctem dimittantur vt carnes molliantur:& pręſertim aquatica,& ſimilia duras carnes habētia.Quæ autem tenera ſunt:vt pulli gallinacei,& huiuſmodi, nō tantum tēporis requirunt.Iſaac in vniuerſalibus dietis.cap.xvj.

De gallinis. Cap.II.

GAllinarum caro facilis cõcoctu:& ſucci boni: prę ſertim cum oua parere incipiunt.pingues corpus humectant:iuuãt eos,qui parum exercẽtur:colorem probum ſuffundunt:& ſemen augent,ac cerebrum:ſurdiſq; conferunt.

De Gallinis Collectiones.

¶Omnium auium caro laudabilior excellentiorq; & velocioris digeſtiõis gallinarum eſt:& pullorum earum. Halí v. theoricę cap.xxiij.

¶Caro gallinæ & galli/ſcilicet iuuenis eſt temperata:& propterea pulli gallinarũ leuioris ſunt digeſtionis cęteris domeſticis volatilibus:& laudabilem generant ſanguinem:appetitum cõfortãt:& omnibus naturis ſunt cõuenientes. Iſaac in lib. vniuerſalium dietarũ cap.xvj.Et infra ſubdit.Et laudabiliores ſunt pulli maſculi canere incipientes:& in temperata pinguedine exiſtentes.

¶Melior caro ex volatilibus eſt/caro gallinę iuuenis ſanę,& pinguis:& habet mirabilem proprietatem in temperãdo cõplexionem.& propterea brodium eius eſt optima medicina leproſis:& dicitur q; cerebrum gallinę augmẽtat ſubſtãtiam noſtri cerebri:& acuit ingenium. Auerrhois.v.colliget.

¶Gallus caponatus plus eſt laudãdus : quia cõplexio eius in quatuor qualitatib⁹ eſt tẽperata:& ide nutribilior:& coit⁹ augmẽtatior. Iſaac in lib. vniuerſalium dietarum.

¶Volatilia caſtrata omnibus animalib⁹ ambulãtibus ſunt vtiliora:necnõ galli caſtrati omnibus volatilibus cõuenientiores.laudabilius em̃ nutrimentum & perfectum generant ſanguinem. Iſaac in lib.particularium dietarum.

¶Galli veteres digeſtioni non ſunt conuenientes:quia humiditate ſunt priuati:& quia nitroſitas,quę in eis exiſtit,putredinem generat:& melius eſt,vt dimittãtur. Raſis lib.iiij. ſuorum amphoriſmorum.

¶Galli iuuenes ſunt duriores ad digerẽdum minoriſq; hu

miditatis q̃ gallinę:decrepiti aũt iuuenib⁹:licet molliores:et teneriores ſunt carnis:tardi tñ ſunt digeſtioni. Iſaac ĩ lib. particulariũ dietarũ.& in lib. vniuerſaliũ cap.xvj.ſic ĩquit. Gallus quia naturę calidioris eſt gallina atq; pullis:quãdam ſalſitudinem inciſiuam caro eius acquirit.

¶ De anſerina carne:& Anatis. Cap.III.

ANſerina caro redũdãs eſt:ac difficulter cõcoquitꝰ: oĩbuſq; cortalib⁹ carnib⁹ partiũ craſſarũ eſt magis:atq; humidior:vt ĩ vetuſtarũ habeatꝰ ordine: ac ſtruthio cameli. Alę tñ meli⁹ cõcoquunꝰ:nec rẽdũdãtes ſũt. hęc adeps dolorib⁹ auriũ inſtillata/ſuccurrit:ac iuuat:labijſq; diſſectis. Aiũt q̃dã anſerũ teſticulos facere ad fœtũ cõcipiẽdũ,& puerperia. lingua vero ſtrãgurijs ꝓdeſt. Anates etiã redũdãtẽ hñt hũiditatẽ:& ob hoc hoies offẽdũt.

¶ De Anſere & Anate Collectiones.

¶ Caro magnarũ auiũ & anſerũ & miluorũ eſt groſſa:& propterea eſt tardæ & difficilis digeſtionis:& ꝓpter humiditatẽ earũ ſupfluã/ſũt febris generatiuę. Ex Aui.ij.cano.c.cxlvj.

¶ Anatis caro plures efficit ſupfluitates:& plus facit faſtidite:& maioris eſt caliditatis:q̃ colũbi:non tamen plus nutrit q̃ caro gallinacea. Raſis lib.iij. Almanſoris cap.ix.

¶ Anatis & anſeris carnes plurimæ ſunt humiditatis:& caloris. Et earum nutrimẽtum malum eſt:multatumq; ſuperfluitatum:cito febres generans. Et quę earum iuuenes ſunt ſ carnem habent laudabiliorem q̃ paruæ. Hali.v.theoricę capi.xxiij.

¶ Optimę ſunt gallinarũ & anſerũ alę:ſed aliæ partes anſeris duræ ſunt:& indigeſtibiles:& ſuperfluę. Galenus in li.de Euchimia & cacochimia cap.iiij.

¶ De Columbis. Cap.IIII.

COlumbinorum pullorum caro calida:& humida: et redundans:preſertim domeſticorum: cicurum inquã.ſanguinẽ gignit aliquãdo craſſiorem: atq; calidiorem: & hoc quandoq; inuehit febres : ideo

quidã medici tradiderũt,tũ primo veſcẽdũ lactucis ex oleo: inde ea carne.pdeſt renibus ex frigiditate dolẽtib⁹:ſemẽ auget:& ſanguinẽ:ea offendit tũ caput,tũ ocl'os vt qdã tradũt ac ſi q s frequẽti⁹ veſcaꝛ leprã gignit. Melior naſcẽtiũ verno ac autũnali tẽpore caro exiſtimatur:q̃ hyeme aut ęſtate.

¶De Columbis Collectiones.

¶Pulli colũbini calidi ſunt:& i cõplexiõe humidi:quãobrẽ groſſũ dãt nutrimẽtũ:qd̃ teſtaꝛ grauitas ad volãdũ.ſed volare ichoantes amittũt illã grauitatẽ:fitq; eorũ caro leuior:et ad digerẽdum acceptabilior.eſt etiã conueniens flegmaticã habẽtibus cõplexionẽ:incõueniens vero cholericis natura: et humidis:& calidis. Iſaac in particularibus dietis.

¶In pullis colũbarũ:qui volare nõ poſſunt:eſt caliditas,et humiditas ſupflua:ſed illæ q̃ volãt ſunt leuiores:& in pullis eſt groſſitudo ,ppter humiditatẽ ſuperfluã.& ideo volantes ſunt leuioris digeſtionis,& melioris humoris:q̃ pulli. Auicenna in.ij.canonis cap.cxx.

¶Et colũbæ,quæ in turrib⁹ habitãt,meliores ſunt eis:q̃ ſecundũ domos. Et vniuerſaliter oia quæ exercitãtur nõ exercitatis:& quę ſiccioribus cibis vtũtur:eis q̃ humidioribus et quæ purum & ſubtilẽ aerem reſpirãt:meliora ſunt contrarijs. Galenus in lib.de ſubtiliante dieta.cap.viij.

¶Caro columbarũ eſt calidior alia carne auium cũ difficultate digeſtionis ipſius:& ſuperabundãtia generationis ſanguinis/& humiditatis:& propterea ipſa inducit ad ſquinantiã cito:& ob cauſam comeſtionis ipſius mortuus fuit quidam Caſſifa noie:qui in vno die comederat de ipſa aſſa ter. Raſis auctoritate Bimmaſui.

¶Columbarũ pulli carnẽ habẽt malam:multęq; humiditatis:quiq; ex eis generatur ſanguis plurimum calidus eſt,et humid⁹: citę putrefactionis:morbos generãs ſanguineos. Qui autem iam volare incipiunt:minorum ſunt ſuperfluitatum. Hali.v.theoricę cap.xxiij.

¶De pauonibus. Cap.V.

PAuonina caro fibroſa:& redũdãs:& cõcoctu diffi cilis:& mali ſucci. Prodiderũt qdã ipſi⁹ apozema ſua quadã ꝓprietate ꝓdeſſe pleureticis: ꝑſertim ſi ſuccoſum / & pingue ſit. Adeps ipſi⁹ cũ ſucco rutę & mellis ĩpẽſiſſime ꝓdeſſe ferẽ aduerſum lãguores cholicos ex humore frigido exortos. oſſa eius exuſta, & intrita aceto & illita aduerſum lepras & vitiligines proſunt.

¶De Pauonibus Collectiones.

¶Pauo eſt malę cõplexionis:& tardæ digeſtionis. Raſis in lib.xxij.cõtinẽtis cap.ccclxxxvij.auctoritate Bimmaſui.

¶Omnes volucres magnę/habentes colla longa: vt pauo: et miluus:& palũbus:duræ ſunt:& eorũ plurima generatio eſt melancholica. Auicẽna.ij.canonis cap.cxlvj.

¶Oportet pauonũ carnes dimittere duobus aut tribus diebus poſtq̃ iterfectę ſunt:pedibuſq; lapides alliges:& ſuſpẽdas: vt earũ tenereſcat caro. ſic & omnib⁹ oportet, quorum eſt dura caro, facere: auibus:& quadrupedibus: vt earũ duritiei pellatur nocumẽtum. Hali. v. theoricę cap.xxiij.

¶De perdice. Cap.VI.

PErdicũ caro facilis cõcoctu:ꝑſertim ſi poſt obitũ ſtatim nõ mãducet. abijcit nãq; quã habet ĩ ſe duritiẽ. cohibet vẽtrem:& ſanguinẽ gignit tenuẽ: ac ſi ĩ craſſum ĩcurrit ſanguinẽ, ipſum attenuat:ꝑſertim alę:& ſub alis. reliquum facile cõcoctu. quietis ab exercitio cõfert:& potẽtia debilibus & tenui victu vtẽtibus: humidiſq; ſtomachis. Perdicũ medulla cũ vino ſũpta arquatos iuuat. iecur autem comitiales. fel a principio ſuffuſionũ oculis admodum prodeſt. hebeti confert viſui: in naribus commoratum memorem facit.

¶De Perdice Collectiones.

¶Perdicis caro vẽtrẽ ſtringit:& multũ nutrit. Raſis.iij. Almãſoris cap.x.& in lib.iiij. ſuorũ amphoriſmorũ ait. ꝑdices cibus bonus ad frigiditatẽ & ſiccitatẽ declinans. Ius earum boni odoris, & boni ſaporis naturaliter temperatum exiſtit

et ad comedendum ſunt aptę. Et earum virtus eſt mirabilis quã dixerunt philoſophi:& eſt ꝙ humiditatem exiccant ſtomachi:& putredinem extrahunt:& maxime,ſi cũ ſucco pomorum dulcium excoquantur.

¶ Caro melior volucrum nõ eſt:q̃ alduragi,& gallinarum:& ſubtilior earũ:& nõ ſunt cum nutrimẽto carnium alcubugi:id eſt perdicis. Auicẽna in.ij.canonis cap.cxlvj.

¶ Perdicum vita ad xvj.annum videtur prolõgari:vt Platina refert. Aduertẽdum igitur eſt:ne ex veteribus ſint:quæ nobilibus anteponẽdę ſunt:ſed ex iunioribus.

¶ In volatilibus ſtorna eſt ſubtilior:pulliq́ꝫ perdicis:& pulli gallinacei.poſt hęc vero pdix:Phaſianus:& gallina. Iſaac in lib.dietarum particu'arium. Ex quo ordine perdicẽ gallina ſubtiliorem eſſe demonſtrat.

¶ De Phaſianis. Cap.VII.

PHaſiani cõcoctu faciles:& boni ſucci:ſanguinẽ gignũt:ac omnino vt gallinarum caro exiſtimãda vt ſimilitudine quoq́ꝫ nõ plurimũ ab illis abſunt.

¶ De Phaſianis & gallinaceis Collectiones.

¶ Phaſianus cibus cõueniens:laudabilis:ſubtilis:pullis affinis quo ad eſum:æthicos cõfortat:& eos qui ab ęgritudinibus æthici fiunt:& habet proprietatem vigorãdi virtutes q̃ digerunt:& humores corruptos in ſtomacho pręparat. Raſis lib.iiij.ſuorũ amphoriſmorũ:de ipſis phaſianis. Dico ꝙ ſunt cibi:quibus nõ debẽt vti ſani:vt ſuperueniente ęgritudine aliquid vltra conſuetudinem comedant.

¶ Sylueſtrium volatiliũ laudabiliores ſunt phaſiani ad ſanitatem:& robur:& fortaſſis etiam domeſticis:cũ ſint gallinis propinquiſſimi:& eiuſdem ſpeciei fere:ſintq́ꝫ illis ſicciores:aeris,& alimẽti,& exercitij amplioris:poſt quos ſunt perdices:ſtornę. Conſiliator.

¶ Auctoris opinio de gallinaceis.

¶ Sunt quædã animalia:q̃ gallinæ ſylueſtres dicũtur:& ipſas Lotharĩgi(apud quos vidi plurimas)gallinaceas appel

lant:& hę multũ appropinquãt naturæ perdicis: & cõplexioni eius.carnẽ tamen albiorem perdice habent:ad digerendũ ſunt faciles: & facile venas penetrãtes : & cito in ſanguinem mutabiles:& laudabilem ſanguinem generantes: omni ætati,& complexioni congruentes. vnde ad regendam ſanitatem ſunt conuenientes:& earum pulli/vt puto/ſunt ſubtiles in tertio gradu ſubtilitatis. A nullo auctore antiquo de ipſis reperio fuiſſe factam mentionem.& ideo de eis ſufficiat: qđ de perdice dictum eſt.

¶De Coturnicibus & turture. Cap.VIII.

COturnicum caro, ſeu miliariorũ(vtroq enim nomine a latinis nominãtur)neruis infeſta ob helleborum:quo veſcũtur: anteq̃ in galliã ſe recipiãt. ideo ſiquis frequẽter eis vtatur ſpaſmũ gignũt.

¶De Coturnicibus Collectiones.

¶Coturnices cæteris ſunt peiores:ſiqdẽ nec in nutrimento neq in digeſtione ſunt laudabiles:& propterea non ſunt accipiendę a ſanis neq ab infirmis.Iſaac cap.v. vniuerſalium dietarum.

¶Ortygo,ſiue qualea eſt carnium volatilium deterior fere. Conſiliator.

¶Ex comeſtione carniũ coturnicis timetur tetanus, & ſpaſmus:nõ quia comedãt helleborũ tantũ:ſed quia in ſubſtãtia earum eſt hæc virtus. Auicẽna ſecũdo canonis.

¶Ego vidi quoſdã pati tetanũ:& in muſculis ipſorum:ex comeſtione coturnicũ:eo q coturnices comedũt helleborũ. Et ideo non debent comedi:niſi illę:quæ non inueniunt helleborum & nõ debet fieri frequens ſumptio ipſarũ : quoniã plures paſſi ſunt tetanũ ex frequenti ſumptione ipſarũ.Raſis cap.ccccxx.lib.xx.continentis.

¶Præterea omnibus auibus turtures ſicciores ſunt : quare non oportet eos comedere : niſi cum vnius anni fuerint. & manducentur poſt occiſionẽ tranſacto die. Taliter enim comeſtę laudabilẽ generãt ſanguinẽ: mediocrẽ videlicet inter

groſſum: & ſubtilem. ſic enim præparatæ carnes turturum non ſuperflue pinguium ſubtiles ſunt: & leuis digeſtionis. Iſaac in particularibus dietis.

¶ Turtures ſunt cibus conueniens: bonos efficiens humores: licet caliditati attineant. & cōferunt plus poſt pullos colūbarum: & habent virtutem mirabilem: & augmentant ſanguinem in omnibus in quibus eſt paucus. & dicunt philoſophi: ꝙ proprietate ſua vigorant virtutem retentiuā. Raſis lib. iiij. ſuorum amphoriſmorū. Et præter hæc turtures licet declinent ad caliditatem pluſq̄ gallinæ deſerti: habent tamē mirabilem proprietatem in acuendo ingeniū: vt dixit Auerrhois. v. colliget.

¶ De Gruibus. Cap. IX.

GRuum caro tota aſpera: & pulpoſa: denſaqꝫ. tota carne durior alę pulpa: calida: & arida: fibroſaqꝫ. ob hoc biduo, aut triduo necari grues debent anteq̄ comedātur. Ipſarum ius vocem clarā reddit: ſemēqꝫ auget. Fertur medulla cum felle ad abolendā facere memoriā. ius quoqꝫ ipſius in decoctione oleoſum aurib⁹ inſtillatum prodeſſe plurimū: necnō eius pingue cū aceto ſcyſlitico in balneo ſumptū duritiebus confert lienoſis. Prodidere quidā memorię hanc volucrē vno in loco nō conſiſtere vnq̄: ſed totū orbem terrarū peragrare. Philoxen⁹ ſummū bonū collocās in voluptate optabat ſibi dari gruis collū: vt videlicet diutius illa voluptate bibēdi, edendiqꝫ frueretur.

¶ De gruibus Collectiones.

¶ Caro gruis eſt muſculoſa: & viſcoſa, ideo nō debet comedi: niſi poſt dies plures ſuæ mactationis. Raſis lib. xxiij. Cōtinentis cap. ccccccccij.

¶ De carne autem ciconiarū: & cignorū: & ſimilium: quę vt plurimū in paludib⁹ & lacub⁹ habitāt: dicēdū eſt cū Iſaac in lib. particulariū dietarū: ꝙ nō ſūt ęque bonę: ſicut aues terreſtria loca icolētes: qa ſūt neruoſę groſſę & ad digerēdū durę.

¶ Gruis autē caro frigida eſt: & ſicca: dura ad digerendū &

mali ſanguinis generatiua. Raſis tertio Almanſoris cap.x. & fuit ſentētia eiuſdem in lib.xxiiij.continentis.

¶ Caro ſtrutionū cæteris eſt peior:& plꝰ ſtomachū fatigās. Iſaac i cap.xvj.dietarū vniuerſaliū. Q̄d etiā ſentit Raſis in iiij.almanſoris cap.x.dicens. Strutionis caro oībus groſſior iudicatur:& ꝓpterea caro eiꝰ nō aſſumatur. Et caro etiā ſiſonis & aliarū auiū ſylueſtriū quāto maiori participāt rubedine,& nigredine tāto ſanguini melācholico ꝓpiquior videt̃.

¶ De carne Turdorū:merulorū:& paſſerū. Cap.X.

PAſſerū caro calida: & arida: & ad digerēdū grauis & mali ſucci. volentibus arefacere corpus ad modum vtilis ꝓhibetur. Aridioribus & cholericis cōplexionibꝰ inutilis.ſanguinem gignit cholericū.

¶ De carne Paſſerū: & Turdorū Collectiones.

¶ Paſſerū & colūbarū agreſtiū caro dura eſt: & ad digerēdū grauis:maliq; cibi. ex quibꝰ generat̃ ſanguis calidꝰ: & ſiccꝰ. Oportet eñ paſſeres in domo ſaginatos oino cauere. Generatꝰ etem ex eis ſāguis peſſimꝰ eſt.Hali.v.theoricę ca.xxiiij.

¶ Calidiores oībus auibus paſſeres ſunt:& pluſq̄ alię paruę aues ſtiptici:& plus etiā ſanguinis incēſiui.Iſaac in lib.particulariū dietarū.Et in lib.vniuerſaliū dietarū cap.xvj.ſic de eis inquit.Caro paſſerum calida eſt:& ſicca:corrumpens ſtomachum:& a temperamento longe eſt.

¶ Paſſeres ſunt oēs calide,& ſiccæ i fine caloris.Et Strunelli:q dicūtur azuri:ſunt calidi & ſicci & graues ad digerendū: & groſſę naturę. Auerrhois.v.Colliget.

¶ Turdorū:& merulorū carnes ſunt calidę:& ſiccę i fine primi vſq; ad primū ſecūdi.Et eligant̃ pigues:& capti cū laq̄o vel Retibꝰ.&(vt dixit Baldahac) qbuſdā placuit: ꝙ meliores ſint: q cū aue capiunt̃: & ſunt difficilis digeſtiōis: vt vult Ieſꝰ medicꝰ.Et poſtea dixit ꝙ meruli ſūt turdis meliores.Et auiū paruarū aliarū a paſſeribꝰ carnes declināt ad caliditatē & ſiccitatē:ſed plꝰad ſiccitatē.Et iō eligant̃ pigues:qm̄ iuuęnes ſunt:& eaꝝ caro ē laudabilis multū:& laudabile generās

nutrimentū: facile digeritur: & cōualeſcentibus ſana.

¶Ex volatilibus/optimę quidem ſunt perdices ſimul cum montanis omnibus paſſeribus. Deinceps autē gallinæ:phaſiani, Galenꝰ octauo de ingenio ſanitatis cap.ij. Quē textū ſic exponit Cōſiliator. Per paſſeres aūt pmiſſos audio aues minutas & nō paſſeres vere dictos:qui calidiſſimi ſunt:& luxuriam incitātes: qui calidi ſunt vſq; ad tertium:& ſicci fere in eodem.

¶De membris animalium. Cap.XI.

HAec de pedeſtrium/ac volucrū quidem animaliū pulpa prętuliſſe ſatis ſit:nūc de reliquorū mēbrorum poteſtate deinceps paucis dicēdum eſt. Carnis expertia cōſuetudine vocant oēs hæc mēbra pedes:ſpinam:& aures.nullū ſiquidē hæc habēt pingue:carnis minimū. vis aūt in ipis neruoſa dominatur:& pellis, his nudatæ ſunt magis huiuſmodi partes ob frequētem motū: ſuntq; ob hoc glutinoſiores.Non iniuria igit minus corpori exhibēt nutrimentū.facilius ob glutiniū hærēt vētri.Meliores ſunt porcorū pedes q̃ ſpina:ſicut ſpina auribꝰ melior. laxiora:& magis ſanguinis expertia:quę ſunt,linguę ſuauis caro:& ob hoc tenuior: & concoquitur haud difficulter ſine aliorum adiectione.

¶De animalium membris Collectiones.

¶Partes animaliū,quę exterius ſunt in medio corpore, meliores ſunt interioribus: quia ex vicinitate pororū corporis quibus ſudor,& fumus diſſoluitur,inde alleuiātur: & ſoporantur:& ad digerendū f[illegible]ciliores efficiuntur:interiores vero econtrario.cap.xv.dieta[illegible]m vniuerſalium.

¶Animaliū anteriora leuiora ſunt: & calidiora: poſteriora vero grauiora ſunt,& frigidiora. Raſis.iij.almāſoris cap.xj. Et partes vicinæ ſpatulis & coſtis ex ſuo motu ſaporoſiores & digeſtibiliores exiſtūt: vt eſt ſententia Iſaac in vniuerſalibus dietis.

¶Partes animaliū: quæ in parte dextra vicinæ ſunt funda-

mēto caloris naturalis ſcilicet hepati & felli: inde leuiores &
ad digerendū faciliores. De ſiniſtra vero parte cōtrariȩ: quia
ſpleni ſunt vicinȩ. Iſaac cap.xv. vniuerſaliū dietarum.

¶Talis caro eligatur: quæ mobilium ſit mēbrorū in matie
& pinguedine tēperatorū anterioris & dextræ partis a princi
palibus mēbris nō remota. Raſis lib.iij. Almanſoris cap.x.

¶Mēbra mediocritatē habētia, eligēda ſunt ad ſanitatē tuē
dam: ſicut caro pinguedine nuda. quæ ſunt tēperatiora: & ſa
poroſiora: & digeſtioni faciliora: & laudabilem ſanguinē ge
nerātia: maxime ſi fuerint de animalibꝰ tēperatas cōplexio=
nes habētibus: ſicut ſunt hæduli: vituli lactentes: & iuuenes
porci: & pecudes itidem iuuenes: ſcilicet annales agni & ſi=
milium. Iſaac in particularibus dietis.

¶Auium porro mēbrorum omniū alæ facilius digerūtur:
& minus nutriunt: & laudabiliores inter omnes alas auium
ſunt ſaginatarum: paruarūq; ȩtate: eodemq; modo & colla.
Hali.v.theoricȩ cap.xxiij.

¶Cum cerebrum ſit accidētaliter frigidū: proinde eſt humi
dum: & viſcoſum: abominabile: appetitum corrūpit in ſto=
macho: citoq; in putredinē cōuertitur: maxime ſi in fine cibi
manducetur. Iſaac in particularibꝰ dietis. vnde Galenus vo
lētes (inquit) vomere cerebrum in fine cibi cum multo oleo
comedant.

¶Reperitur in oſſibus medulla: quæ vere eſt medulla. Alia
in ſpinali: & eſt nucha: quȩ eſt durior, & ſiccior medullis alijs
omnibus: quæ accipiuntur ex oſſibus: & habet de mollifica
tione & vnctuoſitate plus. Non igitur eſt comedenda: cum
peior alijs medullis videatur. Ex ſentētia Serapionis. Si igi
tur oīs medulla alia ē calefactiua: lenificatiua: & abſterſiua
licet multi nutrimenti ſi digeratur teſte principe in.ij.cano=
nis cap.c. & conturbet ſtomachum: & deleat appetitum: vt
idem ait ibidem: Quāto magis nucha: cum ſit frigidior cere
bro: & groſſior: & vnctuoſior?

¶Oculi ſunt ex diuerſis ſubſtātijs compoſiti. Habēt enim

lacertos:pinguedinē:pelliculas:& humores. Quantū enim ex parte pinguoſa:pertinent calori & humiditati:quātū vero ex parte pelliculárum attinent frigiditati: & ſiccitati. Idcirco de pinguibus animalibus frigidi ſunt: & humidi. Si vero de macilentis frigidi ſunt:& ſicci. Et licet oculi facilius cæteris membris digerantur:tamen ob pinguedinē ſibi admixtam habent grauedinis, viſcoſitatis, & indigeſtionis quiddam. & propter hoc non accipiantur:niſi cum aceto:ſale:apio:pipere:calamēto: zinzibere: & ſimilibus cōdiantur. Iſaac in lib. particularium dietarum.

¶ Nares frigidę ſunt:& ſiccę. Sunt eñ cartilaginoſę: ideoq; digeſtioni difficiles. Parum nutriunt. menbra enim:quę naturaliter ſicca ſunt:dure digeruntur:tardeq; de ſtomacho eijciuntur:& minus cæteris nutriunt:maxime ſi fuerint de animalibus ſiccis:ſicut bobus:capris.& generāt ſanguinē peſſimū. Iſaac in particularibus dietis.

¶ Aures animalium ſunt cartilaginoſæ: non digeruntur: nec mutantur. Et cutis:quæ eſt ſuper cartilaginem: eſt pauci nutrimenti:& difficilis digeſtionis: quia eſt ſubtilis: & ſicca. Galenus in lib. chimorum. Et lib. de euchimia & cacochimia voluit: ꝙ inter partes animalium difficile digeſtibiles ſint nares,& aures.

¶ Labra auribus ſunt laudabiliora: quia auriculæ de cute & cartilagine ſunt compoſitæ. Cartilagines vero: ſi de animalibus iuuenibus fuerint:& bene coquantur: erunt digeſtibiles:& præſertim, ſi de lactentibus fuerint. Idem quoq; de cute ſentiendum:quæ pellis dicitur. Ex ſentētia Iſaac in particularibus dietis.

¶ Cutis frigidum generat ſanguinem: in quo multa exiſtit viſcoſitas: & oppilationē facit. Similiter guttur eſt frigidū: & ſiccum:cartilaginoſum. Proinde parum dat nutrimenti/ digeſtioni inobediens:& hac de cauſa cum calidis aromatibus debet comedi. Raſis cap. xj. iij. Almanſoris.

¶ Mortuum cor inter viliſſimas corporis partes via nutri-

menti computatur. Quoniam materialis cordis complexio:quã ſumpſit ex miſcibilium mixtiõe: frigida eſt: & ſicca:& ideo fortis extat texturæ: ac compactæ ita: vt igni viderim in combuſtis præ cæteris corporis partibus reſiſtere. ad quod etiam humidum coadiuuat conculcatum in idipſum.qđ oportuit:vt obſtaret motibus: & percuſſionibus:& caloribus. propter quod ſuper id ſita fuit pinguedo quædam:æquiuoca tamen.eſtqꝫ ipſum duræ digeſtionis:& delationis:id eſt penetrationis: & melancholici magis alimenti. Conſiliator in differentia.xxiiij. & idem differentia. xlj.auctoritate zoar.Raſis tamen.iij.Almãſoris cap.xj.calidum ponit cum inquit. Cor calidum eſt:& duræ ſubſtantiæ. Qđ & tarde digeritur & non multum nutrit.

¶Pulmo tarde digeritur:parũqꝫ nutrit: & eſt frigid⁹. Raſis iij. Almãſoris.Et in.xxij.cõtinentis cap.cccxliiij.ſic etiã ait auctoritate Galeni.Pulmo leuioris digeſtionis eſt hepate:& & ſplene:iuxta modũ raritatis corporis ipſius.tamen minoris nutrimenti eſt:& nutrimentũ eius eſt flegmaticum.

¶Carnes ſtomachorũ duræ ſunt ad digerẽdũ. Iſaac in dietis vniuerſalibus cap.xvj.& in particularib⁹ inquit. Mẽbra ſicca naturaliter:ſicut neruus:cutis: inteſtina:venter:vulua: id eſt matrix: & ſimilia.dure digeruntur: tardeqꝫ de ſtomacho eijciuntur: & minus cæteris ſunt nutritiua: & maxime ſi fuerint de animalibus ſiccis naturaliter.

¶Inteſtina:ſtomachus:& iecora:oĩa mẽbra neruoſa ſunt & ſolida:duraqꝫ:digeſtioni inobediẽtia:quẽ generãt ſanguinẽ bonus nõ eſt:ſed malus:& ad frigidũ inclinus nec aliqđ puenit ex eis ad corpus nutrimentũ.Hali.v. Theoricę cap.xxij.

¶Hepata omniũ animalium calida ſunt: & humida: tardæ digeſtionis:& generant ſanguinem groſſum:ad modum illius quem generant ſplen,& teſticuli. ſed hepata gallinarum laudabilia ſunt:præcipue ſi fuerint impinguatæ:& proprie ſi comedũt fic⁹ ſiccas, Raſis.xxv.cõtinẽtis cap.cccccclxiij. auctoritate Galeni in lib.nutrimenti.

Splen mali exiſtens nutrimenti/tarde digeritur: ac nigrũ generat ſanguinem. Raſis cap. xj. lib. iij. almanſoris. Splen autem porci: vt ſcribit Iſaac in particularibus dietis: melior eſt cæteris: propter ſuæ ſubſtãtiæ raritatẽ, & ſubtilitatẽ. Q̃d etiam voluit Auicẽna in. ij. canonis cap. ccccccxxj. dicens. Melior ſplenum/eſt ſplen porci: cũ hoc tamẽ eſt mali chimi. in ipſo eſt ſtipticitas quædã: & generat ſanguinẽ melãcholicum: & eſt tardę digeſtionis ꝓpter ſuam ſtipticitatem.

Animalium teſticuli indigeſtibiles ſunt, & cacochimi. Digeſti autẽ bene nutritiui. quod autem magis & minus, in ipſis proportionale eſt. dico ſecũdum carnes. inquãtum enim porcorum caro ea q̃ aliorum eſt melior: intantum & teſticuli teſticulis. Soli autem / qui gallorum / optimi ſecundum omnia: & maxime ſaginatorum. Galenus. iij. de alimentis cap. vj. Et cap. xx. eiuſdem dicit. Teſticuli ſunt optimi: & maxime impinguatorum gallorum. Et in. iij. cap. de euchimia, & cacochimia, ſic etiam de eis ait. Hepar non eſt cacochimum. Renes autem & teſticuli non euchimi: præter eos: qui gallorum.

Vber eſt frigidum: groſſum: quod licet multũ nutriat tarde tamen digeritur. Raſis. iij. almanſoris cap. xj. Et in. xxij. continentis cap. ccccclxxx. ſic inquit. Mamilla ſi comeditur: vt dicit Galenus in lib. nutrimẽti: plena lacte: nutrimentum eius/poſt digeſtionem bonam/erit proximum nutrimento carnis: tamen niſi condominabilis fiat digeſtio ipſius/de ea generaẗ humor crud⁹: aut flegma. Et dicit Bimmaſui. Mamilla frigida eſt & ſicca ex neruoſitate: quæ in ea eſt: tamen ſi in ea fuerit lac erit velocioris digeſtionis: & laudabilior: & comedẽda eſt cum aromatibus vt velox fiat deſcenſio eius de ſtomacho.

Renes ad ſiccitatem ſunt declinantes. ꝓpterea parui ſunt nutrimẽti: & humor eorum eſt malus: ſunt difficilis digeſtionis: & horridi ſaporis: laudabiliores tamen ex eis ſunt renes hœdi lactẽtis. Auicẽna in. ij. canonis. cap. ccccclxxx.

¶Pedes:aures:& labia:omnia hæc neruoſa ſunt:paululum carnis habẽtia,& adipis:parum nutriunt:celerius digerunt. Amplioris nẽpe q̃ reliqua mẽbra,ſunt mot⁹.quare a ſtomacho citius deſcendunt/ſuę viſcoſitatis cauſa:& qui ab eis generatur ſanguis bonus eſt & laudabilis.Hali abbas de natura pedũ.Et ſimiliter Raſis in.xxiij.cõtinẽtis.cap.ccccccclxj. dixit auctoritate galeni pedes generant chimum viſcoſum: tamen non groſſum:& ſunt conuenientis digeſtionis carentes ſuperfluitatibus:boni chimi:& velocis digeſtionis:& generant humorem viſcoſum,non groſſum.

¶Omnis quidem ſanguis difficulter digeſtibilis eſt:& maxime,qui groſſus,& melancholicus:qualis,qui boum: qui autem leporum:tanq̃ delectabiliſſimus appreciatus eſt. Raſis.iij.Almanſoris.cap.xvij.

¶Syluaticorum ſanguis ſubtilior eſt:& acutior:quia min⁹ ſunt comedẽtia: & ſũt ſicciora ex nimio motu & calore aeris Vbi enim alũtur:ſemper ſole cooperiuntur:vnde pori rarifi cantur:& ſuperfluitates humorum diſſoluuntur:& quia parum comedunt:atq; bibunt. Sanguis vero domeſticorum datus eſt contrarius:quia durior:groſſior:viſcoſior:atq; nutribilior:ex paruitate aeris:& defectione mouendi:& multitudine comedendi:atq; bibẽdi.Vnde pori oppilantur:& nutrimenta ingroſſantur. Iſaac capi.xiiij.dietarum vniuerſalium.

¶Pinguedinis complexio calida eſt:& humida.Adeps vero minus calidus eſt,& humidus q̃ pinguedo. ſunt autem ambo flegma:& ſuperfluitas humida:ſtomachum eneruãt: & in calorem cito alterãtur:& eorum modicum eſt nutrimẽtum:& ſanguis,quem generant,non eſt laudabilis. Hali.v. theoricę cap.xxij.vbi ſciendum eſt:q̃ ipſe Hali abbas,ſicut & alij de nominibus nõ curantes,quandoq; ſicut in pręhabitis adipis,& pinguedinis nominibus abutitur. Res autem vnctuoſa & pinguis eſt aquea/aerea: ſicut voluit Galen⁹ in lib.de ſimplici medicina.

¶De Ouis. Cap.XII.

OVa inter ſe differūt:quæ recētiora meliora:quia ef fectus ipſorū optimus:eaq; ſorbilia:hæc facilius ſuccedūt:& gutturis leniunt aſperitatē. At minus alunt. At dura difficilia cōcoctu:& ſero trāſmeāt: aſperūq; īgerūt corpori nutrimētum. Horū improbitate ſuperiora in calido toſta cinere:fricta vero longe deterrimū nutrimētum habēt. Probātur:q̄ in calida aqua parata ſunt. Anſerina oua mali ſunt ſucci:quę gallinarū cū butyro cōdita in iugem vſum veniētia/acuere ingeniū perhibētur. Toſta cū aceto oua vētrem arefaciūt:diſtillationes exiccādo:& extrudēdo pituitoſum humorē quoquo modo. Oua meliora gallinarū ſunt,& phaſidū:deteriora ſtruthiocamelorū:& anſerū Optima autē ad corpus nutriendū ſunt recētia.q̄ abſorbent minus alūt:ſed facilius ſuccedūt. In dyſentericis,& cœliacis affectionib⁹ datū ouum iā dicto modo potēs eſt medicamē languori. Albumē etiā tenue ouorū maxime ſine vellicatione medicamē nō tantū oculis adhibitū:ſed alijs prorſus omnibus:q̄cunq; medicaminibus egent:ſine vellicatione. quēadmodum quæ in ano:& pudēdis vlcera:& vitioſa conſuetudine omnia:miſcēdo eis quæ ſine morſu apta ſint ad arefaciēdū:cuiuſmodi eſt pompholis:& ſimilia. Eſt eiuſdē poteſtatis etiā vitellus:ideo miſcetur cerotis non vellicātibus. Lixata,vel toſta oua quo ſunt aridiora:eo magis perdunt vim eam. Teſtę autem ouorum exuſtę,validum arefaciendo medicamen habent.

¶De ouis Collectiones.

¶Oua id ſunt ex animalibus volatilib⁹:qđ ſanguis,& ſperma ex animalibus ambulantibus. Sicut em̄ ſanguis & ſperma ſunt ex materia,& nutrimēto animalium ambulantium ita oua ſunt ex materia:& nutrimēto volatilium. Oua enim volatiliū maſculorū ſuccumbētium hæc duo ī ſe retinere videtur:ſperma videlicet & nutrimētum:proinde velociter et multū ſunt nutrientia & cōfortantia. velociter nutriunt pro-

pter ſuæ ſubſtãtiæ ſubtilitatem ſuiq; liquoris temperamen-tũ.corpus ſunt cõfortãtia:& velociter nutriũt.& quãto plus calor in eo operatur:tãto magis induratur:ſicut videmus in exterioribus fieri.quãto enim calor ignis in eis operatur:tã-to indurari incipiũt.Nutrimẽtum autẽ dant multũ:quia to-ta eorũ ſubſtãtia mutata mẽbris omnino aſſimilãtur pro ſui naturę humanę vicinitate.Et maxime eorũ vitella:quia ĩ ca-lore & humiditate ſunt tẽperata:& magis videnť humanæ cõplexioni ſimilia.Iſaac ĩ lib.dietarũ vniuerſaliũ cap.xvij.

¶Gallinę,& perdicis oua temperata ſunt:& cõuenientia. vi-tellus quoq; in caliditate tẽperatus exiſtens/bene nutrit. Al-bumẽ vero frigidũ eſt:& viſcoſum:dureq; digeriť: ſanguis etiã ex eo generat⁹/nõ eſt bon⁹.Raſis iij.Almãſoris ca.xiiij.

¶Complexio quidem oui eſt frigidior parum q̃ corpus tẽ-peratum:ipſum nãq; infrigidat temperate.& intelligit Sera pio totum commixtum & aggregatum ex albumine:& vi-tello eſſe frigidum.

¶Albumen oui eſt frigidum:licet cõſiliator differẽtia lxix. declaret ipſum eſſe calidum abſolute:ſed tamẽ reſpectu cor poris temperati,eſt frigidum.hæc Cõſiliator.cũ dicat Iſaac albumẽ ouorum aliquantulum frigiditati:& groſſitati perti nere:vnde eſt durum ad digerendum,& tardum.

¶Oua gallinacea:& perdicum temperatiora:& laudabilio-ra ſunt cæteris:maxime maſculum habentiũ:bene nutriũt: et iuniorum oua ſunt meliora: q̃ veterum:& craſſorum, q̃ macrorum: proxime factorum: q̃ veterum.Iſaac in quin-ta doctrina.

¶Oua plus alijs hominibus conuenientiora gallinæ ſunt: et perdicis:poſt quæ oua Anatis in bonitate exiſtunt:q̃uis malum efficiant nutrimentum.Alia vero:ſicut ea:quæ par-uarum auium: atq; magnarum:comedenda non ſunt: niſi medicinæ cauſa. Anſerum autem oua faſtidium faciunt/ grauem habentia odorem. Raſis.iij. Almanſoris. capite. xiiij.

¶Ouorum quæcunq; vſq; ad perfectam coagulationem coquuntur, aut aſſantur: non bene euchima ſunt. Quędam vero oua inter hæc extrema medium tenent: decocta quidē ſufficienter: & non indurata: quæ ſorbilia, vel coagulata dicuntur: & hæc ſunt ſaniora: & omnibus fere hominibus gratiora: & cæteris laudabiliora. Galenus i lib. de Euchimia ca. iij. Et in eodem lib. ait. Oua: quæ moderate ſunt cocta: propter qđ tremulenta vocantur: meliora ſunt alijs: & ad digeſtionem: & ad euchimiam.

¶Oua frixa cæteris ſunt peiora: quia paruiſſime in ſtomacho ſunt morantia: & quia in fumoſitatem & corruptionem ſunt mutabilia: quicquid ibi ciborum inueniunt/corrumpētia ſunt: grauitatem ſtomacho generantia: & faſtidia peiora q̄ alia quælibet faciant oua: & peſſimos generant chimos. Iſaac in. v. doctrina cap. xvij.

¶Oua: quæ inter cineres ponūtur tota: ſunt peiora eis, quæ ſuper carbones ponuntur: quoniam cum calor foci circummeat ipſa: fumoſitatem ſuam exire prohibet: ſup carbones vero poſita fumoſitatem emittunt: & munda ſunt. Iſaac doctrina quinta.

¶Competētius autem ouum, qđ ſumitur, eſt elixatum in aqua: & nō multum decoctum: vt durum fiat: ſed media tātum maturatiōe decoquatur: qđ etiam ſorbile vocatur: hoc nāq; citius digeritur, & melior eſt cibus. Nodatum autem, & durum, & lapidoſum, & patellatū/malum eſt: & difficilis digeſtionis: humorem generat groſſum: facitq; oppilationē: & lapidem in renibus: & putrefactionē in ſtomacho: & colicam mouet paſſionem. Hali. v. theoricę cap. xxvj.

¶Oua elixa cū corticibus ſuis peiora ſunt: q̄ fracta i aqua: quia fumoſitati, & groſſitiei cortices repugnant exterius. Quę oua, qui ſępe comedunt, ventoſitatem inflatiuā & grauatiuam patiuntur ſtomachi: & totius ventris. & debent eſſe media: quia ex toto cocta mutantur in aſſatorum naturam. Iſaac in. v. doctrina.

¶De lacte & natura eius. Cap.XIII.

Dvplicem vſum lac habet: vnū quidē: vt nutrimē tum. alterum autē: vt medicamen. Saluberrimū itaq; lac purum eſt, & recens: nō particeps amaritudinis: non acoris: non ſaloris: non acuminis: nō mali odoris. ſed aut bene olens: aut odoris expers: vt qdā putāt, exigui admodū boni odoris. Suaue autem guſtantibus eſſe liquet: breuē habēs dulcedinē. Primū igitur ſunt nobis ipſius perſpiciēdę differētiæ. Quanta enim inter bouē, & equū animalia, differētia eſt: tantę inter ſe lactis ſunt differētię. boum nāq; craſſiſſimū, atq; pinguiſſimū eſt ſi mediocriter bonum præfuerit nutrimentum. humidiſſimū aūt, & tenuiſſimū: ac nequaq̄ pingue cameli: accedit minus, tametſi plurimū habet ſerum. ita nāq; cōpertū experientia eſt. Equinū autē magis cedēs ſe parabileq;: ſimiliter aſininū. hoc autem pingue nullū habet. Ideo etiam raro cogitur in caſeum. Caprinum porro medioctis ſubſtātię: & purgat imbecillius bubulo. Cæterū vtile. Ouis/ē craſſius caprino: vitiligines cuti obducit: ſi quis bibere aſſueuerit continue: vel cuti illeuerit. Suillum vero craſſiſſimū eſt: vt coagulo non egeat: quo concreſcat: et cogatur: ſerum pauculū remittit: & celerrime coctū coit. igitur ad excernendum non bonū in aluoq; vſtibundū eſt. Anni tempore humidiſſimū, & tenuiſſimū eſt verno: nempe fœtura plenū. Craſſeſcit autē procedēte tēpore: vt in ęſtate media aridius & craſſius fiat. laudatur aūt æſtiuū vtpote facile concoctu, & bene olens. Circa ætatem pubeſcentium animaliū optimū, iuuenū humidius, ſenū aridius eſt. Con coctibiliſſimū & maxime nutriens eſt omne lac: ac fere plus cunctis, quibus veſcimur, rebus: conſtās ex cōtrarijs eſſentijs: atq; poteſtatibus: ſubducendiq;, ac tenuādi. Ac cū vtētis qualitas nihil habebit: qđ ipſius naturæ aduerſetur: ipſiusq; inteſtinorū tranſitus meatuſq; facile concoquētes fuerint: vaſorū latitudine, diductioneq;: hi non exiguam ex lacte ſentiūt vtilitatem: nihilq; mali ſentiunt. Lactis cōmoda

a multis prodita ſunt medicis: mediocris alui ſubductio in bonū ſuccū conuerſio,& nutrimentū:& carnē concoctā effi cit meliorē. Vbicūq; humores morſiculantes,& vellicantes infuerint:expurgat. quare vrinæ difficultatē ſubeūti: & acu tum diducenti non ſolum potu vtile:ſed etiā inferne immiſ ſum. acutos nāq;,& vellicantes fluxus facit vtiliſſime: non ſolū abſtergendo: quæ perturbatæ ſunt partes ob humidi tatē abſtergēdi:quā in ſua habet ſeri parte:qua alluit:& citra laborē leuat corpora: verūetiā circūlitū corporibus craſſitu dine,& pingui non permittit ipis procidere in fluens acutū. Caput eſt omnibus:qui potare lac voluerint: ab alijs cibis et potibus abſtinere quoad concoctū fuerit:& digeſtū:nam niſi pcoctio ipſius anteceſſerit: vbi aliud aſſumat nutrimē tum,ipſum corrumpi neceſſe eſt: et qd propoſitum fuerit. Prеſtat autē matutino ac antelucano tempore mulctū pota re:amouere multos labores:& clementer ambulare: & vigi lem conquieſcere.id nāq; ſi feceris potū digeritur:colligitq; inutilia. Expedit autē:ſi quid aliud prius ſumptū fuerit: di gerere: illo digeſto aliud potare.

¶De lacte collectiones.

¶Lac vicinum eſt ſanguini:neq; aliud eſt,q̄ ſanguis ſecun do coctus in huberibus:habet tamen de mamillis albedinē/ ſaporitatem/& habilitatem. Et non eſt ſeparatum a ſangui ne: ſicut cholera, vel melancholia,per ſe:imo non eſt aliud: niſi ſanguis ſecundo coctus in huberibus: qd natura ppara uit ad nutrimētū animaliū:ſicut eundē ſanguinē operata eſt ad fouenda corpora. Iſaac doctrina. v. cap. xvij.

¶Lac eſt boni chimi:& facit exuberare ſanguinem:augmē tum faciens in cerebro:& eſt propinquę digeſtionis:cum ſit generatum ex ſanguine qd eſt in ſummo digeſtionis:cui ſu peruenit digeſtio quædam alia:q̄uis fiat ex membro:quod ad frigus declinat. Et propterea lactis complexio parum per ad frigus declinat. Auicenna in ſecundo canonis cap. ccccxlix.

¶Lac recēter mulctum temperamento exiſtit vicinum: licet frigiditati,& humiditati parumper approximet: qđ corpus humectat:& impinguat: ethicis inſuper,& ptiſicis, nec non ſiccæ tuſſi ac ardori vrinæ cōfert. quas operationes minime faceret: niſi frigidum,& humidum foret. Raſis. iij. Almanſoris cap. xv.

¶Lac q̄uis ſit ſuaue: tamē nō alteratur per ſe ip̄m ad amaritudinem prorſus:& iſtud eſt, quoniam frigiditas in ipſo eſt vincens caliditatem:& non caliditas frigiditatē. Et propter illud fit: ꝙ quādo moratur occurrēs ei aliqua hora: aceſcit: et iſtud eſt, quoniam compoſitū eſt ex tribus ſubſtantijs diuerſis in qualitate: quarum vna eſt ſubſtantia groſſa: ex qua eſt caſeus:& ſecunda eſt pinguis: ex qua eſt butyrum recēs: et coctum:& tertia eſt aquea: quæ dicitur aqua caſei. & vnicuiq; harum trium ſubſtantiarum ineſt complexio ſibi propria. ſubſtātia pinguis eſt maioris æqualitatis complexione.& ſubſtantia groſſa eſt frigida in æqualitate complexionis:& aquea eſt frigida,& humida. & cum res ſit ſecundum ꝙ narraui: tunc caliditas totius lactis eſt ſub caliditate totius corporis temperatę complexionis. Et propter illud eſt: ꝙ conuertitur,& permutatur per ſe ad acetoſitatē. Galenus in quarto de ſimplici medicina diſtinctione. iij. cap. vltimo. Et in. v. lib. eiuſdē diſtinctione. vj. cap. ij. inquit. Lac in caliditate ſua eſt inter flegma & ſanguinē: ſed non eſt lōgitudo eius ab vtriſq; ſimilis,& æqualis: imo a flegmate eſt longinquius,& propinquius ſanguini.

¶Si corpus eſt mundum: nihil eſt conuenientius lacte ad reſtaurandū, quod diſſolutum eſt ex membris radicalibus: et proprie lac mulierum: ſecūdo lac aſinarum:& poſt lac caprarum. & ideo eſt lac magis iuuatiuū omnibus alijs rebus ethicis: & hoc eſt propterea, quia eſt materia ſimilis primæ materiæ: ex qua eſt humiditas radicalis:& ideo nutrimentū bonum corpori exiſtit. Auerrhois. v. colliget cap. de humiditate animalium.

¶Electum lac quatuor qualitates habet. Colorē albiſſimū, clarum a citrinitate, & rubore: & a liuiditate: liberū odorem: odoriferum: & ab horrore, & grauitate alienū: liquorem inter ſubtilem & groſſum medium: vt ſi gutta ſuper vnguem aut aliud corpus ſolidū proijciatur remaneat: continua inferius lata: ſuperius acuta. Saporem acceptabilem ab amaritudine, ſalſitate, & acetoſitate liberum. Iſaac cap. xvij. dietarum vniuerſalium.

¶Bibere vero lac volenti: oportet non ſtatim ſumere poſt partum ſed poſt ad minus. xl. diebus. Hali. v. Theoricę. ca. xxvj.

¶Lac animaliū pinguiū & iuuenū quæ diſcurrendo bonas paſcūt herbas & partui adhuc vicina exiſtūt tēperatū & melius iudicatur. Nemo enim debet lacte vti animalis cui⁹ nutrimentū ignorauerit: quoniā plurimū paſtus facit ad ipſi⁹ bonitatem. Raſis. iij. Almanſoris cap. xv.

¶Malum lac euchimos vtentes ipſo, cacochimos efficit: Galenus in alimentorū cap. xiiij. A quo Auicenna in ſecūdo canonis accepit cū dixit. Non eſt aliquid nocibilius corpori q̄ lac malū: quoniā vt dicit Hippocrates in lib. de aere et aqua & regionibus: lac ſi malum eſt lapidem in veſica latentē facit: maxime autē ſi calidiſſimū. choleris rubeis pertinēs eſt. ventrem enim & veſicam calefacit, & vrinam incēdit, & lapides facit. Lac ſimiliter ſpiſſum omnino vitādum eſt: generat enim lapidem in renibus eo vtentiū vt vult Raſis in Almanſore.

¶Lac aſininū poſt fœmineū & caprinū eſt temperatius cæteris. Et lac aſininū minus exiſtēs butyroſum eſt ſubtile. caprarum vero lac eſt temperatū. & lac ouiū eſt groſſum valde. Et lac vaccinū eſt pinguius & groſſius. Auicenna ſecundo canonis.

¶Lac recipit immutationē citius oībus alijs rebus ab aere et ſimiliter permutatur in diſtemperatis corporibus ex malis humoribus: & aceſcit & caſeatur ī ſtomacho frigido: aut

in fumoſum in ſtomacho calido: et replet cerebrum. Sed ſi corpus ſit mundum nihil eſt conuenientius eo ad reſtaurãdum. Auerrhois. v. colliget.

¶ Studendum eſt vt lac mox vt ab huberibus animaliũ eſt emulctũ fugatur: ne quomodolibet ab aere tangatur. Quo niã lac in ſua ſubſtãtia eſt velocis cõuerſionis & corruptõis. Galenus. v. de ingenio ſanitatis cap. xij.

¶ Prout oportet accipiatur & quantũ virtus tolerare valuerit. Si enim vltra q̄ opportunũ fuerit ſumatur, naturã grauat, & capiti ſtomachoq; infert nocumentum. Securiſſime igitur a pauca lactis quãtitate incipiendum eſt, & paulatim ad maiorem tranſeũdũ prout digeſtiua ſtomachi docebit. Iſaac in prima doctrina.

¶ Illum autẽ qui bibit lac, poſt ipſum quieſcere oportet vt non corrũpatur & non aceſcat: verũ oportet vt nõ ſup ip̄m dormiat, neq; ſuſcipiat ſuper ipſum cibũ aliũ donec deſcendat, nec etiã poſt ipſum bibatur vinũ, quoniã alterat ipſum et coagulat, & penetrare facit indigeſtum. Auicẽna. ij. canonis cap. ccccclxix.

¶ Continuus vſus lactis lędit dentes ſimul cũ adiacẽtibus carnibus quas nominãt gingiuas. Has igiť laxat: dẽtes aũt valde putreſcibiles & corroſos efficit. Nocet ſimiliter vſus lactis viſceribus non modicũ. Galenus. iij. alimentorum.

¶ Lac coagulatũ grauitatẽ generat in ſtomacho: fumoſitatẽ mittit capiti. vnde ſuffocatio & ãguſtia ſępe generatur. & groſſitie ſua eſt ad digerendũ durũ & peius omni alio lacte. groſſos humores generat & cito faſtidium facit: & cauſa fit lienterię. Iſaac. cap. xvij. dietarũ vniuerſalium.

¶ Butyrũ etiã coctũ ſtomachũ debilitat ac dura mollificat. Qui aũt eo in comeſtione vſus fuerit flegmaticas patietur ęgritudines. quãto igitur magis crudũ, ẽ illaudabile. Et ꝓpterea ipſo nequaq̄ eſt vtendũ niſi ꝓ condimẽto, & ṗſertim a pinguibus: quoniã impiguat multũ, vt docet experiẽtia. Raſis. iij. Almanſoris cap. xv.

¶Quãdo excolatur lactis aquoſitas remanet coagulatiua ſubſtãtia: quę vocatur in noſtro vulgari recocta. huiuſmodi qdẽ ſubſtãtia corpus opportuno paſcit cibo: calidiſq; hominibus vtilis ẽ: ſtomachu & cholericũ habẽtibus fluxũ: magis autẽ ex vaccarũ lacte ſi fuerit. nec nocet homini ſi ſanus fuerit. Sed tamẽ ſi frigidus cõplexione ſit ſtomachus minime eam digerit. Hali. v. Theoricę cap. xxvj.

¶De caſeo. Cap. XIIII.

CAſei omnes mali: nullum nanq; video probari. omnes difficulter cõcoquũtur: inflant vẽtrem implẽdo excremẽto improbo & pituitoſo: & aluum exurunt. Aſſumũt enim in præparatione ab initio coagulo acumen: humiditatẽ omnẽ deponendo: præcipue veteres: quando etiam acutiores euadũt, & q̃ eſſent calidiores: ac magis exurentes: & ſitim magis excitantes: & cõcoctu difficiliores: fiũtq; mali humoris. Id propterea igitur bonum illud aſſequitur: q; reliqua edulia, quæ craſſi ſucci ſunt, eius vi attenuantur mixta: neq; id ſine detrimento. Maius nanq; detrimentum ex malo humore ipſius: ac vſtione humiditatis gignitur: q̃ ex attenuatione craſſitudinis naſcatur vtilitatis. Fugite ĩ primis eiuſmodi caſeum: ĩ quo nulla prætenditur vtilitas. Nouum caſeum omniũ optimũ eſſe putes: qui oxygalactinum nuncupatur: qui eſu ſuauiſſimus: minus alijs omnibus caſeis ſtomachum offendens: minuſq; difficulter concoquitur: ac penetrabilis: nõ vſque quaq; mali humoris. quæ communis omnibus caſeis infertur reprehenſio Rufi. Inter omnes caſeos vetuſto nouus melior: & mollis duro: & rar9, laxus, atq; hiãs admodũ dẽſo et coacto: & eximiã habẽs dulcedinẽ ſalſo: & qui mediocriter ſalſus eo qui plurimũ, vel nullũ habeat ſalem: & ſuauis inſuaui: & toſtus crudo. Coctus aũt caſeus multo ſolidior, deniq; omnes mali.

¶De caſeo collectiones.

Caſeus recens ſine ſale eſt frigidus & humidus in tertio: et eſt nutritiuus & impinguatiuus: eſt tamen malus ſtomacho: licet Diaſcorides dixerit ꝙ recẽs eſt bonus ſtomacho. Auicẽna i.ij.canonis cap.cxxviij. Caſeus carẽs ſale eſt nutribilior ſalito, & humectãs corpus, & magis carnis eſt augmẽtatiuus, & non tantũ ſtomacho nocens. Saporitus tamẽ parum melior. Iſaac in.v.doctrina.cap.xvij.

Caſeus recens non ſalitus valet ad ſtomachum calidum & leui accedit ad membra: auget carnem: lenit ventrem. Qui licet frigido ſtomacho non conueniat tamen calidum habentibus ſtomachum confert. Raſis libro.xxij.cap. vccij.

Caſeus recens humores non malos generat cum ſit mediocris inter lac & caſeum ſiccum: retinet enim partim dulcedinem & aquoſitatem lactis: & ideo ad digerendum facilior: & ad nutriendum laudabilior: maxime ſi ſale caruerit multo. Caſeus tamen recens parum ſalitus melior eſt non ſalito. Iſaac cap.xvij.vniuerſalium dietarum.

Caſeus ſalitus non vetus eſt intra eos, & velocior in digeſtione q̃ non ſalitus: & velocius deſcendit: & propterea ſtomacho frigido non eſt ita nociuus ſicut recens penitus ſine ſale: & ideo tutius ipſo vtẽdum eſt q̃ altero. Auicenna in ſecundo canonis.

Caſeus vetus peior omnibus eſt: maximeq; ille in quo acumen eſt & punctio. In hoc eni caſeo aquoſitatis nihil eſt et ex coagulo acumen adeptus eſt: ideo cephaleam mouet oppilationem in hepate generat, & in renibus calculos. Et propterea omnis quidem caſeus quãto propinquior recẽti eſt minus malus: & quanto amplius vetus & difficilioris digeſtionis erit & maiorẽ vrgens ſitim ac cephaleam capitis. Hali.v.Theoricæ cap.xxvj.

Caſeus vetus eſt vitandus quoniam in renibus & veſica parit lapides, & nullum affert iuuamentum, neq; eſt nutritiuus, neq; cito digeſtiuus, neq; bonum ſanguinẽ generans,

neq; vētrem humectans, ſed plurimū humiditatis deſiccās ſtringens vrinā, & cito in intēſionē ſe mutans. vnde eſt acutus ſicciſſimus groſſus & corruptibilis: ad exeundū de ſtomacho durus. Iſaac in doc. v. cap. xvij.

¶ Ex caſeo debet eligi qui nō ſit multū vetuſtus nec multū calidus/id eſt recens. & caſeus qui fit ex lacte paucę acetoſitatis eſt minus nociuus ſtomacho omnib⁹ ſpeciebus caſei et eius acetoſitas cōfortat ſtomachū, & nō eſt difficilis digeſtionis. Et caſeus mollis eſt melior duro, & ſpongioſus melior ſolido. Raſis. lib. xxj. continentis. cap. cciij.

¶ De oppilationibus eſt caſeus multus: quoniam adducit oppilationem in hepate & lapidem in renibus ei qui multiplicat aſſumptionem eius, & cuius hepar & renes ſunt parata recipere lęſionem. Gale. in lib. de diſſolutione cōtinua.

¶ Caſei ſumpti poſt cibū, quantūuis parū: os ſtomachi ſigillat; & faſtidiū pinguiū edulioꝝ tolerat; & cōcoctioni ac capiti ꝓdeſſe aiūt. Raſis. iij. Almāſoris. Quis aūt caſeus melior ſit vaccinus an pecorinus: dicēdū eſt ꝙ licet caſeus ouin⁹ ſit vaccino terreſtrior: alijs tñ paribus min⁹ malus & ſanior exiſtit vaccino: cū ſit boni odoris/& ſaporis/& guſtui magis ꝓportionat⁹: cū ſit fact⁹ ex lacte, cui⁹ cōplexio eſt melior. ſimiliter vaccin⁹ ſanguinē groſſiorē generat cū viſcoſior ſit ouino: & lac ouinū factū in mēſe maij eſt laudabili⁹ quocūq; alio: cū lac vernale in vltimo veris, & ī initio æſtatis ſit omni alio cōuenietius: & ꝑ cōſequēs caſeus factus in illo eſt quocūq; alio melior & laudabilior. Vaccinus aūt caſeus iā dicto eſt nutribilior, qa vnctuoſior. ſicut lac vaccinū vnctuoſius ē ouino. Caſeus vero caprinus & ſi fact⁹ ſit ex tēpatiori lacte oībus tñ caſeis eſt deterior: qa ſtatim exiccatur & terreſtrificatur/& efficit valde frāgibilis vt experiētia docet: ꝓ primo tñ die laudādus eē videtur. In caſeis maxime cauēdū eſt ne caſeus cum ſubtiliatiuis vel diureticis ſiue aperiētibus aſſumatur: quoniā perducūt ip̄m ad renes, & lapides faciūt: quēadmodū ſenſit Auicenna in. ij. canonis.

De piſcibus:& de nutrimento qđ ab aquaticis eſt animalibus. Cap.XV.

IN aqua degentiũ variȩ ſunt ſpecies animalium: differentiæ quoq; multæ. Verũ dicentur a nobis: quæ in vſum medicinæ veniũt: & ſanitatẽ ꝓtendunt. In vniuerſum igitur ſciendũ eſt/ optimã eſſe piſcium carnem: qui in puro mari vitam agunt: ꝑcipue cũ locus vẽtis cõmouetur: neq; terreſtria ſunt litora: ſed aut arenoſa/ aut ſaxis aſpera: aut rupibus alta: & ſi in ſeptẽtrionẽ cõuerſa loca/ ventis ſeptẽtrionalibus ſint obnoxia. nec dubiũ qn mare mari ſit ad gignendos piſces aliud alio melius: quatenus aut purgatius fuerit: aut fluuios ingentes, & multos excipit. In huiuſmodi igitur degentes piſces mari: quatenus abundant ſtagnis, & paludibus: eatenus ſuperantur ab eis: qui in puro degũt mari. maxime autem redundans ac flacceſcens caro eſt in lutoſa & ſordida aqua degẽtium. Eſt aũt adhuc deterior in ſtagnis, & paludibus: niſi exigua ſint ſtagna ingentia excipientia flumina: fonteſq; habeãt: & largũ effluxum: longe deteriores, ſi non effluit aqua: ſed ſtet. q; ſi ſtagna ſint: eadẽq; cœnoſa: extremȩ improbitatis erit caro. In fluuijs ſunt meliores: in qbus velox, & multus ẽ fluxus. In ſtagnãtibus autẽ fluuijs degentiũ piſcium caro nõ bona concoctu perexiguũ bonum nutrimẽtum habens. Peſſimi ſunt qui in oſtijs degunt fluminũ: quæcunq; cloacas expurgant: & balnea: aut lauias, & veſtium & telarum ſordes euehunt: & quȩcũq; per vrbes labuntur purgãdi cauſa immiſſa fiunt autẽ tum meliores, tum deteriores arte coquentiũ: hȩrbis, & radicibus bonis ad hanc rem accõmodatis: vtilibus. Fiũtq; paſtu etiã piſces tales: qualia fuerint pabula: quibus veſcuntur: quȩ tum bona, tum mala inueniũtur. Qui malo veſcuntur pabulo cum excepti ſunt, ſi paululum modo aſſeruẽtur tabeſcũt: & ſtatim male olent. Inſuaues quoq; ſunt tametſi recentes: paruulũq; nutrimentum habent. At non paruam redundantiam: & malum humorem in corpore co-

gunt: eis qui frequenter veſcuntur.

¶Problema.

¶Cur ſaxatiles piſces facile concoquũtur? Quoniam cun ꝺta/quæ ad ſaxa eſt/aqua/etiam pacato mari ſemper mouetur: micatq;. Durũ nãq;,& molle quicquid eſt: alterno motu ac reciprocatu perpetuo quieſcere non poteſt. At qđ ſemp mouetur animal tenuius euadit: eo qđ quieſcit: quare etiam piſces ab aqua commoti redundãtiam habent nullam. Eadem ratione volucres, quæ in perpetuo fere ſunt motu facile concoquũtur: ſicut cõtra: quæ tarde: vt grues/ pauones/ anſeres/anates/querquedulę/& prorſus aqua gaudẽtes omnes aues.

¶De piſcibus collectiones.

¶Dicimus naturã piſciũ vniuerſaliter eſſe frigidam,& humidã: & humoris flegmatici generatiuã: conuenientẽ calidã habẽtibus cõplexionẽ: et ſiccã: maxime in æſtiuo tẽpore & calida regione. incõuenientẽ vero frigidis: & humidis cõplexionibus: & carnoſis: maxime, quibus molles nerui fuerint et ad hyemale tẽpus venerint: vel frigidam regionẽ habuerint: naturaliter enim eos infrigidant,& humectãt. proinde, quibus cholera rubea dominatur: & calidam habẽtibus cõplexionẽ: coitum confortant: & ſperma augmẽtant. Iſaac in lib. particularium dietarum.

¶Dico q; ſanguis ex piſcibus generatus/eſt citę corruptionis. & propter hoc non eſt mirum ſi plurimæ/ ex eorum frequentata comeſtione/proueniant ægritudines. Auerrhois vj. colliget.

¶Piſcis recens vniuerſaliter eſt frigidus,& humidus: & flegma generans. ſed qui in mari naſcitur,& ſalſa aqua, minoris eſt humiditatis, & frigiditatis. Hali. v. Theoricæ cap. xxv.

¶Piſces marini calidiores: & minus humidi: & minus viſcoſi ſunt: ſalſitudo enim aquæ inhabitatæ calefacit eos incidens humiditatem & groſſitiem. vnde pinguedo eorum

minoratur. Sanguis enim: quem generant: eſt temperatiſſi
m⁹: nō groſſus: neq; turbidus: neq; ſubtilis: neq; aquoſus:
licet ſubtili vicinus exiſtat. Iſaac in vniuerſalibus dietis ca.
xxviij.

¶ Piſces fluminū in actione, & paſſione contrarij ſunt ma-
rinis: quoniam fluminalis aqua frigidior eſt: & humidior.
vnde piſces fluuiales ſunt craſſiores: & viſcoſiores: atq; pin
guiores. & ideo nutrientes plus: mali tamen: & ad digeren-
dum duri: velociterq; de ſtomacho deſcendunt. Iſaac in qn
ta doctrina cap. xxviij.

¶ Piſces: qui in fluuijs generātur: meliores ſunt ſi in fluuio
rapido, & multi fluxus exiſtant: ſicuti peiores, qui in parua
degunt aqua fluuios magnos nō ſuſcipiente, nec effluxum
copioſum habente: multo vtiq; & his deteriores: lacuū ſi au
tem oīno neq; defluat aqua: adhuc deteriores. Galenus. iij.
Alimentorum cap. xxiiij.

¶ Sanguis, qui ex piſcibus petroſis generatur, eſt tēperat⁹
naturaliter: licet ſubtilitati ſit pertinēs: & velociter a mēbris
diſſolubilis: & per cōſequēs melior ad regēdā ſanitatē: q̄ in
mēbrorū confortationē. Et piſces de clara aqua laudabilio
res: & longe minus corruptibiles ſunt: q̄ alij: & maxime pe-
troſa incolentes. Iſaac in. v. doctrina.

¶ Piſces litora, & fluuios expurgantes, & ciuitatē inhabitā
tes peſſimi ſunt: nō bene digeſtibiles: neq; euchimi: neq; de
lectabiles. Galenus. iij. Alimentorum cap. xxvj. Et in lib.
de euchimia cap. vij. inquit. Piſces paulominus omnes eu-
chimi pręter conuerſantes in paludibus.

¶ Peior omniū eſt piſcis, qui paludoſa habitat loca: aquaſ-
q; ſpiſſas, & putridas, calidaſq;. Quoniā piſcis, q in huiuſ-
modi naſcitur, quietus eſt: celeris immutatiōis in fœtorē cū
ab aqua eductus fuerit. Qui autem huiuſmodi eſt minime
comedatur. Celeris enim eſt immutationis in ſtomacho: &
in malum humorem. Hali v. theoricę. cap. xxv.

¶ Ex habentibus mollē carnē ille, qui eſt maior ad terminū

aliquem eligitur. Quẽadmodum ex piſcibus durã carnem habentibus ille, qui eſt minor. Studium igitur ſit in eligẽdo pro poſſe omni, piſces duras carnes habẽtes: quoniam ſani ores ſunt: vt ſapientes medici dixerunt. Auicenna in.ij.canonis cap.ccccclx.

¶ Durities carnis in piſcibus, & fragilitas eiuſdẽ ſignificat ꝙ neq; viſcoſi aliquid ſit in ipſo: neq; pingue: & nutrit bene alijs piſcibus magis: quando bene digeritur. Galenus in alimentorum cap.xxiiij.

¶ Meliores piſces ſunt, quoꝝ corpus eſt medium inter magnum & paruũ: & qui ſunt velocis motus, & paucę viſcoſitatis. Auerrhois.v.colliget.

¶ Cum piſces oua facere incipiunt, ſi incraſſantur, illaudabiles ſunt propter multitudinẽ ſuæ pinguedinis: & ſi macri fiunt, etiam illaudabiles exiſtunt: nec ſunt amãdi ex quantitate ſuæ matiei. Meliores itaq; erũt: qui mediocres fuerint: quoniã cum nimiũ craſſi fuerint, ad digerẽdũ ſunt duri: ſtomachũ emolliũt, groſſum flegma generantes, & viſcoſum. Si vero macri ſint: ad digerendũ quoq; duri exiſtũt. In lib. vniuerſalium dietarum.

¶ Piſces modicę humiditatis, quorũ caro frangitur ex priuatione pinguedinis, & humiditatis: abundantis nutrimẽti ſunt: quia caro ipſorũ ſolida. Et ob hanc cauſam: lucij/ carpiones/ & huiuſmodi qui carnes duras habẽt & frangibiles in partes: facile diuiſibiles: ſunt iure merito comedẽdi. Tinchæ vero/ reginę/ anguillæ/ & huiuſmodi nequaq̃: ꝓpter oppoſitas cauſas. Ex ſentẽtia Raſis in.xxij.continentis.cap. ccccxxiij.

¶ Piſces ſquãmas habentes ſunt meliores. Squãma enim ſignificat humorũ paruitatem, & aquoſitatis indigentiam. Quia natura ſuperfluitates humorũ ab interioribus ad exteriora expellit ad nutriendas ſquãmas. ſicut animaliũ natura tertiam finiens digeſtionẽ exterioribus membris mundat quęcũq; ſunt conueniẽtia ad nutrimentũ lanæ, pilorũq;

et ſimiliū. vnde piſces ſquāmas habentes duras, & groſſas meliores ſunt habentibus molles, & ſubtiles. ſquāmarū em̄ groſſities paruitatē innuit humorū. E cōtrario aūt habētes, copiā habēt humorū. Iſaac in lib. particulariū dietarum.

¶ Piſces, qui cū aqua ſola elixātur, ſunt oib⁹ laudabiliores. Quoniā eorū viſcoſitatē aqua: in qua fuerūt decocti: abſtulit: p̄cipue ſi manducentur cū ſale/menta/apio/carui/pipere/zinzibere/& ſimilibus. Iſaac vbi ſupra.

¶ Corporibus temperatis dentur piſces aſſati: aut cū oleo frixi: tamē meliores ſunt aſſati. Iſaac in vniuerſalib⁹ dietis. Deterior igitur coquēdi modus eſt frixatio. Tū quia viſcoſitatem piſcibus tribuit: tum etiam quia piſcis cum oleo frixus/ſtomachum emollit.

¶ Cancri ſolidæ carnis ſunt: difficilis digeſtionis: abundantis nutrimenti. Et caro cancrorū, & iura ipſorum conferunt ptiſicis: & augent in actu venereo. Raſis. xxij. continentis. cap. cccxciiij.

¶ Cancrorum caro omnis ſalſa eſt ſapore: vnde naturā fluxam facit: & nō cito digeritur. Et qui minus ſalſus eſt: caro eius lacertoſior, & durior eſt: & magis digeſtioni inobediēs: vnde hui⁹ aialis caro oīs humorē generat groſſū/ & flegmaticum. Hali. v. Theoricę cap. xxv.

¶ Liber Tertius de holeribus & radicibus.

¶ De holeribus in vniuerſum. Cap. Primū.

SCiendum itaq; differētias ſingulatim ſuas effectuū eſſe in vnoquoq; medicamine. Certū q̄dē certe habēt holera limitem omnia: calidæ, vel frigidę, vel aridę, vel humidę qualitatis, vel partiū tenuitatis, vel craſſitudinis. Verū quouſq; in quouis ipſorum ſit procedēdū: neq; dici: neq; ſciri a quoq̄ poteſt. Ten

tauerũt inſignes doctrina medici terminis quibuſdã cõcludere certis:qui ſatis viſi ſunt in huius artis vſum poſſe puenire. Vnũ qdã genus docuere: qđ in ſimile nr̃is corporibus trãſit tẽperamẽtũ: vt vero nũc fere loqmur:cõplexionẽ. In ipſo ſiqdẽ corpe hũano caliditatis quoddã principiũ eſt:im mutationẽ, atq; qualitatis abalienationẽ quã alterationem nũc oẽs noiant. Alterũ aũt genus fecere calidius: qđ q̃ maxime vix ferre poſſim⁹. Hui⁹ nimirũ totius caliditatis quatuor ordines,quos gradus vocam⁹, inſtituere. vt prim⁹ ſenſu vix oĩno percipi queat:vel certe nõ pcipiat:ſed cõſyderãtis tãtũ ratiõe perpẽdat. Alter q ſecũdus iã ſenſu pcipiatur. Alius,q tertius iã multũ calefaciẽs:necdũ tñ exurẽs grad⁹. Poſt quẽ quartus ac vltimus vim habet exurẽdi. Ita porro etiã refrigerãtiũ ordo eſt:vt primus refrigerãdi indicationẽ nõ admittat. Secũdus iã frigefacere ſentiatur. Inde tertius: poſtremo quartus. qui vbi terminetur tibi liceat ignorare. Iuxta hoꝝ pportionẽ noris humecta,& arida ſe habere. Cõmodius videmur facturi:vt primo de holeribus dicam⁹:nõ quæcũq; in orbe terrarũ (quis enim hoc audeat polliceri?) ſed quæ experiẽtiã pſtantiſſimorũ venere medicorũ:quæq; vim habent inſignem.

¶Problemata.

¶Cur ocyus excaleſcat: qđ ſemine vetuſtiori: vt trimo aut bimo pdierit:q̃ qđ nouo? An q, ſicut in aĩantiũ genere ſemẽ id celerius affert:qđ viget:ita etiã ſeminũ,q̃ vetuſta ad modũ ſunt:vim ſuã oẽm exhalarũt:q̃ recẽtiſſima imbecilliora pptere a ſunt:q, excrementũ adhuc pcreationi minime cõueniẽs cõtinẽt. Quę media tempore: hoc humore inutili omni exacto validiſſima eſſe probantur. Celerius igitur ſemen profundunt. Id autem ipſum nõ niſi excaleſcere eſt: quippe cum ſemen ex caule proueniat.

¶Cur porrũ proſit ad vocẽ ſonorã? Nã & perdici cõmodũ eadẽ in re nouimus? An q, alliũ quoq; elixũ delinit:& quidẽ porrũ lentitiã quãdã obtinet:quę fauces detergere poſſit.

¶ Cur aliqua germinare non terra contēta:ſed abſciſſa/aut euulſa vł recōdita poſſint: vt caules lilioꝝ, vt allia, vt cepe/ An q̇ oēs alimētū intra ſe cōtinēt:nec certo diffinitoq; loco oēs oriūtur. Creſcere aūt vnūqđq; pōt:nō eo q̇ in ſe cōtinet alimētū:ſed ꝙ decoctū iā & digeſtū illud pabulū eſt. cōtinēt igiꝛ vel antehac alimētū:ſed augeri tū dūtaxat incipiūt: cū tēpus ad id adeſt:cuius opa res illa effici pōt: velut etiā oua crocodilorū tēpus tute opari ſibi admodū nouimus. incremētū tñ cōtinuari nō licet:qm̄ aliud nō ſuppetat alimētū.

¶ De holeribus collectiones.

¶ Holera p̄cipue:atq; fructus abſq; magno replent corpus nutrimēto:& humores crudos generāt:& malos. Raſis. vj. Almāſoris cap. v. & in lib. iiij. ſuorū Amphoriſmorum ait. Holera humores humectāt:& ideo nō ſunt cibus cōueniēs. Et hoc proprie de frigidis eſt intelligendum.

¶ Oēs herbę p ſuā naturā declināt ad humores melācholicos:& hoc etiā faciūt a tota ſubſtātia: excepta lactuca:& bugloſſa. Et ideo via cibi nō videꝛ cōuenire. Auerrhois. v. colliget. Via aūt medicinę ſeu cibi medicinalis poſſūt qñq;, vt in eſtate valde calida, cōueniētes eē ad remittēdū ardorē/ſitū/ et fortē corporis caliditatē. Ex eis p maxime vti poſſumꝰ lactuca/endiuia/portulaca/& hmōi:in hyeme vero minime.

¶ Oportet, vt ſanitatis cōſeruator ſtudeat:ne cibi ipſiꝰ ſubſtātia ſit aliqđ nutriētiū medicinaliū:ſicut holera, & fructꝰ, & reliqua ab ipis:qm̄ ſubtiliātia ſanguinē ſūt adurētia:& groſſa ſunt ipm flegmaticū faciētia:& corpꝰ grauātia. Auicēna iij. j. Galenus quoq; in lib. de Euchimia dixit. Holerū quidē nullū eſt euchimū. Sed calidis, & ſiccis eo in tēpore eſt vtendum ſecundū Auicennā. iij. j. dicentē. Holera cholerica multum conferūt in hyeme:ſicut inſipida in æſtate.

¶ Noſſe oportet omnibꝰ holeribus pauciſſimū & cacochimū ſanguinē generātibus: ex lactuca autē nō multū qdem neq; cacochimū:neq; tamē euchimū ſanguinem generari. Galenus. ij. Alimentorum cap. xxxviij. Et in cap. xlj. libri

eiuſdem ſic quoq; ait. Alimētū ex bleta eſt modicum & ex alijs holeribus. Ex qbus patet: q holerum nutrimentum ſit paruiſſimū: & in via cibi ſint illaudabilia. Verū domeſtica minus mala. Syluestria vero peiora.

¶ De holeribus: & quæ in victu vitanda ſint. Cap.II.

NVnc per literarū ordinē quo magis obuia ſint q̄rentibus: quæ ſequēda in victu: quæq; vitāda: vt cuiuſlibet poſtulat natura oſtendemus: nō vt in ſyluis noſtris medicinalibus fecimus. illic ſiquidē medendi cauſa etiā quæ nō mandūtur, ac bibūtur, appoſuimus. hic ea dūtaxat: quę depoſcit viuendi ratio ex cibis. Ab ipſa igitur nūc acetoſa nobis ſumemus initiū. Inde ex ordine literarū cętera quoq; holera proſequemur.

De A Litera.

¶ De acetoſa. Cap.III.

ACetoſa frigida eſt, & ſicca: quę & ventrē ſtringit: et ſtomachū exaſperat: cholerāq; rubeā, & ſitim extinguit. Raſis. iij. Almāſoris cap. xviij. Et idē in lib. xxj. cōtinētis cap. ccxlviij. ſic ait Diaſcoridis auctoritate. q ipſa valet ad dyſenteriā: & fluxū ventris cromam: & ꝓprie ſemina maioris vt ipſe inquit Galeni auctoritate: vbi dixit: q comeditur acetoſa ab hominibus appetentibus lutū & alias huiuſmodi res horribiles. facit quoq; ad appetitum incitandum.

¶ Acetoſa domeſtica frigida eſt in primo & ſicca in ſecūdo et in ipſa eſt ſtipticitas: & omnis ſpecies eius ſuperat cholerā: & ipſius humor eſt laudabilis. Et illa quæ non eſt vehementis rubedinis, plus nutrit. Auicenna in. ij. canonis. cap. liiij.

¶ De Apio. Cap.IIII.

APium calidum eſt, & ſiccum in tertio gradu: ventoſitatē diſſoluens. Hali. v. Theoricę. cap. xvj. Auicenna in ſecūdo canonis cap. lvj. ſic ſcribit.

Apium calidum eſt in primo:ſiccum in ſecũdo. Rufus vero dixit ꝙ domeſticum eſt humidun. Verũtamẽ eius radix eſt ſicca cum cõueniẽtia. cuius operationes medicinales plurimæ ſunt. Reſoluit eñ inflationes:ſedat dolores:prouocat vrinã:ſudorem:& huiuſmodi. Verũtamen via cibi nõ commendatur dicẽte eodem vbi ſupra Apium eſt malum excitans epilentiam epilenticorum. Et ſtomacho etiam nocere videtur.cum dicat idem. Apium nõ eſt velocis digeſtionis neqꝫ deſcenſionis.

¶Apium datũ proprietatem habet cõſtipationem ſoluendi:& viam humorib⁹ faciendi:eoſqꝫ ad ſtomachum:vuluã:& caput attrahẽdi:vnde fit epilẽticis nocumẽtũ:& maxime fœtui vulua exiſtẽti. Vnde aſſuetę apium cõmedere fiũt cauſa generãdi ĩ corpore fœtus apoſtema:& putridas puſtulas. Iſaac in particularibus dietis. Et Rufus ait. Non debemus ſecũdum cibum apium laudare:quia humores toti⁹ corporis ad ſtomachũ coadunat:vnde generat vomitum:& excitat coitum. Concludamus itaqꝫ ꝙ via cibi tutius ſit ipſum dimittere:niſi ab his:qui fœtorem anhelitus:aut opilationẽ vel aliquid aliud tale patiuntur.

¶De B litera.

¶De natura Baſiliconis maioris,& minoris. Cap.V.

Baſilicon:ſiue badarũgi,hortulanus latorũ foliorum ſecundũ Diaſcoridem.qui comedit multum de eo:mouet ventoſitatem:prouocat lac:facit viſus obſcuritatem:& eſt difficilis digeſtionis. Raſis.xxj.cõtinẽtis cap.clxij. Et poſt pauca ſubiũxit.ĩquit Galenus in vltimo ſecũdi: Baſilicon eſt calidũ in ſecundo & habet humiditatem ſuperfluam: & ob hoc non eſt iuuatiuum corpori cũ recipit̃ interius:& nocet ſtomacho:& generat malos humores:& eſt difficilis digeſtionis:& deſiccat pulmonẽ & laxat vẽtrem:prouocat vrinam:& eſt velocis putrefactionis:& multiplicat choleram.

¶ Baſilicō minutum,qđ gariophilatum dicitur:calidū eſt, et ſiccum in ſecundo gradu teſte Auerrhoi in.v.colliget ca. de rebus marinis. Aperit oppilationem cerebri:& valet con tra cardiacam paſſionem humidam:& contra melancholiā: et contra hęmorrhoidas:inquit ipſe.

¶ Baſilicon,ſeu Albetaroſi calidum eſt:qđ & dolorem effi= cit capitis:& male nutrit:cuius comeſtio vtentis viſum tur= bat:quādo eo multū vtitur.ſperma quoq;,atq; lac deſiccat: ori tamē ſtomachi confert:corroborat enim ipſum:atq; cor di auxiliatur. Raſis.iij. Almāſoris cap.xviij. Et q̄ de minu to loquatur,apparet ex eo:q̄ dixit lac deſiccat:& ſtomacho cōfert:cuius oppoſitum facit maius baſilicon. Galenus.iij. alimentorum cap.iiij.ait. Licet baſilicone vtantur multi:cū oleo & garo ipſum offerentes:peſſimi tamen chimi eſt.

¶ De Borragine,Blite,& Bugloſſa. Cap.VI.

BOrrago calida eſt:& humida in primo gradu. ha bet proprietatē lætitiam generādi:ſi in vino miſ ſa potetur.cor etiā cōfortat.proinde antiqui mi= ſcebāt eā medicinis cardiacę paſſioni valētibus. Iſaac in dietis particularibus. Virtutem habet generandi bo nos humores:& valet(vt vult Diaſcorides)cōualeſcētib⁹:& ſincopizātib⁹:cardiacis:& melācholicis:comeſta cū carnib⁹

¶ Bleta,blitis,ſiue ſicla,vt Raſis inquit in.xxij.continētis/ cap.ccccxxvj. Diaſcoridis auctoritate / duas habet ſpecies. quædam enim eſt nigra:quę ex vehementi viriditate ipſius declinat ad nigredinem:& hæc conſtipat ventrem. Sed ſpe= cies alia : quæ eſt alba : laxat ventrem : & ſpecies vtraq; eſt mali ſucci ex parte nitrea : quæ eſt in eis . Ideo ſuccus eius mundificat quoties imponitur in naribus. In bletis ſunt vi res baurachię: ideo excitant ventrem:& pungunt inteſtina. ideo nocēt ſtomacho & nutrimentum ipſarum eſt modicū. calida eſt,& ſicca in primo:& humor generatus ex eis nō eſt laudabilis.

¶ Alimētum ex bleta modicum eſt:ſicut ab alijs holerib⁹: magis tamen idonea eſt,ꝙ malua,ad oppilationes hepatis. adhuc autem magis:quādo cum ſinapio,aut omnino cum aceto comeditur:& ſpleneticis eodem modo fit bona medicina.Merito quis dicet ipſam medicinam magis ꝙ alimētū: quādo ſic comeditur.Galenus.ij.alimētorum cap.xlj.

¶ Super bugloſſam vero ſis audax: & nō timeas malitiam eius:& vtere ea cū omni qđ in potu tribuis:& in cibo das.et enī iā cucurrit cōſuetudo vt in potu tribuaꝛ:& ſimiliter aqua ei⁹ diſtillata.Auicēna in prima.iij.cap.iiij.In tractatu quoqꝫ de virib⁹ cordis dixit:ꝙ cor cōfortat.poſſumus igiꝛ ſecure borragine,& bugloſſa in ſalatitijs vti cū lactuca & alijs.

¶ De C litera.

¶ De ſpeciebus Caulium. Cap.VII.

Natura caulis frigida eſt,& ſicca in primo gradu: ideo turbidū & melancholicū ſanguinē generat/ horribilē odorē dātē.Aeſtiuales eīn vſtionē generāt:ſanguinē cholerę vſtę vicinū:qđ eorū acumē mōſtrat:proinde ſunt colatiui:& mūdificatiui.Hyemales vero tāti acuminis nō ſunt:ſed vis eorū vētrē humectat:& vrinā puocat.Et vt ab eoꝝ nocumēto tēperenꝛ,elixenꝛ:& aqua prima proiecta,ī alia aqua coquanꝛ cū pinguiſſima carne pecudis:vł ſuis:& cōdianꝛ coriādro:pipere:& cimino:& allio: et eſui donētur.Hali.v.theoricę cap.xvj.

¶ Nutrimētum cauliū eſt paruū:& humidius nutrimēto lētiū:& ſanguis eius eſt malus.Cū ergo coquiꝛ cū carne pigui et gallinis fit bonus parū.Et eſt malus ſtomacho:& eſt tardę digeſtionis:eſt groſſi nutrimēti ingroſſans ſanguinem:& inflat vſqꝫ ad partes furculæ:& lateris:& facit doloroſum corpus.Auicenna.ij.canonis.cap.cxliij.

¶ Caules ſunt frigidi,& ſicci:& ideo neceſſario generant humorem melancholicum.Auerrhois.v.colliget.Raſis tamen in.xxiij.cōtinentis cap.cccccclxxxiij.auctoritate Bini maſui ſic inquit.Caulis calidus eſt,& ſiccus in primo.et

naſcens in ęſtate: malus eſt ſtomacho: cum eo ꝙ eſt in eo de acuitate. Elixus nō bene, & comeſtus laxat vētrem: tū bene, & proprie elixus cū duabus aquis retinet ventres.

¶ De E litera.

¶ De Endiuia. Cap. VIII.

ENdiuia duplex eſt/domeſtica/& ſylueſtris. Domeſtica diuerſæ eſt virtutis. Habet em̄ amaritudinē: pōticitatē: & inſipiditatē. Quæ iterū in duas partes diuidit̄. Eſt em̄ hyemalis: & æſtiualis. Hyemalis autē inſipida eſt propter ſuę amaritudinis paucitatē: & inſipiditas eius propter tēporis frigiditatē, & humiditatē. Vnde frigida eſt in fine primi gradus. alij dicunt in principio ſecūdi. & quidam dicunt eam eſſe humidam: qđ ſenſui nō apparet. Eſt autē ſiccitas palam propter amaritudinē ſuiq; pōticitatē. Aeſtiuæ autē amaritudo eſt maior: & minoris frigiditatis. Frigida em̄ eſt in primo gradu: & ſicca in medio eiuſdem. proinde peiorem generat ſanguinem: q̄ lactuca: & deteriorem. Iſaac in particularibus dietis.

¶ Endiuia in via medicinę multū cōmendatur: ſed modicū admodū in via nutrimēti. Vn̄ Auicēna in ſecundo canonis cap. ccxxxij. ſic ſcribit. Ambę ſpecies vincūt lactucā in operādo: & in p̄ſtando iuuamētū oppilationi epatis: q̄uis minorētur ab ea in cōfortādo: & in extinguēdo: & magis iuuatiua ex eis hepati eſt illa: q̄ ē magis amara ſcilicet cicorea. Natura em̄ endiuię frigida eſt in primo: & ſicca i fine ei⁹. Et hortulana eſt frigidior: & hūidior: & opatiões ſunt: qa aperit oppilatiões hepatis: & venarū & viſcerū oim: ſedat nauſeā: & excitationē cholerę: & cōfortat ſtomachū calidū: & ſylueſtris melior eſt ſtomacho: & dicit̄ ꝙ eſt cōueniēs oppilatiōi hepatis.

¶ De Eruca. Cap. IX.

ERuca calida eſt. quæ inflatiua exiſtēs capitis creat dolorem: tardeq; digeritur: ſed virgam erigere facit. Raſis. iij. Almāſoris cap. xviij. Et in libr. xxj. cōtinentis cap. cxc. dicit auctoritate Diaſcoridis.

Eruca excitat appetitũ coitus: prouocat vrinã: procurat digeſtionem: & laxat ventrẽ: & eſt calida in ſecũdo: & humida in primo: & quia eſt eius caliditas maior ſua humiditate, eſt generatiua vẽtoſitatis: addit ad coitũ: facit erigere virgã: et cũ comeditur ſola inducit ſodã: & qui vtitur ea, comedat cũ ipſa lactucas: ſcariolas: et portulacas. Et de ꝓprietate erucæ eſt, prouocare vrinã: laxare ventrẽ: ꝓcurare digeſtionẽ: & tenere inſtrumentum virge erectum.

¶ Eruca calida eſt in tertio: & humida i primo: ſubtiliat ſpęrma: generat coitum: excitat appetitũ: dolorẽ capitis facit. Hali. v. theoricę cap. xvj. Aliqui tamen aliter graduãt: nam calida ſecundo: & humida in primo exiſtit.

¶ De F litera.

¶ De Fœniculo. Cap. X.

FOeniculus domeſtic⁹ calidus eſt in medio ſecũdi gradus et ſiccus in medio: primi inobediens digeſtioni: ſed tamen ſecundũ medicinã valet ad diuturnas febres, & prouocationẽ vrinę. Iſaac in particularibus dietis. Et Auicenna in. ij. canonis cap. cclxxviij. ſic ait de ipſo. Natura ſylueſtris eſt vehementioris caliditatis, & ſiccitatis: & eſt digni⁹ tertio. hortulani autem caliditas eſt in ſecundo: aperit oppilationes: acuit viſum et Democritus quidem exiſtimauit, ꝙ venenoſi vermes paſcunt feniculi recentis ſemen: vt eorum viſus cõfortetur: & viperæ et ſerpentes fricant oculos ſuos, quando egrediuntur de cauernis ſuis poſt hyemẽ, ſuper ipſum: vt illuminentur oculi eorũ. Et humidus comeſtus facit exuberare lac: verũtamen eius digeſtio eſt tarda: et ipſius nutrimentũ eſt malum.

¶ Fœniculus ſecundum Auerrhoim in. v. colliget, calidus eſt in tertio gradu: & ſiccus in ſecũdo: et propter hoc prouocat lac: vrinam: et menſtrua: et confert oculis. Raſis autem in. xxij. cõtinẽtis cap. cccxlvj. dicit auctoritate Diaſcoridis: ꝙ fœniculus auget lac. Et auctoritate Galeni dixit: ꝙ aqua hortenſium fœniculorũ calefacit violenter: ita ꝙ poteſt po-

ni in tertio: ſed deſiccat in primo: ideo generat lac. Et p hoc ſaluat Auerrhois qui in tertio gradu caliditatis poſuit ipm.

¶De H litera.

¶De Hyſſopo. Cap.XI.

Hyſſopus vim habet calefaciēdi, attenuandiq;. decocta cum ficub⁹: & melle: & rhuta: & aqua: & pota pneumaticis ſuccurrit: aſthmaticis: tuſſi veteri: diſtillationi, lūbricoſq; perimit. cū melle mixta idem præſtat. Manditur cum viridibus ficubus ad aluū ſubducendū. ſi admiſceatur cardamomo, vel iridi vehemētiſſime purgat: & colorē efficit pbatū: ſi fiat ex ea cataplaſma cū ficu & nitro ſpleni: & aquæ intercuti cū vino ſuccurrit: & anginis. decoctio ducta in gargariſmū cocta cum aceto, laborātibus ſuccurrit dentib⁹ ex dolore: vel cōcuſſu. Calidus autem, & ſiccus in tertio: ſi Auerrhoi credamus.

¶De I litera.

¶De Intybo. Cap.XII.

Intybum frigidū, & humidū in primo gradu: confert ſtomacho: & cum aceto coctum vſu vētrem citat: habetq; vim oppilationem magis dimouēdi: q̄ vllum aliud holerū genus. ſanguinis feruorem mitigat: diſtrahit ex iecinore inflāmationes: arquatiſq; medetur: & ſua quadā proprietate iecur confirmat. Somnū adducit mediocrē. Ferunt quidam poſt ſanguinis detractionem, ſiue ex venis ſiue ex cucurbitulis cū aceto ante cibum māſum iecoris cuſtodire ſanitatē. veneris diſtinet appetitū: ſemenq; minuit frigidam habentibus cōplexionē. prodeſt aduerſum ſanguinis exputationem. hui⁹ ius admodū iecori vtile. ſemen ſuccurrit eſtubus: qui ſunt ex flaua bile. at lienem offendit. Virgil⁹. iiij. georgicorū Intybam nominauit dum ait. Strymonięq; grues: & amaris intyba fibris. Recentiores autem cicoream vocant.

¶De L litera,

¶De Lactuca, Cap.XIII.

Lactuca,cum ſit mediocriter frigida,& humida, melior eſt cęteris herbis ad generandũ bonũ ſanguinem in quãtitate,& qualitate:quæ ſi non laueť aqua melior eſt:qm̃ aqua ſuæ frigiditati, etiã humiditati prębet augmẽtũ.cito digeriť:vrinã prouocat:morſionẽ ſtomachi de cholera rubea ortam extinguit. vnde tuſſim placãs:ſanguinis ebullitionẽ refrigerat:ſomnũ vigilias habẽtibus pręſtat laudabilẽ: capitis dolorẽ de cholera rubea vel ſanguine factũ amputat:& cocta plus q̃ cruda eſui cõueniens. lac augmentat ꝓpter bonitatẽ ſanguinis:quẽ generat in qualitate:quãtitate:& perfectione:ſed tamen cum indura tur,& lactis copiam habuerit eius humiditas minuitur:& fit amari ſaporis: vnde fit apertiua:& ſanguinem generat peſſimum. iccirco eam aſſueſcentibus fit nociua:quia tenebroſitatem in eorũ oculis facit:& ſpermatis naturam corrumpit. Iſaac in particularibus dictis.

¶Lactucæ cõplexio eſt frigida,& humida in.ij.gradu. vltimo:magiſq; reliquis nutrit holeribus: & ſuauioris eſt ſaporis: & ſanguis qui ab ea generatur laudabilior eſt aliorũ ſanguine holerum. Hali.v. Theoricę cap.xvj. Q đ etiam cum eo ſentit Auicẽna.ij.canonis cap.ccccl vj.dicens. ꝙ ille qui dixit:ꝙ lactuca ſit frigida ĩ tertio gradu:iudicauit de ipſa ꝙ ſit mali nutrimẽti:& pauci:& non eſt ita: immo videť,ꝙ ĩpa ſit in ſecundo. Sanguis vero ex ea generatus eſt melior ſanguine generato : ex holeribus: & nutribilior eſt : & illa præſertim,quæ eſt elixata. Et illa quæ non eſt abluta eſt melior. Ablutio enim addit ei inflationem: & ſimiliter omnibus holeribus frigidis.

¶De M litera.

¶De mentha & meliſſa. Cap.XIIII.

Mentha ſępiſſime in mẽſam venit: ꝓpterea ꝙ omnib⁹ fere grata,ſuauiſq; cũ ſua aromaticitate exiſtat. Quę ſecundũ Auerrhoin in.v.Colliget,calida eſt,& ſicca ĩ ſecũdo gradu: & attingit de tertio.

Et habet amaritudinē cum ſtipticitate: cōfortat ſtomachū: & mouet coitum. Et vt ſentit Iſaac in particularibus diętis mentha calida eſt: & ſicca in.ij.gradu; habens ponticitatem: & aromaticū odorem: vnde ſtomachum confortat: appetitum irritat; abominationem de putridis humoribus amputat: & eſui aſſueta coitum ſuſcitat: mitigat nauſeam flegmaticam. Et ideo dicebat Serapio. Mentha comeditur cum cibis admixta: & eſt bona ſtomacho: & prouocat appetitum protractum propter ſuam odoriferationem: & aufert faſtidium: & incitat libidinē excitatione pauca. Habet enim vires calefactiuas & deſiccatiuas.

¶ Maiorana calida eſt: & ſubtilis: omnibus frigidis paſſionibus quæ in cerebro ſunt proficiens. Raſis.iij. Almanſoris cap.xxj. Et in lib.xxiij. cōtinentis cap.ccccccxix. dixit. ꝙ ipſa calefacit valde. Et Apozima ipſius bibitur in principio hydropiſis: & valet difficultati mingendi: & tortioni: ꝓuocat mēſtrua: cōfert doloribꝰ frigidis, & humidis: & dolori capitis ex flegmate. Et Auicēna in.ij. canonis cap.cccclxxxj. dixit ꝙ ipa eſt ſubtilis: reſolutiua: apertiua cū fortitudine: aperiēs oppilationes cerebri & cōferens hemigraneę: & ſodę: & humiditati: & vētoſitatibus groſſis: & dolori auris.

¶ Meliſſa calida eſt: quę ſubtiliatiua exiſtens cordis patiētibus tremorē congruit: atq; inflationē faciens virgam erigit: deſiderium comedēdi tribuit: vomitūq; aufert: & ſingultū. Raſis.iij. almanſoris cap.xviij. Et vt graduant ipſam nouitij calida eſt & ſicca in ſecundo. Et confert omnibus ægritudinibus flegmaticis: & melancholicis, efficit oris odorem bonum: & remouet fœtorē eius: lętificatiua eſt: & confortatiua cordis: iuuat digeſtionē: & confert ſingultui.

¶ De N litera.

¶ De Naſturtio. Cap.XV.

NAſturtium calidū eſt: & ſiccū ad tertiū perueniens gradū: mundificat pulmonē: & confert aſthmati: calefacit ſtomachum, & hepar: & confert groſſitiei

ſplenis: & eſt malum ſtomacho propter vehementiam mordicationis ſuæ: licet ipſum faciat appetitum. augmentum efficit in coitu. Auicēna in.ij.canonis cap.cccccxvj.

¶ Omnes ſpecies naſturcij calidę ſunt: acutæ: & nociuę ſtomacho: ventrem laxant: expellunt lumbricos: & diſſoluunt apoſtemata ſplenis. Raſis.xxiij.continentis cap.ccxix. Et poſtremo dixit auctoritate Priſciani ꝙ naſturcium deſiccet putrefactionem corporis: excitet coitum: & inducat appetitum cibi. verũ quia exceſſiue calidũ eſt: & ſiccum: a cholericis & præcipue in ęſtatis tẽpore fugiendũ eſt. Quare flegmaticis derelinquatur potius mulieribus hyemalibus, & cõgelatis: quibus eius nocumẽta parum quippe nocere valẽt: vt ratio ſumpta a cõplexione manifeſtiſſime declarat. Calidũ enim eſt, & ſiccum in quarto vt inquit Auerrhois in.v.colliget & eius virtus eſt ſimilis ſinapis virtuti.

¶ De P litera.

¶ De portulaca: pentaphilone: & petroſelino. Cap.XVI.

POrtulaca alterat materias cholericas & illas refrigerat refrigeratione lõginqua a cõplexione ęquali in.iij.gradu: in humiditate vero in.ij.& eſt lubrificatiua, viſcoſa, auferens dẽtium ſtuporem. Galenus lib.vj.de ſimplici medicina. Dicunt quidam cũ Auerrhoi in.v.colliget ꝙ frigida ſit in tertio gradu: & humida in ſecũdo: cuius tamẽ oppoſitum ſonat Hali.v.theoricæ cap.xvj. Auicenna quoq; in.ij.canonis cap.cccccxlviij.ſimiliter dixit de eius cõplexione: & ꝙ ipſius nutrimẽtũ ſit paruũ: & illaudabile: & eſt reſiſtens choleræ. valde cõfert inflãmationi ſtomachi: & hepati inflãmato: & prohibet vomitũ cholericum: & debilitat appetitũ: & abſcindit vt plurimũ deſideriũ coitus. Inquit Rufus de ea ꝙ infrigidat corpus: debilitat viſum: & amputat deſyderium coitus.

¶ Pentaphilon licet a pleriſq; in ſalatitijs aſſumatur, nullã tamen ad nutrimentum eius inuenio vtilitatem: ſed tantum ad medicinã, cum dicat Auicenna.ij.canonis cap.cccccclix.

q̃ ipſum ſit fortis exiccationis ſine acuitate: & aduſtione: & mordicatione. & quia eſt fortis exiccationis/ad nutrimẽtum nequaq̃ cõuenire videtur: ideo prætermittamus.

¶ Petroſelinum calidum eſt & ſiccum in fine tertij gradus ideoq; diureticum eſt: & incidens: vrinã prouocans.

¶ De R litera.

¶ De Rhuta & roremarino. Cap. XVII.

RHuta calida eſt & ſicca: quæ ſubtiliat: atq; vẽtoſitatẽ & inflationẽ diſſoluit. Raſis. iij. Almanſoris cap. xviij. in lib. quoq; xxij. continẽtis cap. cccc-xxxv. dixit auctoritate Galeni inter alia q̃ ſi folia eius ſumãtur per ſe tantũ: aut cũ ficubus ſiccis: & mire irritat malitiã venereorum mortiferorũ: & ſi comeditur/incidit ſperma: & quia eſt tenuis, diſſoluit inflationẽ. ideo eſt vtilior alijs ad vẽtoſitates: & prohibet appetitũ coit⁹: & diſſoluit & deſiccat vehemẽter: quia eſt fortis deſiccationis: & impoſita oculis viſum acuit: prouocat mẽſtrua: dolorẽ infert capitis: cõſtipat ventrẽ: corrũpit ſperma: & deſiccat: & humores adurit: & plurimũ ſanguinis in cholerã cõuertit. Et ideo tanq̃ inimica fugiẽda eſt in via nutrimẽti. Et dũ humida exiſtit calida eſt & ſicca in. ij. Sicca vero in. iij. Et ſylueſtris in. iiij.

¶ Roſmarinus calidus, & ſiccus in. iij. gradu: vt Serapio inquit. Et ꝓpterea ad plures valet infirmitates: vt Raſis ait in xxiij. cõtinentis cap. ccccccxliiij. auctoritate Diaſcoridis. & inter cætera dixit. q̃ oẽs ſpecies eius cum melle in oculis poſitæ acuunt viſum. Ad plura quoq; alia confert. Quæ quia p̄ſentis nõ ſunt ꝓpoſiti: dimittimus. ¶ De S litera.

¶ De Spinachijs: Sparagine: Saluia: & Sinapi. Ca. xviij.

SPinachię valde ſunt bonę: & tẽperatę: valẽt gutturi, & pulmoni, & ſtomacho: & humectãt vẽtrẽ: & ſunt in. ij. gradu frigidę, & humidæ. Auerrhois in. v. colliget. Et ſibijpſi videtur contradicere: aut litera eſt corrupta. Quomodo ſunt tẽperatæ ſi frigidę ſunt: & humidę in ſecũdo? Et ideo ſaluando eum dicere poſſum⁹,

ꝙ delēdū eſt ly frigide. vñ Haliabas.v. Theorice dixit. Spinachia in calore & frigore tēperata eſt: ſed humectat. Et ſimiliter dixit Auicēna in.ij.canonis cap.ccccclxxx. Natura earū tēperate frigida eſt:& humida in fine primi:& ſunt lenificatiue:& nutrimentū carum melius eſt nutrimēto cryſolocāne:& in ipſis eſt virtus abſtergendi limatiua:& vincunt choleram:& fortaſſis refugit ſtomachus a iure earū: ergo auferātur a iure ſuo:& comedātur:& cōferūt pectori,& pulmoni calido. Raſis.iij. Almanſoris cap.xviij.dicit. Spinachiæ ſunt tēperate, que gutturi, atq; pulmoni, necnō ſtomacho,& hepati cōgruentes ſunt: ventrē leniūt. Quarum nutrimentū bonum exiſtit:& optimū. Iſaac in particularibꝰ dietis de ipſis ita ſcribit. Spinachia: frigida:& humida eſt in primo gradu: vētrem humectat:& gulæ de ſanguine & cholera rubea dolenti valēt. Quare nō debemus eas deſpicere: cū bonum ſit earum nutrimentū: licet paruū: ſicut & aliorū holerū. vnde Auicēna.iiij.ſ.cap.j. Nutriens quādoq; eſt multæ quātitatis:& pauci nutrimenti: ſicut holera,& fructus &c.

¶ Via medicinæ ſparagos approbamꝰ: via autē nutrimenti nequaq̄. Quoniā oīa talia per aquā elixata cū oleo,& garo offerent, modicū aceti ſupinfundendo. delectabiliora em̄ ſic & meliora ſtomacho fiunt. alimentum verum corpori dant paucū:& nō boni chimi. Ex galeno.ij. Alimētoꝝ cap.lv. Et Iſaac etiā in particularibꝰ dietis dixit. Sparagus calidus eſt, & humidus in primo gradu. qui domeſticꝰ: & ſylueſtris exiſtit. Domeſticus temperatior eſt;& ceteris nobilior: proinde ſperma augmētat: ſtomacho cōuenit: vrinā ꝓuocat. Syluestris vero calidior,& ſiccior: ideoq; plꝰ colatiuꝰ. Et q̄dā dicūt ſparagū coitꝰ eſſe augmētatiuū: q̄d Diaſcorides negat. Raſis quoq; in.xxj. continētis ca.lxxxvij. auctoritate Galeni dicit de ipſis. ꝙ valent ad oppilationes renū.& in.iij. Almāſoris. ꝙ calidi ſint,& humidi: ſpermati augmentū tribuētes. ſtomacho nō ſunt cōgrui, immo nauſeam quādoq; faciunt.

¶ Saluia habet manifeſtā caliditatē cū ſtipticitate puſilla.

vbi autē hoc dixerit Galenus:nullꝰ expreſſit.Nos autē dicimus:ꝙ in.vj.de ſimplicibꝰmedicinis ca.cxxiiij.Sed ſi marmacora ſit ſaluia:vt aliquibus placuit:dicēdū erit cū Auicēna in.ij.canonis cap.cccclxxiij.ꝙ ipa ſit calidior maiorana: & fortior & calida in.iij.& ſicca in.ij.& ſit ſubtilis:reſolutiua: ſedatiua vētoſitatū:apertiua oppilationū flegmaticarū vbi ſunt:cuiꝰ odoratus vltime facit ſoda:cōfortat ſtomachū: & aperit oppilatiōes viſcerū:& deſiccat humiditatē ſtomachi: & cōfortat inteſtina.Pauli quoq; auctoritate dicitur:ꝙ confert paraliticis.Et potius eſt dicenda medicina:ꝗ cibus.

❡Sinapis natura videt̃ eſſe calida & ſicca vſq; ad quartum gradum: vt voluit Auicēna in.ij.canonis cap.cccccxcvj. Et ꝑpterea incidit flegma:& cōfert dolori iuncturarū: & ſciaticæ:& mundificat humiditates quæ ſunt in capite: & ſi bibat̃ cū aqua mellis,aufert aſperitatē antiquā quæ eſt in cāna pulmonis:extenuat ſplenē:facit ſitim:et facit deſideriū coitus. Et(vt placuit Iſaac) calida eſt et ſicca in medio quarti gradus:humiditatē capitis et ſtomachi deſiccat: & ſemē eiꝰ tritum diſtēperatum cum vino facit bonū ſtomachū:ſi ieiuno ſtomacho accipiatur: & excitat coitum. Ex his ergo apparet ꝙ plus medicinę nomē:ꝗ cibi ſibi vendicauerit.

❡Pars Secūda libri Tertij De natura Radicum.

❡De Radicibus in diuerſum. Cap.I.

HOlerū hærbarūq; vim naturāq; eorū: quæ maxime vſu peritiſſimorū,medicorūq; experientia cognita ſunt: in ſuperiore parte diximꝰſuggerente nobis quæ diceremus,oia amœniſſimo/infinitoq; diuinę bonitatis fonte:vt poſtulanti nulli vnꝗ defuit mortaliū:nūc pariter eodē pectꝰnoſtrū irrigāte:Radicū vim medicā:& inſalubrē aperiemꝰ. Queādmodū ſupra nō carnium modo vim: ſed etiam partium animalium: & holerum: reliquorumq; naturam duximus recenſendam:ita

radicum medicamina dicturi: non ſolida modo attingem⁹: ſed quecũq; in ipſis cõtinentur: pituitã: biles duas: & id gen⁹ alia. Radices dicunť q̄ ſępenũero effoſſa parũper terra radũtur: vt arbores melius fruticeſcant. A radix radico deducitur: qđ eſt radicem facio: aut radicem capio. Plynius. Cum pali defixi radices cepiſſent.

¶Problemata.

¶Cur plantarum acrium ſemina acriora ſunt: q̄ radices, et folia? An q̄ ſemine omnia oriunť: inq; cæteras omnes partes ex eo veluti fonte quodam, vt quidam aiunt, & ſapores: & odores deriuari neceſſe eſt. Nam etiam odores omniũ vna cum ſeminibus eſſe ſuaues incipiunt. Q: ſi acritudo cæteris ex ſemine proficiſci ſolita eſt: ſemen ipſum maxime eſſe tale ratio exigit.

¶Cur tenues radiculæ acriores ſunt? An q̄ ampliores illæ ſpatio temporis longiori plenius concoctæ miteſcunt?

¶Cur allia, & cepę ſolę ex plantis reconditæ germinare poſſunt? An q̄ humore, alimẽtoq; ſunt refertę. Copia igitur alimẽti eſt: q̄ germẽ efficere queat. Idq; conſtat: argumentoq; eſt ſquillarum: tũ etiã bulborum: qui idem facere poſſunt. creſcere autẽ quodq; ſolet: cum tempus venerit.

¶De Radicibus in vniuerſum Collectiones.

¶Radices holerum omnes quidẽ, vt ita dicatur, ſuperfluę ſunt. vniuerſas quidẽ radices: vt diſdigeſtibiles ſuſpectas habẽdum: guſtandum autem ſolas calidas: & acres: ſicut et allij: & ceparum: & raphanides: & has, vt pharmacũ magis: q̄ cibum. Galenus in lib. de ſubtiliante dieta. cap. ix.

¶Radices indigeſtibiles ſunt, & turbatiuæ. dico autem raphanidas: allia: cepe: napi: & omne tale genus. Q uorũcunq; eñ radix & qđ ſecundũ terram natum, hæſibile eſt. hęc autẽ omnia in indigeſtibilem ſpeciem ſeparãtur. Accidit eñ alimenta ex radicibus emitti omnibus partibus naſcentium. colligunt eñ in ſeipſis humiditatem multã radices: & hãc in

digeſtam habentes plurimam:non enim cōtingit digeſtam eſſe omnē.Qđ enim digeſtū:videtur eſſe perfectum:qđ autem in radicibus humidum,alibi aſſumere finē digeſtionis diſtributum ad partes naſcētis.omnia em̄ a radice nutriunt̃ propter qđ quidē neceſſarium indigeſtas ibi humiditates eſſe.Collectę em̄ hic expectant finem ſuperioris digeſtionis. Quare in radicibus rationabile illaboratas eſſe plurimas humiditates.Veriſimile igit̃ & noſtris corporib⁹ ab his alimentū humidū derelinqui:& turbatiuū.Hęc fuit Meneſithei ſententia:q̃ & ſi vniuerſaliter a Galeno nō approbet̃ in plurib⁹ tamen verificatur:vt ratio per ipſum adducta demonſtrat.

¶De Allio. Cap.II.

ALlium habet virtutē calefaciēdi:& diſſoluēdi vētoſitates,& iflationē ventris:deſiccat humiditatē ſtomachi:prouocat ſitim:& ei⁹ vſus expellit cucurbitinos:& prouocat vrinā:& eius eſus cōfert morſui canis rabioſi:& eſt bonū mutationi aquarū & nocumēto inducto ex eis.Et comeſtum crudum,vel coctū clarificat vocē:& mitigat tuſſim cronicam.Allia incidūt humores groſſos:& viſcoſos:& nocent oculorum tunicis:& eorū humoribus:& reddunt viſum turbidum:nocent etiam auribus:capiti:& pulmoni & renibus:& ſi in aliquo membro eſt morbus mouet & excitat in eo dolorem. Raſis.xxj.continentis cap.clxxx.Et dixit auctoritate filij Meſuę.Allium eſt calidum in.iiij.diſſoluit flegma ſalſum,generatum in ſtomacho:& de ſui proprietate calefacit ſtomachum frigidum & humidum:& valent contra dolorem inteſtinorū abſq; febre.Et iueni:ꝙ eſt bonum vlceribus pulmonis valde.valet etiā cōtra obliuionē:aſthma:tuſſim.multiplicat ſpma:nocet autem hemorrhoidibus:tenaſmoni:fluxui ventris:ſcrophulis & habentibus ethicam:pręgnantibus & nutricibus. Ex his omnibus poſſumus concludere:ꝙ allia via cibi nō conueniant:& pręcipue calidas habentibus complexiones. via medicinę quandoq; in hyeme.

❡De Scalonia, ſeu Bulbo, & Cepe. Cap.III.

BVlbus dicitur cepe ſine tunicis: in cuius ſapore eſt amaritudo cũ ſtipticitate: & virtus ei⁹ prima deſiccat: & abſtergit: & incuruat: & quãdo comedit̃ generat humores viſcoſos: groſſos: & malos: quia eſt difficilis digeſtionis: & inflatiuus exiſtẽs/ſtimulat comedentẽ ipſum ad coitũ. Rubens autẽ eſt bonus ſtomacho: et amarus eſt melior dulci: quia facit digeri cibũ. & oẽs ſpecies bulbi ſunt calidę & acutę excitãtes libidinẽ: calefacientes linguã: & nutriũt multũ: & in carne faciũt augmẽtũ: verũ generãt inflationẽ. Oportet vt fugiat̃ nimi⁹ vſus eorũ: quia ſunt nociui neruis. Serapio. Auicẽna.ij. canonis dicit ꝙ bulbus eſt cepe qđ comeditur paruũ ſimile cepe narciſci: cuius natura ꝓpinqua eſt naturę cepe: & fortaſſe eſt ſiccus in primo humiditate ſupflua: & nutrimentum eius non eſt laudabile.

❡Cepe calidum eſt in quarto gradu ſimiliterq; ſiccum: habet tamen humiditatem quãdam, & vẽtoſitatem qua coitus appetitũ irritat: ſperma auget: capitis dolorẽ prouocat. qui id vult comedere, cũ aceto ſumat. Hali. v. theoricæ ca. xvij. A quo in graduãdo ipſum videtur accepiſſe Auerrhois. v. colliget: cũ ait. Cepe calidum eſt in. iiij. gradu: & habet groſſam ſubſtantiam. Et ideo quando ponitur in ano aperit horificia venarum: & prouocat ſanguinem hęmorrhoidalem.

❡De natura Enulæ, & Cariotæ. Cap.IIII.

ENula calida eſt, & ſicca ꝗ ſtomacho multis humorib⁹ bona exiſtẽs, hepatis ac ſplenis aperit oppilationẽ. Qui aũt ex ea multã comedit quãtitatẽ ſanguinis patiet̃ corruptionẽ: ac ſpermatis incurret minorationẽ. Raſis. iij. Almãſoris cap. xviij. Et i. xxij. cõtinentis ca. cccxxxij. ſic inquit. Enula eſt calida & ſicca in medio gradus tertij: & in ea eſt humiditas ſuperflua: & confert dolorib⁹ antiquis, & frigidis. Sed abũdãs abſumptio eius infert

dolorem capitis ex abundantia vaporis ipſius.& quia calida eſt cōfortat veſicam:& prohibet diſtillationem vrinæ accidētem ex frigore:& tardat in ſtomacho ex groſſitudine ipſius:& ſi conditur cū aceto eſt minoris caloris & minoris nocumēti in calidis perſonis : & præcipue ſi bene lauetur cum aqua dulci. Valet autem ad tuſſim:& coarctationem anhelitus:quando cum melle permiſcetur.

¶ De radice Cariotę ſiue dauci nō reperi de ipſa diſtinctam a Paſtinaca determinationem:ſed ſemper ſimul de eis locuti ſunt:quia fere eiuſdem ſunt virtutis. & eſt paſtinaca agreſtis cuius ſemē ſecundū Theodericū Priſcianum eſt careos De ipſa dicit Galenus in lib.de ſubtiliante dieta.cap.ix. Ad pręſentia radices dauci & carioti nil habēt nociuū:ſicut neq; idoneum. Radix eius aliquid ventoſitatis habet:& libidinoſitatis:& calefacit in medio.ij.gradus : & humectat i primo. indigeſtibilitas ipſis ineſt:vrinatiuę autem ſunt : & ſi abundat aliquis ipſarum vſu mali chimi mediocriter ſunt. Melioris autē chimi:quæ cariotæ:q̃ quæ paſtinacæ ex quibus eliciamus ꝙ frequētatę minime ſunt laudabiles.

¶ De Napis,& paſtinacis. Cap. V.

ALimētum naporum melius eſt q̃ raparū : & magis pectori iuuās. verūtamen groſſum eſt: vt raparum nutrimētum. Galenus.ij.de alimētis cap. lix. Et Hali.v.theoricę cap.xvij.ait. Selgeniū,et eſt napū,calidum eſt:& humidum. In quo eſt groſſities:& inflatio:ideoq; plurimo nutrit cibo:ſperma auget : & in eo eſt virtus ſubtilians:qua vrinā prouocat. Ex quibus apparet: ꝙ q̃ ſimillimi ſint rapis:qui ſpecies ſint earū. Napi(vt iquit Raſis.iij. Almāſoris)calidi ſunt,& humidi:qui inflationem et crudū generāt flegma. Renes etiam & dorſum calefaciūt: ſperma quoq; acuunt:atq; gutturis,& pectoris lenitatē efficiunt:bonumq; viſum faciūt. Dicit Raſis in amphoriſmis ꝙ ſunt cibus cōueniens : qđ videtur falſum:& in dictis eius

videt cõtradictio. ſi eñ generãt flegma crudũ quõ ſunt cib⁹
cõueniẽs? Sed credo ꝙ amphoriſmus habet lr̃am corruptã.
¶ Paſtinaca inflatiua eſt & digeſtioni inobediẽs: venerẽ irri
tat & prouocat vrinã. Hali.v. Theoricę ca.xvij. Et Iſaac in
particularibus dietis dicit. Bancia calida eſt in medio.ij.gra
dus: & humida in principio primi: quæ duri, groſſiq; nutri-
mẽti eſt: & min⁹ q̃ rapa nutrit: & habet quiddã acuminis: vn
de eſt extenuatiua: & diaforeſin faciẽs. vrinã & mẽſtrua ꝓ-
uocat: habet etiã aliquãtulũ inflationis: vnde coitus eſt iuua
tiua. q̃ aſſuefacta illaudabilẽ generat ſanguinẽ: & ſylueſtris
nõ inflat oĩno: & ꝓuocat vtrũq; magis q̃ hortulana: & eſt dif
ficilis digeſtionis & minus nutritiua rapis: & nimius eſus ei⁹
generat malum chimũ.

¶ De porris. Cap.VI.

Porrum calidũ eſt, & ſiccũ: qđ licet appetitui auxi-
liũ tribuat: caput tamẽ dolere facit: ſomniaq; ma
la demõſtrat: atq; his, qui cephaleã pati ſoliti ſunt
et q a calore lędũtur malũ exiſtit. Raſis.iij. Almã
ſoris cap.xviij. Et in.xxij. cõtinẽtis ca.cccccclxxxiiij. dixit
auctoritate Diaſcoridis: porrũ hortẽſe inflat: & eſt mali chi-
mi: & ex eo accidũt ſõnia mala: ꝓuocat vrinã, lenit vẽtrẽ, vi
ſũ attenuat, affert caliginẽ oculis, ꝓuocat mẽſtrua, & nocet
veſicę hulceratę. icitat coitũ: & coctũ cũ melle aſſumptũ mũ
dificat canalẽ pulmonis: & frequẽs comeſtio eius obſcurat
viſum: & eſt malũ ſtomacho: & eſt modici nutrimẽti inferẽs
dolorẽ capitis: corrumpit dentes, & gingiuas.

¶ De rapis. Cap.VII.

Rapa calida eſt in ſcđo gradu: & humida i primo.
multũ plus cęteris nutrit: dure tñ digeritur: mollẽ
et inflatiuã facit carnẽ. ꝓinde ſui vẽtoſitate, & in-
flatione coitũ incitat. quę ſi in aqua coquatur: & il
la eiecta in alia recoquatur duritię ſuę ſubſtãtia tẽperatur: &
mediocriter inter bonũ & malũ nutrit. quæ autẽ nõ bene co-
cta fuerit: digeritur difficile: ventoſitatẽ generat: & in venis

et poris oppilationẽ facit. Iſaac in particularibus dietis. Et Auerrhois. v. colliget. dicit. Rapæ calidæ ſunt, & humidę: generãt vẽtoſitatẽ, mouẽt coitũ, eo ꝙ renes calefaciũt: & habent mirabilẽ proprietatẽ ad illuminandũ oculos.

❡De Raphano. Cap. VIII.

RAphanus paſſiones facit, & turbatiões: eo ꝙ eructationẽ generat fœtidã: ideoq; qui vomiturus eſt, eo vtitur: cibus eñ malus eſt, & groſſus: digeſtiõis tardę: difficile a ſtomacho deſcedit. Quidã aiũt digeſtionẽ adiuuare: ſed econtra eſt rẽ inuenire: neq; eñ digeritur: q̃to minus ipẽ digerit. Hali. v. Theoricę ca. xvij. Et vt Raſis in. iij. Almãſoris cap. xviij. inqt. Raphanus calidus eſt, & groſſus: qui in ſtomacho longã faciens moram flegma incidit: atq; cibũ ad os eleuat ſtomachi: vomitũ quoq; mouet: cuius folia cibum digerunt: & appetitiuam adiuuant quando ex eis parũ ſumitur. Idẽ. xxij. continẽtis. Radix raphani generat ventoſitatẽ: & eſt mala ſtomacho, multiplicat eructationem, & prouocat vrinam, & calefacit: & ſi comeditur ante cibum, ſupernatat cũ cibo & ſubleuat illũ: et ſuperiora ſtomachi: & non dimittit quieſcere: & ſi comeditur poſt cibum lenit ventrem: & ſubuenit ſuper penetrationem nutrimenti.

❡Pars tertia libri Tertij De ſeminibus.

❡De ſeminibus, quæ pro ferculis accipiuntur in vniuerſum. Cap. primũ.

QVæ ſint radicum partes, & holera, & iura dictũ eſt hactenus. Nũc reliqua medicamina pſequamur: quæ ſunt terræ ſemina, & quę legumina, quę pro ferculis accipiũtur. Quę vero memoratu, tum odioſa, tũ ſceleſta putam⁹, omittem⁹: in hac pte Xenocratis doctrinã ęmulari, haud quaq̃ bonũ exiſtimãtes: ne nõ

tã effugere mala: q̃ docere velle videamur: A noſtro nãq; inſtituto: qđ eſt bona amãdi, & fugiẽdi mala: vtq; oſtẽdamus quot bonis optimi maximiq; dei larga manu cumulatũ ſit humanũ, & mortale genus: maxime fuerit alienũ. Vt igitur nulli vſui bono eſſe poſſunt: ita fugiẽda. Excãtamẽta, quoq; oĩa, tãq̃ mõtiũ ꝓruptę, inuiſęq; rupes, fugiẽda: ne malorũ dęmonũ reticulis obuoluamur: eorũq; iſidioſis, captioſiſq; tendiculis obligemur: & poſtremo in vitę tã corporis, q̃ aię perducamur, planeq; rapiamur interitũ: ꝑcipue cũ nihil ſit tã arduũ: nihil tam videatur factu impoſſibile: qđ facile ab optimo maximo deo conſequi animi innocentia, ꝑcibuſq; nõ poſſimus. qđ affatim verum eſſe poſſumus colligere ſi ſanctiſſimorũ virorũ admiranda nobiſcũ facinora reputemus. Malorũ itaq; & improbitatis arma relinquẽtes: ꝑcepta quæ vſu, & experientia doctiſſimorum virorum vtilia cognita ſunt, memorabimus ab leguminibus ſumentes initium.

¶Problemata.

¶Cur potius frumẽti ferax eſt piguis ac profunda regio, hordei vero leuior terra? Vel ꝙ ſemina valida plus egẽt nutrimenti. Imbecilla vero tenue, & leue poſtulant alimẽtum. Eſt nãq; hordeum imbecillius, & rarius. Vnde neq; multum affert nutrimẽtum, & graue: quod ipſa teſtatur ratio: ꝙ eius granum in arida opertum terra melius exurgit: ꝙ cum ſit minus firmum, minore egeat alimento. ideo vulgaris illa vox frumentum in lætamine, hordeum in puluere ſeratur. ꝙ frumentum denſum, & lignoſum melius naſcatur in humido mollitum. Hordeum ob raritatẽ a principio ariditatem appetat. vel ob caliditatem temperamentum minime obledat mediocre. At hordeum frigidius.

¶Cur omnia odorata ſemina vrinam ciere poſſint? An ꝙ calida et tenuia ſunt: tale autem quodq; vrinam citat: celeriter enim calor inditus ille extenuat. Nec odor ipſe aliqua corpulentia concretus eſt. Nam & quæ non bene olenti

velut allia, vi ſui caloris vrinam mouēt. Vel potius vim reſoluendi liquefaciendiq; obtinēt. Calida vero ſemina quæ bene olēt, ideo q̄ odor omnino calore afficitur: fœtida ſane in concoctu ſunt. Nec ſolū calida: verūetiam plene eſſe cōcocta debent: quæ prouocatura vrinam ſint: vt vna deſcendendo humores poſſint extenuare.

¶De ſeminibus: quæ pro ferculis accipiuntur: in vniuerſum collectiones.

¶Granorū nouorū ante. vij. mēſes nutrimēta groſſa ſunt: & viſcoſa: ad diſſoluēdū dura: ſed tamē cū bene digeſta ſūt, multū dant nutrimētū: & tarde diſſolubile a mēbris. Grana vero inueterata: ſed nō corrupta: in nutrimēto ſunt meliora et a mēbris ad diſſoluēdū facilia. ideoq; in ſanitate cuſtodienda meliora ſunt q̄ ad membra confortāda. Inueterata vero magis q̄ oportet, ſunt illaudabilia. Iſaac in vniuerſalib⁹ dietis cap. xj.

¶Legumina, & fructus ſicci ſiue ſemina q̄ comedūtur ſi in aqua infuſa nō eleuabūtur: & mollia facta nō fuerint: ſed retinētia priſtinā duritiē: peiora ſunt oībus: & ad ſignificationē, & ad digeſtionē. contraria vero omnibus meliora. Galenus in lib. de Euchimia & cacochimia.

¶Quæcunq; grana in odore peſſima: vel in ſapore ſunt abominabilia: nutrimenta eorum ſunt abhorrenda. Iſaac in vniuerſalibus dietis cap. xj.

¶De Cicere. Cap. II.

Cicer legumen inflans/nutriens, bonū aluo, vim mingēdi excitās, lac agit, & ſemen, & mēſtruū: cuius coctio calculos in renibus atterit. Alterū genus ciceris: qd̄ cicercula a noſtris: horobia a græcis: potētię cōuellēdi/diſtrahēdi/ſecādi/abſtergēdi. ideo & lienem, & iecur, & renes purgant, & ſcabies, & impetigines abſtergent: & parotidas, & teſticulos obduratos diſſoluūt: nec nō hulceroſa iā vetuſta cōſuetudie cū melle curāt. Sed cicer hulceratā veſicā, & renes offendit: auertit malū multū ipſius

ſncoctū ipſi ros marinū & manſum: vt etiā alliū. Auerrhois in.v.colliget dicit. Cicera ſunt tēperate calida,& humida:& habēt inflationē:& ꝓpterea tertia earū ōpatione habēt generare ſperma,& ꝓuocare vrinā,& mēſtrua:& frangūt lapidē: ſed hoc faciūt plus nigra,q̄ alba:& ſi comedūtur recētia, generāt in ſtomacho & inteſtinis multas ſuperfluitates:& ſunt duriora ad digerendum:niſi primo eſſent infuſa.& habēt ꝓprietatē faciendi bonū colorē:& hoc faciunt quia acuūt calorem:ita vt generetur ſpiritus ventoſus: & per hanc viam valent coitui. Sed Hali.v. Theoricę cap.xv.ſic de eis inqt. Cicer calidum eſt & ſiccū:& in eo eſt humiditas quędā, & vētoſitas,& inflatio: vnde & ſperma generat,& coitus appetitum:lac auget &c.

❡De natura fabę. Cap.III.

FAba:quę recens eſt,& viridis,frigidā habet complexionē,& humidā,flegma generās. Quæ vero ſicca eſt:cōplexio illi frigida inuenit̄,& ſicca: vētoſitatē generat:& inflationē plurimā: & ſi minorē q̄ recēs. Eſt laudabilior fabę comeſtio ſi corticibꝰ mūdata coquatur donec diſſoluat̄: abit ab ea vētoſitas eiꝰ: teraturq; mola diligētiſſime,tūc eñ minuit̄ vētoſitas,& inflatio:maximeq; ſi cimini aliq̄d addideris & darſeni/ id ē cinamomi/ piperis. Hali.v. Theoricæ cap.xv. Q̄d etiā ſentit Almāſor in.iij.cap.ij.dicēs. Fabę tēperamēto ꝓximę exiſtūt: licet frigiditati parūper attineāt:q̄ multū inflantes ſcothomiā generāt:caput ꝓterea grauāt:corpuſq; totū diſſolutū efficiunt.& ideo ſolitis pati ventoſitatē ex cholica,vel ex ruptura malę ſunt. virides aūt humores generāt crudos: & in ſtomacho, et inteſtinis generāt flegma:& in ipſis ventoſitatē excitant.

❡De natura frumenti & ſpeltæ. Cap.IIII.

FRumentū coctū in aqua eſt groſſum/ viſcoſum/ oppilatiuū/& durū digeri plus alia re: et eſt valde malū. Auerrhois.v.colliget. Raſis aūt.iij. Almāſoris cap.ij.ſic ait. Triticū tēperamēto eſt vicinū

licet caliditati parũ attineat. Q đ autẽ põderoſius inuenitur et ſolidius: maioris eſt nutrimenti. hominibus quoq; oĩbus alijs granis magis cõueniẽs, & magis ꝓpriũ inuenitur: ſanguis etiã ex eo generatus omni ſanguine, qui ex alijs generatur granis, temperatior exiſtit.

¶ Spelta eſt ꝓpinqua virtuti frumẽti: & eſt media inter calidum & frigidũ. Et aliquod eſt genus habẽs in caſula vnum granũ: & aliud habens duo: & vocat latine farri. Raſis. xxj. continentis cap. cxciij. Et poſtremo dicit Raſis auctoritate Galeni ſic. Spelta non deſiccat: ſed digeritur, ſicut frumentum: & generat humorem groſſum, & eſt tardi deſcenſus, & multi nutrimenti, & fortis.

¶ De Faſceolis. Cap. V.

FAſceolus alius albus: cuius cõplexio frigida eſt, et ſicca. & alius rubeus: & in eo calor eſt, & inflatio niſi q; eius inflatio minor eſt: q̃ fabarum. Hali. v. Theoricæ cap. xv. Iſaac quoq; in particularibus dietis. Faſceoli calidi ſunt in medio ſecũdi gradus, & humidi in fine, hoc autem teſtatur: q; vt plurimum non perfecte vt grana poſſunt deſiccari: et ſi deſiccentur: non multũ temporis ſeruari valent: ideoq; humores gignunt groſſos: inflant nãq;: ventoſitatem fumũq; plurimũ generant: atq; caput implent: ſomnia peſſima, & terribilia faciunt, & corrupta. Et ipſorum albi minus calidi, & humidi: vnde eorũ nutrimẽtum groſſius eſt, & ad digerendum durum. humores flegmaticos faciunt, & groſſos. attenuare autem volentes groſſitudinem eorum: eos elixent, & elixatos a corticibus mundent, mundatos cum ſale, & oleo, & pipere comedent. virides albi ablatis corticibus cũ ſale ſunt aſſumẽdi & ſinapi, & origano, & pipere: merum vinum, & forte cum eis accipiẽtes. impinguãt corpus: vrinamq;, ac menſtrua prouocant, & ventrem reddunt mollem: & maxime rubei: & capitis efficiunt ſcothomiam.

¶ De natura Lentis. Cap. VI.

LEnticulę frigidę ſunt,& ſiccę:& ſanguinē generāt melancholicū,& corpus deſiccāt: ſperma quoq; deſtruūt,atq; ſanguinis ex tinguūt caliditatē. infrigidāt em̄,atq; oculorū tenebroſitatē,& melancholicas efficiūt ægritudines:cū aliqs in comeſtione eis frequēter vtitur. Raſis.iij. Almāſoris cap.ij. Et vt inqt Auerrhois.v.colliget. Earū virtutes tres ſunt: quia priuāt coitū, et obfuſcāt viſum:& qn̄ coquūtur in aqua pluries, ſtringūt ventrē. Hali.v. Theoricę ca.xv.ſic ait. Lenticula frigida eſt in ſecūdo gradu,& in tertio ſicca. vnde melancholicū generat ſanguinē: & qui eius aſſiduus eſt comeſtioni: ſi quidem nigra illi dominatur cholera: melāc holicos pariet morbos vt elephantiā/maniam/cancrum/& ſimilia.

℄ De natura Lupinorum. Cap.VII.

LVpinū calidū eſt in primo gradu,& ſiccū in ſecūdo.et eſt cōpreſſę figuræ,amari ſaporis pcuſſum in medio:& eſt faba ægyptiaca. Ex ſentētia Hali v. Theoricę cap.xv. Et (vt inqt Galenus) Lupinus,a quo extracta eſt amaritudo,eſt groſſus:& nō eſt lōgū quin ſit glutinatiu⁹:& nō remanet in eo abſterſio eius. Et totus quidē eſt malus,difficilis digeſtionis,generans humorē crudū in eis:quando non digerūt ipſum bene:ille vero q cū bonis conditus,eſt plurimi nutrimenti. Et quādo eius decoctio fit bona,& digeritur:eſt non mali humoris. licet in ipſo ſit ſiccitas,& viſcoſitas:& ipſe qdē infunditur:vt eius amaritudo remoueat̄:deide decoquitur:& penitus eſt medicinæ propinqor:q̄ alij. Auerrhois.v. colliget. cap. de ciceribus, ſic ait. Lupini ſunt ſicci,terreſtres,& amari:& qn̄ coquunt̄ in aqua,donec auferatur eorū amaritudo,ſunt cibus tn̄ durus et qn̄ comedūtur amari, occidūt pediculos, et etiā vermes, qui ſunt in ſtomacho,et inteſtinis:et puocant vrinā,et aperiūt orificia hęmorrhoidarū.et ponim⁹ ipos in caliditate,et ſiccitate in principio tertij gradus: vel in fine ſecundi.

℄ De natura Milij. Cap.VIII.

MIliũ frigidũ eſt,& ſiccũ: vẽtrẽ cõſtipat: & eſt pauci nutrimẽti: & hoc idem facit punicũ. Auerrhois v. colliget cap. de ciceribus. Quod etiam ſentit Iſaac in pticularibus dietis: dicẽs. Miliũ frigidũ ẽ in primo gradu: & ſiccũ in. ij. Qđ teſtał leuitas eius, & cõcauitas, viſcoſitatis/vnctuoſitatiſq; abſentia. Et ideo nutrit minus q̃ cętera grana: ex qb⁹ panis fit. Sanguinẽ minimũ nec laudabilẽ generat: tñ ſiccitatis ſuę gratia cõfortatiuũ ſtomachi eſt, aliorũq; mẽbrorũ corpis: pinde, & vẽtrẽ cõſtipat et (vt Diaſcorides inqt) Miliũ diureticũ eſt; & aſſutũ ad tortionẽ, dolorẽq; vẽtris calidũ ſuppoſitũ valet. cauſa aũt nutrimẽti minimi eſt ſiccitas ei⁹. Nõ ab eis igił accipiẽdũ eſt q carnes ſuas augmẽtari, & pingueſcere volunt. Nec ab eis: q laudabilẽ ſanguinẽ ſuo corpori cupiũt generari: ſed eis ſolũmodo: qbus ſtomachi refrigeratio, ac cõfortatio, humorũq; eius ſuperfluorũ exiccatio appetitur.

¶ De hordeo pro quanto in viam nutrimenti, & cibi venit. Cap. IX.

HOrdeũ eſt frigidũ, & ſiccũ in primo: & in ipſo eſt abſterſio: & eius nutrimẽtũ min⁹ eſt nutrimẽto tritici. cui⁹ aqua eſt infrigidatiua, & humectatiua febriũ. Auicẽna. ij. canonis ca. cccccxliiij. Scđm tñ Haliabatẽ in. v. Theoricæ cap. xv. Hordeũ cõplexione frigidũ in prio gradu, & ſiccũ in ſcđo. Secũdũ tñ alios ad tãtã nõ puenit ſiccitatẽ. Vñ Iſaac in pticularibus dictis ſic inqt. Hordeũ frigidũ, & ſiccũ in prio gradu virtutẽ mũdificatiuã habet: & excolatiuã: & fabę ſimiliter: plus tñ q̃ faba exiccat. Et ppterea nutrimẽtũ ei⁹ ab iflatione eſt liberũ. fabarũ vero nõ ſimiliter. plus eñ hordeo nutriũt accidẽtaliter: & nõ naturaliter. Panis, q fit ex hordeo (vt Auerrhoi placet) ſecũdũ modũ q fit ex frumẽto ſequił bonitatẽ panis tritici: niſi q a parũ declinat ad frigus. De ptiſana Galenus ſcđo Terapẽticę dixit cap. ij. Optimus qdẽ eſt ptiſanæ ſuccus diligẽtiſſime decoctus. Et in lib. de Euchimia cap. iiij. ſic etiã ſcripſit.

Inculpabiliſſimũ omniũ cibariorũ ad euchimiã, & ad ſanitatis cuſtodiã, eſt ptiſana bene ꝑparata. De ipſa etiã Hippocrates in primo regiminis acutorũ textu cõmenti. xviij. ait. Ptiſana hordeacea merito, me iudice, ſuper omne de grano factũ cibariũ in paſſionibus acutis excellẽtiſſimũ habetur: eiq́;, qui eam in primũ ac pcipuũ omnibus alijs ptulit collaudãdo aſſentio primũ: quippe quia vtilis: viſcoſa eſt: & lenis: inuictaq́;, & mollis, necnon & lubrica, tẽperatãq́; habens humiditatem: ſitimq́; extinguit.

¶De natura rizi. Cap.X.

RIzum temperiei, quæ eſt inter caliditatẽ, & frigiditatẽ, vicinũ exiſtit: & vẽtrem ſtringit. Solitis aũt cholicã pati, nocet. qđ licet multũ nutriat: de ventre tñ non facile deſcẽdit: niſi coquatur cũ aliquo multũ vnctuoſitatis habente. qđ qñ cũ lacte coquitur: & cũ zuccaro comeditur plurimum nutrit. Raſis. iij. Almãſoris cap. ij. Et in. xxj. cõtinẽtis cap. cxxiij. ſic ait auctoritate Diaſcoridis. Rizum ẽ pauci nutrimẽti: & cõſtringit egeſtionẽ. Et eſt difficilioris digeſtionis: q̃ far ſpeltæ: & minoris nutrimenti: ſed melioris ſaporis. Et auctoritate filij Meſue dicit: q̄ calidũ ſit in primo: & ſiccũ in ſcđo: & cognoſcitur eius caliditas a dulcedine ſui ſaporis: & nutrit nutrimento bono: & inflãmat corpus calidę cõplexionis: & eſt maioris nutrimẽti mellica/panico/& hordeo: & trahit morã in ſtomacho: & qñ decoquit̃ in lacte, & zuccaro, & oleo amigdalarũ dulciũ deſup aſpſis minorẽ trahit morã: & erit bonũ ei⁹ nutrimẽtũ. Et dico: q̄ pluries fui expertus exhibere rizũ macilẽtis calidę cõplexionis: & vidi, q̄ fecit eis magnã inflationẽ. Quare cõcludẽdũ eſt rizũ magis cõuenire hñtib⁹ frigidiorẽ cõplexionẽ: et eis tutius ꝓpinãdũ ẽ: q̃ cęteris. Haliabas. v. theoricę grauauit ipm in prio frigidũ, & in. ij. ſiccũ. cõtra quẽ eſt Raſis: vt paulo ante dictũ eſt. Iſaac in ꝑticularibus dietis dicit. Natura rizi calida eſt in primo gradu, & ſicca in ſcđo: & valet illis: qui morſionẽ patiuntur in ſtomacho, & inteſtinis.

¶Pars quarta Libri tertij De fructibus.

¶De fructuū natura in vniuerſum. Cap. primū.

HActenus de natura ſeminū præfati, iā fructuū naturā intueamur a pſtantiſſimis proditam medicis: quā eorū mētibus diffudit, qui cūcta cōdidit ſuo nutu. Colligēdā ergo ducimus: ſi prius tamen pauca ad eorū vniuerſam cognitionē cōmonefecerimus: quo ſub manū cūcta etiā quę nō memorabūtur (ꝗ poſſunt referri cūcta?) veniāt, ꝓcliuiuſqꝫ nobis innoteſcāt.

¶Problemata.

¶Quā ob cauſam fructuū alij partem radici proximā habent amariorem, vt cucumeres: alij poſtremā ſuperiorē vt glandes? An ꝙ alijs pars iſta radici proxima crudo veſcitur alimento: quoniā eſcę confluuiū per radicem frequētat. alijs: quia ſicci e natura ſunt: poſtrema pars ſucco dulci concoctoqꝫ inde aſſumpto iā plenius ſiccatur: amareſcitqꝫ modo ſolis. Redditur em̄ vnūquodqꝫ amarū: cū amplius exiccatur: vt oliuę, vt glandes inueteratæ efficiūtur amarę.

¶Cur poma ſemper inſalubria? ꝙ ſint frigida, & humida. neqꝫ eiuſdem temperamenti aqua eſt. quoniam cū aqua ſit ſuis partibus magis tenuis pomis: & celeriter diſtribuatur: non æque offendit: alioqui corporis, quoqꝫ membra mediocriter confirmat.

¶De natura fructuū in vniuerſum Collectiones.

¶Omnes fructus parum nutriūt, & illaudabiles ſunt in nutrimento: parum quidē nutriūt propter teneritatem, & mollitiem a membris citam. Non laudabilis vero nutrimenti ꝓpter velocē conuerſionē in corruptionē putredinis. Omnis enim fructus paruiſſimū, & malum dat nutrimētum. Iſaac in lib. dietarum vniuerſalium cap. xj.

¶Vniuerſaliter itaqꝫ oportet de eſibilib' hominē fructibus

ſcire rationem cōmunē:humidis quidē humidum,& ſubtile efficere id qđ ex ipſis datur corpori alimentum:cū ſemp ſequitur:& fluxibile,& pertranſiens totū corpus,citoq; euacuabile eſſe per vrinam,& ſecūdū cutem tale. Galenus.ij. Alimentorum cap.ij.

❡Holera,atq; fructus ventrē abſq; magno replēt nutrimēto:& in corpe humores crudos generāt,& malos. Raſis.vj. Almāſoris cap.xj.Et in lib.xxv.cōtinētis dicit auctoritate Galeni in.iiij.cap.de q̄ſtionibus libri ſexti epidimię.Breuis erit vita illius ꝓprie:q nutritur cū cibarijs modici nutrimēti ad modū holerū & fructuū ſolidorū corticū.& poſtea cōcludit:fructus non ſunt ſumendi penitus.

❡Multa aquoſitas ſanguinis ex comeſtione fructuū aquoſorum facit in corpore putredinē:& ſimiliter multitudo humoris crudi ꝑparat ad putredinē:ſicut qui generatur ex cucumere,& citrullo,& pyris,& ſimilibus. Auicenna in prima quarti tractatu ſecundo cap.xliiij.

❡Horarij fructus ſunt:qui naſcūtur in tēpore quarto dierū caniculę:& qui eo tēpore maturātur,& habentur. & ꝑſertim horarij dicūtur:qui de facili corrūpūtur,& velociter:ſicut cucurbita/& melones/pepones/mora/perſica/& ſimilia. Galenus ſecūdo de alimētis cap.j. Et in lib. de euchimia & cacochimia cap.v.Horarij vero vocati fructus cacochimi omnes ſunt. Si vero corrumpantur in ventre peſſimi,a quibus permaxime eſt cauendum.

❡Fructus recentes nō ſunt boni:niſi laborioſis & exercitatis cholera rubea abūdantibus:& in æſtate:& eos ante comeſtionem comedant. Et ipſi quidē ſunt cryſomella,& mora, et melones,& perſica,& pruna. ꝙ ſi alijs regantur rebus: & non iſtis:erit melius:quoniam omnis res quæ ſanguinem aquoſitate implet:quæ in corpore ebullit: ſicut ſuccus fructuum extra: licet ea hora iuuamentum præſtet: tamen ipſum ad putrefactionem parat. et ſimiliter illud quod ſanguinem humore implet crudo:licet quandoq; conferat

ſicut cucumeres,& huiuſmodi. Et propter hoc qui his nutrientibus multum vtuntur febribus ſunt apti, licet prius infrigident. Auicenna.iij.j.doctri.ij.cap.vij.

¶ De fructibus min⁹ triſtabũt: qui leniũt ventrẽ: ſicut pruna, ceraſa,& ficus. Quę vero tardi ſunt trãſitus peiora ſunt omnia:& maxime ſi dura corporibus ſint.de eis enim nõ eſt guſtandum: ſed guſtãdum de his: quæ ad repoſitionẽ ſunt idonea: qualia ſunt pyra/citonia/& vuarum nõ pauca genera. Molliora magis ſunt comedẽda durioribus. Galenus in lib. de ſubtiliante dieta cap.x.

¶ Conſtat ꝙ fructus laudabiliores ſunt domeſtici: quorũ cortices ſunt ſubtiles & molles. Humiditatẽ eñ ſubſtãtialẽ mõſtrãt ſubtiliorẽ,& leuiorẽ:& cito penetrãtẽ venas:& actioni naturę obediẽtẽ. Et ideo ficus laudabiliores ſunt cæteris fructibus cortices habẽtibus:& vuę ſunt ficubus ſecũdæ:& pręcipue ſi bene matureſcũt. Fruct⁹ vero ſylueſtres, aut domeſtici nõ maturi nequaq̃ ab eis ſumẽdi ſunt. Fructuũ peiores ad nutriendũ,& illaudabiliores fiunt: qui in arbore ſua non matureſcunt. Iſaac in quarta doctrina cap.xj.

¶ Non igitur vere maturi dicẽdi ſunt fructus hi: q in paleis vel alio modo artificialiter,& ęquiuoce maturãtur. ſic itaqꝫ immaturi & ſylueſtres exercitãtibus etiam non comedãtur quoniam mali,& peſſimi ſunt nutrimenti. Hali Abenragel in quarto cap. partis primæ.

¶ Fructus omnes, pręter vuas,& ficus bene maturas, cacochimi ſunt:& maxime quicunqꝫ ſunt ſylueſtrium arborum illi quoqꝫ fructus ſunt reprobandi. Galenus in lib. de Euchimia & cacochimia.

¶ Quãdo arbores maturãtur,& venenanᷓ:& vermes in eis naſcunᷓ: nõ debẽt fructus earũ comedi: q̄a ſũt venena mortalia:& min⁹ qđ ex eo accidit eſt ꝙ putrefit ſanguis:& febris mortalis fit. Raſis lib. primo ſuorũ amphoriſmorum.

¶ Conſiliator dubitationẽ mouet in differentia. cxxij. An ſuper fructus bibendum ſit: an non: et ſi bibẽdum an aqua

vel vinũ? Ad quam reſpõdẽs ait. Qȝ ſi ſitis valida fuerit: et fortis: erit exhibẽdus qualitercũqꝫ potꝰ: iuxta ſentẽtiã Galeni & Almanſoris. Si vero ſitis non fuerit tanta: & fructus aſſumpti frigidi fuerint, & humidi: tunc gratia medicinæ vinum eſt exhibendum vetus/odoriferum/potens: qđ eſt calidum & ſiccum. & hæc fuit intẽtio Iſaac prima doctrina dicentis. Perſica ieiuno ſtomacho ſunt edẽda: & poſtea vinũ vetus odoriferum eſt bibendum.

❡ De natura Capparum. Cap. II.

CApparis cortex radicis amarã plurimam habet qualitatem: ſecundã vero acutam: dein acrem: & perinde manifeſtũ differentibus, & pugnantibus inter ſe cõſtare potẽtijs. Abſtergere quidẽ poteſt et purgare, & ſecare amaritudine. Calefacere autem & diſtrahere, & tenuare acumine. Cogere autẽ, & coagulare, cõpeſcereqꝫ, acrore: & ob hoc ſplenes obduratos, ſi quod alid remediũ, & medicamen, iuuat extrinſecus idoneis mixtum emplaſtris: & intra corpus abſumptũ, aut cõcoctum in aceto, et oxymelle, & huiuſmodi leui abraſura cum his ammixta. exinanit enim manifeſto tenaces & craſſos humores, iliũqꝫ dolores: menſtrua quoqꝫ mouet, & pituitã agit. dentes quoqꝫ a dolore leuat cũ vino coctus, aut aceto. Iſaac in particularibus dietis de eo dixit. Cappares calidi ſunt, & ſicci in ſecũdo: qđ eorum teſtatur amaritudo/ ponticitas/ & acumen. Iccirco incidunt/diſſoluũt/& mundificant ſtomachum a ſuperfluis: & menſtrua prouocant: qui vtiliores ſunt ad medicinam q̃ ſecũdũ cibum: quia illaudabilis ſunt nutrimẽti: vt pote cholerici: nigriqꝫ ſanguinis generatiui: neruos ſtomachi percutiunt. vnde elixos oportet eos manducare ablata ab eis aqua conditos cũ aceto & oleo. Raſis quoqꝫ in. iij. Almanſoris cap. xix. ſic inqt. Omnia q̃ aceto cõdiũtur multã ex ipo acqrũt ſubtilitatẽ. hepar quoqꝫ infrigidãt. Capparis ideo quę cũ aceto cõditur minꝰ calida eſt ea q̃ in ſalmuria ponitur. oppilationi quoqꝫ hepatis ac ſplenis congruit.

¶ De natura Citrullorum & Cucumerum. Cap.III.

CItrullus frigidior eſt cucumere, & generat chimū viſcoſum, & humores crudos in venis: & accidūt ex eſu eius febres antiquę malę: neq; ꝓuocat vrinā ſicut melon, & nocet ſtomacho. Quare oportet qui vult vti eis vt vtaẗ ameos: niſi ſtomachus ei⁹ ſit valde calidus. Et aquę citrulli & cucumeris cōferūt inflāmationi febriū: & ſedāt ſitim & laxāt vētrē laxatione bona ſine nocumēto aliquo. & debet bulliri aqua cū zuccaro albo. Serapio auctoritate Galeni. Raſis vero in. xxiij. contiṅētis cap. vcxj. dixit auctoritate Rufi. ꝙ ſubſtantia melonū eſt tenuior: ſed ſubſtātia imatura melonis eſt groſſior: & habet in ſe vires abſterſiuas & inciſiuas. & ideo ꝓuocat vrinā. Et infra auctoritate Bimaſui ſic ait. Cucumeres & citrulli ſunt frigidi & humidi in fine. ij. gradus. ſed peior ipſorū eſt citrullus: quia generat in ſtomacho flegma viſcoſum: & ꝓcedit de eo ad venas humor crudus: ex quo quoties abūdat fiūt febres chronicę: & nō prouocant vrinā ad modū melonis: & velociter corrūpitur in ſtomacho & comedēs ipſos affluēter debet vti ameos: ita tamē ꝙ ipſius ſtomachus non ſit inflāmatus: & qui patitur ſincopin ex caliditate olfactio citrullorū eſt conueniens cum proprietate ipſorum.

¶ De natura Cucurbitę. Cap.IIII.

CVcurbita eſt frigida & humida in ſcđo, & illa quæ eſt elixata nutrit aliquātulū: & eſt velocis deſcēſionis ſi nō corrūpiẗ ante digeſtionē ꝓpter cauſam aliquā: & nō generatur ex ea humor malus. Sed ſi corrūpitur in ſtomacho, & miſcetur ei humor malus, ē tarde cōſiſtētię ſicut reliqui fruct⁹: & humor qui ex ea generaẗ eſt inſipidus niſi dominetur ei aliquid qđ ſibi ſit cōmixtum nā ſi cū citonijs cōmiſcetur humor ei⁹ eſt illaudabilis: et ex ea generatur nutrimentū homogeneū ei qđ ipſi aſſociatur. nam ſi comedatur cū ſinapi generatur ex ea humor malus

ſtipticus:acris:et ſi cum ſale, generatur ex ea humor ſalſus. Et ſi cũ ſtipticis,generatur ex ea humor ſtipticus. & eſt omnino nociua quibus dominatur melãcholia & flegma: & bona cholericis. Verũtamẽ nocumentũ qđ affert colori maximũ eſt. Ipſa enim vehemẽter nocet inteſtinis, & colori proprie. Auicenna in.ij.canonis cap.clxxix.. Et ꝑpter hãc cauſam q cholicã pati cõſueuerũt ei nõ approximet. Et Raſis iij. Almãſoris cap.xviij.inqt.Cucurbita frigida eſt & humida: quę ſtomacho mala exiſtẽs appetitũ deſtruit,ſitim quoqꝫ ſedat,& hepatis ac ſtomachi ardorẽ extinguit: quãdo in eis abũdat calor.& in lib.iiij.ſuorũ amphoriſmorũ iquit. Et ſi ex cucurbitis nimis comedatur tenaſmũ generat, ſed ſi aceto & alijs præparetur melioratur.

¶De natura Fungorum. Cap.V.

Omniũ radicum eſibilium peſſimi ſunt fungi:quãobrẽ cũ fructibus holerũ minime ẽent reponẽdi. Quia tamẽ potius terrę fructus q̃ radices eẽ videtur: ex ſentẽtia Galeni in lib. de ſubtiliante dieta ca.ix.Et eodẽ teſte in lib. de euchimia cap.primo: ſic dicẽte: Vidi deniqꝫ quoſdã quidẽ ꝑpter fungorũ eſum mori:quoſdã vero ꝑpter conij vel ferularũ:paucos vero ex eis vix ſaluari:ideo dimittẽdi ſunt potius q̃ aſſumẽdi, vt eorũ nocumẽtũ nequaq̃ percipiamus. Omniũ autẽ eduliorum fungi habẽt frigidiſſimũ & viſcoſum ſimul & groſſum chimũ:iter quos a boletis ſolũ nullus notatus mori: cholicã tamẽ & hi quibuſdam attulerunt nõ digeſti. Ab aliorũ vero fungorũ eſu qdã qdẽ mortui ſunt:qdã vero venerũt prope mortem diarijs aut cholericis obligati aut ſuffocari piclitãtes. a quo ſumpſit Auicẽna in.ij.canonis ca.cclxxij.dicẽs. Fũgi frigidi ſunt in fine tertij gradus,& humidi i principio eiꝰ. & ideo generãt humorem groſſum malũ,& eorũ rectificatio eſt vt elixẽtur & ponãtur cum eis pyra humida & ſicca, & ozimũ montanũ,& bibatur ſuper ipſos vinũ purũ ſcilicet gratia rectificationis & nõ alimẽti, quoniã vt in.iij.j.dixerat. Super

cibum mali chimi vinũ non eſt bibẽdum: quia facit malum chimũ in extrema corporis penetrare. Fungi enim generãt ſtuporem & apoplexiam.

De natura Tuberum. Cap. VI.

TVbera frigida ſunt, & groſſa: flegma quoq; generant crudum: quæ autem ex eis ruborem habẽt, mala exiſtũt: quorũ multa comeſtio cholicã generat: nec etiã abſq; calidis ſunt edenda cõdimẽtis. fungi tamen tuberibus valde ſunt deteriores. Raſis. iij. Almanſoris cap. xviij. Timetur ex eis (vt Auicẽnę placet) paraliſis, & apoplexia. ſunt tardæ digeſtionis impediẽtia & grauãtia ſtomachum: & ſunt groſſi chimi. Ego autem Galenũ in lib. de Euchimia inueni de ipſis ſic ſcribentem. Moderate autem eſt parachichimũ & vocatũ iduũ/id eſt trifula non tamen eſt cacochimũ.

De natura Melonum. Cap. VII.

MElon frigidus eſt, & humidus in. ij. gradu: cito a ſtomacho deſcendit: vrinã ꝓuocat: celeris eſt corruptionis in ſtomacho, celeriſq; alterationis i ea quæ in ſtomacho inuenit. Hali. v. Theoricę cap. xviij. Et ait Galenus. Q2 ſi in ſtomacho corrupt⁹ fuerit veneno ꝓxim⁹ eſt. Raſis. iij. Almãſoris cap. xx. ait. Melones dulces velociter in cholerã cõuertũtur rubeã: alij vero ſitim ſedant & humectãt, atq; vrinã prouocant: quibus ſi quis in comeſtione multũ vſus fuerit cholicam patietur paſſionẽ. Auicẽna in. xiiij. tertij cap. xx. ait. Non eſt malũ pro hepate calido ſumere melones duros paruę dulcedinis. Verũtamẽ qui cholicã pati conſueuerũt ab eo abſtineãt. Et melon dulcis ꝑpter vehemẽtiã ſuę prouocationis perducit ad ingroſſationẽ ſanguinis. Et Galenus in lib. de Euchimia ca. v. dixit ita. Citrulli/ melones/& melopopones ſunt fruct⁹ quorũ nullus eſt euchimus, et ſi nõ cito ſubeũt corrũpũtur. ſecũdũ ventrẽ in eũ qui fit ex eorũ corruptione humorẽ & propinquũ mortiferis pharmacis operatur.

¶De Amigdalis. Cap.VIII.

AMigdalę dulces ſunt calidę & humidæ in medio primi gradus. Habent enim amaritudinē ſenſui occultam propter ſui ſaporitatem. verumtamen amigdalarum amaritudo vetuſtati accedētium palam oſtēditur:fitq; earum acutio velut nuces. corporum nutritiuę ſunt:durę tamen ac groſſæ ſubſtantiæ: digeſtioni difficiles pro ſuę vnctuoſitatis egeſtate. proinde tarde cholericis aſſimilātur humorib⁹:neq; ſtomacho ſicut nuces ſunt nociuę. Et ſi ſuperficie tenus excorticētur,eſuiq; dentur: digeri faciles fiunt:maxime ſi cū melle aut zaccaro exhibeantur. Amigdalę autē virides ſunt tenuiores & laudabiliores propter earum aquoſitatē. Idcirco ſi in aqua calida vna nocte iaceāt excorticatę fiunt in actione viridib⁹ vicinę. porro ſi virides priuſq̄ cortices habeāt elixent, & edant: gingiuas cōfortabūt:ſtomachiq; calorē refrigerabūt. hec Iſaac. Raſis quoq; in lib. xxv. cōtinentis capi. cccccxlij. inquit. Amigdalę ſunt calidę & humidę:& humor ipſarum eſt laudabilis. et dixit Rufus in lib. regiminis. Amigdalę prouocāt vrinā & cū difficultate digerūtur,& impinguāt:& augēt actum venereum:& ſi comedūtur cum corticibus conferunt in dolore oris:& abſtergūt qđ in pectore fuerit & pulmone de humiditate. expurgāt viſcera:& ex pulmone & thorace expuitiones operantur humorum.

¶De Auellanis. Cap.IX.

AVellana calida eſt & ſicca:tertea:parum habēs vnctuoſitatis:groſſamq; habet ſubſtātiam:digeſtionis tardę. Hali. v. theoricę capi. xix. Aiunt autem medicorum quidam: quoniam ſi auellana cū aneto ante cibum ſumatur non plurimum fiet comedēdi nocumētum. deinde a letali potu vel morſu reptilium proderit ſi cū ficubus comedatur. Et Hippocrates inquit. Auellana in cerebro facit augmentum ſi comeditur cum aqua mellis: cōfert tuſſi antiquę:& adiuuat ad expuendū. eſt tardę digeſtio-

A

nis & excitat vomitum. & eſt tardioris digeſtionis q̃ nux: cõfert venenis & morſibus & precipue cum ficub⁹ & rhuta. Raſis.iij. Almanſoris capi.xx. Auellanæ nucibus minus ſunt calidæ, grauioreſq; ipſis exiſtunt: quę a Scorpione punctis beneficium prębẽt. Et in.iiij.lib.ſuorum amphoriſmorum dixit. Nuces & auellanę malæ ſtomacho: & hepati humores malos efficiunt in ieiuno. Oppoſitum tamen velle videtur. Auicenna in.ix.tertij cap.xx.cum ait. paſſę ficus & auellanę ſunt amicæ hepati & vltimi iuuamenti. & ſunt auellanę apertiuę: & chimus earum eſt bonus, & ſunt apertiuę oppilationum: & ſunt boni nutrimenti licet parui.

¶ De Caſtaneis. Cap.X.

Caſtaneę calidæ ſunt in medio primi gradus, & ſiccę in ſecũdo. Et ſignificatio earum caloris eſt dulcedo: earumq; ſaporoſitas & põticitas ſiccitatem innuit: ſed tamen ad glandium comparationem ſunt ad digerendũ faciles & nutribiles: tuſſientib⁹ ex flegmate non multum nociuę nec multum ſtipticę nec multũ diureticę. Quæ tamen plerunq; nõ accipiantur: quia cerebro eſui datę inflationem & capitis faciũt dolorem propter digeſtionis duritiem & fumũ in ſtomacho clauſum. ſed vt ab eis nocumentum auferatur & ſtipticiores fiant, aſſari eas oportet: vt earum corpus rarificetur: quæ ſiccitatem temperãt pectoris & vrinæ difficultatem diſſoluunt. q; ſi in aqua tepida infundantur: quia earum complexio temperatur ex aquę mollitie & humiditate: proinde ſunt boni chimi in corpore generatiuę. cholerici tamen cum zuccaro eas comedãt & flegmatici cum melle. Secundum medicinam virtutem habent laudabilem. quia abominationis & vomitus ſunt conſtrictiuę: ieiuni quoq; ſtomachi confortatiuæ. Iſaac in particularibus dietis. Quæ fuit ſententia Galeni in lib. de euchimia & cacochimia cap.iij. dicentis. Caſtaneę ſtipticum ſaporem habent: & omnino non ſunt cacochimæ. & infra dixit. Fructus qui ab arboribus accipiunt̃ fere omnes cacochimi ſunt

præter caſtanea s. Hæ enim bene digeſtę in ventre nutritiuę ſunt: & nequaq̃ cacochimæ. Auicenna in.ij.canonis capi. de glāde dixit. Caſtanea facit ſoda. propterea quia coarctat vaporem cōſtringendo naturam: & confert humiditati ſtomachi & dyſenterię & fluxui inteſtinorum. Dico pro concluſione ꝙ cauere debemus ne in multa aſſumantur quantitate, propter ſtipticitatem ventoſitatem & groſſitiem: nō ſolum quia pachichimę id eſt groſſæ: ſed quoniam conſtipatiuę ſunt ventris & difficiles & inflatiuę. Et non coquantur in frixorio ſuper flammam: quoniam inde malā acquirūt qualitatem ſuffocantem a fumo. Quare inter prunas potius coqui debent & cum zuccaro in fine menſę in pauca quantitate poterunt manducari.

¶ De Ceraſio ſiue Seraſo.
Cap. XI.

QVando ſeraſa adminiſtrantur humida molliunt ventrem: & ſicca retinent. Raſis in libr. xxiij. cōtinentis capi. vcvij. Galeni auctoritate ſic ſcripſit. In fructu huius arboris eſt ſtipticitas: & hoc nō eſt cum æqualitate: immo diſpoſitio in eo eſt: vt eſt diſpoſitio in malis pomis & granatis: ſed fructus huius habens in ſe dulcedinem de ſtomacho deſcendit de leui: & confert ei modice: tamen ſtipticus econuerſo facit: & acidus confert ſtomacho flegmatico pleno ſuperfluitatibus. quia acidus deſiccat magis q̃ ponticus: & cum hoc habet in ſe partem inciſiuam. Et dixit i lib. nutrimēti fructus ceraſi aſſimilatur moris cum ſtipticitate modica quæ eſt in eo valde. Quę autem ſit ipſorum complexio a veteribus non inuenitur expreſſa: tamen credo ꝙ ſint frigida & humida in primo. Humida tamen aliquantulum plus ex eo ꝙ valde cito putreſcant. propterea duriora meliora. & magis gratia medicinæ manducētur ante cibum q̃ gratia nutrimenti: & hoc hora æſtatis.

¶ De Citoniis ſiue Cotanis.
Cap. XII.

CItonia & mala granata ante cibum accepta ſi ſint pontica fiunt ſtiptica: & ſimiliter ſi ſint acetoſa: et ſtomachi confortant ſubſtantiam & inteſtinorum:& egeſtionem cholericam auferunt. poſt cibum autem ex ſuperioribus ſtomachi ad inferiora deponunt eſcas & fumum ſalientem ad caput vomitumq; cholericum reprimũt. & dulcium natura ſubſtãtiæ:& complexio aquoſa: tẽperati caloris aliquid obtinet.& ideo parũ refrigerant & ſtomachum cõfortant exigue parũ: quare ſtomacho calido aut molli cõueniunt: nociua eis qui cholericã egeſtionem habent & vomitum. Non ſapora vero peſſima ſunt in omnibus qualitatibus: quia naturæ frigidæ ſunt & humidæ magis autem frigidæ q̃ humidæ. Propterea nec ſecũdum cibum valent: nec ſecundum medicinã: quoniam pontica nõ ſunt vt ſtomachum cõfortent: nec acida vt acumen caloris extinguãt: nec dulcedinem habẽt vt nutriant: ſed humores flegmaticos crudos gignũt. Hæc Iſaac ĩ particularibus dietis. Et Raſis in lib. ſuoꝝ amphoriſmorum ſic inquit. Cotanum ſtomachum cõfortat & hepar & vſus eius putredinem in inteſtinis generat. Citonium frigidum eſt ĩ vltimitate primi gradus: ſiccum ĩ medio. ij. ideo corroborat ſtomachum prouocat vrinam & conſtipat ventrem. Et in. xx. cap. iij. Almanſoris dixit. Citonia ſi poſt cibum comedantur ſtercus cito deſcendere faciunt atq; a ventre expellunt: ante cibum autem ſi comedantur totum iſtud prohibent. illa autem quę acetoſiora ſentiuntur in ventris conſtrictione ſunt fortiora ſtomachum efficiunt robuſtum licet acetoſa ad hoc ſint fortiora:& appetitũ incitant:& ꝓprietas eoꝝ eſt vẽtrẽ ſtringere.

¶ De natura Citri. Cap. XIII.

SVbſtãtia Citri eſt dura & ſolida. ideo ſi pro cibo accipiaẗ difficulter digeriẗ. tarde a ſtomacho deſcendit. Acetoſa vero eius ſubſtantia eſt frigida & ſicca in ſecundo: virtutem habet incidentem extenuantem & refrigerantem. Idcirco fit hepatis caloris mitigati-

ua:ſtomachiq; confortatiua.excitat enim appetitū : cholerę rubeæ acumē obtūdit:ſitientib⁹ perfecte ſubuenit:triſtitiāq; et cardiacam remouet. Iſaac in particularib⁹ dietis. Q đ etiā voluit Raſis in lib.ſuorum amphoriſmorū cum dixit foliū & cortex citri virtutē habent remouēdi venenum & confortandi cor. Et in.xxj.cōtinētis cap.xxj.dixit. Semen citri bibitum cū vino prohibet nocumentū cuiuſlibet veneni mortiferi:& laxat ventrē: & aqua decoctiōis eius facit bonū oris odorē. Et inquit Galenus. Acredo citri eſt frigida & ſicca in tertio:et cortex eius deſiccat:nō cū parua acuitate: & ob hoc eſt ſicca in tertio:& eſt ęqualis inter caliditatem & frigiditatē aut declinat parum ad caliditatē:& eius caro generat humores groſſos frigidos. Galenus in lib.de diſſolutione cōtinua dixit. Cortex citri ſcilicet conditi quādo accipitur de eo parum confortat ſtomachū: et quādo accipitur de eo multum grauat:quia eius ſubſtantia eſt duræ digeſtionis.

¶ De natura Criſomillorum. Cap.XIIII.

CRiſomilla frigida ſunt & humida in ſecundo gradu:facile in putredinē cōuertibilia.groſſū flegma generāt & viſcoſum in cōcauitate hepatis & ſplenis:iccirco diuturnę febris cauſa ſunt: & ipſa omnibus modis ſunt peſſima:ideo ante cibum ſemp accipi debēt ſtomacho inanito.poſt cibum enim ſtomacho pleno in ſuperioribus natant: & in acedinem cito putredinēq; cōuertuntur. Si enim noxietates eorum cauere cupim⁹ ieiuni accipiamus & poſt illa aniſum maſticen & vetus vinū ac odoriferum. Iſaac in particularibus dietis. Quę fuit etiā ſententia Galeni in lib. de diſſolutione continua ſic dicentis. De his quæ velociter corrumpūtur in ſtomacho ſunt criſomilla & mora:quæ ſi cito non deſcēdant de ſtomacho et obuient humoribus malis:cito corrumpuntur:et ideo comedi debent ante cibum propter velocitatem deſcenſionis eorum,et lubricitatem viarum. nam quando comeduntur poſt cibum corrumpuntur propter remanentiam eorum in ſtomacho:

& relinquunt corruptum cibum corruptione eorum. & quãdo totaliter corrumpũtur: quod frequẽter euenit: ſunt ſicut venenũ pernicioſum.

¶De Dactylis. Cap.XV.

DActyli calidi ſunt,& groſſi:multũq; dãt nutrimẽtum. qui ſi in comeſtione multo accipiantur vſu ſanguinem in interioribus generant groſſum: dẽteſq; corrumpunt:ſanguinem quoq; ac flegma acreſcere faciunt. Raſis.iij. Almanſoris cap.xx. Rabi Moyſes inquit. Dactyli generant dolorem capitis:oppilant hepar:& hęmorrhoidas creant.

¶De natura ficuum. Cap.XVI.

FIcus complexio calida eſt in primo gradu:& q̃ recens eſt humida in ſecundo. Et ſanguis ab ea generatus laudabilior eſt omniũ fructuum ſanguine æſtiuorum: velociſq; digeſtionis,& deſcenſus a ſtomacho. Si quis vero ficuum frequentet comeſtionem pediculi in corpore eius generantur:magiſq; ſi ſuperfluitates ſint in eius corpore malę. Hali. v. Theoricæ cap.xix. Et Iſaac vniuerſalibus dietis dixit: Ficus cæteris fructibus laudabilior eſt ac nutribilior:humiditatis tamẽ ſuæ cauſa groſſos creat humores: & illa quæ non eſt perfecte matura eſt minus calida & magis groſſa propter dominationem terreſtris partis in ea. Raſis.iij. Almanſoris cap.xx. de ſiccis dixit. Ficus ſiccæ multum nutriunt,& calefaciunt. quarum multus vſus pruritum & pediculos creat. ventrẽ quoq; leniunt quãdo ante cibum comeduntur. Galenus in lib. de euchimia dixit. ꝙ cum nucibus ſiccæ ficus comeſtæ optimus eſt cibus & ſimiliter cum amigdalis:quare hęc duo in ipſarum comeſtione obſeruentur: & tertium ꝙ ante cibum manducentur: & non in multa quantitate.

¶De natura granatorum. Cap.XVII.

MAla granata dulcia nõ infrigidãt: ſed inflãmationẽ & ſitim faciũt:atq; guttur leniunt. Acetoſa vero pectoris aſperitatem faciũt:ſtomachũ & hepar

infrigidāt:hepar tamē ꝓprie.quæ choleræ ac ſanguinis calorē extinguentia febrem reprimunt & vomitū.Raſis.iij. Almanſoris cap. xx. Et in lib.iiij. ſuorum amphoriſmorum ſic idem ait. Mala granata dulcia leuia bonos humores generāt: & expellunt humores putridos ab orificio ſtomachi: mouent appetitum comedēdi: & eorum acetoſa ſtomacho nociua ſunt ex proprietate. Et Haliabas.v.Theoricę dixit. Granatum cōplexionis eſt frigidę: & qd acerbum eſt fortis frigoris:humiditatis temperatę & ſiccitatis.choleram hoc reprimit:ſtomachū cōfortat: & hepar calidum: vomitū ſedat & materias prohibet ne ad ventrē fluant cholericas. Dulce autem inter calidum & frigidum tēperatum eſt: & humidā habet cōplexionem:tuſſimq; quę eſt ex calore mitigat:& generat in ſtomacho frigido ventoſitatem. Ex quibus ſatis liquet ꝙ pl⁹ in via medicinę q̄ in via cibi reponūtur. Et ꝙ ita ſit patet per Galenū.ij. de alimentis cap.xxij. ſic dicentem. Alimētū autē corpori exhibēt quidē granata oīno modicū quare nūq̄ ipſis vt alimēto vtimur:ſed ī pharmaci parte ſolū.

¶ De Iniubis. Cap.XVIII.

INiubę calidę ſunt,& humidę in primo gradu:parum nutriunt & ſunt difficiles ad digerendū: ſtomachoq́ꝫ nociuę: & ſanguinis flegmatici generatiuæ. Quæ tamen cum ſint ponticę & immaturæ: ſanguinis acumē extinguūt:& ſi ad maturationis tēpus peruenerint pectoris ac pulmonis aſperitatē humectāt. Iſaac in particularib⁹ dietis. Galenus autē dixit ꝙ iniubę nec ſanos cuſtodiunt:nec ſanitatē ęgris reſtaurant.

¶ De natura Limonum & Arantiorum. Cap.XIX.

LImon fruct⁹ pulcher:odorat⁹:plen⁹ ſucco acetoſo valde apto ſalſamētis:& ipſe ēt comedit̄ ſale cōdit⁹. Limōcellū vero oīb⁹ ē notū: cui⁹ odor cōfortat cor:& ei⁹ acetoſitas eſt frigida & ſicca:& valet ſinapis ex ea fact⁹ ad febres peſtilētiales. hęc Matthę⁹ ſyluatic⁹.

Nuſq̄ de limone memini legiſſe apud auctorē famoſum ni-
ſi apud Auicennā in quarto canone in cura febriū acutarū
in generali: vbi iubet dari aquā acetoſitatis limonis non ſali
ti. Apud recētiores auctores limon frigidum & humidū po
nitur vſq; ad ſecundū gradum. Alij autē ponūt ſuccū limo
num frigidū ſupra ſecūdum. qualitercūq; volueris denomi
nare, ſcilicet acetoſum: aut ſtipticum: aut ponticum: vel ex
his commixtum.

¶ Arantia debent eligi pōderoſa & minus acetoſa: quia mi-
nus ſtomachū lędunt. Caro vero eorum cōfert ſtomacho ca
lido cholerico: & reprimit acuitatem cholerę: nocet tamē plu
rimū ſtomacho frigido: ſicut cortex eius maxime cōfectus
cū zuccaro confortat eum. Melius tamē eſt vt ipſa nō come
dant: quæ tamē ſi omnino deſiderent rubicūdiora ſaltē & le-
uia corticē groſſum habētia ſibi emāt: quoniā hæc maturio
ra & dulciora minuſq; nociua exiſtūt. Et de eis in modica ſu
mant quātitate. De arantijs Matthęus ſyluaticus ſic inquit.
De citrangulo nunq̄ mentionē reperi niſi in quinto canonis
& in antidotario Damaſceni.

¶ De Meſpilis. Cap. XX.

FRuctus Meſpili eſt ſtipticꝰ ſtipticitate forti: & in
folijs & in ſummitatibꝰ eſt ſtipticitas. virtus eius
eſt frigida palam: quoniā talium omniū parū co-
medere cōuenit nō vt ficuū aut vuarum copioſe
neq; enim vt alimēto, ſed vt medicinis ipſis indigemus ma
gis. Galenus. ij. alimētorū cap. xxiij. Raſis quoq;. iij. Almā
ſoris cap. xx. dixit q̄ frigida ſunt & ſicca: quæ ventrē ſtrin
gunt & cholerā reprimūt rubeam & vomitū abſtinēt. & quæ
ex eis ſunt dulcia adhuc ſunt debiliora.

¶ De Moris. Cap. XXI.

MOra quæ ſunt dulcia in caliditate ſunt tēperata: &
in ſtomacho faſtidiū faciūt. Acetoſa vero frigida
ſunt: quę & vētrē cōtinēt: & ſanguinē fortiter repri
mūt. Hæc Raſis. Et in lib. xxj. cōtinętis ca. clxxj.

auctoritate Diaſcoridis ait. Q; laxant vētrem & cito corrūpūtur in ſtomacho. Et auctoritate Galeni in.vj.ſubiunxit. Fructus celſi maturus laxat ventrē:& cum eſt acerbus & deſiccatus ſtringit fortiter vētrem:& valet contra diſenteriam & omnes ſpecies fluxus. Et ait in lib. dietarum. Cū comedūtur celſi ante comeſtionē:& inueniant ſtomachum mundificatum: velociter deſcēdunt a ſtomacho:& reddunt facilem deſcenſum aliorum ciborū:& cum comedūtur poſt cibum: & in ſtomacho ſunt mali humores: velociter corrūpūtur: & nocent malo nocumēto:& eorum nutrimētū eſt paucū ſicut melonū:ſed non ſunt mali ſtomacho:& nō vomitū mouēt ſicut melones. Et vt vult Hali.v. Theoricæ. Mora frigidæ ſunt cōplexionis in primo gradu:in ſecūdo vero humida.q̄ bene matura ſunt ventrē molliūt:imatura autē ſtringūt:eorū q; cōplexio frigida eſt & ſicca:& āte cibū comedēda ſunt.

¶ De natura nucum vſualium. Cap.XXII.

NVces calidę ſunt:quæ in ore veſicas faciunt:& calefaciūt:ac capitis generāt dolorem. Raſis.iij. Almanſoris cap.xx. Et in.xxj.continentis cap.ccij. auctoritate Galeni dixit. Nuces quæ non ſunt cōpletę,neq; deſiccatę ſunt repletę humiditate indigeſta. Et auctoritate Diaſcoridis. Nuces quando ſunt maturæ ſunt tardę digeſtionis:& nocent ſtomacho:& generant cholerā citrinam:& faciunt ſodam:& nocent tuſſi:& ſi comedantur ante cibum de facili faciunt vomere:& comedētes eas cum ficu ſicca:& rhuta āte & poſt aſſumptionē medicinę mortiferę ipſa nō nocebit eis:quia talis mixtura eſt tyriaca ipſius.& multus vſus nucum purgat vermes. Et recentes ſunt minus calidę q̄ ſiccæ:& ſunt pl⁹ humidę aquoſę inſipidę,& ſiccę amotis primis exterioribus groſſis corticib⁹ ſi ponūtur in aqua calida redeunt ad naturā nucum recentium:& debēt comedi cum almuri & aceto. Et nuces conditæ cum melle ſtomacho conferunt:et deſiccant eius humiditates:& ſunt calidæ, & ſiccę propter ſpecies eis admixtas. Ex quib⁹ placet q; ha-

bentes calidam complexionē minime debent eas manduca re: frigidi ſenes & flegmatici ſecurius: & pręcipue in hyeme.

¶ De Oliuis. Cap. XXIII.

OLiuę paucum dant corpori alimētum: & maxime quæ ſumme maturæ ſunt: & quæ vnctuoſum chi mum habent. Et idoneiſſimæ oliuæ ſunt quæ in aceto repoſitę ſunt: ſtipticū enim habēt chimum: & roborant ſtomachū: & excitant appetitum. Galenus ſecū do Alimentorum cap. xxv. Et in lib. de diſſolutione conti nua dixit. Et oliuæ aquę quando comedūtur ante cibum cū muria id eſt ſale leniūt vētrē: & quādo etiā comedunē poſt ci bum ſine muria. & maxime quæ ſunt pōticæ cum aceto cō fortant ſtomachum & deprimunt cibum: & hac de cauſa co medūtur. Oliuarū duo ſunt genera vt dixit Hali. in. v. theo ricæ cap. xix. Alterum olei & alterum aquę: quæ magis nu triunt, oleæ ſunt: ponticę vero ſtomacho cōferunt: & ipſum excitant proprie ſi cū aceto ſumātur. Sunt autē mediæ inter ſubtile & groſſum: quę autē perfectę ſunt maturitatis / calidæ ſunt temperati caloris. Immaturæ autem frigidę.

¶ De natura Perſicorum. Cap. XXIIII.

PErſica frigida ſunt & humida in ſecundo gradu plurimū ſimilia criſomillis ſed ſaporiora: ſtoma cho couenietia. non enim cōuertūtur vt criſomil la licet criſomillis ſint ſimilia: quia eodem modo flegma generant. Perſica ieiuno ſtomacho ſunt edenda: & poſt vetus vinum odoriferum eſt bibendū. Perſica enim in duo diuiduntur: eſt enim quoddā album grāde piloſum ru boris quiddā habens. Et aliud paruum leue rufum vel citri num. Grande ſaporis dulcis acrioriſq; cuiuſdam humidita tis, humidius ac viſcoſius eſt: quare conuertibile in flegma groſſum atq; putredinem. Manifeſtatur autem hoc: quoniā ſi perſicum fixum ferro poſt paululū narib⁹ apponas: odo rem quaſi putredinis ſenties. Paruum autem odoratiuum a conuerſione longinquius exiſtit. hæc Iſaac in particulari

bus dietis. Et Raſis.iij. Almanſoris cap.xx. dixit. Perſica frigida ſunt & groſſa: quæ licet ardenti conferant ſtomacho dure tamen deſcendunt atq; in ſanguinem dure conuertuntur. Dicit Galenus.ij.alimentorum cap. xviij. Caro perſici valde facile corruptibilis eſt. Quare non oportet poſt aliud alimentum offerre: corrũpitur enim ſupernatans.

¶ De natura Pyrorum. Cap.XXV.

IN pyris ſunt terreitas & aqueitas: & ĩ noſtra quidẽ terra eſt ſpecies quæ dicit̃ ſenabruth: & habet magnam capacitatẽ: & eſt vehementis rotũditatis & ſubtilis corticis: boni coloris valde quaſi peruiũ & quaſi ipſum ſit aqua zuccari coagulata congelata plurimum: ſed non propter ſpiſſitudinem ſubſtantiæ/boni odoris valde. Q d cum ab arbore ſua cadit ſuper terram deſtruitur. Et iſta ſunt in quibus non eſt nocumentũ de ſpeciebus pyrorum quarum complexio temperate eſt humida. Alia vero ſunt frigida in primo: & ſicca in ſecundo: & omnes ſpecies eius ſunt ſtipticæ. Et eorum humor eſt plurimus & laudabilior humore pomorum. Et in pyris quidem eſt proprietas faciendi euenire cholicam: quare oportet vt bibatur poſt ipſa hydromel cum ſpeciebus: vt piper cinamomum & ſimilia: & quando coquuntur cum fungis minoratur nocumentum ipſorum. hæc Auicẽna in.ij.canonis cap.cccccclv. Raſis autem.iij. Almãſoris ca.xx. de pyris dixit. Pyra quæ multum ſunt dulcia non infrigidant. Omnia tamen ventrẽ ſtringunt. Si autem poſt cibum comedantur ſtercus cito expellunt: poſt cuius expulſionem eorum finis eſt ventrẽ ſtringere. Et in.iiij.lib.ſuorum amphoriſmorum ſic quoq; ſcripſit. Pyra appetitum non verum remouent: & inteſtinis nocent & maxime longaoni: & tenaſmon efficiũt. Pyra autem cruda vt inquit Auerrhois in.v. colliget ſunt frigida & ſicca ſed matura temperata ſunt aut declinant ad paucam frigiditatem. quia cõpoſita ſunt ex acetoſitate: dulcedine: & põticitate: propterea eſt eorum virtus vẽtrem conſtipare. & eorũ proprietas eſt remouere ſitim.

De natura pinearum. Cap.XXVI.

PIneę ſunt calidę in medio ſecūdi gradꝰ: & ſiccæ in eius initio.quarū duę ſunt ſpecies:ſcilicet maſculinæ quę paruę ſunt:& fœmininę:quarum forma eſt magna:& maſculinæ ſunt calidiores, & ſicciores:quæ ſi in aqua calida fundātur laudabile dant nutrimentum:et collectionem habentibus in pulmone & pectore ſubueniūt atq; tuſſientibꝰ: ex putrido mitigationē. Fœmininæ vero ſunt maſculinis nutribiliores: groſſum ac laudabile faciunt ad diſſoluēdū nutrimentū.ſunt lenitiuę mēbrorū aſperitatis.Hæc Iſaac in particularibus dietis.Hoc etiā Raſis in tertio Almāſoris cap.xx.ſenſit dicens.Pini fructus multū calefacit corpꝰ: qui in aliquibus mēbris tremorē patiētibus atq; Aſthmaticis cōfert:ſperma quoq; auget: oppilationes venarum aperit in pectore: veſica:& renibus.

De natura & proprietate pomorum. Cap.XXVII.

POma frigidiora ſunt acetoſiora,& magis ſtringētia:quæ licet ori cōgruant ſtomachi: ipſum tamē viſcoſitatibus replēt.Hæc Raſis.iij.Almanſoris cap.xx.Pomū dulce īquit Auerrhois.v.colliget eſt temperatę humiditatis. Et acetoſum eſt frigidū, & ſiccū et habet proprietatē cōfortādi mēbra principalia ſi ſint diſtēperata in calore:& maxime cor. Et cōfortat cerebrū odorando propter ſuā aromaticitatē:& generat groſſam vētoſitatē in ſecūda digeſtione et tertia. Ita ꝙ dictum eſt a ſapientibus ꝙ poſſit generare ptiſim & ethicam:eo ꝙ venti qui generantur ex eo habent malam proprietatem ad exercendas arterias pulmonis.& ſic teſtificatus eſt mirabilis Auenzoar.hęc Auerrhois. Quæ autem poma ſanis & infirmis conueniāt: docuit Galenꝰ.ij.de alimētis cap.xx. dicēs. Cauere oportet pulcherrima genere poma:anteq̄ ſuper arborē ſint matura: indigeſtibilia eñ ſunt:& frigida: et tardi ſeceſſus:& mali chimi: cū hoc ꝙ frigidū & groſſum infallibiliter chimū habēt.

Quęcunq; autem bene maturata ſeruātur ad hyemem & ad ver & poſt ipſum proficuiſſima fiūt. Talia autē ſunt Apiola:calamanica. De quib⁹ etiam in lib. de euchimia dixit. Pomis & pyris & meſpilis non vt cibis vtamur:& non in multa quātitate:quoniam vt dixit Hali. v. theoricę ca. xix. Poma omnia neruis ſunt nocētia:acerbumq; amplius malum. & ſi quis pomorū comederit plurimū grauiter lędet ſtomachū. Et ipſa potius cocta q̄ cruda manducabimus.

¶ De Natura prunorum.
Cap. XXVIII.

Ex prunis alimētum pauciſſimum habemus:corruptionē vero nō modicam. vtiles autē ſunt fructus hi infrigidare & corpus humectare volentibus. Et poſt pruna mox prādere non oportet. & hoc ſit cōmune omnium quæcūq; laxant ventrem. Ex prunis autem exſiccatis accidit vtiles eſſe: ſicut ficub⁹: & operationem habēt multam bonam. & inter alia damaſcena optima ſunt:q̄ apud Scythiam in Damaſco naſcunt̄. Hæc Galenus. ij. alimētorum cap. xx. Prunorū duæ ſunt ſpecies: videlicet albū & nigrum:& ambo quando ſunt maturata ſunt frigida & humida:& ideo mitigant calorem & laxant vētrē: ſed debilitant parum os ſtomachi: vt inquit Auerrhois. v. colliget. Et Iſaac ī particularibus dietis dixit: pruna parum nutriunt. Alba dura ſunt digeri:nociua ſtomacho:ſolutiua parū:quæ quia groſſa ſunt comedi non debēt niſi bene maturata fuerint. Nigra perfecte maturata & dulcia minus ſunt frigida:ſtomachum humectāt & molliunt ventrem: & choleram rubeam eijciunt: ſi tamen ſæpe eis vtamur ſtomacho nocent. Rufa vero frigidiora ſunt & magis humida nigris. Et ignoro quare Diaſcorides iudicauerit q; damaſcena ſtringunt ventrem cum nos videamus manifeſte q; laxant.

¶ De Sorbis, & Silliquis.
Cap. XXIX.

SOrbæ frigidæ ſunt:quæ ventrem ſtringũt & cholleram reprimunt rubeam. Hæc Raſis.iij. Almanſoris cap.xx. De ipſis nõ inueni capitulum ab aliquo niſi a Raſi. De Siliquis ait Galen⁹ teſte Iſaac vtinam xilocarata nõ veniſſent ad partes noſtras. De ipſis etiã Almãſor inquit. Siliquę,q̃ in terra naſcuntur hieroſolymitana temperatum habent calorem ventremq; conſtringunt. Quæ vero in alijs naſcuntur terris in ventris conſtrictione fortiores exiſtunt:neq; eſt in eis caliditas. Galen⁹ vero iter omnes eas maxime vitupetauit. Dixit enim.ij.de alimentis. De Siliquis peſſime ſentio:q̃uis digerantur & ventrem ſtringant & humores noxios nutriant. Et in lib.de Euchimia ait. Eſt cacochimũ eduliũ:pauci nutrimẽti:& ligneũ ex neceſſitate:& indigeſtibile eſt. Eſt enim cib⁹ mulierum et puerorum effrenatorum.

¶De natura vuarum,& vuę paſſæ.
Cap.XXX.

VVa ficui proxima eſt in ſuis virtutibus magis: q̃ reliqui fructus:& in cibi temperãtia:ac in ſanguinis bonitate a ſe generati:cum a ſtomacho citius fuerit digeſta. Si enim nõ digeratur inflationem generat & ventoſitatem. Laudabilior vero eſt vua quę multam habet aquam ſubtilemq; pelliculam. Et vua quãdo cũ corticibus ſuis & granis comeditur digeſtionem tardat & deſcenſum. Quare expuendi ſunt. Hæc Hali.v.theoricæ cap. xix. Galenus quoq; vuas plurimum commendauit cum inquit in ſecũdo de alimentis cap.vij. Ficus & vuæ operequaſi capitales ſunt. Etenim nutriunt magis omnibus horarijs & minime ſunt cacochima & maxime quando fuerint bene maturata.& dat ſignum de cuſtodientib⁹ vineas qui impinguantur. Illę autem magis nutriunt quæ ſuccum paruũ habẽt. Et ĩ lib.de euchimia capi.v.ſic ſcripſit. Prope innocuos fructus ſunt maturæ ficus & præter has matura vua ſuſpenſa ex hoc q̃ iã inflatiuũ depoſuit & ſit perfecte inculpata. Vſ

quequo autē ſuſpenſa ſit laudabilis: expreſſit ipſe in ſecundo alimentorum cap. viij. cum dixit. Vuę ſuſpenſę quando deſiccatę fuerint inutiles fiunt: mox ſecundum ver: in æſtate vero omnino. Et ſic patet ꝙ per totū hyemē comedi poſſint. Eligantur meliores & cortices expuanť. Et vt vult Raſis. iij. Almanſoris cap. xx. vuę inflatiuæ ſunt: & ventrē mouent: atq́ꝫ corpus velociter impinguant. virgæ quoq́ꝫ inflationem augmentant. Acerbę vero ſunt frigidæ: & ventrem ſtringunt & choleram rubeam reprimunt: & ſanguinis acuitatem: & alba laudabilior eſt nigra: quando æqualis ſit dulcedo ipſorum: & vitare debes cortices: & nucleas.

¶ Vua paſſa eſt amica hepati, & ſtomacho, & eſt bona doloribus inteſtinorum: & confert renibus, & veſicę. Hæc Auicēna in ſecūdo canonis capi. vccxlj. Et Raſis in lib. diuiſionū cap. lxiij. dixit. Si paſſulę bene maſticentur ipſæ confortant hepar & impinguāt ipſum & proſunt ęgritudinibus inteſtinorum. Et vt vult Hali. v. theoricæ: plurimū nutrit: prodeſt pectori & pulmoni ſi humiditas ſit in eis groſſa. Quę autem pontica eſt & minus carnoſa paruum habet calorem: ſtomachum confortat: & ſtringit naturam. Et propterea ſi voluerit homo naturā ſuam emollire: vuam comedat paſſam carnoſam, & dulcem: acrius purgatum. Ipſis ergo ſecure vti poterimus in tempore ieiunij: & vt aliqui volunt cum amigdalis meliores erunt.

¶ Pars Quinta Libri tertij.
De Condimentis Ciborum.

¶De Condimentis. Cap.I. & proœmiale.

IN proximis tribus particulis, Alimenta holerum, Radicũ, ſeminũ ac fructuũ quæ bona, queq; mala ſint pro hominũ ſalute: vt a preſtantiſſimis prodita ſunt authoribus, nos quoq; prodidimus: vt admittẽda: vtq; fugienda eſſe videant. Reliquum nũc eſt: naturales quaſdã ne omittamus cõdimentorum ambiguitates: quas cognitu eſſe putamus neceſſarias: tum ꝙ bene inſtitutæ familiæ cõueniant, tum ꝙ vel earũ non ignari vitæ opem ferre ſuæ poſſint. Sunt enim eiuſmodi: vt neminem ſciſſe poſſit pœnitere. Quas vt rerũ cõditor maximus optimus/clariſſimorum virorum mentibus infudit: ita nos ab eis mutuati, lingua noſtra putauim⁹ effundẽdas diuino mẽti noſtræ aſpirante nutu. Cuius lenitate hæc omnia quantacunq; ſunt, ſcriptis concredere potuimus.

¶Problemata.

¶Cur piper, & ſinapi, & cũcta acria cuti ĩpoſita ipſam exulcerãt: pota vero aluum neutiq̃ ſauciãt? Quoniã prius trãſmutantur, & digeruntur: q̃ quicq̃ efficiant: ac ꝙ exoluatur acritas alui plurima humiditate. Alioqui etiam in appoſitiõe ſuper cutẽ & denſatione occaſio ad effectum acribus rebus prębetur: & cutis imbecilla, qđ porro ĩtrorſum: id patulorum ſpiramẽtorum, & magis validum eſt.

¶Cur mel cunctorum dulciſſimũ, ipſum autem guſtantib⁹ arquatis amarũ videatur? Quoniam bilem amaram habẽt, vt in toto corpore redũdantem ita in lingua. Mel igitur mãſum amarum cõmouet humorẽ: proinde guſtus bilis amaritudini occurrens viſione mel amarum videri facit.

¶Cur ſi ſalem eadem magnitudine qua modico igni ingeſtus crepet, nimio inieceris igni vl' nihil vel minus crepabit? An ꝙ prius ab igne corripitur q̃ rumpi poſſit. Comburitur

enim humor ꝙ cõſumptus eſt:crepat ꝙ diſciſſus diruptuſq; eſt.

¶De Natura Adipis & pinguedinis. Cap.II.

PInguedinis proprietas ſtomacho & digeſtioni eſt nociua:primo quia innatat cibis,& facit eos inflãtes:& cito ſaturãtes:& cũ alteri cibo admiſcet, ſua viſcoſitate ille alter ingroſſatur:& digeri incipiens villos ſtomachi emollit & viſcoſitatem & lubricitatẽ eis tribuit:vnde virtus contentiua deficit & expulſiua vigoratur. vnde plurimũ lienteria generatur.& hoc proprie ĩ ſtomacho frigido operatur.In calido vero in fumoſitatem & in cholẽram conuertitur.Iſaac in dietis vniuerſalibus. Galenus.iiij. de ſimplici medicina diſtinctiõe.ij.cap.v.dixit.Adeps gallorum & anatis ſunt ſubtilioris ſubſtantiæ. Adipes vero caprarum & vaccarum ſunt groſſioris & propinquioris naturæ terræ.Et adipes omnium animaliũ ſylueſtrium ſunt acutioris & vehementioris exiccationis q̃ adipes domeſticorũ. Sic ergo cõcludamus ꝙ quale animal fuerit talis & pinguedo ſeu adeps eius erit. vnde maſculina calidior eſt & ſiccior: fœminina ſui generis.Caſtratorum vero mediocris.

¶De natura Olei,oliuarum,& butyri. Cap.III.

REs,quę coquitur cum oleo,eſt multum nutritiua dũ modo oleum nouum ſit,& dulce:& oleum oliuæ:quia natura illius eſt temperata,declinans parum ad calorẽ:& impinguat hepar:& auget ipſius ſubſtãtiam.& generaliter dico:ꝙ eſt cõueniens homini multum ſecũdum totam ſui ſubſtãtiam:& propterea ĩ terris noſtris non coquimus carnes niſi cũ eo.Hæc Auerrhois in.v. colliget cap.de ouis.Iſaac in vniuerſalibus dietis ita inquit. Oleum non ſolum diſſoluit:verumetiam viſcoſitate ſua et vnctuoſitate virtutem diſſoluendi debilitat.Et Raſis.xxij. continentis dixit.Omnes ſpecies olei ſunt calidę:lenientes ſ

et debilitantes vim neruorum.& propterea in cõpetenti quã titate eo pro cõdimẽto vtamur:& nõ quocũq; ſed optimo.

¶Butyrum calidũ eſt,& humidum. Mollificat, & lenificat, & calefacit,& in ſtomacho calido facile in choleram conuertitur cum vnctuoſum ſit,& ſubtile aereum,& facile inflãmabile. Ex ſentẽtia Auicẽnæ in.ij.canonis cap.cxviij. Et ideo via cibi nõ eſt cõueniens:ſed tãtum via medicinæ cũ amigdalis,& zuccaro ad leniendum pectus,& ad maturãdum ſuperfluitates in ipſo. Via autem condimenti loco olei,& pinguedinis potes vti: & patientib⁹ in pectore vtilius erit oleo: ſicut ſenſit Raſis in.xxiij.continentis cap.vccxx. Nocet tamen humidam habentibus naturam. Quare non omnibus eſt vtile: vt quidam ad pauca reſpicientium ſaniſſimũ vnicuiq; butyrum prædicant.

¶De natura Aceti. Cap.IIII.

ACetum procul dubio eſt frigidũ. verũtamen in eo eſt caliditas parua:& non calefacit corpus niſi per accidẽs. Galen⁹ primo de ſimplici medicina diſti. iij.cap.ij. Et,in quarto eiuſdẽ ait. Acetum eſt ſubtile infrigidãs,& deſiccãs. Et in.vj.eiuſdem capi.dicit. Acetũ infrigidat vehemẽter,& penetrat ad mẽbra omnia velociter et peruenit facile:& propterea calidum habẽtibus acetum familiare habeatur. Quoniã: vt etiã Raſis inquit in.iij. Almãſoris cap.xvij. Acetũ frigidum eſt,& ſiccum,& maciem efficit,& virtutem deſtruit:ſperma quoq; minuit,cholerãq; corroborat nigrã,rubeam vero choleram,ac ſanguinem debilitat,ciboſq;(quibus admiſcetur)ſubtiliat. Et dicit Rufus. Acetũ infrigidat,& ſubtiliat humores groſſos,& ſiccat corpus,& amputat ſitim,& extinguit cholerã: vt etiam ait filius Meſue. Cũ ita ſit igitur q; acetũ infrigidat in primo,& deſiccat in tertio: vt ſimiliter dicit Iſaac in particularibus dietis. Idcirco diſſolutiuum eſt:& extenuatiuũ. & propterea eſt de rebus magis nocẽtibus habentibus naturas melancholicas

teſte Galeno cum dixit.eſt quoq; de rebus nocētibus hepati cum vſus eius abundās fuerit.& plus fœminis q̄ maſculis inimicatur:quia lędit matricem.

¶De Agreſta. Cap.V.

DIfferētia inter ſuccū agreſtę,& acetum eſt:ꝙ in aceto cum acetoſitate ſunt acuitas,& acredo:q̄ generātur a caliditate generata a putredine. Sic igiť caliditate accidētali eſt calidū.aquę vero agreſtę nō eſt accidētalis caliditas:neq; eſt ſubtilis:ſicut acetū. Galenus.iiij. de ſimplici medicina diſtin.iij.cap.ij. Et ideo cōcludit ipſe in eo loco: ꝙ omnes ſpecies agreſtę ſunt cōuenientes ad extinguendū inflāmationē.& ꝓpterea cholerici:ac ſanguinei:qui calidā habēt cōplexionē:debēt ea ſuper cibos calidos vti,et precipue in æſtatis cōſtitutione. Qđ nō ſolum de columbis ſed de reliquis valde calidis eſt intelligēdum:& nō ſuper piſces reponenda eſt:vt cōmuniter fit a plæriſq;.

¶De natura mellis apum.
Cap.VI.

DIſſarius inquit mel qđ optimū eſt reliquo pōderoſius eſt. In vaſis igiť mellis pars q̄ in imo eſt vtiq; preſtat pōdere:& ideo ſupernatāte ꝑcioſior eſt. Et vt Auerrhois quinto colliget dicit mel eſt calidū et ſiccū in ſecūdo gradu,& eſt multę abſterſionis:& eſt cibus medicinalis:& proprie ī ſenibus:quia cibus eſt in ipſis multum iuuatiuus:cum in eis conuertatur in ſanguinē bonum. Sed mel cānę,qđ etiam eſt mel,minoris eſt caloris alio melle,& minoris abſterſionis : nec habet illam mordicationem quā habet mel. Idcirco maioris eſt iuuamenti alio melle,mēbris quæ nocentur nimia abſterſione:ſicut ſtomachus,pulmo,& veſica. Raſis.iij. Almāſoris cap.xx.ſic dixit. Mel calidū eſt,citoq; in choleram vertitur rubeam:atq; flegma quaſi lambendo deſtruit. Qđ ſenibus frigidam habentibus naturam,& complexionem cōfert. In æſtate autem:& his, qui calidam habent complexionem malum exiſtit.

¶ De zaccaro ſiue zuccaro aut zachara.
Cap. VII.

ZAchara eſt calida in fine primi gradus: humida in medio: cholerã diſſoluit,& extenuat,& vẽtrẽ abſq; vlla morſura ſui humectat,& ſtomachũ mundificat: quia paſſibilis ſubſtãtia eſt: nõnunq̃ tamen in cholerã rubeam mutatur. Iſaac in particularibus dietis. Raſis ſimiliter in. iij. Almãſoris cap. xx. in fine dicit. zuccarum guttur,& ventrem lenit, neq; calefacit: niſi parũ: ſcilicet zuccarũ tabarzet. Zaccarũ nigrũ id eſt rubeum calidũ eſt & humidũ. Vetuſtum calidũ eſt & ſiccũ: & valet ad vẽtoſitates vẽtris: & diſſoluit naturã: & ſi bibit cũ oleo amigdalarũ dulciũ cõfert cholicę: etiam flegmati qđ eſt in ſtomacho. ſed tamen ſitim infert.

De Sapa ſiue vino cocto. Cap. VIII.

SApa groſſior eſt,& durior, inflatiua: quę ſi digeratur multũ dat nutrimẽtum: & eſt cõgrua patientibus in pectore,& pulmone: & vulneratis i renib⁹,& veſica. eſt enim mundificatiua,& ſolidatiua. Et ideo pro cõdimẽto,& in dulcorãdis ſaporibus quibuſdam poſſumus ea in modica vti quãtitate, permiſcẽtes ipſam cũ agreſta, vel aceto,& huiuſmodi frigidis ad remittendã eorũ frigiditatẽ,& acredinẽ: & ideo ſenibus,& flegmaticis magis cõuenit: & pręcipue in hyeme: iuuenibus,& calidis,& in eſtate non conuenit. Ex ſententia Iſaac in dietis particularibus. Et quia groſſa eſt (vt Iſaac inquit vbi ſupra) ideo timentes oppilationes in hepate aut ſplene ipſi nõ aſſueſcãt: quia oppilatiua eſt,& ratione dulcedinis,& ratione groſſitiei.

¶ De Natura ſalis. Cap. IX.

SAl calidus eſt,& ſiccus: qui cibis auferens faſtidiendi nocumentum/ſubtiliat, atq; appetitum excitat,& acuit. Eorum prӕterea ſanguinem: qui multam ex eo ſumũt quantitatẽ, adurit: viſum quoq; debilitat: atq; ſperma minuit: & pruritum generat & ſcabiẽ.

Raſis.iij. Almanſoris cap. xvij. Et Oribaſius ſic ait de ipſo. Vires ſalis cōpoſitę ſunt abſterſiuę:& ſtipticę: ſed hæ duæ qualitates conſtringūt: ideo ſal deſiccat humiditatē: quæ eſt in corpore: & etiā conſumit:& colligit mēbra ſolida cū ſtipticitate ipſius: ideo deſiccat corpora: & cōſeruat ea a putrefactione: ꝙ non putrefiant. Et eſt ſal calidus, in ſecundo:& ſiccus in fine tertij: diſſoluit valde: habens in ſe ponticitatē modicam cōprimentē. humiditates quæ fiūt in corporibus, deſiccat. liquefacit humores cōgelatos in corpore: & cōſeruat corpora cū ſiccitate ipſius: lenit naturā:& confert in corpore flegmatico. Hæc Oribaſius. Cholerici vero,& macri ab eius vſu ſuperfluo tanq̄ ab inimico caueant: pariterq; a rebus ſalitis:& maxime in æſtate.

ℭ De natura Aniſi in via condimenti. Cap.X.

ANiſum habet virtutē calefaciēdi,& deſiccādi: mitigat dolorem: & diſſoluit inflationem: cōſtringit ventrem:& prouocat vrinam & ſudorem: diſſoluit ſuperfluitates:& extinguit ſitim: & cōfert omnibus venenoſis morſibus reptiliū:& prohibet fluxū humiditatum albarū ad matricē: & excitat coitū. Ex Raſi in xxj. cōtinentis cap.cxxx. Et ſecūdum Auicēnam in.ij. canonis cap.j. ſecundi tractatus. Aniſum eſt ſemen fœniculi romani: & eſt minoris acuitatis q̄ nabathi. calidū eſt in.ij.& ſiccū in.iij. eſt apertiuū cum ſtipticitate pauca:& ſedatiuum doloris:& reſolutiuū ventoſitatum: prouocat lac:& confert oppilationi hepatis & ſplenis generatę ex humiditatibus: prouocat vtrūq;: & mundat matricem a fluxu humiditatum albarum, De aneto vero dicimus ꝙ magis eſt medicinale: q̄ cibale: & ipſo pro condimentis non vtimur. Auerrhois tamen. v. colliget, de ipſo dicit: ꝙ calidum eſt in primo gradu:& attingit parum ex.ij.& eſt ſiccum in principio ſecundi:& in fine primi:& idcirco eſt diſſolutiuum: & mitigat dolorem:& inducit ſomnum.

DE CORIANDRO

¶ De natura Coriandri. Cap.XI.

Coriandrum frigidum eſt in primo gradu: & aridum in tertio. Galenus tamē calidum ponit. Vnde Iſaac in particularibus dietis cap. proprio ſic dicit. Coriandrū diuerſæ virtutis eſt. Q đ teſtatur varietas ſui ſaporis. habet enim amaritudinē: & ponticitatē: ideoq; Hippocrates dicit ipſum habere calorē pro ſua amaritudine: & pōticitate: & dicit ipſum eſſe ſtipticū: & ꝙ poſt cibum acceptum ſomnū præſtet. ſed Diaſcorides intendit ipſum frigidū eſſe: dixitq; illud ſcrophulas frigiditate diſſoluere. qđ Gale. dixit eē impoſſibile ſcrophulas frigiditate curare: quę groſſi ſunt & duri humoris. Secūdum vero cibum durum eſt coriandrum digeſtioniq; inobediens. hæc Iſaac. Auicenna autem tenet de coriandro cum Diaſcoride. Et dicit: ꝙ poſſibile quidem eſt: vt dicatur Galeno: ꝙ in Coriandro eſt ſubſtantia ſubtilis ꝓfundans. & penetrans. Non autem profundatur ſubſtantia frigida. Et videtur etiam fuiſſe ſententia Raſis in. iij. Almanſoris cap. xix. dicentis. Coriandrum recens frigidum eſt: de quo non multa eſt ſumenda quantitas: forſitan enim mors ſequeretur. cuius parua quantitas eadem, quæ & lactuca operatur. Verumtamen ipſum non humectat. Hæc Raſis. Ad id vero quod Galenus videtur concludere contra Diaſcoridem ſcilicet ꝙ ſi Coriandrum eſt amarum quomodo eſt frigidū? Dicere poſſumus: ꝙ & cicorea eſt amara: & ſimiliter roſa: & opium: & tamen ſunt amara & tamen ſunt frigida: ratione tamen quarū dam partium calidarum cum frigidis, cum tali modo ſubſtantiæ permixtarum, qđ totum inde reſultās redditur amarum. & ſic poſſunt ſaluari Diaſcorides, & Auicenna Coriandrum frigidum eſſe aſſerentes. Quicquid tamen ſit: conueniunt ipſi omnes: vt parua quantitas ex eo mādūcetur: propter nocumenta: quæ ab ipſo poſſunt induci. Auerrhois tamen in. v. colliget. ſic dixit. Coriandrum calidum eſt in primo gradu: & eſt compoſitum ex ſubſtantijs contrarijs: hoc

eſt ex ſubſtantia amara:& ſubſtantia aquea: & ſtiptica: & ſecundum hoc facit diuerſas operationes.& ſic Auerrhois tenet cũ Galeno. & Iſaac. Proprietas Coriandri eſt prohibere vaporem a capite: & propter hoc ponitur in cibo patientis epilentiam ex vapore ſtomachi. & confert etiam vertigini factæ a vapore cholerico: & flegmatico. Multa tamen eius comeſtio generat tenebroſitatẽ viſus: cõfert tremori cordis calido:eſt tardę digeſtionis:& confortat ſtomachum calefactum: & ſedat eructationem acidam poſt cibum. Aliqui ex nouitijs auctoribus doſant Coriandrum a.vj.granis ad decem:in auctore tamen famoſo non legi.

¶De Cinnamomo. Cap.XII.

CInnamomum eſt calidum,& ſiccum:ideo beneficium præſtat ſtomacho/conferẽs frigiditati: quę eſt in eo,& in hepate.prouocat vrinam:aperit oppilationes: abſtergit caliginem viſus:& deſiccat humiditatem:quæ erit in capite,& in ſtomacho.& proprietatem habet: ſi comeditur: ꝙ prodeſt caligini viſus accidenti ex parte humiditatis. Ex Galeno in libro cibariorum. Dixit Paulus in ſeptimo tractatu:ꝙ cinnamomũ eſt in vltimitate ſubtilitatis partium: & nõ eſt in vltimitate caliditatis: ſed in tertio gradu eius: & nulla medicina comparatur ei in calefactione,& deſiccatiõe ex tenuitate partium eius.Hęc Paulus. Et propterea pro condimẽtis eo vti poterimus: & præcipue puluere eius ſuper cibos ſuperflue humidos & frigidos/ſtomacho nocentes/& capiti.

¶De natura Croci. Cap.XIII.

CRocus habet vires digerẽtes:lenientes: & reſtringẽtes:ꝓuocat vrinã:præſtat beneficiũ colori:tollit ebrietatem bibitur: cũ vino cocto:incitat appetitum ad coitũ: ꝓuocat ſomnũ.Raſis.xxij.continẽtis cap.cccliiij.Et dicit Paulus.Crocus eſt calidus in ſecũdo:& ſiccus in primo:& reſtringit,& digerit: corroborat hepar:tollit difficultatem anhelitus: & appetitũ cibi prouocat,

& vrinam,& bonum colorem facit: tamē malus eſt cerebro et ſuperabundantia eius tollit appetitum cibi: excitat actus venereos/inferens dolorem capiti. Cor lętificat. Et dicit Raſis vbi ſupra ſic. Dico ꝙ erat quædā parturiens:& ſumendo de eo drachmas duas peperit ſtatim ipa hora:& expert⁹ ſum hoc pluries:& ita ſemp inueni.& quia delet appetitū:& capiti nocet: & viſui:nō vtamur eo in cōdimentis noſtris/in multa quātitate:& pręcipue in ęſtatis tēpore:& ſi cōplexio fuerit cholerica & regio calida. Tradūt quidā nimiū eius vſum & immoderatū riſu perpetuo cōcutere quoad tandē moriatur. Ideoq; facere alij ꝓdidere ſi tres vncię cū aqua potētur.

¶ De natura Galangę & gariofilorum. Cap. XIIII.

Galanga ſtomachū confortat:& frigiditati,& retētioni vrinæ confert. Ex ſentētia Raſis in.iiij.lib. ſuorum amphoriſmorū. Dicimus cum Auicēna in.ij.canone cap.cccxviij. dicēte Galanga calida eſt,& ſicca in ſecundo: cuius operationes & proprietates hæ ſunt.quia eſt ſubtilis:reſolutiua ventoſitatū:odorē oris efficit bonum:cōfert cholicę:& dolori renū:& adiuuat ad coitū: eſt bona ſtomacho & eſt digeſtiua cibi. Et confert ſubſtātiæ ſtomachi:& eſt medicina antiqua:q̄ auget in ſpermate multum. De gariofilo Auerrhois in.v.colliget cap.de reb⁹ marinis ſic dixit. Gariofili calidi ſunt,& ſicci in ſecūdo gradu: & attingunt ad tertiū. Et ipſi cōfortant oīa mēbra principalia: valent etiā cōtra paſſiones frigidas: & cōſtipant ventrē. Et dicit Galenus:ꝙ eorum proprietas eſt confortare virtutem digeſtiuā.cōfert vomitui:& nauſeę:cōfortat ſtomachū: & hepar. De eis vtantur:ſicut dictū eſt de cinnamomo.

¶ De Nuce muſcata. Cap. XV.

Nux muſcata eſt calida & ſicca i fine ſecūdi:i qua eſt ſtipticitas:& odorē oris bonū efficit:confortat viſum:hepar: ſplenem: & ſtomachū: & proprie os eius cōſtringit:& ꝓuocat,& cōfert difficultati vrinæ:& prohibet vomitū. Auicēna in.ij.canonis cap. cccccx.

Serapio auctoritate Iſaac abenamrã dixit. Meliores ex eis ſunt rubeę:pingues:graues:& deteriores ſunt nigrę:leues:& ſiccę:& ſtringunt ventrem:& aromatizant ſtomachũ: & hepar:& extenuant ſplenem:& molliunt apoſtemata dura hepatis:& odorem oris efficiunt bonum: auferũt fumoſitates a ſtomacho:& digerunt cibum:& expellunt ventoſitates: & corroborant ſtomachum & hepar.

¶De pipere. Cap.XVI.

Piper calidũ eſt,& ſiccum in medio quarti gradus: et prouocat vrinam:& confert tortioni et ventoſitatibus groſſis accidẽtibus in ſtomacho: & in inteſtinis:incidit flegma viſcoſum ĩ pectore:& pulmone:& ſtomacho:& inteſtinis:& digerit cibum. Et piper lõgum eſt calidum,& humidũ digerens cibum:diſperdẽs vẽtoſitates de ſtomacho:ſed nociuum eſt perſonis calidis. hęc Raſis.xxij.continentis cap. cccccxxvij. Et dixit galen⁹ in regimine ſanorũ ꝙ piper albũ meli⁹ eſt ad ſtomachũ:et melius cõferẽs ſtomacho calido. Et in lib.quæſtionũ dixit. Si abundans ſumptio fiat de pipere:prouocat vrinã: ſi minus ſoluit ventrem ſicut ſcamonea:et ecõtra facit.et de libro Mahal dixit ꝙ piper extenuat corpus et deſiccat ſperma. Concludamus ꝙ in hyeme præcipue et in humidis cibarijs et frigidis perſonis in condimẽtis conueniens eſt piper: et etiam pinguib⁹ et quietis qui groſſos viſcoſos et frigidos humores habent.

¶De Zinzibere. Cap.XVII.

Zinziber calidũ eſt,et ſiccũ in tertio gradu:humiditatem habet licet ſenſui nõ appareat. qđ teſtificat̃: quia putredini apparatũ eſt vtile: frigidis vẽtrem ſoluit:humiditatẽ deſiccat:digeſtiuã virtutẽ adiuuat:et ventrem humectat. hęc Iſaac in dietis particularibus. Hęc quoqȝ fuit Raſis ſentẽtia in.xxij.continentis cap.cccluiij.dicẽtis auctoritate Diaſcoridis:zinziber habet vires calefactiuas ſubuenientes ad digerendũ cibum:ſed lenit naturam leuiter et valet ad ſtomachũ:et ad obſcuritatẽ oculorũ:

& vires eius ſunt vt vires piperis. Et dixit Bimmaſui Zinziber calidum eſt in vltima parte gradus tertij: & humidum in vltima parte primi. Et ſignificat ſuper humiditatem eius corroſio ipſius:& putrefactio eius confert oppilationib⁹ accidentibus in hepate ex frigore: & humiditate ſubuenit ſup coitum:& digerit cibum: diſſoluit ventoſitates groſſas accidentes in inteſtinis & ſtomacho: & lenit naturã:& confert caligini oculorũ generatę ex humiditate. Zinziber cõditũ eſt calidum & ſiccũ quia mel tollit humiditatẽ eius: excitat coitum:auget caliditatẽ ſtomachi:& corporis.cõſumit flegma: & confert ſenio:& flegmati corpori condominanti.

LIBER QVARTVS DE POTV.

¶Quæ potiones aut valentis,aut medię,aut imbecillę materiæ ſint. Cap.I.

CVm de his dictũ ſit:q̃ comedẽdo iuuant:ad ea veniendũ eſt:quæ bibẽdo nos alunt:id eſt potionẽ. hæc autem non omniũ tãtum morborũ: ſed etiã ſecũdę valitudinis cõmune pręſidiũ eſt: ptinetq; ad rẽ omniũ ꝓprietates noſſe.primũ:vt ſani ſciant quomodo his vtãtur:deinde vt ex equẽtibus nobis morborum curationẽ,liceat ſpecies rerũ,quæ aſſidue neceſſarię erũt, ſubijcere.Neq; neceſſe eſt ſubinde ſingulas eas noiare. Scire igit oportet ꝙ ex potiõib⁹,q̃cũq; ex frumẽto facta eſt: itẽq; lac: mulſum:paſſum:vinũ aut dulce:aut vehemens: aut muſtũ aut magnæ vetuſtatis,valẽtiſſimi generis eſt. At acetũ:& id vinũ:qđ paucorũ annorũ:vel auſterũ:vel leue eſt:in media

materia eſt: ideoq̧ infirmis nũq̄ generis alterius dari debet. Aqua oĩm ĩbeciliũa eſt. Firmiorq̧ ex frumento potio eſt: quo firmi⁹ fuit ipſum frumentũ. firmior ex eo vino: qđ bono ſolo: q̄ qđ tenui: qđq̧ temperato cælo: q̄ qđ aut nimis humido: aut nimis ſicco: nimiũq̧ aut frigido, aut calido natũ eſt. Mulſum quo pl⁹ mellis habet. Paſſum quo ex ſicciore vua eſt, eo valẽtius eſt. Aqua leuiſſima pluuialis eſt: deide fontana: tũ ex flumine: tũ ex puteo: poſt hęc ex niue, aut glacię: grauior his ex lacu: grauiſſima ex paludę.

¶Problemata.

¶Cur potus mult⁹, aliquãdo, & paucus alui ꝓfluiuum inhibet? nũquid q̄ illud qdẽ vt pote paucũ merito exiccat: hoc vero ꝑpter affluẽtiã in mictură ſecedit: ĩpmq̧ ex aluo humidũ cõſequit? pariter enim vtrũq̧ deijci nõ cõſueuit. ſed cũ aluus deijcitur mictura magis exareſcit. exinanitionẽ nãq̧ fecit ex aluo in multam micturam multus potus.

¶Cur vinũ magis q̄ alia calida ebrium facit? calidũ eſt: & tenue: & p̄terea humidũ: celeriterq̧ modificationẽ, digeſtionẽq̧ inuęnit p mẽbra ĩcoctã vaporũ: & cerebri cauitates ĩplẽdo ebriũ reddit. Alia vero ſemp calida ſũt: cõcurrẽtẽ neutiq̄ habẽt humiditatẽ: ac tenuitatẽ: ſed craſſa & grauãtia tarde referũtur. Concocta ideo ſerã modificationẽ incõcoctam vaporum habent: ac non ebrietatem pariunt.

¶Cur inueteratũ vinum calidũ, & aridum eſt? Qꝛ diu in vaſe cõſidẽs: & atteratur: & digeratur: in ſeſe redeat: vaporãdo deſpumeſcat: & attenuetur: totũq̧ concaleſcat: ſicut in alijs eſt ſpeciebus in ſeſe atterentibus: quæ in caliditatem ariditatemq̧ ex motu conuertuntur.

¶Cur poſt fructuũ eſitationẽ: vt ficuũ, cæterorũq̧ generis eiuſdem: vel vinũ merum: vel aquã ſuperbibere debeamus quæ quidẽ aduerſa inter ſe ſunt. An quia genus pomorum, & calidũ, & humidũ cauſa ſuæ generationis eſt. Habet enim tum ignis copiã tum humoris. itaq̧ ſuccus pomi veluti feruorem intus pinguẽ excitat: quomodo muſtũ foris efferuet

vini tamē hebetiore.humor autē minus cruditatē cōmittit. Aqua igiť ſuo frigore feruorē illum frāgit:atq; extinguit:& vinū ſuo calore idē plærūq; efficere poteſt: quippe qđ perin de atq; ignis igni multus pauco vires ſubtrahat. Ampli⁹ ta men humoris copiam ſuo calore emollit: & cōcoquit:ſuoq; pōdere innatātem illum feruorem vincit ac reprimit.

¶ De potu in vniuerſum Collectiones.

¶ Dico q̧ potus duarum cauſa vtilitatum neceſſarius fuit. Altera eſt vt corpus humectaret repleretq; locū earum quæ diſſoluūtur humidarum ſubſtātiarum. Altera vero vt cibū tranſmittat:& ad omnia perferat mēbra corporis : & illi præ ſtent tenuitatē:qua eius facilitetur tranſmiſſio per meatus & vias.hæc Hali.v.theoricæ cap.xxix.

¶ Permixtio & vnitio ad digeſtionē ordinatur:& hęc ad nu tritionem:& tādem ea in ſalutis cōſeruationē. Permixtio au= tem elegātior fit cū ſimul comeditur & bibitur:eo q̧ cibum groſſioris ſubſtātiæ oportet ad bonā cōmixtionem ſubſtā= tiæ liquidæ admiſceri: vt mixtio indicat elemētorum diuer= ſarum naturarū exiſtentiū. Et etiam:quia digeſtio eſt perfe= ctio a proprio,& naturali calido ecōtra iacētibus paſſionib⁹ vt dixit Ariſtoteles in quarto meteororū. Vbi ergo magis ſaluabitur digeſtionis ratio : pfectior nutritio ſubſequetur: hoc autē eſt in ſimultanea pmixtiōe cibi cū potu cū ampli⁹ cōtraiacētes adueniāt paſſiones qualitatū primarū ſe adinui cem contēperātes. Qđ etiā firmatur: quoniā oportet qđ di= geritur reddi ſimile in ſubſtantia maſſę ptiſananę. Vnde pri= mo canonis fen prima. Nutriens cū digeritur fit ſua eſſentia in multis animaliū auxilio eius quod ei admiſcetur de eo qđ bibitur plerūq; chilus: & eſt ſubſtātia liquida ptiſanę in ſpiſ= ſitudine ſimilis. Cum autē cibus ſit groſſus vt plurimū : & penetrationis tardę:admiſceri ei opus eſt qđ eum liquidum reddat:& penetrare faciat: hoc autem eſt potus. ideo bibere fuit neceſſarium ſemper cum comeditur:niſi cibus ita liqui= dus eſſet: vt ſubſtātiā fere pot⁹ habeat:cū quo,aut nō pota=

re:aut non ita neceſſe eſt cum ſua ſubſtãtia iam permixta ſit et ſubtiliata, vt ſufficiens ſit penetrare. hoc tñ raro cõtingit.

¶ Scias ꝙ bibere aquam cum aliquis eſt ieiunus: & poſt exercitium, & balneationem, & proprie ventre vacuo, vehemẽter eſt impediens. Et multam quoq; aquam frigidam bibere eſt malum:ꝗđ ſi vehemẽter neceſſarium fuerit ſit poſt ſufficientẽ comeſtionẽ. Hęc Auicẽna.iij.primi doctri.ij.c.viij.

¶ In potationis regimine obſeruãda eſt regula:ne aquã ieiuni, vel ſuper menſam niſi poſtq̃ comederint, & ventris ſuperiora alleuiata fuerint, ſumere prẹſumãt. Raſis.iiij. Almãſoris cap.v. Et infra ſubiũxit. Nullus etiam ieiunus aquam bibere debet:niſi qui magnũ habet ardorem. Et poſtea ſubdit. Homo autem famelicus, & vacuus vinum bibere nõ debet:neq; poſt cibum acutum:neq; poſt balneum:neq; poſt motum fortẽ. Et ideo dicebat Galenus in ſecundo amphoriſmorum cõmento.xxj. Si quis famelicus vinum ante cibum acceperit, cito in ſpaſmũ, & mentis alienationẽ incidit. Quæ omnia vera ſunt in nõ aſſuetis. quoniam i aſſuetis nõ videmus prẹdicta accidẽtia cõtingere. Ideo dicebat Cõſiliator in differẽtia.cxviij.cũ Auicẽna in tertia primi. Vſus ſunt res extra rationem exiſtẽtes. & illud oſtendũt bibuli Germani, Britones, & Normãni:qui cõſuetudine deprauata fere illẹſi tabernas ante luciferum expoſtulãt. Multoties tamen & ipſi cum ſua conſuetudine repente moriuntur.

¶ Homo nõ debet bibere vinum poſt ciborum ſaturitatẽ: niſi poſtq̃ deſcẽderint cibi:neq; poſt crapulam. Hæc Raſis. iiij. Almãſoris cap.v. Et in lib.xxv.cõtinẽtis cap.j.cauſam dictorum expreſſit cũ inquit. Quoties ſequitur cibũ potus abũdãs:prohibebit ꝙ nõ circũferat ſuper ipſum ſtomachũ et nõ digeratur: vnde ſuper cibum ſumatur in potu aqua in quãtitate mitigãti aliquã partem ſitis nõ in toto. abſtinentia fiat ſitis dum digeretur cibus:& deinde bibat ad ſuum velle quoniam tũc ſubtiliabit, & illum ſupportabit. Quę fuit ſentẽtia Galeni in lib. de diſſolutione cõtinua ſic ſcribẽtis. Non

oportet vnq̃ ꝙ quis accipiat ex vino multũ in principio acceptionis cibi:ne deſcẽdat cibus cum vino,& prohibeat digeſtionẽ:propterea ꝙ ſeparet iter ſubſtãtiã ſtomachi,& iter cibũ. Et quãdo nõ tãgit ſtomachus cibũ nõ mutat in ſimilitudinẽ corporis cõuenientẽ:ſed remanet in ipſo indigeſtus. Et debẽt iſti qui accipiunt cibum cum ipſo ſumere de vino qđ ſolũ ſedet ſitim:& abſtineant ſe cũ quãtitate qua poſſint, & quieſcant donec digeſtio fiat:poſtea ſumãt de vino prout optauerint:nã ipſum adiuuat ad deſcenſum cibi & ſubtiliat vt penetret & vt ingrediatur venas ſubtiles. Hæc Galenus.

¶ Duplex eſt potus. Quidã dicitur permixtiuus: vt ille qui vna ſumitur cũ alimẽtis. Alter vero delatiuus: ſicut ille qui exhibetur facta digeſtione in ventre,& dimidiata in hepate: vt cibũ faciat penetrare. Qđ in cõſuetis,& in his qui volunt impinguari,cõuenientiſſimũ eſt. Qui autem nõ ſunt aſſueti & ſufficienter in mẽſa biberunt, id in eis neceſſarium nõ opinamur. Et hæc fuit ſententia Cõſiliatoris in differẽtia.cxviij.

¶ Debet præterea quiſq; ieiunus vel poſt balneum vel poſt coitum vel poſt fortem motum qui hominis anhelitum frequẽtem facit cauere,ne multum aquæ frigidæ ſubito bibat. Hæc Raſis.iiij. Almãſoris cap.v. Et infra ſubiũxit. Homo autẽ famelicus & vacuus vinũ bibere nõ debet neq; poſt cibũ acutũ nec poſt balneum nec poſt fortẽ motũ. Et ita ſentit Auicẽna in.iij.j.cap.viij.ſic dicens. Bibere aquã poſt exercitiũ,& balneationẽ,& ꝓprie vẽtre vacuo ẽ multũ ĩpediẽs.

¶ Vinũ quidẽ poſt quodlibet cibarioꝝ bibere eſt malũ.quoniã ſupra cibũ mali chimi bibere vinũ,dũ comedit:aut ante aut poſtq̃ digeritur:eſt malũ:quoniam facit malũ chimũ in extrema corporis penetrare:ſimiliter ſup fruct⁹,& ꝓprie melones. Ex ſentẽtia Auicẽnæ in.iiij.j.doc.ij.cap.viij. Et ĩ parte.ij.canticorũ textu cõmenti.xxxiiij.ſic etiam dixit. Nõ eſt continuandus omni die potus vini:nec eſt bibẽdus in ieiuno:nec etiam poſt aſſumptionem cibi ſubtilis: vel acuti. Et propterea iuſſit Ariſtoteles in.xxij.problematũ problema

te. viij.q ſuper fruct⁹ calidos aqua biberetur:ſuper frigidos vinum bonum,& parum rectificationis.

¶Ebrietas,ſi frequentetur,plurimas affert corpori lęſiones quarũ aliquę hæ ſunt:mẽtis corruptio:animi attenuatio:virtutũ animaliũ eneruatio:repletio ſcilicet venarum,& ventriculorũ:naturalẽ ſubmergit calorẽ:eũq; refrigerat: qua ex re apoplexia fit: paraliſis:eueruatio:obſtupefactio: epilepſia: tremor:& ſpaſmus. Hæc Hali. v.theoricæ cap.xxx.

¶Cauſa frigidi morbi plenitudo potus erit.Nã plurimũ fit cauſa epilẽtię,& pcuſſionis ſenſus,& mot⁹,& aliorũ morborũ frigidorũ.Hæc Galenus i.ij.de accidẽti & morbo cap.iij.

¶Neq; vini tãta ſumẽda eſt quãtitas:vt ex ea grauet ſtomachus:niſi aliquis poſt ei⁹ potũ ſibi medicari velit.Hęc Raſis iiij. Almãſoris cap.v.Quæ quidẽ fuit ſentẽtia Galeni in primo terapẽticę cap.vj.dicẽtis.Intẽtio quãtitatis in potu quidẽ eſt:vt nunq̃ nauigẽt in vẽtre cibi,& vt fluctuationes non operent aliquẽ ſenſum:ſicut i cibarijs:maxime quidẽ ſi poſſibile eſt:vt neq; grauẽt vnq̃ in vẽtre. Et hoc eſt qđ pceperat Auicẽna i.iij.j.cap.viij.cũ iquit. Si ex cibo aut vino repletio acciderit ipm euomat,& hydromel bibat,& poſtea etiã ipm euomat.deiñ os ſuũ aceto & melle abluat,& faciẽ aq̃ frigida.

¶Cũ vinũ i corpus penetrauerit,& fuerit calidũ:nõ elõgabitur multũ a natura,& accidit velox reſolutio. Qꝛ ſi cũ eſt frigidũ penetrauerit fiet nocumẽtũ:qđ nõ fit ex alijs frigidis rebus:quoniã illę tardãtur:donec calefiant:neq; earũ penetratio eſt ita velox:ſicut iſtius:& pcipue in corporibus q̃ horipilationi ſunt apta.Hęc Auicenna.ij.primi ſumma de pulſib⁹ cap.xj.Vnde Hippocrates in.xvij.particulæ.v.dixit. Frigidum ſpaſmos,& tetanos facit,& nigrores, & febrium rigores.Et in alio amphoriſmo. Frigidum eſt inimicum neruis oſſibus,dentibus,cerebro,ſpinali medullę.Et in.xxiiij.eiuſdem dixit. Frigida, velut nix aut criſtallus pectori ſunt inimica:tuſſes commouentia.

¶De Vino. Cap.II.

DE VINO

Vinum ſecũdi eſt calefacientium ordinis: ſatis vetus tertij: vt muſtum primi. & quoniam plures vini differẽtię ſunt: paucis diſtinguẽdum. Cũcta igitur vina rufa, & craſſa, gignẽdo ſanguini aptiſſima: quia breui modo exiguaq; egẽt mutatione. Inde nigra, et dulcia: īde rufa, & nigra. Subſtãtia vero craſſa, & aſtringẽtia quadam vi acerbida, alba & tenuis ſubſtantiæ, aquæ ſimilia. in aluo cõcoquuntur & reddũtur. magis dulcia autem q̃ auſtera, vt pote magis calida inteſtinis cõgruunt & magis citãt ventrem. quæ craſſa tardius cõcoquuntur. quæ ventrẽ nacta validiorem: vt bene cõcoquãtur: multum alimentum prębẽt: corripiunt & obſtringunt aluum, & micturam cohibẽt, craſſumq; humorẽ generãt. ſunt quorũ venę obſtruantur, & iecur, & lien offenduntur, & renes: generãturq; calculi. aqua intercuti vitiantur qui eo frequẽter vſi ſint: præſertim ſenes. Probatiſſimũ vero vinum, & valentibus accõmodatius, & ęgris, qđ colore rufum, ſubſtãtia tenue: aliquatenus acerbeſcens. Sũt fere vino colores quatuor. Albus, fuluus, ſanguineus, niger. pręcellit ſanguineus. Inquit eñ de complexionib⁹ Galenus. Vino ſua & eximia exiſtit in mutatione celeritas. Eſt nãq; vt facula, & filum oleo perfuſum: ſtupaq; & pix. Vitãdus eſt vini vſus pueris & iuuenibus. Nam vt Plato lib. ij. de legibus ſcribit. Ab ebrietate & vini repletione iuuenes omnino abſtineant. Nulli penitus interdiu vinum cõcederem niſi exercitationis corporeæ morborumq; cauſa hoc potu opus fuerit. Neq; etiam noctu viro vel mulieri quando liberis operam dare volunt. Gubernatores etiã atq; iudices munus ſuum ſubituros a vino penitus prohiberem. Deliberaturos quoq; de rebus non omnino negligẽdis. Ac vini vſus ferme omnium moderatiſſimus, & parciſſimus eſſe debet.

¶ Problemata.

¶ Cur ebrijs vox magis infringitur: q̃ ſobrijs? Nempe quoniam ſatur atq; expletus cito vocem infringit. Conjectura

huius eſt: ꝙ neq; chori a prādio exurgentes ſe exercēt: neq; hiſtriones: ſed cū ieiuni ſunt. At cum ſaturi, ebriiq; ſunt, nō iniuria voces magis infringunt.

¶Cur in Aegypto: quę ęſtuoſiſſima eſt: vinū frigidū naſcitur: eadē ſane de cauſa. ad vitium ſiquidem radices refugit frigus: ipſaſq; frigefacit: vtpote q̄ præ cęteris ſtirpibus paſſioni ſunt obnoxiæ.

¶De vino, Ex traditionibus auctorum Collectiones.

¶Vinū eſt ſubſtātia liquida ex vuis expreſſa: ex cui⁹ ſuſceptione corpus nutritur, & nutrimentū per ptes corporis illo portatur. Ex cōſiliatore in. iij. problematū cōmento primo. Et i ſui Cōſiliatoris, differētia. lxx. Vinū eſt ſuccus ex vuis maturis expreſſus: & liquor cęteris naturę humanę amplius accōmodatus. gaudet eñ ipſo q̄ maxime cū ꝓportionetur eidē: cuius cōplexio calida eſt, & humida: niſi antiquū ſit et quatuor annorū & ſupra. Tūc enim calidum eſt, & ſiccum.

¶Pueris quidē vinū ad bibendū dare eſt ſicut ignē igni addere in lignis debilibus. hęc Auicēna. iij. j. cap. viij. ij. doctrinę. Q đ accepiſſe videtur a Raſi in lib. xxv. cōtinētis cap. j. dicēte. Infantes, & pueri q nō ſunt ætatis. xviij. annorū non debēt guſtare vinū: quia nō debēt addere ignē ſuper alium ignem: ſed iuuenes poſſunt ipſo vti cum temperie.

¶Scias: ꝙ vinū, & ceruiſia mala ſunt pueris: eo ꝙ eorū capita replent malo calore: calefaciunt enim eos, & mētē eorū perturbant. Hæc Auerrhois. vj. colliget. Quæ fuit ſentētia Galeni in primo de regimine ſanitatis dicētis. Eucratus puer vſq; ad plurimū nō debet guſtare vinū: quia bibitū ſufficiēter humectat, & calefacit corpus, & implet caput vaporibus. & cū omnis immoderātia obſit eis: hęc quę circa calidū et humidū maxime eſt eis nociua.

¶Potus aptus eſt vinū ætate quidē mediū: forma vero putū, lucidū, in colore albū aut ſubrubeum: odore vero ſuaue in guſtu vero neq; aquoſum oīno: neq; aliquā vehemētem

qualitatem oſtendens:nec ſtipticā,nec amaram,neq; dulcē. Hæc Galenus.iij.Tegni textu cōmenti.ccv.

¶Vinum amplius morans in ventre nihil familiare, neq; vtile ſenibus affert:ſiue fuerit album,ſiue nigrum.Nigrum em̄ vinū ſenibus non eſt vtile:neq; ante cibum, neq; multo magis alio tempore : quia nullū groſſum vtile eſt ſenibus: qm̄ oppilātur ex eis renes,& hepar,& ſplen,&c. Rationem quoq; aliā adducit in.vij.Amphoriſmorū cōmento.vij.cū dicit. Calor naturalis ſenū congelatus,& extinctus a vino nimio ſuperatur:ſicut flamma aquis multis ſolet extingui: et lucerna multo oleo ſibi appoſito. Caueant itaq; ſenes a multa vini etiā laudatiſſimi quātitate : licet ipſorū nonnulli lac eorum eſſe huiuſmodi vinū ꝑdicēt.Quibus hac in re nō eſt fides adhibenda.vinum ſit eis magis pro medicina: q̄ ꝓ cibo propinandū.& ꝓpterea cōtenti ſint de temperata vini, et reliquorum omniū quantitate.

¶A triſtitia omni,& āguſtia alleuiat euidēter vinū bibitū. quotidie enim hoc experimur: & Zeno (vt aiunt) dicebat. Quoniā ſicut amari lupini infuſi in aqua fiunt dulces:ita & ipſe a vino diſponebatur.Theognis etiam dicebat.Vinum cū bibitur multū malū eſt. Si vero id aliquis bibat ſapiēter: non malum eſt,ſed bonū.Vere enim ſi moderate bibatur/digeſtioni/& diſtributioni/& ſanguificationi/& nutritiōi/multū cōfert:& cū hoc animā noſtrā māſuetiorē,& audaciorem efficit per mediā videlicet cōplexionē corporis,qua rurſus ipſam operatur per mediū humorū.Hæc Galenus in lib.de ſequela potentiarū animæ ad complexionē corporis.

¶Vinum eſt cibo bonus:penetrator i toto corpore : incidit flegma,& reſoluit ipſum: & choleram rubeam in vrina, & alijs extrahit:& choleram nigram labi facit, & facile exire,& eius flectit nocumentum propter contrarietatem. hæc Auicenna in.iij.j.doct.ij.cap.viij. Et in.iiij.j.cap.ij.inquit. Vinū temperate bibitum in humectando eſt forte:& rectificat colorem plumbeum. Similiter,& Iſaac in vniuerſalibus

dietis ſic ait. Vinũ augmentat calorem naturalẽ:cibus vero fatigat. Et in particularibus inquit. Vinũ bonũ dat nutrimẽtum, corpori ſanitatẽ reddit, & cuſtodit: ſi ſic accipiatur ſecundũ q̃ oportet: & quantum natura valebit ſufferre. cõfortat enim virtutem, nõ ſolum in ſtomacho: verũ etiã ſecũdã: quæ eſt in hepate. Vnde Rufus. Vinũ non ſolum confortat calorem naturalem: verũ & turbidum clarificat ſanguinẽ: & aditus totius corporis, & maxime venarum aperit: tenebroſam fumoſitatẽ triſtitiæ generatiuã a corde ex pellit: totiuſq; corporis membra corroborat.

❡Vinũ temperatũ totũ corpus calefacit, mẽbra perforans, humores temperans, & calorem naturalẽ excitans. Hęc Galenus in.vij. Amphoriſmorũ cõmẽto.lvj. Et in.iiij.de regimine ſanitatis cap.j.dixit. Vinũ ſuper omne aliud digerit ſemicrudos humores: & ſudores, & vrinã prouocat, & ſomno cõfert. Vnde Auerrhois in.vj.colliget cap.de regimine corporis tẽperati dicit. Vinũ & ceruiſia duabus reſiſtũt choleris et eas a corpore expellũt: melancholiæ vero a tota ſpecie reſiſtunt: ſed choleram rubeam per vrinã educũt, & mẽbra humectant: in quibus ſiccitas ſuperuenit.

❡Si bibatur aqua cũ vino: ſedabit ſitim plus q̃ ſi bibatur ſola: quoniã vinũ adiuuat aquam ad penetrandũ: & facit ipſam peruenire ad loca: ad quę ſola nõ pụenit. hæc Galen⁹ in primo de ſimplici medicina diſtinc.iij.cap.vj. Et in ſecũdo regiminis acutorum cõmẽto.xxviij.dixit. Vinũ aquatum commixtũ debilitat ſtomachum: verum bibere quãtitatẽ paruam ex eo eſt cõueniens ſtomacho qui exiccatus eſt. Et in cõmento.xxxiiij.eiuſdem inquit. Vinum aquatum commixtum mollificat ſtomachũ, humectat eũ, debilitat ipm̃, et generat in inteſtinis ventoſitatem. Sicut vinũ purum facit ſaltum in temporibus, & grauitatẽ in capite, & ſitim, propter ſui caliditatem: ſic aquatum facit contrariũ eorũ, ꝓpter humiditatẽ ſuã, & frigiditatẽ. Et propterea concludẽdũ eſt: q̃ qui debilem ſtomachũ, aut frigidũ habuerit omnino ſi-

cut & debilia habentes viſcera debent vinũ cõmixtũ nõ accipere: ſed illud fortioribus medicinę gratia derelinquere: q ſecure quandoq; poſſunt vti: & ꝓcipue in æſtate, & calida regione, & potui commixto conſueti.

❡Vinũ aquoſum, & ſubtile, atq; albũ naturaliter eſt aquę vicinũ: & illius virtuti vicinatur ad nutrimẽtũ: vnde vrinã ꝓuocat: nec corpus inde nutritur: niſi parum. hęc Galenus. ij. Amphoriſmorũ cõmẽto. xj. Et in. v. Terapẽticę cap. ix. dixit. vinũ aquoſum bibitũ vniuerſas mouet excreationes. Et in lib. de euchimia cap. viij. ſimiliter tetigit iuuamẽtũ eiꝰ de vrinę ꝓuocatione: cũ ait. Quęcũq; vinoꝝ ſunt aquoſa & ſubtilia ſecũdũ cõſiſtẽtiã vrinã mouentia pauciſſimũ nutrimẽtũ dant corpori. Et infra ſubiũxit. Meliora vina ad vrinationẽ ſunt quę ſubtilia exiſtũt, & caput minime tangũt. & propter has cauſas febricitantibus ſunt cõuenientia.

❡Vinũ albũ/ſubtile/cõmixtũ/eſt melius febricitantibus: q̃ aqua: propter illud qđ eſt in eo de ſudatione/& ꝓuocatione. Hęc Auicẽna. xiij. iij. trac. j. cap. xxix. Et infra ait. Vinũ fractũ per cõmixtionẽ confert febricitãtibꝰ: cholericæ in declinatione præſertim: quoniam infrigidat, & humectat vehemẽter. Hoc quoq; ſentit Iſaac in particularibus dietis dicẽs vinũ albũ, & aquoſum ſecurius datur febricitãtibus: cũ facile fumo, & ſudore egrediatur.

❡Palam intelligimus vinũ albũ, & nigrũ eſſe minus cęteris calidũ: ſed albũ magis, q̃ nigrũ humiditati pertinet pro ſui ſubtilitate, & aquoſitate ſibi dominante: & groſſitate, atq; terreſtreitate nigro dominãtibus. Hęc Iſaac in particularibꝰ dietis. Et poſt aliqua ſubiũgit. Nõ inuenimus vinũ ſubtile, et aquoſum: niſi albũ, & albedini vicinũ: ꝓpter hoc albũ eſt ſubtilius, minuſq; cõmixtionẽ ſuſcipit. eſt & ſenſu facile cito digeſtiuũ: & velociter venarum perforatiuũ, & vrinæ ꝓuocatiuũ: parũ tamen nutrit: propter ſuam leuitatẽ: vnde cito in caput aſcendit: & facit ebrietatem cito diſſoluendam. nigrum vero contrarium facit.

¶Vinũ aquoſum,& ſubtile,atq; albũ naturaliter eſt aquę vicinũ:& illius virtuti vicinatur ad nutrimẽtũ: vnde vrina ꝓuocatur:nec corpus inde nutritur:niſi paruiſſimũ. Hęc Galen⁹ i. ij. amphoriſmorũ cõmẽto.xj.Et in.iij.regiminis acutorũ cõmẽto.viij.dixit. Vinũ albũ eſt minoris calefactionis oĩbus vinis.Et Hali.in.v. Theoricæ cap.xxx. ait. Vinum albũ eſt aquę ſimile:qđ min⁹ reliqs oĩbus calidũ eſt.Et propterea dicebat Auicẽna.iij.j.doc.ij.ca.viij.Vinũ albũ,& ſubtile,calefactis eſt melius:nõ eñ capitis efficit dolorẽ:ſed fortaſſis humectabit:& dolorẽ capitis alleuiabit:qui ex ſtomachi ardore ꝓuenit.Et in doc.iij.eiuſdẽ.cap.iij.ſic etiã inquit. Vinũ albũ,& ſubtile eſt pauci nutrimẽti,& datur loco aquę. Et ideo dicere poſſumus ꝙ vinũ albũ vt eſt vinũ noſtrum Lugdunẽſe:aut vinũ Lotharingũ:vt Tullenſe,& Pariſiẽſe proprie magis via medicinæ,q̃ via nutrimenti vel roboris ſit ꝓpinandũ:licet oppoſitum ſentiant aliqui delirantes.

¶Vinũ/qđ eſt croceũ/fortioris eſt caloris,& robuſtioris acuminis:citiuſq; ad mẽbra trãſmittitur,& rubeã parit cholerã et cephaleã:qđ in ſanis etiam eſt verũ:& nõ in febricitãtibus ſolũ.Hęc ex ſentẽtia Hali.v.theoricę cap.xxx.De qbus locutus eſt Galen⁹ in primo regiminis acutorũ dicẽs.Vinũ citrinũ eſt malũ in eo,quo indiget ille,q habet febrẽ:quoniã ẽ calidũ vehemẽtis caliditatis.Et Galen⁹ etiã in.iij.eiuſdẽ cõmẽto.ix. dicit.vinum citrinũ vehemẽtius lędit caput,& mẽtẽ,quoniã eſt calidius nigro:& ꝓpter hãc cauſam ſit addens in febribus:qđ eſt:quoniã conuenientiora in febribus ſunt vina aquoſa tantum.

¶Vinũ qđ eſt rubeũ,& clarũ:fortis ẽ caloris,& ſiccitatis: cito tranſiens ex ſtomacho:& in corpore ſanguinem generat qui ad acumen declinat:naturalem confortat calorem:ſi cõueniens de eo menſura porrigatur.Eſt quoq; vinum ſubrubeum:qđ etiam fortis eſt caloris & plurimi nutrimẽti:bonũ generans ſanguinẽ ſi in moderata ſumatur quantitate.Hęc Hali.v.Theoricę cap.xxx.Et poſt pauca ſubiũgit.Eſt etiã

al:ud vinū cuius color eſt niger:qđ amplius nutrit:eiuſq; co lor eſt ſub croceo,& in corpus tranſmiſſio tardior.

¶ Vinū terreſtre,& groſſum oppoſitū eſt ſubtili: & aquoſo. vnde quia groſſum eſt:plus cæteris grauat ſtomachum:du rum eſt ad digeſtionē faciendā: & difficile ad perforādas ve nas:vrinā nō prouocat,tardeq; ad caput aſcendit,propter ſui fumi grauitatē,atq; groſſitiē. Iccirco nō facit ebrietatē: qđ tamen ſi fecerit:non cito diſſoluetur. Hæc Iſaac in parti culariбus dietis. Quæ ergo delectabilia fuerint groſſa,& ni gra,& non turbida:non ita fugienda ſunt niſi a ſenibus & a timentibus oppilationes.

¶ Vinū dulce calidum eſt in ſecūdo gradu,& ſiccum in pri mo:aliquātulum tamen humiditati pertinet:propterea eſt groſſum,& illaudabile in ſua actione: niſi quia vētrē ſoluit. quia in omni re dulci vis laxatiua,& colatiua inuenitur. qđ vinum ſi aliquid inuenerit in corpore:qđ ipſius contrarium ſit actioni:& cohibetur ad exeūdum:calefacit,& bullit,aſcē ditq; ad ſuperiorem partem ſtomachi:& conuertitur in cho lericos humores,ſitimq; generat,& ventoſitatem in ſuperi ori parte,& lateri nociuam:oppilationem in hepate,& ſple ne generat,lapidē in renibus creat:maxime ſi inuenerit hęc membra talibus paſſionibus pręparata,aut digeſtiuam vir tutem debilem,propter hoc caueant illud quibus groſſa,& humida donatur dieta:quia ſi aſſueſcerint,eo ꝓfecto in hy dropicam incident paſſionem. Hæc Iſaac in particularibus dietis. Et poſtea dixit auctoritate Galeni ꝙ oppilat hepar: quia peruenit ad ipſum per largas vias. Pulmonem autem minime:quia per anguſtas. Illud tamen caueant:quia gene ratur ſitis:eorum enim calorem augmētat: & humiditatem ſaliuæ deſiccat,& ingroſſat:fitq; quaſi creta:& annectitur cā nalibus pulmonis. & quia etiam conuertitur ad choleram, cauendum eſt: dicēte Galeno in.iij. regiminis acutoꝝ com mento.iij. Poſt mel vinum dulce inter cæteras res dulces eſt facilius in choleram conuertibile. Auicenna in.x.iij.trac.j.

cap.vj.dicit. Vinum dulce vehemẽter aperit oppilationem pulmonis: ſicut ipſum vehementer generat oppilationem hepatis. Et eſt meli⁹ vinũ habẽtibus in pectore ægritudinẽ. verum non oportet: vt bibatur in pleureſi, & peripleumonia: niſi poſt maturationẽ: neq; ſumatur in potu ab illo: cuius hepar aut ſplen eſt infirmum.

¶ Vinũ ſtipticũ eſt paucę caliditatis: quãdo cõparatur alijs vinis: & ꝓpter hoc fit: ꝙ potus eius cõfert diarię: verũtamẽ nõ ꝓuocat vrinã: & tale eſt cõueniẽs calidas habẽtibus complexiones, & hepar inflãmatũ. Hæc Galen⁹ in.iij.regiminis acutoꝝ cõmẽto.v. Et Auicẽna in.iij.j.doc.ij.cap.viij.dicit. Quibus vinũ calefacit, & inflãmat hepar, vtantur tali quale eſt ſuccus vuę acerbę: huiuſmodi autẽ eſt vinũ acreſtiuum.

¶ Põticum vinũ, & acerbũ durius eſt, & grauius, tardiuſq; digeritur: venaſq; difficilius dulci perforat: quia dulce calidius eſt, & acceptabiliorem ſaporem habet. Ponticum aũt videtur eſſe terreſtre: aut paruum habẽs ſaporem: vnde difficile eſt ad perforandum venas: neq; vrinam, neq; egeſtionem, aut ſudorem prouocat: non ergo bonum ſanguinem generat: ventrem tamen, & inteſtina cõfortat. ſtringit ergo egeſtionẽ de ſtomacho defectione: maxime ſi ſolutio cauſa caloris fiat. cuius ſigna ſunt raſura inteſtinorũ, &c. Vnde Diaſcorides. Vinũ (inquit) acerbum diureticum eſt. ſed neſcimus qua intentione hoc dixerit. Hæc ex ſententia Iſaac in particularibus dietis.

¶ Fugere aũt oportet a groſſis ſimul, & fœtidis vinis, & ab indelectabilibus, & auſteris. Vinũ auſterũ nõ ſimiliter euchimũ: ſed robur imprimit debili ſtomacho, & ventri, & maxime ſecũdũ diſcraſiã calidã patientibus. Hęc Galenus in lib. de euchimia & cacochimia cap.viij. Et i lib. de vinis ſic quo q; de eo ſcripſit. Auſterũ vinũ neq; ipſum eſt diureticũ: ſed ſicut groſſum tardat circa hypocondrium.

¶ Vinũ odoriferũ ſuũ liquorem ſignificat eſſe ſubtilem, tẽperatũ, & ex omni ſorditie mũdificatũ, penituſq; digeſtiuũ.

vnde clarũ ſanguinẽ generat,& laudabilem,& mũdum.cor dis ergo eſt confortatiuũ:animãq; lętificat:& anguſtiam expellit:quoniã mũdificat ſanguinẽ a ſorditie in corpore exiſtentem:qua expulſa ſanguinis fumus groſſus/turbidus/& obſcurus/ſolitus naturalis caloris lumen obfuſcare/expellitur. vnde fit cauſa lętitię. Propter hoc ergo huiuſmõi vinũ omnibus ætatib9:& cõplexionibus cõueniẽs eſt: ſi accipiatur vt oportet:& qđ a natura ſuſtinetur. vnde Hippocrates: Vinũ inquit odoriferum ſubtilius/leuius/digeſtibilius cæteris eſt,ac nutribilius:quia ſignificat naturã ſuã compleuiſſe actionẽ:& omne cõtrariũ ab eo eſſe ablatũ:ꝑinde vrinã ꝓuocat:citoq; ad caput aſcẽdit:& facillime ab eo inebriatur: ſed tamẽ cito ab ea liberatur. Vinũ vero,qđ nullius ẽ odoris,innuit ſuę fumoſitatis groſſitiẽ:grauitatẽ:& indigeſtibilitatẽ. Iccirco illaudabilis eſt nutrimẽti:ꝓpter hoc nec mũdificat: nec ſanguinẽ clarificat: neq; cõfortat cor: nec creat lætitiã: groſſos etiã augmẽtat humores,& fumũ turbidũ generat, et obſcurũ.quare fit cauſa triſtitię.ſed tamẽ ꝓpter ſuã grauitatẽ,& groſſitatẽ non cito in caput accẽdit: & ebrietatẽ generat:ꝙ ſi fecerit dure,tardeq; diſſoluitur.Hæc Iſaac in pticularibus dietis. Et ſubdit. Vinũ inter ſubtile,& groſſum,eſt mediocre:cuius odoris mediocris fit actio,& paſſio eius. ſecũdũ ꝙ eſt propinquũ vel remotũ ab eorũ extremitatibus.

¶ Vinũ fęculẽtũ,& antiquũ,& nouũ etiã, qđ nõ eſt clarificatũ generat ſanguinẽ vaporoſum/fęculentũ/& tenebroſum. Si tamẽ clarificatũ eẽt ſecus cõtingeret.hęc Auicẽna prima iij.trac.v.cap.x.Et in.xj.iij.trac.ij.ca.viij.dixit.In vino qđ recens eſt fortis exiſtit virtus ad aggregãdũ ſpiritũ,& cõfortandũ ipſum.& ꝓpterea vinũ nouũ cõmouet coitum.

¶ Cum vinũ purificatũ nõ fuerit : quale ẽ vinũ germanicũ a Lotharingis furetum appellatũ:ad plura perducit nocumenta. cũ dicat Auicenna in.xiiij.iij.tract.iiij.cap.j. Scias ꝙ potus plurimi vini paſſi recentis facit cadere in ſolutionem vẽtris hepaticã: cuius quidem ratio eſt:quia (vt Iſaac

refert in particularibus dietis) vino recenti ineſt calor in primo gradu, vnde pertinet frigiditati, & humiditati. Iccirco cæteris eſt nutribilius: malos generat humores, & inordinata ſomnia: & ventoſitatem ſtomachi, & inteſtinorum. Vinũ ſimiliter q̃d vicine a torculari exierit: quia adhuc eſt indigeſtum, & a bullitione non quieuit: neq; terreſtria ad ſuum locum deſcenderunt naturalem: neq; etiam aereum ad ſuum locũ ſaliuit, ſcilicet ad ſuperiora: neq; liquor eius clariſſim⁹: mediocriter autẽ ſtans mundificatur: & lucidiſſimus apparet. Ex quibus apparet q nisi muſtũ bene purgatũ ſit: & clariſſimũ: ſufficienterq; bullitum: multorum nocumẽtorũ poteſt eſſe productiuũ. & propterea delirant Germani qui Gallitricum in vino q̃d furetum nuncupant imponẽtes vina eorum turbida/obſcura/lutoſa/ſpiſſa reddunt: qui poſtq̃ illis ſe ad libitum repleuerint paucos poſt admodum dies ęgrotant, multiq; moriuntur. & bene profecto iacent extincti: ne ſuis cum voluptatibus malum proximis præbentes exemplum. illos corrumpant.

¶ Decet autẽ vini diuerſitates intelligere: quia recẽs q̃d vicinũ eſt torculari, calidũ eſt in primo gradu: vetus vero. vij. annos tranſiens in. iij. calidum exiſtit. Mediocre autem q̃d eſt a duobus annis vſq; ad quatuor: calidum eſt in ſecũdo. Quãto eñ vinũ habet caloris paucitatẽ: tãto humidius approbatur. Et quanto calidius, tanto ſiccius. hęc Iſaac in pticularibus dietis auctoritate Galeni.

¶ Vetus vinũ: q̃d trãſit vſq; ad. vij. annos: vel plus: calidũ eſt, & ſiccũ in. iij. gradu: & habet quiddã amaritudinis: & huiuſmodi vinũ p̃uum nutrit: citoq; caput aſcendit: & mentẽ percutit propter ſuæ punctionis acumen: maxime ſi multũ ex eo bibatur: & parũ ibi aquæ miſceatur. ꝓpter hoc caueãt illud neruos debiles habẽtes: & qui ſenſus acutos habuerit: magnũ nãq; eis pręſtat nocumentũ: niſi tantam in ſuis corporibus habeant humiditatem: quæ bene reſiſtat vini acumini. hæc Iſaac in particularibus dietis.

De natura aquarum. Cap. III.

AQua leuiſſima pluuialis eſt:deinde fontana:tum ex flumine,tũ ex puteo,poſt hęc ex niue,aut glacie:grauior his ex lacu,grauiſſima ex palude. Facilis etiã & neceſſaria cognitio eſt naturã eius requirẽtibus. Nã leuis:pondere apparet:& ex his,quę põdere pares ſunt:eo melior quęq; eſt:quo celerius,& calefit,& frigeſcit:quoq; celerius ex ea legumina percoquũtur. Fere vero ſequitur:vt quo valẽtior quęq; materia eſt:eo minus facile cõcoquatur:ſed ſi concocta eſt,plus alat. Itaq; vtẽdũ eſt materię genere pro viribus:moduſq; omnibus pro genere ſumẽdus. Ergo imbecillis hoĩbus:rebus infirmiſſimis opus eſt. Mediocriter firmos, media materia optime ſuſtinet. et robuſtis apta,validiſſima eſt. Plus deinde aliquis aſſumere ex leuioribus poteſt.magis in his quæ valentiſſima ſunt,tẽperare ſibi debet.

Problemata.

Cur aqua,& oleum frigore denſeſcit: ſed neutiq̃ vinum: aut acetum,aut garus? Q2 aqua quidẽ vtpote frigida ſe frigidior effecta facile coit:oleũ vero qualitatis fere ſit expers: et potius temperatũ ſtatim frigeſcit:atq; adeo vt inter euaporandum frigefiat. at garus vtpote ſuis partibus tenuis/ et calidus non cõtinuo frigefit . eodem modo etiam vinũ. Acetum autem: vt tenuiſſimarum partium omnem reſpuit concretionem.

Cur putealis aqua in hyeme calida eſt: in æſtate autẽ frigida? Reſpondendum q contrarium ſemper fugit,vtpote ſibi infeſtum, cõtrarium. cum ergo calidum,& frigidum inter ſe contraria,atq; corruptoria ſint:non dubium,quin per æſtatem calor aerẽ ambiat:calidum itaq; in ſinus atq; penętralia fuget frigus:& ob hoc aquam frigefaciat . per hyemẽ vero frigore dominante in aere calor porro in terræ penitiſſima diffugiẽs aquã caldat. Nã ita natura ſanxit:vt cõtraria in eodẽ loco per idem tẽpus ſimul non manerent.

¶ Cur aqua calefacta,& in puteũ demiſſa gelidiſſima aqua euadit? Q2 quæ in puteo frigida eſt calidã oppugnet aquã: et frigiditatis multitudine ſuperans ipſum calidum multo cum algore ipſum adoriatur: perq; calefactam aquam penetret:& perinde ita frigefaciat.

¶ Cur aquæ potores viſu ſunt acutiores? Quoniã multũ vinum ſpiritalibus fumis vidẽdi ſpiritum perturbet. idem in cæteris euenit ſenſibus.

¶ Cur ſi frigida aqua neruis infeſta eſt:calida amica non eſt ſed & ipſa quoq; infeſta:nam ſi altera infeſta eſt eius contrariã ſalubrem eſſe oportuit. Contraria enim circa idem ſimiliter agere non poſſunt prima ratione:& per idem? Hic ego inquam:ꝙ calor abſolute non eſt infeſtus : ſed calidum, et humidum.qui autem neruos ſaucios habent,eorum nerui ob multum ſenſum/firmitudinem/& obſtipationem deſyderant. Nam cum natura ſicci ſint,humiditas vtpote eis inimica,molles ipſos reddit,& laxat,atq; putrefacit.ꝙ autem calor proprie non ſit infeſtus:vel ex eo manifeſtum:ꝙ oleum quidem cum calidum ſit confotum vtile ad continẽdũ, et obſtipandum.

¶ De natura aquarum, ex traditionibus auctorum Collectiones.

¶ Aqua eſt corpus ſimplex:cuius naturalis locus vt ſit circundans terram:& circundata ab aere:cuius natura eſt frigida,& humida. Hæc Auicenna in prima primi. Ariſtoteles autẽ in libello de ſenſu & ſenſato voluit:ꝙ aqua ſit ſubtiliſſimũ omniũ humorũ. quibus in locis auctores aquam puram qđ eſt vnũ de quatuor elementis deſcripſerunt.de qua Auerrhois i cõmẽto.cxv.ſecũdi libri de anima dicit. Aqua pura non calefit:ſicuti neq; aer purus infrigidatur. Et nos hic aquã purã nõ habemus:ſed aliã nõ ita ſimplicẽ:q̃ altera tur,& corrumpitur. vnũquodq; autẽ ſimpliciũ nudorũ non putrefit:ſed ad aliud conuertitur ſimplex.

¶ Aqua quę vere eſt aqua ꝓpria,cui nõ admiſcetur alia ſub

ſtantia, eſt in virtute ſua frigida neceſſario. hæc Galenus in lib. de ſimplici medicina: & in diſtinc. ij. eiuſdem primi libri cap. j. dixit. Aqua in natura ſua eſt frigida, & humida: tamē ſi proieceris in eā ſulphur, aut alumen facit eam calidam. et in diſtinc. iij. cap. vj. ait. Aqua cū hoc ꝙ infrigidat eſt magis humida: q̄ omnis res: cum non ſit aliquid humidius ea præter aerem.

¶ Aqua eſt ſubſtātia quæ adiuuat ad liquefaciēdū nutriēs: et ſubtiliandū: & vt cito currat: & penetret in venas: & in foramina. neceſſe poteſt abſq; hoc auxilio eius complemētū rei nutrimenti. Nam aqua nutrimentū penetrare facit. Hæc ex Auicenna in. ij. j. doc. ij. cap. xvj.

¶ Bona aqua omnibus ætatibus cōgruit: qđ nō de vino cōtingit, vel cibarijs. & licet ipſa non ſit cibus: ſicuti nō tātū dixit Hippocrates: ſed etiā reliqui medici: eſt tamen compoſitor cibi. hæc Galen⁹ in primo de regimine ſanitatis, & in. iij. regiminis acutorum cōmento. xix.

¶ Dico ꝙ cum aquæ vſus ſit neceſſarius ad ſanitatis cuſtodiā: & ad mēbrorū medelā maior oībus reliquis vtilitatib⁹: neceſſarium omnino eſt medico aquarū cognoſcere naturas: & earum melioribus vti: & vtilioribus potui: reliquaſq; cauere. Hæc Hali. v. Theoricæ.

¶ Aqua pura experitur: & iudicatur de ea per tres ſenſus: q. ſunt: viſus/guſtus/odoratus. per guſtū quidē vt nō ſit ei ſapor omnino imo ſit inſipidi ſaporis in ſummo. Et ꝑ viſum quidē: vt ſit in ſummo clara, & mūda, & luminoſa. Et ſimiliter in odoratu. oportet enim vt non ſit ei odor oīno. Aqua enim: quæ denudata eſt ab his omnibus proprietatibus: eſt apud naturā, id eſt prope puram: nō tamē mūda in fine mūdificationis. ſicut nullū ſenſatorū quatuor elemētorū eſt purum: cui nō permixtū ſit aliquid cū eo. Hæc Galenus in lib. primo de ſimplici medicina diſtinc. ij. cap. j.

¶ Origo curſus laudabilis aquæ neceſſe eſt vt ſit cōtra oriētem aliquātulū ſeptētrionalē ꝑtingēs plagā: vt ſeptētriona-

lis,& orientalis ventus eam perflet. Hæc Iſaac in particularibus dietis. Auerrhois etiam in commento.cxxxj.cãticorum ſic inquit. Aquæ fontium ſecũdũ opinionẽ Hippocratis,& Gale.ſunt meliores.& ex eis maxime oriẽtales:& ſup arenã incedẽtes. Et in.v.colliget ſimiliter ait. Melior aquarum ſecundũ Hippocratẽ eſt aqua fontium orientaliũ:quæ ſcaturit ex terra quę nõ habet nimis groſſam ſubſtãtiã, nec nimis mollem,vel luteam:ſed ſit mediocris inter has. & ꝓpterea hæc aqua eſt ſuauior,& leuior,& citius permutatur a calido,& frigido.

¶Quicũqꝫ fontes verſus ſeptentrionẽ quidem fluũt ex petris expreſſi,duras habẽt aquas:& tarde incedẽtes. Qui vero verſus orientẽ bonas ſi per terrã colantur puram:& calefiũt,& infrigidãtur velociter. Et fontis aqua recens eſt bibẽda:quæ nullã adiectã habeat pernitioſam qualitatem. Hæc Galenus in primo de regimine ſanitatis. Et fuit Hippocratis ſentẽtia in lib.de aere,& aqua, cap.j.dicẽtis. Aquæ vero fontiũ ſecũdũ ortũ ſolis exiſtẽtiũ omniũ ſunt meliores. ſecundo vero illę:quæ inter ęſtiualẽ,& hyemalẽ, ortũ habent. Sed harũ omniũ peiores meridionales. quæ autẽ ſunt inter hyemalẽ ortũ,& hyemalẽ occaſum exiſtunt mediæ.

¶Poſt aquam pluuialem commẽdamus aquam fluminis magni a ciuitate remoti:cuius liquor eſt clariſſimus ſuper arenas nitidas,vel lapides currens: tamen melius eſt ſi fluat ſuper lapides q̃ ſuper arenas:lapides enim illidunt aquam: eiuſqꝫ groſſitiem attenuant:quæ vero ſuper arenas fluit nitidas,melior eſt q̃ pluuialis in ciſterna longo morans tempore. Hæc Iſaac in particularibus dietis. Auerrhois autem in.v.colliget: ſic de eis inquit. Raſis ſenſit ꝙ melior aqua ſit fluminũ magnorum ductuum. Et Hippocrates dicit:ꝙ iſtę aquæ ſunt diuerſarum ſubſtantiarum: eo ꝙ tranſeunt per diuerſas terras:& propterea quia ingrediuntur eas multi riui. Et mihi videtur ꝙ Raſis nõ laudauit flumina magis groſſa:niſi propterea:quia ſol operatur in eis vnam opera-

tionem propter quam ſeparantur partes groſſæ a ſubtili-bus.& propterea coquūt medici aquam illis, qui habent debilem ſtomachum,& hepar.

¶ Aqua groſſa,& turbulenta clarificanda eſt multoties de vno vaſe in aliud mutando. Q đ ſi fieri nō poterit: per colatorium qđ ex farina tortellarum madefacta ſit coopertum, coletur. de his etiam quæ aquam colant eſt vt in ipſam parum aluminis iameni triti proijciatur. hoc enim eam cito clarificat atq; colat. Hæc Raſis. vj. Almanſoris cap. xij. Et propterea dicebat Galenus in primo de regimine ſanitatis. Fugiendæ ſunt aquæ ſtagnorum,& turbidæ,& ſalſæ,& fœtidæ,& vniuerſaliter quæcunq; aliquam qualitatem in guſtu oſtendunt. Ea enim eſt optima aqua: quæ nullam apparentem habet qualitatem: neq; guſtu, neq; odoratu. et erit hæc aqua bibenti delectabilis:& certiſſime pura. Talis autem eſt aqua fluminū: cum dicat Auerrhois in. v. colliget. Impoſſibile eſt: vt aquæ magnorum fluminū non ſint turbidæ. Et propterea ſeruantes Galeni præceptum: turbidas aquas fugiamus: ne in nocumenta ex eis prouenientia incidamus. Nam turbida aqua (vt Haliabati placet. v. Theoricæ) oppilationē generat in hepate, lapidē in renibus, magiſq; in ſtomacho, q̄ ſuauis, et pura, moratur.

¶ Puteorum vero aquæ,& aquæ ductuum ſunt malæ comparatione aquarum fontiū. ſunt enim aquæ conſtrictæ terreſtreitates longo tempore recipiētes. Ideoq; eſſe nō poteſt: quin in eis aliqua ſit putrefactio: quoniam extractę fuerūt, et cōmotæ virtute cogente:& non virtute, quæ ſit in eis declinante ad hoc: vt manifeſtētur,& expellātur: niſi ingenio, et arte: quia via propinqua eis fuit adhibita, per quā inceſſerunt. Et ex eis tamen illæ ſunt deteriores: quibus ex plumbo viæ factæ fuerunt: quoniam ex eius virtute aliquid aſſumunt: vnde frequenter ad dyſenteriā ducunt. Hæc Auicenna in. ij. primi doctri. ij. cap. xvj. Similiter aqua ciſternæ nō approbatur:& præcipue ſi in ea per longum tempus fuerit:

dicente Iſaac in particularibus dietis. Aqua pluuialis in ciſterna longo morans tempore malam ſuſcipit qualitatem a fumoſitate terræ. Et quia etiam nõ mouetur, illaudabilis eſſe exiſtimatur: cũ dicat Auicẽna in loco ſuperi⁹ allegato. Aquæ nõ currentes, quocũq; modo fuerint, ſtomacho non cõferũt. Et q̃uis huiuſcemodi aqua pluuialis fuerit, & ex nubibus veniens: quę cõmendatur a ſapientibus: tamen ſupra ſcriptis rationibus illaudanda pronũciatur.

¶ Aqua paludalis ẽ putrefacta: ideo generat humores corruptos: ſicut generatur de venenis putrefaciẽtibus: & generat cholerã rubeã, & ſimilia de humorib⁹ putrefactis: & hoc totum fit ex priuatione curſus, & vſtione eius de ſole: vnde corrũpitur: & lucrat̃ naturã malã: & ideo mala erit bibẽti eã. Hęc Raſis. xxiij. cõtinẽtis cap. vccxlvj. Et poſt pauca ſubiũgit. Et dicit Hippocrates: q̃ bibentiũ talẽ aquã ſplen magnificabitur. Hęc eñi aqua infert oppilationes ĩ meſeraicis. Quę fuit ſententia Galeni in lib. de bonitate aquę dicentis. Paludoſæ aquæ oẽs ſunt peſſimę: odorẽ eñi habẽt incõuenientẽ: ſicut putreſcentẽ: & æſtate quidẽ fiũt calidæ: hyeme vero frigidæ: qđ eſt maximũ ſignũ malitiæ aquarum.

¶ Melior ex aquis eſt pluuialis munda: quoniam nihil admiſcetur ei qđ inferat nocumẽtũ. Auicẽna in cãticis textu cõmẽti. cxxxiij. Et in hoc conueniũt oẽs inquit Auerrhois in commento. Qđ etiam ſenſit Iſaac in particularibus dietis cum ſcripſit. Omnibus autẽ aquis pluuialis eſt electior: quæ vicina ab aeris ſummitate cecidit: munda tamen ſi fuerit ab omni putredine, & ponatur in ciſterna optime lota. talis enim aqua minus cæteris eſt humida: & quiddam ſtipticitatis habet: vnde non nocet ſtomacho: ſed poti⁹ eum confortat. Quæ fuit ſententia Raſis. iij. Almanſoris cap. iiij. dicentis. Pluuialis autem aqua his qui cito incurrunt febres eſt mala: & maxime: ſi longi eſt temporis: quæ tamen in ſuis alijs diſpoſitionibus eſt bona. Et in. xxiij. continentis ca. vccxlvj. dicit auctoritate Galeni. Aqua pluuialis le-

uis eſt/dulcis/& luminoſa valde: quia ſol cõcipit tenuiorem partẽ aquæ.ideo cito caleſit,& cito infrigidatur,& decoquitur:id q̃d in ea:coquitur cito:ſed mutatur, & corrũpitur etiã cito.& hoc tamẽ noli æſtimare ꝙ aqua,quæ corrũpitur cito ſit mala:quia velox corruptio ipſius eſt ex eo ꝙ colligitur ex diuerſis locis:& res collectę ex diuerſis locis ſunt velocioris putrefactionis.cauſa tamẽ principalis putrefactionis velocis ipſius eſt ex tenuitate eius ,quia pars tenuis ipſiꝰ diſſol uitur cito:& putrefit pars reſidua.Et dicit etiã. Aqua pluuialis eſt melior omnibus aquis dum non cõcipiat malũ odorem:quoniam ſi concipit: infert raucedinem vocis/ tuſſim/ et grauem vocem.

¶ Aqua frigida mordicat oculos,& nares,& q̃dẽ i hoie de membris.& mordicat iterum mordicatione non minore illa partes intrinſecas ſtomachi, & inteſtinorum.quæ fuit Hippocratis ſententia in.v. Amphoriſmorum , amphoriſmo xviij.dicentis. Frigidũ eſt inimicũ neruis/ oſſibus/dẽtibus/ cerebro/ſpinali medullæ.Et.xxiiij.eiuſdem. Frigida velut nix vel cryſtallus,pectori inimica: tuſſes cõmouentia: ſanguinẽ fluere facientia,& catarrhos.

¶ Aqua calida digeſtionẽ corrũpit:& facit natare cibũ: neꝗ illico extinguit ſiti:& quandoꝗ ad hydropiſim adducit, et ad ethicam:& cõſumit corpus.Aqua autẽ calefacta cum fuerit tepida facit nauſeam:& cũ fuerit calidior q̃ hæc , & a ieiuno bibita fuerit multoties,ſtomachũ lauabit,& vẽtrem ſoluet. eam tamẽ frequenter bibere eſt malũ:quia ſtomachi debilitat virtutẽ.Illa vero quę multum eſt calida quandoꝗ cholicã reſoluit,& ſplenis vẽtoſitatẽ frangit.Hæc Auicẽna ij.j.doctri. ij. cap.xvj.Et eodẽ teſte in.xvj.tertij trac.primo cap.iiij. Tepidum reſoluit:ſicut frigidũ cõſtringit.Et in prima.iiij.ca.xxvj. Omne tepidũ eſt mollificatiuũ:& reſoluit virtutem.Quæ fuit Galeni ſentẽtia in ſecũdo Terapẽticæ cap.v.dicentis.Tepida omnia ſoluũt robur vẽtris.Et lib.j. ad Glauconem cap.vj.Robur ventris facile ſoluũt tepida.

Et propterea concludendum eſt ꝙ aqua tepida nec calida multum bibenda ſit: ſed moderate frigida.

¶ Aqua ſalſa mala eſt,& corrumpens,& eſt inflatiua,& tardę digeſtionis,& ea non poſſunt vti ſani,& fortes homines: et ſi vtantur ipſa: non poterit eis non nocere. pariq; ratione ſulphureę: aluminoſę: æneę: & ferreę,& huiuſmodi. neq; eis vtendum eſt niſi gratia medicinæ: cum fortiter volumus calefacere, exiccare, abſtergere,& inflãmare. Hæc Raſis.xxiij. continentis cap. vccxlvj. auctoritate Galeni & Rufi. Et propterea errant ſani ad balnea naturalia accedentes: vt per ea purgentur: neſcientes ꝙ poſt quandam ventris ſolutionem quã ipſa aqua facit, conſtipet: & membra inflãmet. vnde facile poſtmodum in febres incidunt & in æthicam: & eſt medicina mollificatorum neruorum.

¶ Aqua præterea cocta quouſq; minor reddatur eius ſubſtantia, minus eſt inflatiua, citiuſq; deſcendit. Et propter hanc cauſam infirmis,& ſanis omnibus conuenientior exiſtit: q̃ cruda. Ex ſententia Raſis in Almanſoris capi.iiij. Et propter hoc medici iubent aquam decoqui debere: & nõ vt aliqui putant, vt frigiditatem amittat: ſed vt inflationem, et groſſitiem,& impuritatem deperdat. Neq; omnis aqua pro infirmis coqui debet: ſed tantum illa: quæ fontis fuerit: aut pluuialis: aut ciſternæ mundæ,& non diu in ea retenta. Et in hoc animaduertant iuuenes medici: quoniam aliquãdo aſtãtes aquam putei vt plurimum accipiunt: quæ groſſa eſt,& terreſtris,& reprobata: quæ nunq̃ ad eam ſubtilitatem,& puritatem peruenit: ad quã vna dictarum perueniret. Inde prouenit magna ex parte ꝙ infirmorum ſtomachi ventoſitate replentur ipſos ſæpius eructare cogente.

¶ Liber Quintus. De ſomno, et Vigilia.

¶Quis finis:qđ agens:quę forma:quæ materia Somni ſit. Cap.I.

DE Somno,& Vigilia quærēda cauſa eſt:propter quā dormire aīalia ſit neceſſe,& qualis item affectio ſomnus ſit. At quatuor quidem cauſarū genera in naturalib⁹ libris enumerauim.⁹ Finalem:cuius gratia omnia cōſiſtant:& fiant, Agētem:vnde oriat̄ & inſtituatur motus. Rationariam : quæ reb⁹ natura ſuam & ſpeciem largiatur, Materialem:ex qua inſita cōſtitui, & generari omnia ſoleant. Somni igitur cauſæ hæ ſunt. Finis ſalus,& cōſeruatio aīalis. Agens:ſpiritus vitalis qui ī corde eſt. Materia:vapor:qui caput ſubierit:deinde in locū inferiorē defluxerit. Forma:ſitus,& diſpoſitio illa mēbrorū, & partium corporis,quæ in dormientibus extra,intuſqꝫ cernitur. Sed nūc diſſerēdum videtur:quāobrem dormiat, & vigilet aīal,& ſecūdū quos ſenſus:ſi ſecūdū plures eſt:aut ſi ſecūdū vnū:quiſnā ille vnus ſit de quo ſomnus/aut vigilia pēdeat Sane quū animaliū quibuſdā oēs ſenſus , quibuſdā nō oēs ſed guſtus,& tactus ſint . Eſt em̄ latiſſime fuſus,& maxime cōmunis omnibus tactus:vt in libris de anima ab Ariſtotele,& Themiſtio dictū eſt. fieri autē nō poſſit:vt dormiēs animal vllo ſenſu vigilet:manifeſtū eſt animātes omnes ī ſomno affici oportere eodem modo:id eſt ſumma illa immobilitate,& inſenſibilitate offundi. Nam ſi dormienti auditus in miniſterio,& officio ſit:viſus nō ſit:erunt ſimul in eodē duę res pugnātiſſimæ:quia ſcilicet dormiens aliquis ſentiet : qđ impoſſibile eſt. Igitur dicendum eſt: Soporem tactus,& im

inobſilitatem ſenſus cōmunis cauſam eſſe ſomni. Eſt enim ſomnus quædam ſentiendi impotentia: ob alimenti vaporem in cerebro refrigeratum, & internum calorem ad cor reuocatum prouenienſ. Dormiturus eñ multos habet intraneos vaporum motus: qui ob cerebri frigiditatē frigeſcūt. Et cum calor cum vapore relabente ad inferiora repellitur: oculorum palpebrę frigidæ fiunt: & frigefactæ, grauioreſq; redditæ clauduntur: ſuperioreſq; corporis partes ob caloris reuocationem frigent. Interiores autem ob vnionem caloris: & inferiores: vt pedes: ob refractionem incaleſcunt. hinc dormientes pluribus indigent quibus integantur veſtibus: q̄ vigilantes: quo extrinſeco adiumento, fomentoq; contecti a frigore tuti ſint.

¶ Problemata.

¶ Cur & quomodo ſomnus: & cur dormientes vires amittunt: & vires amittentes procliuius conſopiuntur? Fit ſane ſomnus humecto cerebro, & humidioribus vaporib9, & ſenſus de ſenſu implent humorem. Ex ſomno vires amittim9 q͛ cerebrum humectum neruos diſſoluit: nam illinc dimittuntur. Ex debilitate vero dormimus: q͛ humiditas in corpore gignatur, & vires amittamus: ea cerebro īſurgit, & dormimus.

¶ Cur ſaturitas, & inedia vigiliam pariunt: & quomodo Solomon aiebat dulcis ſomnus ſeruo: ſiue parū: ſiue multū cōmedat? Inedia quidē ariditatē generare conſueuit, & ob hoc vigiliā parit. Ariditas eñ vigilare oīno cōpellit. At ſaturitas grauedinē, & pōdus parit. Itē adeptus incōcoquibilia, et ob pōderis copiā perturbat aīal, & ex pturbatione vigiliam parit. atq; id verū eſſe poteſt intueri: q͛ poſt concoctionem dormiūt. Q d autē inquit Solomon ſeruo eſſe dulcem ſomnum: eſt quia labor ſomnum adducit.

¶ De Somno ex traditionibus auctorum Collectiones.

¶ Somnus vniuerſaliter eſt redditus ſpiritus animalis ab i

ſtrumentis ſenſuum,& motuum ad principium. cũ quo pri uãtur ipſorum inſtrumẽta ab exitu operationis in ipſis:niſi quæ neceſſaria ſunt ad hoc: vt vita permaneat:& illa ſunt,ſi cut inſtrumenta ſpiritus. Et ſomnus quidẽ naturalis abſolu te eſt:cuius redditus eſt cũ profundatione ſpiritus vitalis ad interiora: vt digeratur cibus. Hæc Auicẽna in prima.iij.tra ctatu.iiij.cap.j.Et in cãticis textu cõmẽti.xxxvij.dixit. Sõ nus eſt quies virtutum animaliũ motiuarũ,& ſenſitiuarũ.

¶ Somnus eſt paſſio primi ſenſus:qui cõmunis eſt cæteris ſenſibus. Hæc Galenus in.iij.lib.de accidẽti & morbo capi. iiij.Et in quarto lib.eiuſdẽ cap.viij.ſic etiã inquit. Dicamus virtutẽ animatã in ſomno quieſcere,& naturalẽ cõfortari.qđ ſic poſſumus cognoſcere. Virtus em̃ aĩata ſi fuerit fatigata aĩali dormiente cõfortatur:maxime ſi ante ſomnũ cibũ mo derate accipiat. Ab his Auerrhois in ſecũdo colliget videt̃ accepiſſe cũ ait. Dormire eſt ligamentũ,& quies ſenſuũ,& re uerſio ipſorũ ab iſtrumẽtis eorũ ad partẽ intriſecã corporis. et iſtę res p ſe notę ſunt.& ꝓpterea trãſeunt res ſenſatę ſuper dormientes,& nõ ſentiunt eas:& etiam videmus dormientẽ oculos habentem apertos,& non videbit:& ſi eſſet virtus vi ſibilis in ſuo inſtrumento tunc videret.

¶ Et ſomnus non aduenit multus aĩalibus poſt laborẽ:niſi propterea quia aĩalia quãdo mouẽtur,& laborãt:ſpargit̃ ca lor ſuus naturalis,& diminuit̃ quãtitas ſua,& refrigerat̃:pro pter qđ reuertit̃ de neceſſitate ad locũ ſui pricipij.Hæc Auer rhois i ſecũdo colliget.Et poſt aliqua ſubdit. Sõnus eſt vna operatio naturę:q̃ regit corpus aĩalis: & ꝓpterea fuit ſomn⁹ neceſſarius in aĩalibus pfectis:quia niſi eſſet ſomnus periret ſenſus proper nimium exercitium:& pereuntibus ſenſibus periret vita.& inde eſt,ꝙ citrinatur facies dormire nõ poten tibus,& lęduntur eorum operationes.

¶ In ſomno digeſtionis fit bonitas,& humorũ decoctio.ca lor nãq; naturalis ſomni tẽpore ad ꝓfunda ſecedit corporis quo cibũ digerat:humores bonos diſponat. vñ & digeſtio

ciborum melior fit hyeme ex noctiũ longitudine: & ſomni copia. Et moderata ſomni quantitas cibos digerit: corpus ſpiſſat: laborem ſoluit: animã confortat naturalem: calorq; augetur naturalis: humores boni fiunt: membra recreat extenſa: mẽtem clarificat: cogitationes emẽdat, ac viſum. Hęc Hali. v. Theoricę cap. xxxv.

¶ In ſomno cibus digeritur melius: & non ſolum in ſtomacho verum etiã in toto corpore. ꝑpter hoc mõſtratur nobis ꝙ mẽbrum, in quo rationalis eſt anima, quieſcit in ſomno. Hęc Galenus lib. iiij. de accidẽti, & morbo, ca. viij. Et in lib. de diſſolutiõe cõtinua dicit. Et quãdo ſomnus ſequit̃ cibũ: reuocatur calor naturalis in ĩpo: & aggregatur in interiorib⁹ corporis: & digerit cibũ. Et in. vj. Terapẽticę cap. ij. dicit. Digerit quidem ſomnus: reſoluunt autẽ vigiliæ. Et in. iiij. de regimine ſanitatis cap. j. ait. Bene ſciẽtes ſumus ꝙ nihil ita digerit: eorũ q̃ digeri poſſunt: neq; malos reſoluit humores: ſicuti balneum: & ſomnus.

¶ Somnus excedens in tẽporis quãtitate multũ nocet: qm̃ virtutes plurimus eneruat aĩales ſomnus: ac debilitat: corpus refrigerat, & humectat: atq; in eo flegma augmentat: & naturalẽ debilitat calorẽ: ipſumq; reſoluit: & præcipue ſi ſuper inanitionẽ fiat. Et ſi ſit omnino corpus vacuũ: nec in eo aliquid ſit ciborũ: naturalis cõuertitur ad corporis humiditatem calor: exuritq;, & cõſumit illam: dehinc ĩpẽ debilitatur deficiente materia: & refrigerat̃ corp⁹. Hęc Hali. in. v. Theoricę cap. xxxv. Et Auicẽna in prima. iij. tracta. iiij. cap. xiiij. ſic ait, Dormitio multa in meridie, & vniuerſaliter ſomnus multus nocet multũ memorię. Et in canticis textu cõmenti cxxxix. inquit. Si ſomnus multũ prolõgabitur, replebitur caput humoribus. Et in ſequenti textu ſubdit. Somnus humectat corpora: & relaxat: & extinguit calorem viuificãtem ipſa. In cuius cõmẽto dicit Auerrhois: ꝙ hoc intelligitur de multo ſomno: quoniã multus ſomnus extinguit calorem: quo virtutes viuũt, & exiſtũt. & hoc: quia de natura quietis,

& coopertionis eſt extinguere calorē. Ignis enim extinguitur:& ſuffocatur:cum multū,& perfecte tegitur. Et in.vj.colliget ait. Quādo ſuperfluit ſomnus calorē extinguit naturalem:& corpus inducit ad tumidā diſpoſitionem.

¶Non illico poſt comeſtionē eſt dormiendum cibo natāte vt voluit Auicēna in.iij.primi doc.ij.cap.vij. Et in cap.ix. eiuſdē ait. Melior ſomnus eſt ille: qui prouenit poſtq̄ cibus a ſuperiori ventre deſcenderit:& poſt quietē eius:ꝙ forſitan ſequitur ipſum ex inflationib⁹,& rugitibus: quoniā dormire ſup hoc multis ipedit modis. Quapropter ſi deſcēſus tardauerit parūper incedere debet:& poſtea dormiat. Et ſup repletionē dormire eſt malū:anteq̄ a ſuperiori vētre fiat deſcēſio. Et in.iij.tertij tract.j.cap.v.dixit. Somnus ſuper repletionem,& cœnam eſt res nocibilior oculo : immo oportet illum qui in viſu habet debilitatē expectare: donec digeſtio fiat:id eſt fieri incipiat: deinde dormire.

¶Aliquādo eſt mēbrū debile:vt ſtomachus:& natat in ipſo cibus:& nō iniungas ſomnū: donec deſcēderit cibus de ſtomacho aliquo deſcēſu: nec donec deueniat in fundū ſtomachi:& ante percipias eū moueri parum:ſicut memorauimus iam. Hæc Galenus in lib.de diſſolutione cōtinua.

¶Ex figuris ſomni:melior eſt,vt ſup dextrū incipiat latus: & deinde ad ſiniſtrū reuoluat̄:ꝙ ſi eius inceptio ſup ventrē fiat, auxiliū fert ſanis magnū in digerēdo: ꝑpterea ꝙ calorem retinet naturalē:& ipm cōprehēdit:quare auget̄. Auicēna in.iij.primi doctri.ij.cap.ix. Eſt etiā obſeruādū dicit Raſis.iiij. Almāſoris cap.iij.ne de vno latere ad aliud ſepe voluatur:tardatur eīn inde digeſtio:atq; inflatio,& rugitus ſentitur. Oportet itidē vt puluinar ſit altū:& p̄cipue ſi cib⁹ nondum ab ore ſtomachi deſcēderit. ſufficit eīn: vt ter fiat reuolutio:& nō pluries. Q̄d etiā in.xxv.cōtinētis replicauit cum in cap.eius primo dixit. Poſt comeſtionē quilibet dormiat ſuper latus dextrū modice:deinde cōplendo ſomnū ſup latus ſiniſtrū. Et nulla fiat reuolutio abundans in lecto:eo ꝙ

excitat vẽtoſitates:& occurſum præbet ſuper digeſtionẽ. & poſtea ſubiũxit. Pars inferior corporis in ſomno debet eſſe decliuior:& nulla ſuperabũdans fiat reuolutio in lecto: ne reuoluat cibũ in ventre de vno loco ad alium corrũpendo digeſtionẽ.quę fuit ſentẽtia Ariſtotelis ad Alexandrũ ſic ſcribentis.Dormi temperate primo ſup dextrũ latus vna hora: deinde ſuper ſiniſtrũ:& illic perfice digeſtionem.

¶ Reſupine autem dormire eſt malũ: & ad malas præparãs ęgritudines: ſicut apoplexiam: phreneſim: & incubũ: quoniam ſuperfluitates ad poſteriora declinare facit:& retinent̃: & per ſuos non incedunt cãnales naturales:qui ſunt ab anterioribus:ſicut nares:& palatũ. & talem ſomnũ incurrere ſolẽt infirmi,& debiles:ꝑpter illud qđ muſculis eoꝝ accidit ex debilitate.Hæc Auicẽna in.iij.primi doctri.ij.cap.ix. Et dicit Raſis in. xxv.cõtinẽtis cap.iij.ꝙ dormitio facta ſupine ſup dorſum, cõſeruat ſupfluitates cerebri in ventriculis eiꝰ. ideo facit apoplexiam:& epilepſiam. Et non debet dormire ſup dorſum laborãs catarrho deſcẽdẽte a capite:quia tũc leuem ingreſſum eius facit induci ad cãnalẽ pulmonis.

¶ De inſomnijs:& quę inſomnia videantur cũ non ſint:cum definitione inſomnij. Cap.II.

POſt ſomnũ, de inſomnijs eſt agẽdũ. Sed neqꝫ intelligẽtię,aut opiniones,aut affectio poteſt inſomniũ putari.Quando enim in ſomno nõ equi modo,& hoĩes,demũqꝫ ſubſtãtiæ fere oẽs occurrant: ſed etiã albedo:dulcedo:& huiuſmodi:q̃ citra ſenſũ opiniõe cõprehẽdi nõ poſſũt: ſenſus aũt feriant̃,& ociãtur ĩ ſomno: efficit̃:vt inſomnia ad opinionẽ,aut ĩtelligẽtiã referri nõ poſſint. Deinde p̃ter viſa,q̃ obijciũtur ĩ ſomno,ſolemꝰ ſepenumero intelligere aliud qddã.Nã queãdmodũ vigilãtibꝰ,ſentiẽtibuſqꝫ cõſiderare interim cõtingit aliud qddã p̃ter id qđ ſenſu pcipiũt:ita dormiẽtibꝰ nõ ea modo accidũt: q̃ vocant̃ ſomnia: ſed etiã p̃ter ſomnia pleraqꝫ.Poteſt eñi accidere:vt quis videre ĩ ſomnis Platonẽ videat̃:& extra hoc aĩaduertat

Platonem ſe videre per ſomnium. Equidem ſæpe viſus ſum mihi cõperiſſe virum: quem diu optauerim videre: ſed ſomniare me ſciebã. Iam illud frequentarium eſt: vt te inueniſſe theſauros ſomnies. Et anteq̃ expergitus ſis: deprehendiſſe ſomniũ videaris: & adhuc dormiẽs illuſum te ſomnio amicis qui tibi ſomnianti aſſiſtere viderentur, enarrares. Cęterum in ſomno non ſemper hoc euenit: vt intelligam⁹ ſomnium eſſe: qđ videmus. At in opinione ſemper id, qđ opinamur, opinari nos ſcimus. Itaq; efficitur etiam ratione hac: vt ſomnia in opinionẽ conferri nõ poſſint. Simul quoq; illud arbitror liquere: non quicquid apparet in ſomno dici inſomnium poſſe. Nam tunc proprie inſomnium eſt: quum is qui ſomniat, exiſtimat vera eſſe: quæ ſomniat. Q; ſiquis ſomniat: vt intelligere poſſit ſe dormire: ſomniarecq;: hoc proprie ſomniũ non eſt: ſed viſum quoddam atq; phantaſma. Ac videtur quidẽ hęc eſſe inſomnia: ſed non ſunt: immo vt dixi viſa potius, & phantaſmata. Viſum adeo proprie illud eſt: quum in ipſo vigiliæ & quietis adultę interliminio poſiti: iſta: quę vere ſenſu hauſimus: & quæ initio ſomni impreſſa, atq; illata noſtro animo ſunt, reddunt: & offerunt ſeſe: ita vt videamur aſpicere: & adhuc diſcernere poſſimus formas eas eſſe: quas in prima illa ſomni nebula ſenſu acceperimus. Eſt enim quædam quaſi vigilia ſomnus is: in quo intelligere, & deprehendere ſomniũ poſſumus. Q; vero ſæpenumero eueniat: vt aliud quiddã præter ſomnia cognoſcatur: experiri facile iis eſt: quibus repetere ſomnia quoties exurgũt curæ ſit. Nam vt ii, quibus ſtudium eſt iiſdem verbis reddere: & repræſentare memoriter: quæ audierint firmius: & facilius recordantur: q̃ illi ipſi/a quibus acceperint: propterea q; alteri præcepta memoriæ colendæ ſequẽtes, audita & pronuntiata quibuſdam locis conſtituunt: alteri ſimulatq; effati ea ſunt nihil vltra ſe ad memoriam eius exercent: ita hos melius q̃ alios ſomnia meminiſſe contingit: qui recẽſendis & recurrendis inſomniis operam dant. Ex iis omnibus ra-

tiocinatione certa colligitur ſomnium eſſe viſum: quod ſecundum quietem occurrit: quoties vis quæ iudicat obligata deſertaq; lãguore corporis eſt. Ac de ſomno,& eis,quæ p ſomnium,hactenus dictum ſit: ſi paucis oſtẽdero: quæ a recentioribus de ſomnio dicta ſint.

¶De Somnio ex traditionibus auctorum Collectiones.

¶Somnium eſt phantaſma factũ a motu ſimulacrorũ dormientis in eo quod dormit. vel Somniũ eſt paſſio cauſata ex motu in phãtaſia facto. hec Cõſiliator in.xxx.problematum cõmento vltimo. Et in ſuo Cõſiliatore differentia.clvij plures de ſomno adducit diſtinctiões; ſcilicet ꝙ aliud eſt naturale: aliud animale: & nonnullum cæleſte: ſeu diuinum: & vocat illud naturale: qđ ex dominio complexionis cõtingit,& humorum. ſicut dicit Auicenna in ſexto naturalium ꝙ naturalia ſomnia ſunt: quæ veniunt ex temperantia virtutum humorum cum ſpiritu gerente virtutem formalem & imaginatiuã. Animale vero: qđ cauſatur a multa ſollicitudine animę circa aliquod in vigilia. Diuinum vero ſomniũ quod a diuinis, ſiue cælorum cauſatur animalibus. de quo ipſe poſt multa ſic ait. Somniũ verius eſt cæleſte: ſeu diuinum: & maxime cum anima fuerit libera ſuperioribus ſubſtantijs applicata: eorum repræſentationes ſuſcipiens. Animale vero nullius aut paucę veritatis exiſtit. eſt enim magis illuſio quædam eorum circa quæ anima fuit ſollicita & occupata in vigilia: ceu fameſcenti repræſentantur cibi appetentiq; mingere cloaca: & ſtrepitus agonizanti. de ſomnio ſimiliter naturali dicit vt ſupra: & tandem de eo ſic concludit. Qđ ſi accidit: & maxime contra repletionẽ proprieq; vaporabilium ventoſorũq;: verificatur q̃ minime.

¶Cum enim aliquis in ſomno pluuias multoties videt: & mare, & fluuios: multa in eius corpore humiditas adeſſe ſignificatur. Ignes, vero & fulgura, & lites, cum aliquis inſomnijs frequenter aſpicit: cholera rubea in ipſo abundare mon

ſtratur. Colores autem rubeos & tinctos, ac nuptias, & cibaria dulcia, & ventoſas, atq; fluxum ſanguinis, ac flebothomiā ſi aliquis ſomniauerit: ſanguinis multitudo ſic declaratur. Cūq; multa fuſco colore tincta atq; nigredinē, & timores, ac pauores in ſomno aliquis aſpicit: cholerę nigrę operatio ſignificatur. Hæc Raſis. ij. Almanſoris cap. xxiiij.

¶ Somniū nobis indicat diſpoſitiones corporis. Ignē accēſum quis vidēs in ſomno a xanta moleſtatur cholera. Si vero fumū: vel caliginē: vel profundas tenebras: a nigra cholera. Pluuia vero humiditatem abundare indicat. Nix autem, & glacies parum. flegma frigidum. Somniamus plerūq; ea: quibus egemus: vt bibere: coire: & ſimilia. Hæc Galenus in quinto de interioribus cap. vj.

¶ Plurimum enim viſionis rerum citrinarum calidarum ſignificat dominium cholerę. Et ſimiliter plurimum viſionis rerum cuiq; complexioni proportionalium: quas numerare non eſt neceſſe. Et ſomnia quidem permutata ſignificant caliditatē: & ſiccitates: & illa quorum non recordatur ſignificant frigiditatem, & humiditatem ſecundum plurimū. Auicenna prima tertij cap. vj.

¶ De Vigilia. Cap. III.

A Plerisq; vigilia dicitur ſpirituum ab intimis ad exteriora relaxatio: ſicut ſomnus ad interiora receptio. at q' tenuiſſimus ſit ſpiritꝰ: apertis corporis meatibus facile euaporat: atq; euaneſcit: inde fit: vt ſudorē, id eſt ſpiritus, & caloris euaporationē frigiditas/ſimulq; debilitas per membra cōſequatur. Frigidis iam factis membris meatus occluduntur. Quibus clauſis: qui reſtat calor imminutꝰ reuocatur: petitq; intima. ita ſequitur vigiliam ſomnus.

¶ De Vigilia Collectiones.

¶ Vigilia eſt diſpoſitio: cum effunditur ſpiritꝰ animalis ad inſtrumenta ſenſus, & motus: vt eis vtatur. Sarra autem ſuperfluitas in vigilia: & egreſſus a re naturali. Hæc Auicenna

prima tertij tract.quarto cap.iiij. Et in cãticis textu comenti cli. Temperata vigilia excitat valde ſenſus:& diſponit vires ad exercendum operationes ſuas:& cum hoc mũdificat corpus a fęcibus,& ſuperfluitatibus. Et in ſecũda primi doctri. ij.cap.xiij.dicit. Cum vigilię ſunt multæ complexionẽ corrumpunt cerebri aliquo ſiccitatis modo:& debilitant ipſum & commiſcent rationem: & adurunt humores: & ægritudines faciunt acutas. Et ſic temperata,& non ſuperflua commendatur.

¶Vigiliæ vero multæ calorem incendunt: ac formam corrumpunt:corpuſq; deſiccant:atq; choleram rubeam in ipſo augmentant. Q đ præcipuę operantur:cũ corpora ſunt macra. Oportet itaq; vt anima vigilare non cogatur cum diſſoluta & ſtupida fuerit:neq; ad dormiendum incitetur cũ excitata,atq; ſubtilis,& acuta fuerit:motuſq; leues: & ſenſus fortes. Hæc Raſis in.iiij. Almanſoris cap.iij.

¶Q uando vigilię exuberant:corpus deſiccant:& calorem diſſoluunt naturalem: & calorem accidentalem incendunt. Hæc Auerrhois in.v.colliget. Q uæ fuit galeni ſententia in primo terapenticę cap.vj.dicentis. Siccant enim totius corporis habitum vigiliæ:& propter hoc ſunt nociuiſſimę his: qui ſecundum ſiccitatem ęgrotant.

¶Multæ vigiliæ faciunt contra cibi potuſq; digeſtionem. De aptitudine enim vigiliarum eſt: vt reſoluant corpus: & exiccent ipſum. Hæc Galenus in cõmento.lvj. ſecundi regiminis acutorum. Et in tertio tegni textu commenti.xlvj. dicit. Vigilia exiccat corp⁹:eius vero oppoſitum humectat. Et propterea cum Hippocrate cõcludamus in.ij.amphoriſmorum amphoriſmo.iij.dicente. Somnus,& vigilia vtraq; modo magis facta malum.

LIBER SEXTVS De Animæ accidentibus.

¶ De accidentibus Animæ in vniuerſum. Cap. I.

ET quoniā hominē natura fragilem/tot morbis expoſitū, tot malis obiectū, difficile eſt non frangi vel non inflecti: neceſſariū arbitror te admonere: vt ab animæ paſſionibꝰ præcipue te cuſtodias: quarū abſtinētia vim omnē flagellorum facilius feras. hæ ſunt Gaudiū: ira: iracundia: odiū: furor: timor: triſtitia: ſollicitudo: inuidia: & imaginatio. Et q̄q̄ cataphrattum eſſe oportet: qui velit cū iſtis pugnare: tamen & plæriſq; ſuffecit ad victoriam leuis armatura. Fuere tamen nonnulli glorię diuinę quodā modo inuidi: naturę autem nimis addicti: inter quos eſt Auicenna: qui conati ſunt omniū miraculorū, etiam eorum, quæ in noſtrū beneficium deus oſtendit, in natura rerū cauſas inuenire. Aiunt enim noſtræ imaginationi, cum fortis eſt, obedire primū vires animæ: vt ea eſt: quæ digerendo nutrimento præfecta eſt. quo ſæpe factū dicunt: vt nōnulli ex lepręimaginatione leproſi euaſerint. Obedire etiam imaginationi nō corpus ſolum animæ imagināti coniugatum: qđ & chriſtiani cōſentiunt: ſed & materiam quoq; exteriorē: qđ negamus. nec tamen id aiunt oībus animabꝰ eſſe cōmune: ſed quarūdam eſſe priuilegiū ſingulare: quas aliis excellētiores ac diuiniores putāt: quales eſſe volunt prophetarū: & heroum: ſeu ſemideorum. Sed de iis hactenꝰ. Ampliora videbis in libro noſtro de vita ſana: ſi per ocium licet.

¶ Problemata.

¶ Cur ſubita magnaq; lætitia prępuēti flēt vt mœrētes? Qm̄

eorum mens tota in lætitiam deuoluta:& diffuſio multa ex lætitia fieri ſolet. Ex diffuſione vero rareſcũt meatus:& redduntur cerebro humida,& rurſus per oculos differuntur:in lachrymaſq; defluunt.

¶Cur irati quidẽ facie rubeſcũt:metuentes vero palleſcũt? Q: ira quidẽ feſtinus eſt decurſus ſpiritus. Metus vero ſubſtitutio ac ſubſeſſio:quare vbi redundat/ſuccẽdit:vbi vero ſubſidet:refrigerat.

¶Cur ſubitaria,& inſigni lætitia prẹuẽti,aliquãdo etiam exanimati collabunt? Q: vis vitalis,ac agnata caliditas imoderate in oblectationẽ effuſa differatur:atq; exanimetur:hic eſt q & ſudãt,& rubẽt ſanguinis accenſu. Nam calidũ agnatũ,& ipſe inteſtinus feruor materiæ copulatus extrarię:caliditate,& ſe a ſuo loco tranſferẽdi appetitu in ſuperna,& extrorſus mouetur. & idẽ nutrimenti porro appetitu deorſum fertur. Vtrouis igitur horũ motuum abſumpto vitæ ſequitur exitus.

¶De Animæ accidentibus in vniuerſum. Collectiones.

¶Accidẽtia animæ horribilia,& motus corporei fortes,digeſtionem fieri prohibẽt. Hęc Auicẽna.iij.primi doct.ij.ca.vij. Et in ſecũda primi doc.ij.cap.xiiij.dicit. Omnia animæ accidẽtia ſequuntur,aut eis aſſociantur motiones ſpiritus interius:aut exteri⁹.& iſtud aut erit ſubito:aut paulatim: & ei⁹ motionem ad exteriora ſequitur frigiditas eius:qd interius exiſtit. Et fortaſſe ſuperfluit illud:qd reſoluitur ſubito.ergo infrigidatur exterius,& interi⁹,& ſequitur eam ſincopis:aut mors.& motum quidẽ eius ad interiora ſequitur frigiditas eius,qd eſt exterius,& caliditas interior:& cũ multa coanguſtatione cõſtringitur,& infrigidatur iterius,& exterius:& ſincopis magna,aut mors ſequitur ipſum.

¶Oportet medicum:qui debet cuſtodire ſanitatem:ſtudere ne mores animi corrumpãtur:nõ vt philoſophus:vt conſeruet ipſius animę ſanitatem,& faciat hominẽ virtuoſum:

ſed vt non facile in ægritudinem deueniat corpus. Etenim furor,& fletus,& ira,& triſtitia,& ſollicitudo amplior,q̃ oportet,& vigiliæ,quæ ſuper his fiunt/febrium,& aliarum ægritudinũ ſunt principia. Sicut ecõtrario pigritia mẽtis,& amẽtia decolorationem,& denutritionem operantur. Hæc Galenus in primo de regimine ſanitatis.

¶ Abſtinere manifeſtum quoniam ab intemperantia oportet animæ paſſionum : ſcilicet Iræ:triſtitiæ:gaudij:furoris: timoris:inuidiæ:& ſollicitudinis. Exterminant enim hæc: et permutant corpora ab ea, quæ eſt ſecundum naturam, conſiſtentia. Hæc Galenus in tertio tegni textu commenti xxxv. In cuius cõmento dicit Hali. Ira,& furor faciunt accidere caliditatem ſuperfluam. Gaudium vero,& lætitia caliditatem æqualem. Timor autem & pauor faciunt accidere frigus.& totum qđ faciunt iſta accidentia:non faciunt: niſi meditatione motus ſpiritus : vnde corpus exiccatur. teſte Galeno. vbi ſupra. & textu commenti. xlvj. dicente. Omnes animæ paſſiones exiccant corpus. Et etiam fiunt ex diuerſo ſpirituum motu animæ accidentia : vt dicit Haliabas.

¶ Illa præcipue fugienda ſunt accidentia : quæ triſtari faciunt:ſicut inquit Almanſor in libro.iiij.capi.ix.cum inquit. Quoniam omnibus ſanis nocumentum inferunt exceptis his : qui carnis indigent minoratione. Abſtinendum eſt ergo ab inuidia:triſtitia:ira:ſollicitudine:& maxime poſt cibi, et potus aſſumptionem:quoniam digeſtionem fieri prohibent:& quandoq; corrumpunt diuertendo ſpiritum,& naturalem calorem a ſtomacho ad cor:vel ad membra exteriora ſecundum ipſorum accidentium diuerſitatem.

¶ De Ira,iracundia,odio,& furore. Cap.II.

IRa eſt repentinus, ac ſubitarius impetus, & auidi tas vlciſcēdi. Alij ſic. Ira eſt libido puniendi: eius qui læſiſſe videatur: iniuria. Ariſtoteles autem Ira (inquit) eſt vlciſcendi appetitus. Et rurſus. Ira eſt feruor ſanguinis: aut ſanguis circa cor incenſus. Altera diffinitio materiam: Altera ſpeciem, vel rationem ſpectat.

¶ Iracundia eſt ira: quæ cum nata eſt, deſinere videtur, et placari. at tanq̄ ſub cinere ignis exæſtuans: quoad perfecerit. Quamobrem cum incenſa eſt: non ceſſat. Ariſtoteles autem iracundia (inquit) vitium eſt partis iraſcibilis: ob quā commobiles fiunt ad iram animi. Iracūdiæ ſpecies ſunt tres bilis ſuccenſa: acerbitas: ſocordia. Eſt plane iracundi: neq̄ poſſe omnino ferre exigua contūtia: neq̄ ſummiſſiones: eſſe vero trucem, & vltorem, in iram mobilem: vbi ſermo, aut opera inciderit. Comitatur iracūdiam: moribus irritabilem eſſe, & mutabilem: ſermonis paucitas: & exiguis de rebus irritari: & iiſdem cito affici: nec tamen perpetuo ægreſcere.

¶ Odium eſt ira inueterata. Simultas vero eſt occulta/ac ſimulata vlciſcēdi cupiditas: verbis aliud oſtentans, & in animo aliud recondens.

¶ Feritas eſt atrociſſimę cupiditatis rabies: vis in aīa adeo ſuccenſa, & tam animo, q̄ corpori imperitans: vt omnem prorſus rationis motum extinguat/feris beſtijs ſimillima.

¶ De ira, iracundia, odio, & furore, Collectiones.

¶ Ira eſt ebullitio quædam, & motus vehemens iraſcibilis virtutis: quæ in ipſo corpore cordis inſidet: cum calefit ipſa ſubſtantia. Hæc Galenus in primo de differētijs febrium cap. iij. Et in ſecundo de regimine ſanitatis inquit. Ira nō eſt audacia: ſed velut feruor quidam eius, qui ſecūdum cor ſanguinis. Et in. ij. de accidēti, & morbo cap. ij. Ira eſt feruor caloris in corde exiſtētis ꝓpter motū aīæ. Et in quīto de accidēti ca. vj. Ira eſt magn⁹, ac fortiſſim⁹ motus ī loca diuerſus. &

propterea valde corpus perturbat,& permutat a naturali cõſiſtentia.

¶Sicut ira eſt motus ad vindictã non valde fortis:ſic odiũ eſt perſeuerãtia formæ nociui in imaginatione,ſeu fantaſia, et perſeuerãtia ſimul imaginationis affectus ad vindictã ſumẽdam ex eo.Hæc Auicẽna ĩ lib.de viribus cordis,ca.viij. Furor autem eſt maniaca cõfidentia:vt colligitur ex Galeno in ſecũdo tegni.Quæ omnia diuerſimode nocent ſanitati.Dicit nãq; Auicẽna in.ij.j.cap.xiiij.Ex motu quidem ad exteriora ſubito facto fit ira:quæ ſi cõtinuata fuerit facit cadere in melãcholiam.Qđ ſimiliter aſſerit Galen⁹ in cõmẽto illius amphoriſmi, Timor,& puſillanimitas,&c.vbi ſic inquit.Multos in has paſſiones cecidiſſe vidi ꝓpter irã:odiũ: et triſtitiam:quoniam ira,& furor faciunt accidere caliditatẽ ſuperfluam.Nam ſecũdum omnem diſpoſitionem ira calefacit.Ex ira tamen nullus mortuus eſt vnq̃ inquit Galenus in quinto de accidẽti,& morbo cap.vj. Sollicitudines iræ in quolibet,& vigiliæ nocẽt,diſſoluẽtes virtutem:vt vult idem vj.terapenticæ.

¶Qui em̃ omnibus iraſcũtur,ex cauſis ſolliciti fiunt,& triſtes:& ad q̃uis modicam timent,& exterrẽtur occaſionẽ:et opinationes opinantur falſas.his ſæpe de cauſis in morbos incidũt peſſimos,& paſſiones:in tãtum vt huiuſmodi nonnulli moriantur ſi in eis horũ aliqua accidentium roborẽtur. Ira em̃ calefacit corpus & deſiccat:choleram cõfortat rubeã in tãtum:vt febrem quandoq; diei pariat.Et ſi quidẽ in corpore humor eſt ad putreſcendũ paratus:febrem generat putridam.Si autem immoderata fuerit ira,virtutẽ diſſoluit naturalem:eo ꝙ illam plurimum emittat:& in partes diſſipet. vnde & virtus debilitatur:tremor quandoq; accidit:& ſi adhuc augeatur defectus ſequitur:maxime ſi homo debilis ſit virtutis:niſi ꝙ ira minime mortẽ aſciſcit.Hæc Hali.v.theoricæ cap.xxxviij.

¶De Timore & triſtitia. Cap.III.

Timor eſt metus hominem aliqua de cauſa reddēs meliorē:q̄ ab honeſtate fere nō abſit: vnde & nomēa q̄buidā credit̄ habuiſſe. Alij ſic. Timor eſt metus mali appropinquātis. Pauor vero metus eſt mentē e loco mouēs.ex quo illud eſt. Tum pauor ſapientiam omnē mihi ex animo expulerat. Terror autē eſt metus cōcutiens.ex quo fit: vt pudorē rubor: terrorem pallor,& tremor,& dentium ſtridor conſequatur.

¶ Exanimatio eſt metus ſubſequens,& quaſi comes pauoris. Plautus. Quid huc exanimatus currit Saurea.

¶ Conturbatio eſt metus excutiens cogitata.

¶ De Timore,& Triſtitia.

Collectiones.

¶ Timor eſt naturalis ingreſſus caloris ad interiora corporis propter animæ ab aliquo nocēti fugam:& exaſpirāti. cū ſit naturę animā a nocētibus,& ſubterrētibus,q̄ nō cōſueuit timere,& fugere. Hęc Hali. Q̄d ſentit Ariſtoteles in.x.ꝓblematū ꝓblemate.lxj.dicēs. Timor eſt infrigidatio exteriorū et caloris cōtractio ad partes interiores ſub corde. Et i.xxx. particula eorūdem inquit. Timor infrigidat.manifeſtāt aūt terrefacti: tremunt enim,ait ipſe.

¶ Timor ſanguinē,calorem,atq̄ ſpiritū reportat ad interiora ſcilicet ad ſuā originē,& ad cor: atq̄ exteriora corporis refrigerat. Et in timore virtus aīę nō cōfortat̄: neq̄ ad exteriora reuertit̄,& idcirco calor extinguit̄: intātum vt totū refrigeret̄ corpus. Et illa accidētia q̄ ſubito fiūt in timore & in triſtitia paulatim conſtringunt:& non differunt niſi in magnitudine,& fortitudine: nō autem genere. Hæc Galenus in.v.de accidēti & morbo cap.vj.

¶ Terror,& timor turbant virtutē,& debilitāt ipſam nō minus alijs cauſis. Hæc Galenus in lib.de typo, ca.iij. Q̄d etiā ſenſit in tertio tegni: cum dixit. Timoris,inuidiæ,& ſollicitudinis.exterminā̄t enim,& permutant corpora ab ea quę ſecundum naturā conſiſtētia. In cuius cōmento ſcripſit Hali.

Timor autem,& pauor faciunt accidere frigus ſuperfluum: et ideo dicebat Hippocrates in.vj.amphoriſmorũ amphoriſmo.xxiij. Si timor,& puſillanimitas multum habeant tẽpus habitum melancholicum perficiunt.

¶Triſtitia naturalis eſt caloris ingreſſus ad corporis iteriora paulatim:intãtum quãdoq;,q́ corpori febrem vnius diei afferat.cui⁹ ſi diuturnius tempus fiat,corpus fortiter calefacit,omniaq; caleſiunt mẽbra, ſolidaturq; calor naturalis in principalibus membris,fitq; abinde ethica febris.Hæc Hali.v.Theoricæ cap.vltimo.

¶Triſtitia multũ exiccat,& pigritia virtutes laxat animales & cõplexionem ad flegmatis proprietatẽ inclinat.Hæc Auicẽna in tertia primi capi.iiij. Et i.xiij.tertij tractatu.iij.ca.iij. ait.Triſtitia eſt cauſa corruptionis,& deſtructionis digeſtionis.Et in lib.de viribus cordis cap.v.In melãcholicis habẽtibus ſpiritus tenebroſos perdurat triſtitia.

¶Agonia,& triſtitię,& iræ,& ſollicitudines in quolibet modo nocẽt diſſoluẽtes virtutẽ.Hęc Galenus.vj.terapẽticę ca.iiij.Et i.v.de accidẽti,& morbo ca.vj.ſic ſcripſit de ipa.Quibus accidit triſtitia frequẽter mortui ſunt:& hęc puſillanimibus ſolet euenire:nã eorũ aĩa debilis,atq; defecta,extinguit: atq; ſuffocat.Extinguit autẽ propter frigoris dominationẽ Suffocatur autem quia ſanguis ad ſuã reuertitur originẽ:ac coadunatur.& propter has cauſas deſiccat corpora.

¶Spiritus triſtis deſiccat oſſa.Salomoni pṕuerbijs ca.xvij. & in cap.xxv.eorũdem. Sicut tinea veſtimẽto,& vermis ligno:ita triſtitia viri nocet cordi. Cõcludamus igit cũ eodẽ in cap.xxx.Eccleſiaſtici dicẽte.Triſtitiã non des aiæ tuæ,et nõ affligas temetipſum in cõſilio tuo.triſtitiã longe expelle a te.multo em̃ occidit triſtitia,& nõ eſt vtilitas in ea.

¶De inuidẽtia. Cap.IIII.

INuidẽtia eſt ęgritudo ſuſpecta ṕpter alterius res ſecũdas:q̃ nihil noceãt inuidẽti. Nã ſi quis doleat ei⁹ reb⁹ ſecũdis:a quo ipſe lędat:nõ recte dicit inui

dere. vt ſi Hectori Agamẽnon. Qui autẽ: cui alterius cõmo da nihil noceant: tñ eum doleat his frui: is profecto inuidet.

De Inuidia & imaginatione. Collectiones.

De inuidia dixit Hali. in cõmẽto. xxxv. tertij libri tegni. Inuidia vero, & triſtitia faciũt accidere frigus. In cuius com mẽti textu Gale. inter cauſas corpus exterminãtes, inuidiã, et ſollicitudinem enumerauit.

Immoderati motus: qui ſunt i cõcupiſcẽtia, ira, & cogita tione magis cholericũ reddũt hominẽ. vnde febres & omes calidę ęgritudines cõſequunt. Defectiui vero motus magis flegmaticũ, & frigidiorẽ: vnde oppilationes hepatis, & ſple nis, & epilepſię, & apoplexię, & oẽs rheumaticæ ęgritudines fiunt. Hæc Galenus in primo de regimine ſanitatis.

De fortis imaginationis potẽtia preueniente vſq ad ex teriora, & illa permutante, Cõſiliator in cõmẽto. xxxij. ſepti mę problematũ particulę multa ſcripſit. Et nos plura ſcripſi mus in lib. noſtro de vita ſana. Auicẽna in ſecũda primi do ctrina ſecunda capi. xiiij. voluit q poſſibile ſit vt puer ſimi letur ei: cuius forma coitus tẽpore fuit imaginata. Et i. xxj. tertij cap. ij. idem ſimiliter voluit.

De Gaudio. Cap. V.

GAudium, & triſtitia operatiões nõ ſunt: ſed ab opẽ ratione neceſſario pfluunt. Sicut palati delectatio nõ eſt ipſa cibi cõtritio: ſed ex cõtritione: ſicut lux ex ſole: calor ex igne, & pulchritudo ex iuuẽta: cõ ſurgit. Propterea & ſi operatio ipſa in noſtra eſt poteſtate vt amare, & odiſſe: poſitis tñ operationib⁹: delectatio aut triſti tia, velim⁹ nolimus ſplẽdet, & calet. Dolor igit̃ corpis, & ani mi triſtitia: ſimiliter gaudiũ, & delectatio operationes nõ ſunt verũ ex operatiõib⁹ ſurgũt. Amare, & odiſſe: qđ eſt volũta tis: ſenſiſſe & pcipere: qđ ſpectat ad ſenſũ: operationes ſunt. Ex his oriunt̃ iſta: mœror: lętitia: dolor, & voluptas: quas la tini pturbatiões: noui theologi paſſiones: gręci pathe dicũt.

¶De Gaudio. Collectiones.

¶Gaudium naturalis eſt exitus caloris ad corporis exterio ra, eiuſq; diffuſio: quæ ſi paulatim facta fuerit animã habet confortare, caloremq; naturalem in omni corpore & humo res temperare, & ſanguinem caloris temperãtia naturalis au gere: corpulẽtiãq; corpori facere. Itaq; omnibus cõuenit cor poribus temperatis: niſi q quando ſemel, ſubitumq; fit, ali quando interficit: naturalis diſſolutione caloris, & diſperſio ne. Fertur eñ Hameſſus nimietate gaudij, qđ illi ſubitũ ſu peruenit, interijſſe. Hæc Hali. v. theoricæ cap. vltimo.

¶Ex ira nullus vnq̃ mortu9 eſt: ex gaudio autem q̃plures puſillanimes. & propterea temperate gaudendũ eſt: quoniã vt moderata omnia conſeruãt: ſic cũcta ſuperflua ſolent ex tinguere. Hæc Galenus in. v. de accidenti, & morbo.

¶Magnum gaudium eſt ex rebus corpus impinguãtibus qđ ſi magnificetur valde, & cõtingat ſubito, necat, & interfi cit, & maxime valde pinguem: & hoc quia in corporib9 ma gnam pinguedinem habẽtibus eſt paruus calor ratione par uitatis, & anguſtíæ venarum ipſorum. Auerrhois in cãticis commento. clviij.

¶Quando ſpiritus, qui eſt in corde, eſt multus: & eſt tem peratus in complexione: & in ſubſtãtia luminoſus: & ſplen didus: tunc eſt ad gaudium diſpoſitio fortis. Hæc Auicẽna in libello de viribus cordis cap. iiij.

¶Cognoui, quia non eſſet melius: niſi lætari, & facere bona in vita ſua. Eccleſiaſtici cap. iij. Et ĩ capi. v. eiuſdẽ. Hoc itaq; mihi viſum eſt bonum: vt comedat quis, & bibat, & fruatur lętitia ex labore ſuo quo laborauit. Cum Seneca igitur con cludamus in tragœdijs. Dum fata ſinunt viuite lęti.

LIBER SEPTIMVS De repletione,& inanitione.

¶Q uę corpora euacuanda ſunt:& de quatuor humoribus corporis. Cap.I.

CVm de humano corpore ars vna ſit: duæ ſunt præcipuę, ac maximę eius partes.Vna quidem ſanitatē. Altera vero curam prętēdēs. At quoniam tum dignitate,tū tempore prior eſt ægritudine ſanitas : nos quoq; prius quo pacto cuſtodiēda ſanitas videatur,dicendū arbitramur. Deinde in noſtro aggregatore quo pacto quiſpiā optime morbis medeatur. Sanitas itaq; duobus dicitur modis:vno quidem modo exacta: & optima:perfectaq; & extrema. Altera vero qua diſtinguitur:qua magis:& qua minus corpora valeant. Prius igit̃ dicendum eſt quænā ſint corporis humani elementa. Vt itaq; mundus:ita & homo ex quatuor iſtis cōſtat elementis:nēpe ſanguine,& pituita: & vtraq; bile: tam atra q̃ flaua. Nā ſanguis aeri aſſimilatur: Pituita aquæ:flaua bilis igni:atra bilis terrę. Horū enim ſingula ſuorū habent elementorū qualitates.Guſtu porro ſāguis dulcis.pituita ſalſa.flaua bilis amara.atra bilis acuta. Fons ſanguinis eſt cor: & in ipſum ſpiritus.per cordis partē dextrā ſanguis:p ſiniſtrā ſpiritꝰ:flaua bilis ex iecore. Atra ex ſplene. Pituita ex cerebro. Eſt nāq; ſanguis calidus,& humidꝰ. Pituita frigida,& humida. Flaua bilis calida,& arida. Atra bilis arida,& frigida. Arterię ex corde purum ſanguinē,ac pituitam admittunt. Venę quoq; ex corde,quē iecori cor ſuggerit,ſanguine affluētes.neq; enim ignis ſine fomēto conſtiterit.Hæc autem elementa ante pri-

mi hominis culpā tanta harmonia cōtinuata erant: vt ex ipſis: neq; mors, neq; morb⁹, neq; moleſtiæ quicq̄ emergeret. At ſoluta hominis in deū obediētia: ſoluta eſt humorū huiuſmodi pax: diſſipata cōcordia. Pituita p̄dominās ſynanchias, Melācholia quartanas, Cholera tertianas. Sanguis cōtinuas febres facit. Hoc autē exēpli gratia dictū ſit. Nā multis: & inumerabilib⁹ pœne modis humores iſti a medio diſcedētes genera īfinita morborū inducūt. Cholera itē fulua: quia acuta eſt, & ignea: repētinas iras tollit: & quaſi niuibus æſtiuis cito deſiſtit. Atra ſi irā cōcipiat, ci⁹ eſt ptinax: & ſero ſe cohibet. Qui illā patiūtur: iracundi vocant: qui vero hāc amari & acerbi. Sūt etiā qui atrā cū fulua miſcuerint: & ī his ſicut humorū, ſic & morū mixtura cōſurgit: & mediū locum tenent inter prędictos. Hippocrates vocat⁹ ab Abderitis: vt curaret Democritū ſemp ridētē: inuenit eū in agro auiculas exenterātē: & receptacula humorū iſtorū veſtigantē. Multū enim cōfert ad ſalutē corporis: & ad mores humanos iſta cognitio: & beneficio medicinę fieri poteſt, vt qs ī nouā cōplexionē, & per ſequelā in morū trāſeat nouitatē: ſicut in his patet qui bilem atrā polyponio, & helleboro: fuluā vero curāt pōtico: qđ noſtri pharmacopolæ reubarbarū vocant.

¶ Problemata.

¶ Cur ſanguis in reliqua conuertitur intima corporis elemēta: At ea in altera non ita? Nēpe q; ſanguis tenuis exiſtat: ac vtpote tenuis aliorū poſſit craſſitudinē ſubire elemētorum: vt aerem eſt videre. Alia vero: quę craſſa ſunt: nequaq̄ commutantur.

¶ Cur plenitudinē facta ſanguinis detractio præter leuitatem aliud adiumentū affert? Q; præter leuitatem, corporiſq; apertionem ſuccurrat aliis: q; natura quaſi in egeſtatē redactā inanitatē ſanguinis alio corpori opituletur modo: quaſi q; egeat repletione, cūcta cōſumit ſuperflua humorū: vtilitatem in ſeſe venando: alliciendoq;.

¶ Cur purgatoria medicamina pituitam quidem agunt, &

bilem ex venis in aluum:ſanguinē vero nō:vtcunq; tenuis ſit? Aut φ agit extrarium:qđ molleſcere non poteſt. At qui ſupfluitas aliena eſt. Aut φ craſſior eſt ſanguis.craſſior certe:quando frigefactus fuerit:& ſe coagulauerit.

¶Cur ſanis,& ſenibus infernæ purgationes nō conferūt:celerrime ſiquidem deijciuntur:& graciles euadūt? Quippe φ ægrotis quidē ſupfluitates abeūt.ſanis autē eorū,quę ipſos ſuſtinēt,& extruūt,fit ablatio:& pinde colliqfactio nō eſt in morbo amota ſupfluitas.Cū ergo inuaſerit:fundit⁹cōcutit.

¶Cur in medicatis potionibus,& in exercitijs nō ſtatim cibum proferimus? Nempe φ adhuc corpus purgatur:& nō vna circa ipſa laborat natura.ſed egerit adhuc ſuperflua:& permutatio magna,cum fuerit,eſt inutile.fit autē poſt multam exinanitionem conferta expletio.

¶Cur per ęſtum potius gignitur bilis cū minores ſint ſupfluitates? Nempe φ calidum idoneum ad putreſcēdum eſt: bilis autem ex putredine.

¶Cur noctu ex minori purgāt medicamina:q̄ interdiu. nā ſcamonia ab octaua parte purgat:electeriū autē a parte q̄rta cū exhibita fuerint catapotia? Nēpe ob hæc tria:ob humiditatem:ob caliditatē:ob longū tēpus.quatenus eīm humidiores eatenus magis purgātur:humida ſiquidē eſt purgatio. atqui ſuperfluitas in lōgiore tēpore magis purgat.id autem noctu magis accidit ꝓpterea φ ſomnus concoquit.itaq; velocius:& impēſius ſentire corpus medicamen conſtat.

¶De repletione & inanitione Collectiones.

¶Tertia cōmotionis ſpecies tūc demū cū ſumma cogit neceſſitas vtilis:aliter vero nullo modo ſanę mētis homini ſuſcipiēda.Medicorū illa purgatio eſt:quæ pharmacis id eſt ſolutiuis medelis fieri ſolet. Morbi enim, niſi periculoſiſſimi ſint,pharmacis irritādi nō ſunt. Quapropter diligētia vict⁹ corrigēdi & gubernādi ſunt morbi:ꝓut cuiq; daẽ ociū:neq; difficile:infeſtūq; malū pharmacis inſtigādū. Hæc Plato in libro de vniuerſo:quē Thimeū appellant:circa finem.

¶ Id ſanguinē nominamus carniū: & vniuerſi corporis pabulum. Vnde irrigatio diſtributa paſſim exhauſta cūcta replet. Modus autē impletionis euacuationiſ ve talis eſt/qualis in vniuerſo cuiuſlibet latio: per quā cognatū q̄dlibet ad ſeipſum ſe confert. Hæc Plato in eodem Timeo.

¶ In exercitātibus ad ſummū bonę habitudines ſunt fallaces: ſi in vltimo fuerint. nō em̄ poſſunt manere in eodē: neq; quieſcere. qui vero non quieſcunt nequaq̄ in melius addere. reliquitur igitur ad peius. Horū igitur cauſa bonā habitudinem ſoluere cōfert: & nō tarde: vt rurſus principiū nutrimēti accipiat corp⁹ &c. Hec Hippocrates in primo amphoriſmorū. In cuius cōmēto Galenus inquit. Vnde multi morte ſubitanea ſunt extincti corporibus pertingētibus in vltimitatē plenitudinis. Q đ ſenſerat Hippocrates vbi ſupra: & in ſecūdo amphoriſmorū amphoriſmo. iiij. cum ait. Non plenitudo neq; indigētia ſunt bona: quęcūq; plenitudo fuerit illa.

¶ Cum ęqualiter ſibi inuicem aucti fuerint humores: multitudo hæc plectoria nominatur. Cum autē iam xanta cholera vel nigra: vel flegmate: vel ſeroſis humiditatibus plenū factum fuerit corpus: cacochimiā, & nō plectoriam vocāt talem diſpoſitionem. Hæc Galenus in ſecundo Terapenticæ diſtinctione. ij. cap. vltimo. Et in libro de euchimia cap. j. dicit. Qui nō ſunt inſenſati bene perpendūt q̄ magnā habeat cacochimia virtutē ad ęgritudinū generationem.

¶ Ille, in quo multitudo exhuberat humorū, in hyeme propter eius guloſitatem: & exercitij eius paruitatem, fit in vere ægritudinibus aptus. Hæc Auicenna in. ij. primi doctri. ij. cap. vj. Et in tertia primi doctri. ij. cap. vij. inquit. Vehemēs repletio in qualibet diſpoſitione eſt peruetabilis. quot nāq; homines ſuperflue ſe repleuerūt: & ſuffocati interiere? Quæ etiam ſententia colligi poteſt ex verbo illo Ariſtotelis in primo problematum. problemate. xlvj. dicētis. Nutrimēti ſuperabundantia cauſa fit egritudinis.

¶ Dum perſeuerat pinguedo: ita q̄ nō facit accidere nocu-

mentum:non abhorreas eam. vita nanq; in humiditate exi ſtit. verum oportet, vt caueas,& abhorreas eam in via ſuper fluitatis. licet non appareat eius nocumentum:repente adue nit:& ſubito. ſecundum q͗ dicitur in cap.v. vbi ait. Pingue- do ſuperflua eſt compos corporis a motu, & deambulatio- ne,& cōuerſione:coarctans venas coarctatione conſtringen te eas. quare oppilat ſpiritui vias ſuas. quāobrē extinguitur multoties:& ſimiliter non peruenit ad eos ſpiraculum aeris: quare corrūpitur propter illud complexio ſpiritus eorum:& ſunt in timore q͗ expellatur ſanguis eorum iterum ad locū conſtrictum:quare fortaſſe ſcindetur vena ſubito ſciſſione pernitioſa. Et ad ſummū mors ſuper vltimatos in pingue- dine feſtinat:& proprie illos, qui impinguātur in prima ætа- te. ipſi enim minutas habēt venas & cōſtrictas:& ſunt expo ſiti apoplexię & paraliſi:& pulſui cordis:& diariæ:& malitiæ anhelitus:& ſincopi:& febribus malis.

℃ Ex negligentia autem extractionis ſanguinis cū aliquis flebotomia indiget, accidūt apoſtemata:& exiturę:& febres concluſæ: ac freneſis: & pleureſis: & variolæ:& morbilus:& paſſio emoptoica:& mors ſubitanea:& peſtilentia:atq; apo- plexia ſanguinea:de qua facies viridis apparet: vł nigra: vel ſinanchia,& lepra. Hæc Raſis in.iiij. Almanſoris cap.xiiij. Et propterea ita concludit. Flebotomia magna exiſtit me- dicina in ſanitate conſeruanda:valde proficiens: & ad ægri- tudinum curationē congruens: ſi vt oportet fiat. Et in libro vij.eiuſdem cap.xxj.dicit iterum. Flebotomia quoq; in ſa- nitatis cōſeruatione, ac ęgritudinū curatione maxima opera tionis medicinę pars exiſtit:ſi qualis oportet fieri, fiat.

℃ Cum ſanguis, aut cum humore qui vincit ſanguis do- minatur a flebotomia incipitur: quoniam ipſa eſt potiſſi- mum remedium ad euacuandū ſanguinem, & reliquos hu- mores:cum ſuperflue fuerint augmentati. Hæc Auicenna in prima.iij.cap.xxix.

℃ Flebotomia vniuerſalis eſt medicina omni paſſiōi de ple

nitudine. hęc Galenus in cōmēto.xlvij.vj.amphoriſmorū.
Et in libro de prognoſticatiōe ꝑ pulſum ca.vltimo. Si qua-
tuor ſimiliter augeantur humores: per flebotomiā eſt princi
paliſſima,& maxima euacuatio. Quæ autem debeat eſſe ip-
ſius quantitas innuit nobis in.v.Terapenticæ cap.xiij.cum
ait.In omni craſi corporis & in omni regione & hora & cōſti
tutione tantum humorum auferre eſt congruum:quantum
ſuper id/qđ ſecundum naturam/auctum eſt.

¶Tempus autem cōueniens flebotomiæ eſt ver:& tempus
æſtatis prohibet flebotomiā propter debilitatē virtutis ī illo
tēpore: & ꝓpter reſolutionē ſpirituū.verū ſi requirat natura
ęgritudinis facias euacuationē:ſed in parua quantitate. Tē-
pus vero hyemis flebotomiā prohibet ꝓpter coagulationē
ſanguinis:& ꝓpter groſſitiem:quā habet iſto tēpore. Tēpus
autem autumni:quia eſt ꝓpinquū ęſtati in ſua tēperātia ſicci
tatis & caliditatis:nō eſt cōueniens ad flebotomiā ꝓpter ſic-
citatē ipſius: & ꝓpter turbationē tēpus calidū qđ præceſſit.
hęc Auerrhois in.vij.colliget. Et ideo cōcludamus cū Hip-
pocrate in.vj.amphoriſmorū amphoriſmo.xlviij.ſic dicen
te.Quibuſcūqȝ cōuenit ſanguinē auferre ex venis:hos vere
flebotomare,aut pharmaciam dare conuenit.Et in.vij.eorū
dem,amphoriſmo.liiij.Quibuſcunqȝ conuenit ſanguinem
auferre ex venis:hos oportet flebotomare in vere.

¶Solutione ventris vti prout oportet ſumma eſt medicina
ad ſanitatis conſeruationē magnū præbens adiutorium. eſt
enim poſſibile,vt huius operationis cauſa corpus ab humo
re:qui ꝓpter ciborum errorē,vel ex dietę negligentia,vel ex
corporis intēperātia ſolet generari:mūdificetur. Ob hoc igi
tur eſſe poteſt,vt corpus ſemper mundum exiſtat:& neqȝ in
eo ſuperfluitates ad ægritudinū generationē aptę remaneāt.
Quapropter medicina vētris ſolutiua quiſqȝ vti debet:quæ
humorē,qui ei nocere ſolet/vel qui in eo ex ſui corporis diſ-
poſitione generari conſueuit,vt cauſa erroris ſui regiminis
expellere cōſueuit.Qui autem ventris ſolutiōe plus indiget

eſt,qui corp⁹ habet magnũ:& pingue:& qui eſt guloſus atq̃ permultos eſt comedens cibos,& fructus: & qui parũ moue tur:& exercitatur. Hæc Raſis lib.iiij.cap.xv.
¶Nobis neceſſe eſt ꝓculdubio ſupfluitates euacuare. Quarum euacuatio ſecundũ plurimũ non cõpletur neq̃ eſt cõue niens:niſi cũ medicinis fiat venenoſis:quæ ꝓculdubio natu ram frangũt.quę etiã ſi venenoſę non eſſent:non poſſet eſſe quin eas bibere naturæ laborioſum eſſet.quẽadmodũ dicit Hippocrates ꝙ medicina purgat & inueterat. Hęc Auicẽna in tertia primi doctr.ij.cap.j.Et poſt aliqua,cauſam hui⁹ ad duxit:cũ ait.Medicinę ſolutiuę cũ humore ſupfluo euacuãt ex humiditatibus,& ſpiritu,qui eſt ſubſtãtia vitæ,partẽ magnã:& cũ hoc virtutẽ mẽbrorum principaliũ debilitant.
¶Natura medicinarũ ſolutiuarũ,eſt cõtraria naturæ corporũ:q̃ ipſę ſoluũt:& ſunt vniuerſaliter pnecãtes, & iterimẽtes ea.Hęc Galen⁹ in.ij.regiminis acutorũ cõmẽto xij.Et in q̃r to ãphoriſmoꝝ cõmẽto.xlj.Purgatio augmẽtat defectionẽ virtutis.Et ĩ prio de regimine ſanitatis inq̃t. Pharmacię calidę ſũt:& ſiccę:& ex qb⁹ exiccanť carnes:& attenuanť corpa.
¶Cõmunis medicinarũ ſecũdum plurimũ malitia,eſt facere ſeneſcere corpus & frequẽtantibus illas lęſionẽ afferre pricipalibus mẽbris:& quæ ſunt mineræ virtutũ:& earum motores debilitare:qui ſunt ſpiritus,& calor naturalis.Indicitur ergo nobis neceſſitas admiſcere medicinis ſolutionẽ facientibus res:quarũ proprietas eſt cõfortare cor: & mẽbra principalia:& afferre eis diſpoſitiones laudabiles. Et cũ hoc auxilio acquiritur corpori reiuueneſcẽtia:& incolumitas.Res autem:quarũ auxilio facimus hoc:ſunt medicinę cordiales:& ſtomachicę & cerebrales.Hæc ex ſentẽtia Ioannis Meſue. in ca p.j.& canone.
¶Omnes medicinę ſolutiuę ſunt nociuę ſtomacho:& proprie ori eius : cum ſit pluris ſenſus ꝑpter neruos qui oriũtur in eo: & ideo oportet vt permiſceantur cũ medicina quædã medicinæ odoriferæ : vt non occurrat virtus medicinarum

ſolutiuarū ori ſtomachi nuda/& ſimplex.Hęc Galenus in ſecundo regiminis acutorū comēto.xj.Et in lib.de experimētis cap.vltimo inquit.Medici ingeniati ſunt in medicinis laxatiuis ponere aliqua:quę ſtomachū confortant.

¶Putrefit omne, qđ putrefit, a: extranea caliditate: ſicut a propria digeritur.in æſtate quidem extraneū dominať:propter qđ putreſcūt magis omnia in ipſa.Hęc Ariſtoteles.iiij. meteororum & in ſecunda problematū problemate. xxxiij. Et Auicēna in lib.de viribus cordis cap.j.ſecundi tractatus inquit.Diſpoſitio hųmiditatis in quā agit calor,innaturalis putrefactio nominatur.hęc autem diſpoſitio in corporibus immūdis,& repletis inuenitur:quia ibi extraneæ exiſtūt humiditates:ab extrinſeco ęſtatis calore alteratę: non parū etiā a naturali cōmotæ:& inflammatæ eo ꝙ vias obturent: & repleant plęrūq;:per quas naturalis ipſa caliditas flabellari ſolet,& refrigerari. & propterea fit ꝙ inde putrefactio in naturalibus,& vtilibus contingat humorib⁹:ex qua diuerſę ęgritudinum ſpecies generantur.

¶Monſtratum eſt in libro cauſarum ęgritudinum:ꝙ illa ſola putrent corpora quęcūq; materiam habent calidam,& humidā intranſpirabilia,& inflāmabilia manentia in calido,& humido loco.Si vero in motu fuerint:& flabellenť: & trāſpirent:poſſent vtiq; imputrebilia cuſtodiri. Hæc Galenus in v.Terapenticæ.

¶De Vomitibus. Cap.II.

VOmitus pituitam mouet:& caput exonerat:cūq; qui multū comederit:vel vinum ſumpſerit multum:offendi nō ſinit. oppitulaturq; per vomitus deiectio corpore nimiū intumente:necnon ſupra modum attenuatis: fluxibileſq; omnes affectiōes vomitus medicari cōſueuit.Velut hulcera renum: veſicæ:& anus:reliquarūq; partium: elephātiaſi correptos: & cācros leuat: maloſq; corporis habit⁹:necnō affectiōes articulares: hydropicis quoq; pſertim intra carnē aquoſum habentes languorē.

Opitulatur arquatis & comitialibus a ſtomacho affectionis principium capientibus. Nam eis qui in capite affectiones habent comitiales, non reſpondet vomitus. Iuuat tremores: apoplexias: orthopneas: melãcholias: impetiginoſa. At vomitus aduerſantur ſanguinis eductionibus: ſuffocationibus: nauſeantibus naturis: anima conſternatis: ac deficientibus: perpetuo a ſuffocatione perturbatis: necnõ qui exigua de cauſa capite oblangueſcunt: quiq; ſuffuſionis habeat ſuſpitionẽ: cunctiſq; omnino oculorũ languorib⁹. Sũt autem idonea ad vomitus ciendos nõ acria, & arida: ſed dulcia, & acutiora. Videtur in his conuenire raphan⁹: ſeu vt quidam loquuntur radicula, & eruca, & ſalſamentum vetus, et origanus viridis, & cepa pauca, & porrũ. cõuenit quoq; vomitibus ptiſana aliquid mellis aſſumens: pingueſq; carnes.

¶Problemata.

¶Cur in nauigijs quidem nauſea biliosa: quę vero ſecus pituitoſa? nẽpe quoniam in alijs fatigatio: hic autem cum metu, & tumultu. metus autem cognatorum commotor inteſtinorum. pituita vero redundans quiddam eſt, & extrarium: bilis porro cognatum ex cognatoq; procreatũ quiddã eſt.

¶Cur ex potibus, & vomitibus, & in frigoribus loquuntur homines grauius: vel cũ pituita guttur obſtipatur? Cõuellit ſiquidem diſtillationem alijs quidem vomitus, aut potus: alijs vero temporis ſtatus. Proinde grauior ſpirit⁹ gignitur eductio: quæ autem valde grauis, eadem & tarda eſt.

¶Cur potum oleum vomitũ cit: & præſertim flauã bilem? Quoniam cũ ſit leue, & ſuperna petens, cibos elicit ipſos ad ſtomachũ eleuãs. ſtomachus autem grauatus vim egeſtiuã ad vomitum exuſcitat: pręcipue flauã bilem: vtpote leuem ac tenuiſſimã: & facile ſurſum verſus euadẽtem. Qđ autem oleum ſurſum petat experientia ipſa manifeſtum. humido ſiquidem alicui admixtum in ſuperiores ſe eueſtigio recipit partes.

¶De Vomitibus Collectiones.

¶Vomitus eſt motus:per quē res in concauitate ſtomachi manens expellitur. Hæc Galenus in.vj.de accidenti & morbo cap.j.Et Auicēna in.xiij.tertij tract.v.cap.viij.dicit. Vomitus,& ſubuerſio ſunt motus ſtomachi ad expellēdum ex eo aliquid:qđ eſt in ipſo:per viam oris. Qui autē humor per ipſum ſit aptus euacuari:expreſſit Auicēna in quarta primi cap.iiij.cū ait. Ex humoribus,qui velocioris ſunt obedientiæ vomitui,ſecundum plurimum eſt cholera: rebellis vero melancholia:medium autem flegma.

¶Vomitus in hyeme eſt abhorrendus. In æſtate vero bon⁹ quoniam humores in æſtate ſunt natantes. In hyeme vero, ad ſubſtinendum declinantes. Hæc Auicēna in tertia.j.do.v.Et in quarta primi cap.xj.inquit. Aeſtas eſt tēpus:in quo magis eſt dignū:vt in ipſo fiat vomitus. Quæ fuit Hippocratis ſentētia i.iiij.amphoriſmorū amphoriſmo.iiij.dicētis Purgare quidē ęſtate ſupiora:Hyeme vero iferiora oportet.

¶Homines:qui remotiores ſunt ab hoc:vt medic⁹ eos vomere faciat:ſunt qui pectus habēt ſtrictū,& qui ptiſi ſunt parati. Hæc Auicēna quarta primi.capitulis quarto &.xj.

¶Hippocrates pcepit vomitū fieri debere i vnoquoqꝫ mēſe duobus dieb⁹ cōtinuis.ppterea q cū eo cōſeruat ſanitas. Hoc autē plus eſt malū. Hæc Auicēna i quarta.j.ca.xiij. Et huius cauſam aſſignās inquit. Vomitus mundificat ſtomachū,& remouet grauitatē:q̄ accidit capiti:& clarificat viſum & aufert faſtidiū,& cōfert ei:ad cui⁹ ſtomachū deſcēdit cholera:q̄ ipſius corrumpit cibū:& remouet abominationē:quę fit ppter vnctuoſitatē,& caſum deſyderij:& cōfert pluribus infirmitatib⁹. Et ille:cui quidē maius iuuamētum affert vomitus/eſt:cuius cōplexio prima eſt cholerica.

¶Non oportet, vt in menſe pluſ q̄ bis ſani euomant: quoniam cōſueſcit natura eijcere ſuperfluitates ad ſtomachum. Et ſcias q vomitus facilis, leuis ſine labore,& nō freqūēs in hora neceſſitatis,eſt maximi iuuamenti. Hæc Auicēna.xiij. tertij tract.j.cap.xxxv.

¶Vomitus ſi(vt debet)tẽperate fiat:ſtomachũ purgat,&di
geſtiuã efficit meliorẽ:corpuſq; renouat,& mũdat caput,et
ſenſum alleuiat:viſumq; acuit. Q; ſi multus fuerit, corpus
deſiccabit:& hepati,ac pectori:necnõ oculis,& pulmoni no
cebit.Et propterea vomitus nõ frequẽter fieri debet : corrũ=
pitur em̃ ſtomachus:& ipſius virtus deſtruitur.quare nõ ni=
ſi cũ oportuerit:fiat.Hæc Raſis in.iiij.Almãſoris capi.xvj.
Et Auicẽna in.xiij.tertij tract.v.ca.viij.dicit. In adminiſtra
tione quidem vomitus cum æqualitate eſt iuuamentũ ma=
ximum.verum aſſiduatio eius maxime debilitat virtutem
ſtomachi,& facit ipſum lacunam ſuperfluitatum.

¶De Deiectione ſeu purgatione humorum. Cap.III.

OPeroſum eſt:quorũ ſana ſunt, corpora purgare:
torquẽtur em̃ & ſubuertũtur : proceditq; difficilis
deiectio:cõfeſtimq; diſſoluunt:qui eo modo pur=
gãtur.Expedit igitur eis:quos purgare velimus:
prius tenuare,ſecareq; craſſos,& glutinoſos humores:ſpira
mẽtaq;,quos voce gręca poros noiam⁹,interpellare.quibus
ſucci trãſumunt,& trahunt a purgatorijs medicaminib⁹.ac
ſeroſos,tenueſq; ſuccos i pricipio ęgritudinũ deijcere expe=
dit. At i craſſis,& glutioſis expectãda cõcoctio.In acutis au
tẽ:cũ moueant materię,& a principio medicamẽ adhibet:id
multa fieri cõuenit cautione.In motu nãq;,& delatiõe,& flu=
xu cũ fuerit hũores:verẽdũ eſt,ne quoquomodo ĩbecillũ ali
qđ ſuapte natura inteſtinũ cõmotã excipiat materiã:p̃cipue
thorax.Cũ aũt pti alicui hũores ĩſederit:queãdmodũ in vi=
ſcerũ fieri ſolet inflãmatiõib⁹:medicamẽ priuſ q̃ cõcoctio fa
cta fuerit,nõ erit admouẽdũ.q cũq; em̃ ĩflãmata(ĩquit Hip=
pocrates)a pricipio medicamĩe diſſoluere tẽtauerit:ex cõſti=
cto,& ĩflãmato nihil aufert,neq; em̃ cruda ęgritudo ſe dedit
ac remittit:verum q̃ ſana ſunt,& lãguorẽ oppugnãt,eiq; ob
ſiſtunt:tũ contabeſcũt.Cum em̃ debilitatũ fuerit corpus,tũ
regnat ęgritudo:atqui quãdocũq; regnarit ęgritudo,iminet

pernicies. In materierum quidem deductione vtimur purgationibus in cephalea capitis morbo: hebeſcētibus oculis atq; in cęris materialibus morbis. In ſanguinis autem detractione per venas mēſura detractionis cōſyderāda eſt. Aegritudinis etiam magnitudo: viriumq; robur in ſanguinis detractione cōſyderātur. quæ magna quidē plus fieri poſſe indicāt detractionis: minora vero qualitate detractiōis purgādū deijciēdumq; quoad vis magnitudoq; morbi diminuat. Cōſyderāda porro eſt: qualiſnā ſit hois natura. Nam ſi mediocriter graciles corpore fuerint: ingētesq; habeant venas, et ſanguine refertas: atq; copioſas: detractioni parcēdū non eſt. At ſi venas habeāt anguſtas: albiq; corpore: molliq; carne: parce ſanguis eſt detrahēdus. paucum nāq; hi habēt ſanguinem: ac facile diſtrahūtur. Eadem ratione, ne quidē adoleſcētibus annorū quatuordecim detrahēdus eſt ſanguis, et ne quidem ſenibus precipue debilibus. at quibus vires ſunt integrę, & neceſſitas eff lagitat: vel ſeptuaginta annos natis ſanguinem dempſeris.

¶ Problemata.

¶ Cur inferna purgatione, magis q̃ ſuperna, graciles fiūt? Nempe q; ex inferna ad aluū ex toto corpore quę ſubſidunt cōtrahi poſſint. hoc autem manifeſtū ex fœtuum nutrimento. In illo eñ loco, qui ſunt fœtus, nutriuntur. Poſtrema ſiquidem eum tenēt locum. Surſum autem verſus a vicinis exeunt locis. Proinde a minori vi multo mobiliora ſunt, cū cēta q̃ deorſum: q; præcellāt ad ſeſe deferēdum. Superna igitur purgatio emergens extrarium ſolum rapit. ideo etiā helleborum prębētes eueſtigio cōfirmāt. Quæ autem inferna purgatio, ea ex multiplici cogit loco, & aliquādo multa ſecū precipua couellit: nec ſuperfluitatibus moderatur. Quapropter cōfert plærūq; nō omnia exinanire: fiunt ſiquidem reliquiæ nutrimētum, & robur ſuppetunt. Cum autem nihil relictū fuerit: eſt vbi exinanitionem vehementē faciat: eſt vbi admodū exhauſti interficiātur: eſt cum tardiuſcula oblata

compoſitio opportuniſſimo adueniat loco.

¶Cur e cõtrario albus,& niger helleborus purgat? Nẽpe ꝙ calida purgatoria ſunt. Calido ſiqdẽ cũcta ſoluunt. frigido aũt potius coagulãtur. Si igit̃ quędã inferne: qdã vero ſupne purgantur: aſſimulatur ipſorũ vtrũq; medicaminũ purgationi. Grauis qdẽ,& denſus eſt: qui niger. Albus vero rarus,& leuis. quę igit̃ ſub vtroq; cẽtro humida cũ ipſis tulerit ſimilitudinẽ; quae ſub nigro grauia,& dẽſa ferẽdi: deorſum naturã habẽt. quę aũt ab albo rara effecta, & leuia, facile ab excellente caliditate eleuantur in ſublime.

¶Cur medicamenta,& res amarę, aut fœdi odoris magna ex pte purgare poſſunt? An quoniã amara quæcũq; maleq; olẽtia cõcoqui nequeũt. Qua de cauſa medicamẽta quoq; amara ſunt: atq; fœtida. Q: eñ concoctionẽ nullã ſibi admittãt, moueréq; cũ amaritudine poſſunt: hinc medicamẽti ſortiũtur naturã. Et ſi iuſto plus data ſint piment. Quę autẽ necãt: etiã ſi exigua dẽtur: hęc nõ medicamẽta, ſed toxica eẽ dicimus. Ne illa qdẽ medicamẽta vocamus: q̃ nõ ſui generis qualitate purgare queãt. Sũt eñ plæraq; in genere cibi: q̃ ſi large ſumãtur facere idẽ poterũt: ceu lac/oleũ/muſtũ. Sed hęc oia ꝙ minus facile cõcoquũtur, icirco purgãt: nec oẽs ſed aliquos. Sunt eñ alijs alia concoctu facilia: difficilia ve. Quãobrẽ non eadẽ medicamento omnibus ſunt: ſed ꝓpria plęriſq; comperiuntur. Deniq; medicamẽtũ nõ ſolũ concoctione immune: ſed etiã motus efficiẽs eſſe debet: ſicut & excitandi ratio extrinſecus, aut intrinſecus accedens nõ niſi per motum alienam excernit materiam.

¶De deiectione, ſeu purgatione humoꝝ Collectiones.

¶Non intẽdimus imꝑſentiarũ velle de purgatiuis medicinis lõgũ: vt earũ materia expeteret: ſermonẽ facere. ſed tãtũ hoc in loco decreuimus purgari volẽtes admonere: ꝙ ꝑ eorũ poſſe laborioſa pharmaca nõ aſſumant: ſed cũ leuibus,& benedictis medicinis ſupfluitates ſui corpis, cũ opportunũ fuerit, euacuẽt quę non habeãt virtutẽ,& mẽbra principalia

debilitare:ſed potius eis conferre:qualis eſt Aloes: qui ſecũ dũ ꝙ inqt Meſue,eſt de melioribus,& ſublimioribus medicinis habẽs ꝓrogatiuã ſupra alias medicinas. Et q̃q̃ intẽtio ſolutiui ſecũdũ plurimũ ſit debilitare virtutes,& mẽbra:quę ſunt minerę virtutũ:& afferre eis nocumẽtũ:Cadit tamẽ hęc intẽtio ab Aloe:non ſolũ enim nõ nocet:ſed inuenitur ad cõfortationẽ mẽbrorũ debiliũ addere:& ad reditionẽ eorũ in proprias virtutes cõferre:neq; ad aliud,niſi ad vnũ videtur eſſe nociuũ:quia aperit orificia venarũ apertione ſanguinẽ manare faciente:niſi cũ dragaganto,aut maſtice,vel aliquo ſimili rectificetur. Solutione enim educit cholerã,& flegma, et mundificat caput ab eis,& ſtomachũ:& cõfert iuuamẽtũ magnũ doloribus eorũ. Et qui aſſiduat acceptionẽ eius diebus cõtinuis non videbit in corpore ſuo,neq; in inſtrumẽtis ſenſuũ ſuorũ ægritudinẽ:quæ nõ ſit habilis ſanari:& præſeruat a putrefactione:ita ꝙ etiam cadauera. Hæc Meſue cap. proprio. Ipſo itaq; vtendũ eſt:cum in ſtomacho, vel capite aliqua repletio a ſanis percepta fuerit.

¶ Species omnes Mirabolanorum valent ad mundificãdũ repletiones humorum:& valde cõueniũt. vt colligitur ex dictis Galeni/Diaſcoridis/Raſis/& Auicennę. Nõ enim debilitant cum ſolutione ſua,imo confortant ſtomachum:& ꝓprie viſcera:& præparant,&coadunant partes eorum,& cõfortant cor,& hepar,& corpus totũ.Neq; enim,niſi ad vnũ, videtur nociui: quoniã faciũtcadere ꝓparatos in oppilationes:niſi rectificentur cũ diureticis abſynthio/ ſpica/& ſimilibus.ſunt enim vt dixit Meſue ex rebus:quæ faciũt vtentes ſe iuueneſcere:& acquirũt eis colorem bonũ,& bonitatẽ odoris oris,& ſudoris:& generant gaudium,& hilaritatem: & cõfortant ſtomachũ/cor/& hepar,& conferunt tremori cordis, et confortant/& mundificant ſtomachũ: conferunt hęmorrhoidibus,& extinguũt choleræ rubeæ inflãmationẽ.& citrinorũ pręcipue opatio in hoc eſt præexcellens: cum ipſi ſolutione educant eã:& cõferũt cõplexiones habẽtibus calidas:

Chebuli autē: qui ſunt ſpecies eorū ſecūda educūt flegma; et adducūt in ratione:& clarificant viſum, & mūdificant ſtomachū,& cōfortāt ipm. Nigri aūt:qui ſunt tertia ſpecies ipſorū, diſſolutione educūt melancholiā,& cholerā aduſtā, & clarificant colorē,& remouēt triſtitiā cōferēdo quartanarijs, leproſis,& huiuſmodi. Emblici quoq; ſpecies quarta ipſorū nō minus alijs vtiles exiſtūt: eo ꝙ teſte eodē Meſue ſunt ex medicinis confortantibus ſtomachū/cor/& hepar/& viſcera ſolutione educētes flegma:& ſunt ex rebus valde cōfortātibus cerebrū,& neruos:& augent intellectū, & cōfortant cor, mūdificāt ſtomachū a flegmate,& putrefactione,& confortant ipm,& ꝑparāt,& ſedāt feruorē in eo, & auferūt ſitim, et addūt in appetitū,& ſedāt vomitū. Belirici quoq;, poſtrema Mirabolanorū ſpecies: ſunt ex medicinis benedictis,& eaſdem tum emblicis habent proprietates: ideo ſani ſicut infirmi non debent alias his medicinas fortiores eligere:cum poterunt huiuſcemodi iā dictis ſua corpora a ſuperfluitatibus ſufficienter mundificare.

¶Reubarbarū ē ex medicinis benedictis, & ſolēnib⁹: ī quo aggregātur multę ex intētionibus q̄ q̄rūtur in re faciēte mūdificationē. Et nō eſt ī eo nocumētū apparēs:& dat in omni tēpore,& in omni ætate:ita ꝙ etiā pueris,& ꝑgnantibus. Et de elegātioribus,& melioib⁹,q̄ iūcta cū eo magnificāt opationē ei⁹, eſt aqua lactis ſumpta ex capris. Solutione educit cholerā,& flegma,& maior eius ꝓprietas eſt mundificare,& cōfortare hepar,& ſtomachū,& cōferre doloribus pūgitiuis coꝶ,& viſcerū,& clarificare ſāguinē,& auferre oppilatōes:& morbos:quoꝶ mater ē oppilatio:ſicut hydropiſin/ictericiā/& groſſitiē ſplenis,& febres oppilationū. hęc Meſue. ca. ꝓprio

¶Caſia quoq; fiſtula mūdificat ſanguinē,& cōpeſcit omnē acuitatē, ſedat ſitim,& proprie cū ſucco endiuiæ, aut ſolatri depurati,& clarificati ſecundum artem. Et ipſa quidē mūdificat ſtomachum,& educit choleram, & flegma, & operatur illud ſine nocumento,& exceſſu. caret enim mordicatione.

Et ipſa quidē lenit pectus, & guttur: & reſoluit apoſtemata acuta in eis: & cōfert calefactioni renū ſumpta cū diureticis, et infuſione liquiritię: & prohibet generationē lapidis in eis: et confert febribus calidis. Hæc Meſue.

¶Manna, & Tamarindi medicinæ ſunt faciles: nō minuſq; delectabiles exiſtūt: pro tali purgatione humorū, & pcipue cholericorū valde vtiles eſſe approbātur: cū eaſdē ferme virtutes habeāt & operationes cū caſia, & reliquis anteſcriptis. Et ideo ſanis nō minus q̄ ęgris qbuſdā videtur cōuenire: et ſi Tamarindi lędāt ſtomachū frigidū, & debilitēt (vt inquit Meſue) tñ & illud facile poteſt remoueri permiſcēdo eos cū ſpica, ſucco fœniculi, & huiuſmōi ſtomachū cōfortātibus.

¶Pręſtantiſſimo viro, dño Andreæ Briello Apollineę artis pfeſſori benemerito: cōſiliario, atq; Phyſico Regio Simphorianus Champerius. S.P.D.

Citaſti me prior beniuolētia Andrea medicorū doctiſſime: qui antea q̄ vllā tecū habuerim cōſuetudinē: vir, & doctrina et virtutibus inſignis, me i amicitię tr aleā inuitaſti. Ego aūt: ꝙ in amore no reſpōdere lōge ab homine alienū, pla ꝗ; nefas eē exiſtimaueri: duxi hāc Ma garitā ſanitatis haud ab re dictā opuſcu lū ni fallor clarū tibi deſtinare. Tū ab vxore mea nobili Margarita: fœmina quidē ex clariſſima Terralliorū familia orta. Tū ꝙ queādmodū Margaritę p ſe ſolę quoquo in ſtatu ſint plurimū valēt: et ſi in celato auro repoſitę fuerint: magis lucere: magiſq; hominū intuitū ad ſuā contēplationē allicere videtur: Sic & noſtri opis Margaritę: in quocūq; curādi genere perſiſtāt: p ſeipſas graues/ſcitę/frugales/& pſtātes ſunt ac maxime cōducibiles. Interim ergo hęc paucula pientaculo fuerint: quoaduſq; opiparę cœnæ fercula comparentur. Vale. Nanceij. Anno dñi. M.cccccxij.ix. Kalēdas Ianuarij.

¶Margarita pretioſa domini Simphoriani Champerij,in Roſam Gallicam De Medici,atq; ægri officio:in ſe cõtinẽs medicorũ p̄cepta/auctoritates/atq; ſentẽtias memoratu dignas:ex diuerſorũ philoſophorũ/medicorũ/multorũq; aliorum clarorũ virorũ libris in vnũ collectas :quæ ad rectã viuendi formam medicum conducunt.

De Medici officio circa infirmũ. Cap.Primũ.

CVm quatuor fere ſint ægritudinũ tẽpora/principiũ/ incrementũ/ ſtatus/& declinatio: In principijs qdẽ tenui opus eſt alimẽto:nõ equidẽ multo ad cõſeruationẽ diſponẽdã, quoad ægritudinis fuerit ſolutio. Inter incremẽta tenuiores cibi q̃ prius. In ſtatibꝰ ne vires ſubuertãtur,& langori cedant,ac ſuccũbant,etiã ad modũ tenuis cibus exhibendus. In declinatiõibus plus alimẽti quatenus ſubſidat morbus. At cũ ſint in ægritudinibus ſtatus,tres:eorum alij acutiſſimi:alij tardiſſimi:alij intermedij:mediocritate quadã differẽtes. Verũtamẽ iuxta ætatẽ,iuxta tẽperationẽ:quã craſin vocãt græci:tẽpuſq;,habitationeq;,ac conſuetudinẽ perite,ac minime imprudenter victus eſt ægro, vel debili accõmodãdus. Cõſyderandũ in primis exhibito ne vires ſaucientur cibo. At victus tenuiſſimꝰ preſertim in multorũ dierũ ægritudinibꝰ, ætate iuuenili,tẽperatione calida ,corporibꝰ robuſtis,calidiore aere,locis calidis,& multi cibatus cõſuetudinibus,prorſus intolerabilis: quippe qꝛ robur corporis ſubuellens: vt in cõtrarijs adiuuetis.Inſitus eñ calor cũ extrinſecus alimẽtũ nõ admiſerit:qd

intus eſt ſupfluũ venatur: ad humoreſq; abſumẽdos deuol uitur:quos depaſcitur ſanitatẽ peſſum mittẽtes. Proinde fugiendi minime opportuni victus, pariterq; lõgiores inediæ quæ inuicem opponũtur: eregioneq; inter ſe diſtãt: naturæ infeſtę. In ipſius aũt morbi principio/concocta/& cruda: vnde morbus qualiſcũq; fuerit, ex egeſtionib⁹ licebit dinoſcere. Quæ ſuperne: cũ tuſſi per naſum & os, in cerebro, & pulmone, & thorace eſſe ſignificãtur ex concretione, & colore. Quę inferne: vẽtris inferioris, & venarũ aperiũt affectionẽ. Loca quoq; in quibus accumulantur, & per quæ deducuntur: et vnde ferri incipiunt. qd profecto e memoria labi non debet.

¶ De fine ægritudinis, & qualiter medicus habere ſe debet in criſi. Cap. II.

Finis in ægritudinibus repẽtina ſolutio, & dilatio, et validiſſima criſis eſt. Eſt nanq; vt in noſtro aggregatore diximus criſis confeſtim oborta cum certamine mutatio: & primo vehemens quędam ægritudinis obluctatio, & naturę, vtraq; alterã oppugnãte: vt pugnantes ſeſe inuicem inuadentes impetu ingruunt: vt altero alter euadat ſuperior. Criſis ideo ſolet appellari: q; cũ talis pugna pugnatur: inde iudicium ſpectantis poſſit exhibere morbus ne an natura in languente potentius inſurgat, impugnet ve. Proinde: ſi qui humores incocti morbum faciant mouẽdi nõ ſunt. Vetus enim oratio eſt cruda mouẽda non eſſe. Quare ſi criſes ægrotanti ſup concoctis adueniãt: ad ſanitatẽ conferunt. Contra vero ſi huiuſmodi humores extrarij incocti ſint, inutilis eſt omnis criſis: ideo cruda mollia reddenda ſunt: atq; mitiganda (vt Galenus tradit) contrarijs cõtraria adhibendo: non aceruatim, fuſimq;: ſed ſenſim: ne caſus quiſpiã improuiſus ad aliquam perducat diſtẽperantiam. Et ſic contraria contrarijs plerũq; medendo, neceſſarium eſt qualitatũ exceſſus, ſiue ſinguli, ſiue bini ſint infringere, oppoſita adhibendo.

¶ Quatuor naturæ ſtatus cõſyderãdi a medico. Cap. III.

INſignes cõſyderãdi ſunt quatuor naturę ſtatus: vbi cõſectãdi,& quãtũ,& quãdo,& quomodo nõ erit difficile. Omniũ ſiqdẽ quatuor ſunt cognitio nes. vna valetudinis primę, ac potioris. ſecunda vnde morbus inhorreſcit,& lõgius ſerpit,& reſidẽs cõcutiat primũ pturbãdo. Tertia: q̃ opprimit,& ſenſim laxat,& mol lit,& diſcerpit,& omnifariã manifeſto diſſoluit. Quarta cũ ad ſanitatẽ rediens cõfirmatus eſt. qui ſtatus cõualeſcẽdi no minatur: cũ corpus impletur: robur, vireſq; reſumit.

¶ Tempora anni quatuor a Medico conſyderanda. Cap. IIII.

ANni tempora quatuor cũ elementis affinitatẽ ha bẽt. Aer cũ vere. ẽ ſiqdẽ mediocriter humidus:& mediocriter calidus:& in temperie ſaluberrimus: reſpicitq; pueritiã. Aeſtas ętatẽ iuuenilẽ. Ignis fa ciem refert: qui pariter calidus & aridus. Autumnus cõfinis terræ eſt quę arida,& frigida: ſicut aquæ hyemis: quę frigida et humida grandiorẽ ætatẽ reſpiciens. Hæc ipſa tẽpora hu mores ſuos ſingula augent: ſanguinẽ ver: bilem flauã æſtas auget,& amaram: Autumnus acrem & atrã: pituitã hyems. Verũtamen tempora tam mixta ſunt: q̃ elemẽta: ita prope modũ in corpore mixti ſunt humores. Nã niſi hæc foret ꝑ mixtio: cũcta perirent. Ita altero alterum coaleſcere voluit deus: ne ſuperante vnoquouis cætera diſſoluerentur: nec in tẽporibus id modo: ſed etiã in ætatibus cuſtodiuit. q̃uis ſin gulis ſint humores ætatibus accõmodati ſinguli. In ꝑtibus quoq;, mẽbriſq; corporis differẽtia eſt:& ob inſtitutiones, ac mores,& ꝑpter habitatões: quoniã magnas corporibus hęc oĩa inuehũt mutationes. Alia quidẽ cito, alia aũt ſeriuſcule: alia vero multo poſt. Latet eñi aliquãdiu cauſa: quæ poſtea erumpit,& tarde ad nutriẽdi ſe ingerit tẽperationẽ: ad idq; ſe infert: qđ in corpore poteſtatem obtinuerit. ꝑinde recte ad monent: qui aiunt ex omnibus nihil eſſe paruifaciendum.

Quę ſi contraria contrarijs (vt dictum eſt) plęrũq; medentur: neceſſariũ eſt qualitatem exceſſus, ſiue ſinguli, ſiue bini ſint infringere, oppoſita adhibendo: nõ aceruatim, fuſimq;, ſed ſenſim: ne caſus quiſpiam improuiſus ad aliquã perducat diſtemperantiam.

¶De Lunæ cum noſtris corporibus affinitate. Cap. V.

LVna certe varijs ſuis qualitatibus vario tempore corporib⁹ noſtris poteſt qualitates quoq; varias inuehere: tã ſua quadã ꝓprietate: tũ propiquitate. In ægritudinibus aũt plurimũ poteſt: & eo magis quo acutiores extiterint. Quippe quę procliuius cõmouentur: faciliuſq; agitãtur: vtpote multiformibus obnoxię motibus: & perinde æger frequentiſſime lunæ ſequitur mutationes: quæ ab ipſius a ſole fiunt diſtãtijs, numeroſiſq; cũ omnibus errãtibus ſtellis figuris, ſexangula/quadrangula/triangula/diametro, cum e regione diſtãt, & coitu. De quibus in libro noſtro de vita cęlitus comparanda abũde, vt reor, dictũ eſt. At nulla fere dies eſt: quæ nõ ſuſcipiat criſim. ſiquidẽ quotidie ex ſole ipſi lunę ſunt mutationes: nõ tamẽ eodẽ modo habẽt homines: neq; item criſes ſimiles. Aliubi nãq; manifeſtę luminarium ad ſe inuicem ſunt figurę: ex quibus non paruę fiũt mutationes. Aliubi incertę: ita & quę criſium ſũt. Aliubi q̃dẽ euidẽtes, Aliubi obſcurę. Per nonã, & ſextã multũ inſignẽ, quintãq;, & tertiam neutiq̃ criſes deliteſcũt. quãdoquidẽ non irrationales. nonam fert figura triangula, ſextam pentagona: hoc eſt quinquangula: quintã ſexangula, & tertiam nonangula. Triangulam nonã vtpote diebus nouem: atq; ſuper nona particula: quæ lateris accipit terminũ. quoniam hæc ter ſumpta dies lunaris ambitus enumerat: qui ſunt ſeptem ſupra viginti cum tertij particula. ita ꝓcipue aliæ ſunt attendendæ figuræ.

¶Quo anni tempore medicamen adhibendum ſit. Cap. VI.

VErnum tēpus calidū,& humidū eſt:niſi aſtra alior ſum trahāt.ob hoc ſanguinis eſt in corpore aug∗ mētū. Aeſtas calida,& arida:ideo flaua bilis tū au getur. Autumnus aridus,& frigidus: ob hoc au∗ get atram bilem:& ſuppurationes ſunt vtiq; cruētę,& aquo ſæ. Hyems pituitā auget in corpore:quia quatuor ī homine elemēta quatuor āni tēpora reſpiciūt. Ideo ſolis cōuerſio at∗ tēdēda,& ægrotātis tēperatio:ac his inſpectis medicamē ex hibēdū. Ac ſi verno tpe iuuenis ęgrotet ex ſanguinis ē mul titudine:ideo ſanguis forte detrahēdus:& q lateris morbo vexatur:vno,altero ve,aut tertio detrahendus die ſanguis: anteq̄ morbus imperet,& ſuccūbāt vires. Sāguinis aūt de∗ tractio a quintodecimo februarij die ſumat principiū. Rur∗ ſus incipiat a decimo ſeptēbris ad decimū ſeptimū vſq; de∗ cēbris. Si per æſtatē lāgor inuaſerit:principiū morbi purga men deſyderat:coniectādūq; in primis:quis victus eſſe ęgri debeat: quo et ali, & pariter opē ferre aduerſum vim morbi poſſit:ſpectādaq; pter oīa aſtra ſunt. In primis luna:quas,& cū quibus habeat figuras:vt admonet Hippocrates plurib⁹ de qbus hæc ſunt. A vergiliarū occaſu dies.xlv. Nēpe a mē ſe decembri per ianuariū vſq;.hi dies augent pituitā.tū ieiu∗ nus vtere lauacris.labore,& re vti venerea licebit. A conuer ſione hyberna ad vernā vſq; dies.xcij. Nempe a vigeſimo ſeptio ianuarij ad aprilis vigeſimū octauū. Hi dies hūdita∗ tē augent,& ſanguinē.vtere deābulationibus,& lauacris,et aridis cibis,re venerea,atq; laboribus. Ab æquinoctio aūt verno ad ortū vſq; vergiliarū dies.xlix. Nempe a vigeſimo nono aprilis ad.xvj.iunij.hi augēt dies ſanguinem: ob hoc vino vtere bene olente,& re venerea,& laboribus. Ab ortu aūt vergiliarū ad æſtiuū vſq; ſolſtitiū dies.xli. Nēpe a decio ſeptimo maij ad vigeſimū octauū vſq; iulij. Hi dies flauam augent bilem:ideo vtere dulcibus quidē:ſed aquoſis. A lui curam habeto. Abſtineto a re venerea,ac laboribus. A ſol∗ ſtitio æſtiuo ad æquinoctiū vſq; autumni dies.xcij. Nempe

a vigeſimo nono iulij ad. xxiiij. vſq; octobris. Hi dies attrã augent bilem: ideo vtere calidis, & aquoſis: vino bene olẽti. A ſalſore & re venerea abſtineto. Ab æquinoctio autumni ad vergiliarũ occaſum dies. xlv. Nẽpe a. xxix. octobris ad xij. decẽbris. hi dies augẽt ſuppurationes: ideo vtere acutis et acribus, & re venerea, & laboribus. Epiſtola ad Ptolemęũ cõcludẽs Hippocrates, Hæc cuſtodi rex inquit, & vitæ curſum ſine moleſtia perages. atq; hæc ita.

¶ De caloris, & humoris corruptione.

Cap. VII.

AT quoniã humore, & calore hois / atq; adeo fere aialis vita in corde & iecore fouetur: de humoris et caloris corrũptione pauca mihi referẽda ſunt. Duobus igiť modis corrũpitur in corpore calor. Vno cũ materia: altero citra materiã. Cũ materia: quũ ipa in corpore ſuccẽſa cor incendit, & in oĩa mẽbra æſtus ĩmoderatos euomit: qui humorẽ exiccant, abſumũtq;. cuiuſmodi in febribus eſt videre putridis. vbi ſolertibus ſtudẽdũ medicis vt vel ea e corpore educatur materia: vel ab ipſa natura cõſumatur: vt in aggregatore noſtro dixim⁹. Abſq; materia: cũ ad intemperiẽ aliquã perductũ eſt: vt æquabilẽ caloris, & humoris neutiq̃ habeat ꝓportionẽ. ibi dãda medico opera: vt ad tẽperiẽ talẽ perducat: quę cõgrua videatur. Corrũpitur & in humore huiuſmodi vitã ſuggerẽs ꝓportio: ſed quãtitate et qualitate, & vtraq;, tam cum materia, q̃ ſine ea. Quãtitate igitur ſine materia: quæ extraria: cum humor calorem excedit qui niſi exiccetur ſua redundantia calorẽ ſugillat, & extinguit naturalem: non multo ſecus, q̃ cum in lampade ſuccenſa oleum nimiũ ignem ſuffocat: vbi exiccandus, exhauriẽduſve humor eſt ſuperfluus. Qđ niſi fiat: extinguatur calor neceſſe ſit: cuiuſmodi eis ſolet accidere: qui cũ ad extremum vſq; ſanguinem euecti ſunt repẽtino ac ſubitario exitio corripiuntur. Quantitate cum materia: quũ ipſa humoris natura, quæ nutrire quidem potuit, ſed caloris imbecilli-

tate obtorpuit,malaq; effecta eſt:qua ſuperfluente calor opprimitur:cum obſiſtere nequeat: humor frigeſit,& in pituitoſum pingue cõuertitur.ſin calor exceſſerit: humorem cõſumet,corpuſq; in maciem exterminabit,exundanteq; ęſtu aliquãdo morti deſtinabit. Ideo tales frequentiſſime acuto et incitato calore pereunt. Qualitas ſine materia eſt cũ ex caloris imbecillitate humor in aliq̃d verti nõ poteſt: vnde animans nutriatur,tum medico elaborandum: vt ad temperiẽ cuiuſmodi calor fuerit deducat humorẽ:aut ꝙ aquoſus humor:aut ꝙ minus aptus ſit: vt ſuccẽdi poſſit, velut pinguedo. Amouendum igitur quicquid humoris obſiſtet. Qualitas cum materia eſt:cum humor ad alendum idoneus extrariam habet materiã:quæ purgationibus educẽda ſit. Cauſę horum corporis per calorẽ,& humorẽ ſunt incõmodorũ varię,aut ex locis,aut tẽporibꝰ,aut exercitijs, aut cibis,aut potibus,aut ex eis quæ affligunt animũ perturbationibus,aut ꝙ ꝑter viuẽtis naturam ſit humor exiguus,aut nimius,aut craſſus,aut tenuis.exiguus facile extinguitur:craſſus naturales impedit virtutes,pręcipue capitis,animales.exilis minimo labori ſuccũbit,ac demoritur:perinde atq; inflatu nimio lumen tenue. Cauſæ ſunt pręterea præcipue attrita iam membra,aut exanclata,exhauſtaq; laboribus,aut ſenio cõfecta. Corrumpit ſiquidem ſtomachus ſenilis humorẽ:quo ali corpus oportuit:ꝙ glutinoſus ex minima efficiatur concoctione,exuſtiſq; inhęreat membris:vt calorem ipſum exinde extingui neceſſe ſit. Id eſt ꝙ ſenes ſępiſſime ſpuunt et excreant,liquidoq; ſtercore exundant:& ſumpto auidius cibo,ac largius epulati plęrũq; intereunt.q̃d ideo euenit ꝙ attrita iam membra,calorem non admittãt:quem a corde per corpus diffundi diximus: ſed alieno, atq; extrario humore pro eo qui alat ſuccedit putrida materia : vt propemodum ſenſus amittantur.

¶Deprehenſiones perfectę, et fideliter ſolutæ ægritudinis. Cap.VIII.

SOlutam eẽ perfecte, & fideliter, accipere oportet ægritudinem cum ad idem ſimul conuenerint ſolubilia cũcta. Siue igitur in pubertate cõfeſtim firmo modo iudicata fuerit ægritudo: ſiue breuiter extra vigorẽ ſoluta fuerit fideliter: hęc erit dephẽſio. primũ qdẽ, & maximũ ſignũ bonũ, & fidelis criſis. iquieti pri⁹ appareãt in diebus inſignibus validis potẽtijs. deide die impari criſis facta: & pręterea, ſi febris ſoluta fuerit, iudicato laborãte. & ab alijs cõfluẽtibus caſibus ſi fuerit liberatus, coloriſq; melioris fuerit: tum facie, tũ reliquo corpore iuxta euacuationis rationẽ, confirmatiorq;, & validior inter exurgendũ, faciliſq; corpore in omnibus: inde cõcoctiones ciborũ, et eductiones, omneſq; naturales actiones ſine menda perficiãtur, confirmaturq; corpus iuxta rationẽ reſumptionis: & color cõmutatus ex eo qui contra naturã in eũ qui naturalis eſt. hæc optima criſis: & perinde de reliquo confidendum: & victu commodo veſci debet, & lauacris vti ſuis. ſi vero deficiens ſit criſis: ſubteruerti ſolet ægritudo.

¶ Deprehenſio non perfecte ſolutæ ægritudinis. Cap. IX.

COgnoſcim⁹ aũt quos ſuſpicamur, nec certũ qcq̃ habem⁹ redituros ex diſſoluta ęgritudine in ſtatũ bonũ ſpando: cũ pmanere videm⁹ vrinas, & pulſus palleſcere: & difficulter dimoueri in melius: ceteraq;, quæ iã memoratis ſunt cõtraria: & vt paucis abſoluã cũ pportionaliter ſoluũtur, cõuertẽdę qualitatis ſpes nõ dat.

¶ Pręſagium diei in quo moriturus eſt homo. Ca. X.

IN pernicioſis ægritudinibus cõſyderare cõuenit paroxyſmos in ſingulis inictionibus, ſiue quotidie, ſiue in diẽ tertiũ, ſiue aliter fiant paroxyſmi. Si aũt eſt febris nũq̃ deficiẽs: conſydera vnde in diebus imparibus an paribus, difficilius habeat ægrotãs. ſcire nãq; manifeſto cõuenit diem aut noctẽ. in qua fuit moleſtior expectatio facta ęgrotus morietur. Et ſi aliquãto plus

excedit ægritudo poteſtatem, confeſtim morietur. Sin aũt vis aliquantum obſiſtit:poterit producere vnũ, vel alterum diem moriturus. Ad tẽpus declinationis vigoris peruenire nullo modo poteſt:raro nãq; moritur quiſpiã in vigoris de=clinatione ratione ægritudinis:niſi alta ęgritudo prius occuparit. Pręterea neq; neceſſe eſt: vt ad pubertatis tẽpus moriturus perueniat. vt plurimũ autẽ languẽtes in principio:aut aſcenſu moriuntur.

¶ In acutis ægritudinibus quando inſpicere finẽ cõueniat. Cap.XI.

NOn tentandum eſt ab acutis detentos ægritudinibus coniectura aſſequi : interitum vt pronuncies ipſorum vel elapſum:in quibus p̄cipue ſubitanũ imminet periculũ:facile nãq; transfluit horum humor,& flagrantior,& vehementior eſt vis febris.in talibus nanq; febribus Hippocrates nihil tutum eſſe ait. In acutis enim (inquit) langoribus neutiq̃ tutæ ſunt definitiones,ſeu ſanitatis,ſeu mortis.

¶ Qꝫ peritus noſſe poteſt: qua hora æger ſit moriturus. Cap.XII.

CVm ſint particularis paroxyſmi tẽpora quatuor: obſeruãdũ eſt qua hora diei vel noctis ſeſe imittere grauior cõſueuerit paroxyſmus. Præterea etiã in qua p̄te paroxyſmi grauius habuerit æger im=miſſione,an in addimento,an in pubertate paroxyſmi:qua eñ hora ſolito magis oblãguerit oĩno morietur. Si igiť iniectione paroxyſmorũ:moriũtur i magnis inflãmationibus: quę in principalibus ſunt partibus:aut ob craſſorũ humorũ multitudinẽ,glutinoſorũq; cõglobatim æqualiter fluitãtiũ: et perfecte obſtipãtur ſpiritus meatus: tanq̃ ſtrangulata,et extincta natura:veluti cũ multitudo lignoꝝ viridiũ flammę iniecta,aceruataq; flammã extinguit. In pubertate autẽ paroxyſmorũ moriũtur vi & vehementia ægritudinis ſupata natura: vbi ægroti poteſtas, viſq; fuit. Hoc autẽ modo con-

tingit etiam in additamento paroxyſmi ipſos mori. In defi cientibus autẽ vigoribus paroxyſmorũ moriuntur ſoluta ipſis vitali firmitudine. Obſcurior nãq; procidẽs ſemper in pernicioſis deficientibus vigoribus paroxyſmi fit pulſus. Defluit nãq; cum alijs in corpore, tum etiam febrilis calor. Hinc videtur vulgaribus, & imperitis, tum melius habere cum exurgit, & venter ducitur: vel alio modo mouetur: ani ma deficientes. Aliqui aliquantulum tum ſudorem glutino ſum educentes vita deceſſerunt.

¶ De abſtinentia. Cap. XIII.

DVo ſunt abſtine ntię genera: alterũ vbi nihil aſſu mit æger. Alte rum vbi nõ niſi qđ oportet. Initia morborũ, prim ũ famẽ ſitimq; deſyderant: ipſi de inde morbi mo derationem: vt neq; aliud q̃ expe dit: neq; eius ipſius nimiũ ſumatur: neq; etiã conuenit iuxta mediã protinus ſatietatẽ eſſe. Q: ſi ſanis quoq; corporibus inutile eſt: vbi aliqua neceſſitas famẽ fecit: quanto inutilius eſt in corpore etiam ægro: neq; vlla res magis adiuuat labo rantem: q̃ tempeſtiua abſtinentia.

¶ De detractione ex Galeno. Cap. XIIII.

AQuibus autẽ volumus diuertere: binis diebus cõ tinuis melius eduxeris: ac vbi multa fuerit opus detractione: vires tamen fuerint exhauſtę: ibi de tractionem expedit diſpenſare: ac primam detra ctionẽ eſſe oportet minorẽ: vt rurſus auferas: ac ſi volueris etiã tertio: verũ cũ ſanguinis copia multa efferueſcit: vt acu tiſſimã ſuccidat febrim: velut in eis: quæ ſynochi nominã tur: tum expedita, & vna opus eſt detractione: quæ attẽdẽ da eſt, vt eo vſq; fiat: quoad ſpiritus oblãgueſcat: defici . . . g anima: vi cõſyderata potẽtiæ per pulſus. Ablatũ nãq; in nõ nullis ſanguinẽ ſe peruidiſſe ferunt p̃ſtantiſſimi medici ſta tim ad libras vſq; ſex. Exſiliente autẽ ſanguine oportet per petuo pulſus attractare: ne te lateat: ſit ne animæ defectus, an mors adueniens.

¶Quo tempore ſit detrahendus ſanguis ex Galeno. Cap.XV.

IN omni die: noctiſq; hora, vrgente opportunitate, ſanguinē exige. In febricitātibus paroxyſmi augmētū cuſtodiendū eſt: aut p lippitudinē: aut p aliud eiuſmodi: ſine febri. Cū opus fuerit ſanguinis detractione: magnitudinē doloris cōſydera, inflāmationiſve, qua eñi hora dolorē mitigatū intuebere: ſanguinem educito. Qꝫ ſi horū nihil vrgeat: præſtabit matutino tēpore ſanguinem detrahere: non vtiq; ſtatim cū experrectus ſurrexerit e lecto: ſed vigilē ad horā modo vnā pſtolari expedit. aliquibus etiam melius eſt prius lauare: alijs prius deambulare: vel vtrūq; facere. quos autem obſeruatiōis cauſa leuandos ſanguine putamus: cōceditur: vt cum aliqua ſua cōſueta obierint negotia: ſanguinis detractione leuentur.

¶De arteriæ ſectione. Ex Galeno. Cap.XVI.

COncidūt arterias medici in temporibus quidem propter oculorum diſtillationes: cum calidę ſunt: ac ſpiritoſæ. In occipite autem eiſdem hebeſcentibus acie: præſertim in antiquis capitis ægritudinibus calidis, ac ſpiritoſis laborātibus. Atq; iterum ob multos antiquos circa caput languores vtuntur aliqui ea eductione ſanguinis ſecādo pone aures arterias. Aliqui autem arteriam ſecare verentur: quo ſanguinis cōpeſcant eruptionem in cicatricem abeunte ſectione. in nonnullis dilatatur. Eruptione igitur ſanguinis ex arteria facta, expedit ipſam ham[illegible] uellendo totam oblique diſcindere: inde Aloen, et thuris manna diſſoluendo, ac oui albumine madefaciendo, molliculos leporis pilos adhibendo, qui plurimum medicaminis habent, imponere: & ſolideſcet vulnus, conſiſtetq; ſanguis.

¶De cucurbitula. Ex eis quæ ſcripſit Antylus. Cap.XVII.

NOn in lãguorũ primordijs, neq; in corpulẽtis, obeſiſq; corpibus vtimur cucurbitulis: ſed cũ leuatũ totũ corpus eſt: & ab eo ſubtracta ſupflua: nec amplius effluit e mẽbro cucurbitula leuato: neq; op⁹ fuerit mouere, & quatere, & trahere deſtitutũ in ea pte inutilẽ fluxũ. Cauẽdũ aũt eſt ne mãmæ cucurbitulas admoueam⁹: quas ſi admouerim⁹ vehemẽter moleſtã faciũt ſublationẽ: tũ ſpõgijs ex calido auferẽdę ſunt cucurbitulę: ita nãq; conſueuerũt remitti. Q; ſi nõ ita: pforãdę ſunt cucurbitulę. Sciẽdũ aũt eſt non modo in loco ſanguinis detractionẽ ex vena detrimentũ inferre: anteq̃ totũ corpus ſubleuetur: cũ ex languẽtibus ptibus ſanguis aufertur: ſed etiã ſi cucurbitula adhibeatur. Et ſanguinis qdẽ p venã detractio vna min⁹ periculoſa eſt: habita nãq; ratione illationis ad materiã ſanguis educit: at cucurbitula facta impſſione in materiã auellendo multũ amplectitur locũ: nõ ſenſibilis vaſis faciẽdo diuiſionẽ, euellit: iuxta rationẽ materiã euacuat: nõ ratione incedentis: ac ad hypochondria in opportune adiecta præſertim in ſynochis febribus: vel hemitritaicis: pcipue cõcuſſa lãguentis mẽte. et ſi ſuccũbant ſenſus, ſuffocationes, & interitus eo die cõſequũtur. importune aũt capiti admiſſa lethargum efficit, pdũtq; oculi. hæc vitãda: vbi bene accidit: oĩno hinc longus capiti aliquis languor inuehitur.

¶ De Scarificatione. Ex Galeno. Cap. XVIII.

DItuitam Galenus non cenſet ſæpius per annũ cõmodũ eſſe diſtrahere ſanguine. q; cum ſanguine multus vitalis educatur ſpiritus: quo quidem foras ſcatente dẽſius / moles vniuerſa refrigeratur: cunctaq; naturalia opera deteriora redduntur. quare a remotioribus membris aufertur. Iuuat autem tum ſcarificatio: & oculos pridem ſtillantes: & circa caput affectiones alias: et circa thoracem: & anginas. Denſitates autem: quæ poſt ſanguinis detractionem factę fuerint: e toto corpore ſoluere loci ſcarificatione oportet.